

T.C.  
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEMOKRAT PARTİ BASIN REJİMİ VE HÜRRİYET  
GAZETESİ İLE AKŞAM GAZETESİNİN  
KARŞILAŞTIRILMALI İNCELENMESİ (1957-1960)**

**Uğur DERVİŞOĞLU**

**HAZİRAN-2021**



T.C.  
KIRKLARELİ ÜNİVERSİTESİ  
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ  
TARİH ANABİLİM DALI  
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**DEMOKRAT PARTİ BASIN REJİMİ VE HÜRRİYET  
GAZETESİ İLE AKŞAM GAZETESİNİN  
KARŞILAŞTIRILMALI İNCELENMESİ (1957-1960)**

**Uğur DERVİŞOĞLU**

Tez Danışmanı

**Dr. Öğr. Üyesi Deniz Güner**

**HAZİRAN-2021**



**Tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde bizzat elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada özgün olmayan tüm kaynaklara eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul ettiğimi beyan ediyorum.**

Uğur Dervişoğlu

16/06/2021



## ÖZ

### DEMOKRAT PARTİ BASIN REJİMİ VE HÜRRİYET GAZETESİ İLE AKŞAM GAZETESİNİN KARŞILAŞTIRILMALI İNCELENMESİ (1957-1960)

Dervişoğlu, Uğur

Yüksek Lisans, Tarih

Tez Yöneticisi: Dr. Öğr. Üyesi Deniz Güner

Haziran 2021

Türkiye’de 1946, hem Türkiye’nin çok partili siyasi hayata geçiş yılı hem de Demokrat Parti'nin kuruluş yılıdır. Bu nedenle bu çalışmada öncelikle 1946 yılında yaşanan önemli gelişmeler ve Demokrat Parti’nin kuruluş süreci aktarılmış, ardından da Demokrat Parti döneminde basın ve yayın ile ilgili olarak gerçekleştirilen düzenlemelere yer verilmiştir.

Çalışmanın özgün yönü ise Hürriyet ve Akşam gazetelerinin iktidar muhalefet ekseninde arasında durduğu yerin, gazetelerin yaptığı yayınlar incelenerek belirlenmesiyle oluşturulmuştur. Bu çalışmanın esas amacı; Demokrat Parti iktidarının son dönemi olan 1957-1960 yılları arasında yaşanan ve iktidar ile muhalefet ilişkilerini etkileyen gelişmeleri, partilerin siyasi tutumlarını, bu süreçte Demokrat Parti’nin basına karşı duruşunu ve basının bu gelişmelere verdiği tepkileri Hürriyet ve Akşam gazeteleri örneği üzerinden aktarmaktır.

Demokrat Parti dönemini inceleyen çok sayıda araştırma olmasına rağmen, bu dönemi basın ve iktidar ilişkisini somut örneklerle ele alan çalışma sayısı yetersizdir. Bu nedenle, yapılan bu çalışma söz konusu boşluğu doldurmayı amaçlamaktadır.

**Anahtar Kelimeler:** Adnan Menderes, Demokrat Parti, Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet gazetesi, Akşam gazetesi.





## ABSTRACT

### DEMOCRATIC PARTY PRESS REGIME AND COMPARISON OF HÜRRİYET NEWSPAPER AND AKSAM NEWSPAPER (1957-1960)

Dervişoğlu, Uğur

Master of Arts, History

Supervisor: Assistant Professor Deniz Güner

June 2021

In Turkey, 1946 is the year of Turkey's transition to multi-party political life and the year of establishment of the Democratic Party. This study begins by explaining highlighted events and establishment process of Demokrat Parti in 1946 and it will then go on to regulations regarding the printing and publishing during the Demokrat Parti period.

The original aspect of the study is determined by examining the publications of the newspapers, where the Hürriyet and Akşam newspapers stand between the ruling and opposition axis. This study, therefore, set out to explain the events that took place between 1957 and 1960 that is the last period of Demokrat Parti's ruling life, their effects between the government and the opposition and Demokrat Parti's position in regard to the press through examples from Hürriyet and Akşam newspapers.

Although many studies have examined Demokrat Parti period, the number of studies that deal with the relationship between the press and the government with concrete examples is insufficient. Therefore, this study aims to fill this gap.

**Keywords:** Democratic Party, Adnan Menderes, Republican Peoples Party, Hurriyet newspaper, Evening newspaper.



## ÖNSÖZ

Demokrat Parti dönemini ele alan çok sayıda araştırma olmasına karşın, bu dönemi basın ilişkileriyle birlikte ele alan çalışma sayısı sınırlıdır. Bu nedenle, yapılan bu çalışma söz konusu boşluğu doldurmayı hedeflemesi açısından önem arz etmektedir. Bu çalışmada dönemin iki önemli gazetesi olan Hürriyet ve Akşam gazeteleri incelenerek Demokrat Parti'nin uyguladığı politikaları nasıl yaklaştıkları açıklanmak istenmiştir. Hürriyet ve Akşam gazetelerinin 1957-1960 yılları arasındaki nüshalarının magazin ve spor bölümleri hariç tutularak 4234 adet fotoğrafı çekilmiş, bunların 3360 tanesi bu çalışmada kullanılmıştır.

Bu döneme farklı bir gazetecilik anlayışı getirmeyi başarmış, Hürriyet gazetesini ve sade anlaşılır bir gazeteciliği ilke edinmiş, Akşam gazetesini ana kaynak olarak ele alarak, Cumhuriyet Halk Partisi için Ulus, Vakit, Yeni Ulus gazetesi ve Akis dergisi, Millet Partisi için Kudret gazetesi, Demokrat Parti için Zafer ve Vatan gazetesi ile Ayın Tarihi dergisi taranmış ve incelenmiştir.

Bu çalışmanın hazırlık aşamasında yardımını ve desteğini esirgemeyen daima yanımda olan Ali Mahmud Çelenk ve Nazlı Kurt'a çok teşekkür ederim. Tezin her aşamasında bana yol gösteren, tavsiyelerde bulunan, çalışmalarım boyunca hoşgörü ve desteğini esirgemeyen ve bana özgür çalışma ortamı sağlayan danışman hocam Dr. Öğr. Üyesi Deniz Güner'e teşekkürü bir borç bilirim.

Her ihtiyacım olduğunda yanımda olduklarını bildiğim aileme, özellikle de hayatım boyunca bana her konuda destek veren, anne ve babama, maddi ve manevi tüm yardım, katkı ve destekleri için müteşekkirim.

Uğur Dervişoğlu

Haziran, 2021

Kırklareli



## KISALTMALAR

BCA	:Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi
Bkz.	:Bakınız
C.	:Cilt
s.	:Sayfa
S.	:Sayı
TBMM	:Türkiye Büyük Millet Meclisi
TBMMTD	:Türkiye Büyük Millet Meclisi Tutanak Dergisi
TBMMZC	:Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi



## İÇİNDEKİLER

<b>BEYAN</b> .....	<b>iii</b>
<b>ÖZ</b> .....	<b>iv</b>
<b>ABSTRACT</b> .....	<b>v</b>
<b>ÖNSÖZ</b> .....	<b>vi</b>
<b>KISALTMALAR</b> .....	<b>vii</b>
<b>GİRİŞ</b> .....	<b>1</b>

### 1.BÖLÜM

<b>ÇOK PARTİLİ SİYASAL HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİ’NİN KURULUŞU</b> .....	<b>5</b>
1.1. Dörtlü Takrir ve Demokrat Parti’nin Kuruluşu.....	5
1.2. 26 Mayıs 1946 Belediye Seçimleri .....	10
1.3. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri.....	11
1.4. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri Sonrasında İktidar ve Muhalefet İlişkileri .....	13
1.5. Demokrat Parti’nin Birinci Büyük Kongresi (7-11 Ocak 1947)....	16
1.6. 12 Temmuz Beyannamesi.....	17
1.7. Milli Teminat Andı ve Demokrat Parti’nin İkinci Büyük Kongresi (20 Haziran 1949) .....	19
1.8. 5545 Sayılı Yasa ile Yeni Seçim Kanununun Yürürlüğe Girmesi.	21
1.9. 14 Mayıs 1950 Seçimleri ve Demokrat Parti’nin İktidara Gelişi...	23

## 2.BÖLÜM

### **DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDAR YILLARI ve TÜRKİYE'DE YAŞANAN SİYASİ GELİŞMELER (1950-1957).....25**

2.1. Birinci ve İkinci Menderes Hükümetleri .....	25
2.2. Arapça Ezan Yasağının Kaldırılması.....	31
2.3. 1950 Yerel Seçimleri .....	34
2.4. Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mallarına El Konulması.....	35
2.5. 1951 Ara Seçimleri ve Demokrat Parti'nin Üçüncü Büyük Kongresi.....	37
2.6. Millet Partisi'nin Kapatılması.....	38
2.7. 2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri.....	40
2.8. Üçüncü Adnan Menderes Hükümetinin Kurulması.....	42
2.9. Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül 1955 Olayları.....	44
2.10. İspat Hakkı ve Hürriyet Partisi'nin Kurulması .....	46
2.11. Demokrat Parti'nin Dördüncü Büyük Kongresi ve Dördüncü Menderes Hükümetinin Kurulması.....	48
2.12. 27 Ekim 1957 Genel Seçimleri .....	49

## 3.BÖLÜM

### **DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ BASIN REJİMİ ..... 53**

3.1. Demokrat Parti Döneminde Basında Yapılan Düzenlemeler .....	53
3.1.1. 5680 Sayılı Basın Kanunu.....	56



3.1.2. 5953 Sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun.....	57
3.1.3. Demokrat Parti Döneminde Basına Verilen Destekler ve Resmi İlan Sorunu.....	58
3.2. 5680 Sayılı Basın Kanununda Yapılan Düzenlemeler.....	60
3.2.1. Basın Kanununda 1953 Yılında Yapılan Düzenleme .....	60
3.2.2. Basın Kanununda 1954 Yılında Yapılan Düzenleme .....	61
3.2.3. Basın Kanununda 1956 Yılında Yapılan Düzenleme .....	61
3.3. 1950-1960 Yılları Arasında Yayımlanan Önemli Süreli Yayınlar	63
3.3.1. Milliyet Gazetesi .....	63
3.3.2. Zafer Gazetesi .....	64
3.3.3. Ulus Gazetesi .....	64
3.3.4. Cumhuriyet Gazetesi.....	65
3.3.5. Vatan Gazetesi .....	66

## 4.BÖLÜM

### **HÜRRIYET VE AKŞAM GAZETELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (1957-1960) .....**

**69**

4.1. Hürriyet ve Akşam Gazetelerinin Kuruluşu.....	69
4.2. 1957 Seçimleri ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	74
4.3. 1957 Suriye Krizi ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	80
4.4. 9 Subay Olayı ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	83
4.5. Vatan Cephesinin Kurulması ile İlgili Haberlerin Akşam Ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	86

4.6. Adnan Menderes'in Geçirdiği Uçak Kazası ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	88
4.7. İsmet İnönü'nün Ege Gezisi Sırasında Yaşanan Olaylar ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	90
4.8. Geyikli Olayları ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	93
4.9. Yeşilhisar Olayı ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	96
4.10. Tahkikat Komisyonu'nun Kurulması ve Öğrenci Olayları ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması.....	99
<b>SONUÇ.....</b>	<b>107</b>
<b>KAYNAKÇA .....</b>	<b>117</b>
<b>EKLER.....</b>	<b>135</b>
<b>EK 1:</b> Akşam Gazetesi 1957 Seçimleri.....	135
<b>EK 2:</b> Hürriyet Gazetesi 1957 Seçimleri.....	136
<b>EK 3:</b> Akşam Gazetesi 9 Subay Olayı. ....	137
<b>EK 4:</b> Hürriyet Gazetesi 9 Subay Olayı. ....	138
<b>EK 5:</b> Akşam Gazetesi Adnan Menderes'in Uçak Kazası. ....	139
<b>EK 6:</b> Hürriyet Gazetesi Adnan Menderes'in Uçak Kazası.....	140
<b>EK 7:</b> Akşam Gazetesi Ege Taarruzu Çerçevesinde Uşak Olayı.....	141
<b>EK 8:</b> Akşam Gazetesi Ege Taarruzu Çerçevesinde Uşak Olayı Neşir Yasağı.....	142
<b>EK 9:</b> Hürriyet Gazetesi Ege Taarruzu Çerçevesinde Uşak Olayı.....	143
<b>EK 10:</b> Akşam Gazetesi Yeşilhisar Olayı. ....	144
<b>EK 11:</b> Hürriyet Gazetesi Yeşilhisar Olayı. ....	145

<b>EK 12:</b> Akşam Gazetesi Öğrenci Olayları. ....	146
<b>EK 13:</b> Hürriyet Gazetesi Öğrenci Olayları. ....	147





## GİRİŞ

Millî Mücadele'nin başarıya ulaşması ve işgal kuvvetlerinin ülkeyi terk etmesinin ardından Türk halkı kendi kendini yönetme gücünü elde etmiş ve Cumhuriyet ilan edilmiştir.<sup>1</sup> Böylelikle Atatürk'ün vefatına kadar genel başkanlığını yaptığı Cumhuriyet Halk Partisi'nin iktidar yılları başlamış, 1946 yılına kadar süren bu döneme siyasi tarihimizde “*tek parti dönemi*” adı verilmiştir.<sup>2</sup>

Demokrasilerin olmazsa olmazı olan çok partili siyasi hayata geçiş Türkiye’de çok da kolay olmamıştır.<sup>3</sup> Çünkü Millî Mücadele’yi gerçekleştirenler, bu zaferin ardından fikir ayrılığı yaşamışlardır.<sup>4</sup> Özellikle Cumhuriyetin ilanı, Halifeliğin kaldırılması, Şeriyeye ve Evkaf Vekâleti'nin kaldırılması, Tevhid-i Tedrisat Kanunu'nun kabul edilmesi gibi yenilikler, muhafazakâr siyasetçiler tarafından tepkiyle karşılanmıştır.<sup>5</sup> Sonuç olarak Millî Mücadele döneminde askeri anlamda Atatürk’le birlikte hareket eden, yakın silah arkadaşları siyasette yol ayrımına girmiştir.<sup>6</sup>

Türkiye’de çok partili siyasal hayata geçiş için atılan ilk adım, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası'nın kurulması olmuştur.<sup>7</sup> Bu oluşum Atatürk tarafından da bizzat destek görmüştür.<sup>8</sup> Kazım Karabekir, Rauf Orbay, Refet Bele, Adnan Adıvar ve Ali Fuat Cebesoy, Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan istifa ederek 17 Kasım 1924 tarihinde Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası kurmuşlardır.<sup>9</sup> Partinin programında, liberal demokrat çizgiler hâkimdir ayrıca partinin dini düşünce ve inançlara saygı

---

<sup>1</sup> Tefik Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2013, s. 252.

<sup>2</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 263.

<sup>3</sup> Toktamış Ateş, *Demokrasi*, İstanbul: Nesa Yayıncılık, 2007, s.123.

<sup>4</sup> Nevin Yurtsever Ateş, *Türkiye Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: Der Yayınları, 1998, s. 107.

<sup>5</sup> Ahmet Kotil “Dünyada ve Türkiye’de Siyasal Partiler”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.8, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983, s. 124.

<sup>6</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 283.

<sup>7</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 274.

<sup>8</sup> Hamza Eroğlu, *Atatürk ve Cumhuriyet*, Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 1989, s. 24.

<sup>9</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 296.

göstereceğine dair sözler de programda yer almıştır.<sup>10</sup> Doğu Anadolu'da büyük ilgi gören Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ilk Şubesini Urfa'da açmıştır.<sup>11</sup> Ancak bu fırkanın siyasal hayatı kısa sürmüştür. 1 Şubat 1925 tarihinde eski rejimin yeniden getirilmesini isteyenlerin çıkarmış olduğu Şeyh Sait İsyanının, Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ile bağlantılı olduğu şüphesi, partinin 5 Haziran 1925 tarihinde kapatılmasına neden olmuştur.<sup>12</sup> Kâzım Karabekir ve Ali Fuat Cebesoy İstiklal Mahkemesi'nde yargılanmış beraat etmiştir.<sup>13</sup>

Cumhuriyet döneminin ikinci muhalefet parti denemesi olan Serbest Cumhuriyet Fırkası, Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa eden 15 milletvekilinin Fethi Okyar'ın liderliğinde bir araya gelmesiyle 12 Ağustos 1930 tarihinde kurulmuştur. Aslında Serbest Cumhuriyet Fırkası da tıpkı Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası gibi bizzat Atatürk'ün talimatlarıyla kurulmuştur.<sup>14</sup> Özellikle 1930 yılına gelindiğinde ülkede artan ekonomik ve siyasal sorunlar ile bu sorunlara bağlı olarak yükselen toplumsal muhalefet siyasi rejimi bunalıma sürüklemiş ve bu bunalımdan çıkma düşüncesiyle Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasına sıcak bakılmıştır.<sup>15</sup> Parti kurulduktan sonra yapılan seçimlerde Fethi Okyar, Gümüşhane'den milletvekili seçilmiş, aynı yıl Ekim ayındaki belediye seçimlerinde ise Serbest Cumhuriyet Fırkası tarafından bazı merkezlerin yanı sıra Samsun belediye başkanlığı da elde edilmiştir.<sup>16</sup>

---

<sup>10</sup> Feroz Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Hil Yayınları, 2010, s. 75.

<sup>11</sup> Abdul Vahap Akıncı ve Sefa Usta, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçişte Etkili Olan Dış Faktörlerin Değerlendirilmesi", *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, Cilt. 12, S. XXI. (2016), s. 277.

<sup>12</sup> Ahmet Makal, *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2003, s. 44.

<sup>13</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 298.

<sup>14</sup> Nitekim fırkanın önde gelen kurucuları arasında Mustafa Kemal'in Harp Akademisi'nden en yakın arkadaşı, bir ara İttihat ve Terakki'nin genel sekreterliğinde bulunmuş, Atatürk'le Sofya'da görev yapmış ve son olarak da Paris Büyükelçisi olan Ali Fethi Bey (Okyar) ile yine Mustafa Kemal'in çocukluk arkadaşı Nuri Bey (Conker) de vardı. Bunun yanı sıra Ahmet Ağaoğlu, Tahsin Uzer gibi isimler de fırkanın kurucuları arasında yer almıştır. bkz. Sina Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Ankara: Kırılmaç Yayınları, 2004, s. 190-191.

<sup>15</sup> Toktamış Ateş, *Demokrasi*, s. 274.

<sup>16</sup> Filiz Çolak, "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", Ankara: *Türkler Ansiklopedisi*, C.XVI, Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 227.

Ancak Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın kurulmasından kısa bir süre sonra kendisine öngörülenden çok daha fazla yoğunlukta taraftar toplaması, henüz demokratik siyasi temsile hazır olamayan, devrimlerin her daim karşısında yer alan kesimler tarafından ülkeyi yeniden kaosa sürüklemeye başlamasının yolunu açmıştır. Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Cumhuriyet Halk Partisine yapmış olduğu eleştiriler sonrası ülkedeki siyasi ortam gerginleşmiş ve olayların yeniden ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle fırkanın yöneticileri tarafından 17 Kasım 1930 tarihinde fırkayı kapatma kararı alınmıştır. Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası ve Serbest Cumhuriyet Fırkası deneyimlerinin başarıya ulaşamaması Türkiye'de uzun yıllar sürecek olan tek parti dönemi başlamıştır.<sup>17</sup>

Türkiye'yi çok partili siyasi sisteme götüren süreç ve siyasi liberalleşmenin ilk belirtileri 25 Nisan 1945 tarihinde düzenlenen San Francisco Konferansı'nda görülmüştür.<sup>18</sup> Türk heyeti konferansta, Türkiye'nin artık çok partili siyasi hayata geçilebileceğini bildirmiş, İsmet İnönü'de 19 Mayıs 1945 tarihinde bu konuda ilk resmi beyanatı vermiştir.<sup>19</sup>

*“...Ülkemiz siyasi yönetimi, cumhuriyetle kurulan halk yönetiminin her yönde ilerlemesi koşullarını geliştirmeyi sürdürecektir. Türkiye dünya savaşı sonunda ortaya çıkan güçlüklerin yok edildiği ölçüde, ilerleme yolunda yürüyecektir. En geniş anlamda demokrasi ilkelerini uygulayacağız...”*<sup>20</sup>

İktidarın çok partili hayata geçişi desteklemeye başlamasının ardından Nuri Demirağ tarafından Milli Kalkınma Partisi<sup>21</sup> adında yeni bir parti için ilk girişimler başlamıştır.<sup>22</sup> Milli Kalkınma Partisi çok partili siyasi hayata geçilmesinin düşünüldüğü bu dönemde kurulan ilk muhalefet partisi olmuşsa

<sup>17</sup> Akşin, *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, s. 194.

<sup>18</sup> 25 Nisan 1945 tarihinde ABD'nin San Francisco şehrinde, dünya barışının sağlanması ve dünyanın bir daha büyük bir savaş yaşamamasının önlenmesi için milletlerarası bir teşkilat kurulması amacıyla yapılan konferanstır. Neticesinde 26 Haziran 1945 tarihinde Birleşmiş Milletler Anayasası imzalanmıştır. Türkiye Birleşmiş Milletler Anayasası'nı kurucu üye sıfatıyla imzalamıştır. bkz. Aydın Tarihi, *San Francisco Konferansı*, Ankara, No. 139, Başbakanlık Basın ve Yayın Umum Müdürlüğü Neşriyatı, Haziran 1945, s.341-342.

<sup>19</sup> Cem Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2003, s. 21.

<sup>20</sup> Ahmet Yıldız, *İhtilalin İçinden, Anılar, Değerlendirmeler*, İstanbul: Alan Yayınları, 2001, s. 49.

<sup>21</sup> Orhan Özacun, “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, C. 1, S. 2, (2002), s. 12.

<sup>22</sup> Cemil Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, Cilt II, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2012, s. 390.

da ilk olmanın ötesine geçememiştir.<sup>23</sup> Parti içinde yaşanan anlaşmazlıklar ve erken istifalar partinin saygınlık kazanamamasına yol açmıştır.<sup>24</sup>

İsmet İnönü, 1 Kasım 1945 tarihinde Türkiye Büyük Millet Meclisinde Konuyla ilgili olarak şu konuşmayı yapmıştır:

*“Bizim tek eksliğimiz, hükümet partisinin karşısında bir parti bulunmamasıdır. Bu yolda memlekette geçmiş tecrübeler vardır. Hatta iktidarda bulunanlar teşvik olunarak bu yolda teşebbüse girişilmiştir. İlk defa memlekette çıkan tepkiler karşısında teşebbüsün muvaffak olmaması bir talihsizliktir. Fakat memleketlerin ihtiyaçları sevkiyle hürriyet ve demokrasi havasının tabii işlemesi sayesinde başka siyasi partilerin de kurulması mümkün olacaktır. Tek dereceli olmasını dilediğimiz 1947 seçiminde milletin çoklukla vereceği oylar gelecek iktidarı tayin edecektir. O zamana kadar bir karşı partinin kurulup kurulamayacağını ve kurulursa bunun meclis içinde mi, dışında mı ilk şeklini göstereceğini bilemeyiz. Şunu biliriz ki, bu siyasi kurul içinde prensipte ve yürütmede arkadaşlarına taraftar olmayanların hizip şeklinde çalışmalarından fazla, bunların, kanaatleri ve programları ile açıktan durum almaları, siyasi hayatımızın gelişmesi için daha doğru yol, milletin menfaati ve siyasi olgunluğu için daha yapıcı bir tutumdur.”<sup>25</sup>*

<sup>23</sup> Özacun, “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi”, s. 218-220.

<sup>24</sup> Kemal H. Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011, s. 81.

<sup>25</sup> TBMMZC, Devre: VII, C. XX, 1 Kasım 1945, s. 7, Resmî Gazete, 2 Kasım 1945, S. 6147.



## 1. BÖLÜM

### ÇOK PARTİLİ SİYASAL HAYATA GEÇİŞ VE DEMOKRAT PARTİ'NİN KURULUŞU

#### 1.1. Dörtlü Tahrir ve Demokrat Parti'nin Kuruluşu

Cumhuriyet Halk Partisi'nin Meclis grup çalışmalarında görüşülen tasarılar da zaman zaman ret oyu veren parti mensupları olsa da bunlar çeşitli sebeplere dayanan bireysel muhalefet oyları olmuştur.<sup>26</sup> 1930'ların sonuna doğru Başbakan olan Celal Bayar, meclis içerisinde İsmet İnönü'ye karşı bir muhalefet başlatmıştır. Celal Bayar, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 1944 yılı Bütçe Kanunu görüşmeleri sırasında hükümeti eleştirmiş ve yapılan oylamada bütçe tasarısına ret oyu vermiştir.<sup>27</sup> Celal Bayar parti içindeki muhalif tavrını sürdürmüş ve bir yıl sonra Türkiye Büyük Millet Meclisinde yine Bütçe Kanunu Tasarısının görüşüldüğü bir sırada yapılan oylamada Recep Peker, Fuad Köprülü, Adnan Menderes, Hikmet Bayur, Refik Koraltan ve Emin Sazak ile birlikte ret oyu kullanmıştır.<sup>28</sup> Bu durum artık parti içi muhalefetin bireysel muhalefet olmaktan çıkıp, ciddi görüş ayrılıkları haline geldiğinin en büyük göstergesi olmuştur.<sup>29</sup>

Tarihler 14 Mayıs 1945'i gösterdiğinde, Türkiye Büyük Millet Meclisinde Çiftçiyi Topraklandırma Yasası görüşülürken, Adnan Menderes ile Başbakan Şükrü Saraçoğlu arasında tartışmalar yaşanmış, Emin Sazak ve Refik Koraltan da bu yasaı eleştirmişlerdir.<sup>30</sup> Yasanın oylanması<sup>31</sup> sırasında bütçeye olumsuz oy veren yedi milletvekili oy kullanmamış, içlerinden dört kişi Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan

---

<sup>26</sup> Muzaffer Sencer, *Türkiye'de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, İstanbul: Geçiş Yayınları, 1971, s. 200.

<sup>27</sup> Hüseyin Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Ankara: Kadim Yayınları, 2011, s. 110.

<sup>28</sup> TBMMZC, Devre: VII, C. X, 22 Mayıs 1944, s. 146-151.

<sup>29</sup> TBMMZC, Devre: VII, C. XVII, 29 Mayıs 1945, s. 513.

<sup>30</sup> Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2009, s. 407.

<sup>31</sup> BCA, Fon: 490.01.0.0/ Yer: 5.26.30.

Cumhuriyet Halk Partisi Grubu'na "Dörtlü Takrir" olarak anılan önergeyi vermiştir.<sup>32</sup>

Bu önerge ile:

*"Milli hâkimiyetin tek tecelli yeri olan Büyük Millet Meclisi'nde hakiki bir murakabenin sağlanmasını, demokratik müesseselerin serbestçe doğup yaşamasına engel olan ve anayasanın halkçı ruhunu takyit eden bazı kanunlarda değişiklik yapılmasını ve parti tüzüğünde de yine bu maksatların icap ettirdiği tadillerin hemen icrası."*

teklifinde bulunmuşlardır.<sup>33</sup>

Dörtlü Takrir, 12 Haziran 1945 tarihli Cumhuriyet Halk Partisi Grup toplantısında görüşülmüştür.<sup>34</sup> Önergenin konuşulması sırasında Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan amaçlarının yeni bir parti kurmak olmadığını, ancak partilerinin bazı demokratik reformlar yapmasını istediklerini belirtmişlerdir.<sup>35</sup>

Bu açıklamanın üzerine Başbakan Şükrü Saraçoğlu, önergenin geri alınmasını istemiş ancak önerge sahipleri bu talebe olumlu cevap vermemiştir. Oylamaya sunulan önerge reddedilmiştir.<sup>36</sup>

Önergeleri reddedilenlerden Adnan Menderes ve Fuat Köprülü, üç ay sonra, daha önce muhalefetini açıkça belli etmiş olan Vatan ve Tan gazetelerinde hükümeti, başbakanı ve bazı yasaları eleştiren yazılar yazmaya başlayarak muhalefetlerini açıkça ilan etmişlerdir.<sup>37</sup> Parti yönetimi, bu iki milletvekilinin muhalif tavırları konusunda kendilerinden istediği açıklamaya tatmin edici bir cevap alamayınca durumu partinin ruhuna ve disiplinine aykırı görerek Adnan Menderes ve Fuat Köprülü'yü partiden ihraç etmişlerdir.<sup>38</sup> Daha sonra da partisi tarafından yakın arkadaşları için adaletsizce alınan kararı eleştirmesi sonucu Refik Koraltan da Cumhuriyet Halk Partisi'nden ihraç edilmiştir.<sup>39</sup>

<sup>32</sup> TBMMZC, Devre: VII, C. XVIII, 11 Haziran 1945, s. 235.

<sup>33</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 27.

<sup>34</sup> Şerif Demir, *Adnan Menderes*, İstanbul: Paraf Yayınları, 2010, s. 68-69.

<sup>35</sup> Mahmut Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013, s. 28.

<sup>36</sup> Faik Ahmet Barutçu, *Siyasi Anılar*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977, s. 309.

<sup>37</sup> Dörtlü Takririn tam metni için bkz. Mustafa Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti 1946-1960*, Ankara: Phoenix Yayınevi, 2004, s. 597.

<sup>38</sup> BCA, Fon: 490.01.0.0/ Yer: 05.27.17.

<sup>39</sup> Barutçu, *Siyasi Anılar*, s. 251.

Cumhuriyet Halk Partisi yayımladığı bildiride ihraçların gerekçesi ve değerlendirmesi şu şekilde açıklanmıştır.

“...Parti içinde ayrılık cereyanları uyandırmak suretiyle partinin memleketteki varlığını zaafa uğratmak ve diğer taraftan partinin demokratik bünyede olmadığı yolundaki yazılarla aynı saftaki muhalefetle birleşerek partiyi yıkmaya çalışmaktadır.”<sup>40</sup>

Henüz partiden ayrılmamış olan Celal Bayar ile birlikte Adnan Menderes, Fuat Köprülü ve Refik Koraltan vakit geçirmeden yeni bir partinin tüzük ve program çalışmalarına başlamışlardır. Aslında herkes yeni bir partinin kurulacağından gayri resmi olarak haberdardır.<sup>41</sup> Bu sırada Celal Bayar, 28 Eylül 1945 tarihinde milletvekilliğinden, 3 Aralık'ta Cumhuriyet Halk Partisi'nden de istifa ederek diğer üç arkadaşına katılmıştır.<sup>42</sup>

Yeni kurulacak olan partinin ismi oldukça merak konusu olmuştur. Basında çıkan haberlerde; “*Demokrat Halk Partisi, Kemalist Demokrat Parti, Milli Demokrat Partisi, Demokrat Parti ve Köylü ve Çiftçi Partisi*” gibi parti isimleri konuşulmaya başlanmıştır.<sup>43</sup> Cumhuriyet Halk Partisine yakınlığıyla bilinen gazetelerde yeni kurulacak olan muhalefet partisinin ülke için olumlu olacağı şeklinde yazılar yazmıştır. Yeni muhalefet partisinin ne zaman kurulacağı ve faaliyete geçeceğinin belli olmaması halk arasında çeşitli söylentilere neden olmuştur.<sup>44</sup> 28 Aralık 1945 tarihinde Celal Bayar tarafından yapılan açıklamada, yeni parti için çalışmaların hızla devam ettiğini fakat parti tüzüğü ve programının aceleye getirilmeden hazırlandığı için biraz daha zaman gerektiğini açıklamıştır.<sup>45</sup>

Celal Bayar, Fuat Köprülü, Adnan Menderes ve Refik Koraltan tarafından 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti resmen kurulmuştur. Halk arasında partinin ismi “*Demir Kırat*” olarak adlandırılmıştır.<sup>46</sup>

<sup>40</sup> BCA, Fon: 490.1.0.0.15./ Yer: 05.27.17.

<sup>41</sup> Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1986, s. 47.

<sup>42</sup> Davut Dursun, “BAYAR, Celal”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, C. 5, İstanbul: 1992, ss. 216-218

<sup>43</sup> Zekeriya Sertel, *Hatırladıklarım*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001, s. 23-24.

<sup>44</sup> İsmet Bozdağ, *Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar*, İstanbul: Emre Yayınları, 2005, s. 123.

<sup>45</sup> Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, s. 93.

<sup>46</sup> Şevket Süreyya Aydemir, *İkinci Adam*, C. II, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007, s. 445.

İsim konusunda bir hatıradaki Refik Koraltan'ın kızı Ayhan Timurtaş şunları anlatmaktadır:

*“Beni bir gün çok eski arkadaşım olan Nilüfer, yemeğe davet etti beni. Gittim. Celal Bayar, Nilüfer, ben bir de Özer Şahingiray vardı. Bir de Celal Bayar'ın hanımı. Oturuyoruz işte... Celal Bayar da dedi ki 'Partinin adı ne olsun? Hadi bakalım siz söyleyin gençler' filan. 'Ne gibi isimler var?' dedim ben. 'Doğan Güneş Partisi olsun diye konuşuluyor dedi. Bir de Demokrat Parti...' , 'Benim fikrimi sorarsanız dedim, Demokrat Parti olması daha uygun, çünkü her lisanda Demokrat kelimesi vardır ve kolay akılda kalır'. Ondan sonra Demokrat Parti oldu.”<sup>47</sup>*

Demokrat Parti programının hazırlaması dörtler olarak bilinen partinin kurucularının gayretleri sonucu ortaya çıkmıştır.<sup>48</sup> Parti kurucularının yapmış olduğu açıklamalarda, parti programı ve asıl amacı hakkında halka bütün detaylarıyla anlatılmak istenmiştir. Celal Bayar parti programının açık ve sade olduğu için kolaylıkla anlaşıldığını da vurgulamıştır.<sup>49</sup>

Demokrat Parti programı 88 madde ve iki bölümden oluşmaktadır. İlk bölüm, partinin siyasi icraatları, ikincisi bölüm ise idare kurulları, mali, disiplin ve kongreler gibi daha çok işleyişle alakalıdır.<sup>50</sup> Parti programında Cumhuriyetçi olunması gerektiğini, devletin yapmış olduğu bütün işlerde demokrasinin dışına çıkılmaması gerektiği vurgulanmıştır.<sup>51</sup>

Demokrat Parti'nin programında, siyasi dernek ve partiler, insan hakları, serbest seçimler, hükümet yapısı gibi diğer maddeler yer almıştır.<sup>52</sup> İnkılapçılık ve Laiklik ilkelerine de bu programda yer verilmiştir. Geçmişte kalmış zararlı ve bulunduğu çağa uymayan geleneklerin kaldırılması gerektiği düşünülmüştür. Böylelikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin altı okuna Demokrat Parti de atıfta bulunmuş ancak bu ilkeler benimsenmiş olsa da farklı yorumlanmıştır.<sup>53</sup>

<sup>47</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 60-61.

<sup>48</sup> Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, C. II, s. 47.

<sup>49</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 62-63.

<sup>50</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, s. 145.

<sup>51</sup> Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, C. II, s. 57.

<sup>52</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 31.

<sup>53</sup> Ahmet Taner Kışlalı, *Siyaset Bilimi*, Ankara: İmge Kitapevi, 1994, s. 249.

Demokrat Parti'nin programında; yerel yönetimlerin yetkilerinin genişletilmesi gerektiği, memurların çalışma biçiminin düzenlenmesi, bidayet mahkemelerinin kurulması, adli konularda yenilikçi çözümler, yargı birliği gibi maddeler de bulunmaktadır.<sup>54</sup> Eğitim konusunda birçok madde yazılmış ve özellikle üniversiteler için daha özgür bir ortam esas alınmıştır.<sup>55</sup>

Tarım konusunda, ihtiyaç sahibi çiftçilere destek olunmasını aynı zamanda kooperatifçiliğin teşviki ve tarımsal anlamda sulama imkânlarının genişletilmesi, zirai donanım imkânlarının geliştirilmesi, kredilerin genişletilmesinin gerektiği belirtilmiştir. Ayrıca büyük orman işletmelerin devletin tekelinde olması gerektiği savunulmuştur.<sup>56</sup> Demokrat Parti bütçe konusuna ayrı bir önem vermiştir. Denk bütçeyi vurgulayıp, cari açık için borçlanmaya karşı olduğunu belirterek, üretimin ve milli gelirin artması için iç ve dış borçlanma konusunda esnekliğe izin vermiştir.<sup>57</sup>

Demokrat Parti'nin kurulmasının ardından örgütlenme çalışmalarına başlamıştır.<sup>58</sup> Celal Bayar ilk olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne talepte bulunarak partisi için mecliste bir yer ayarlanmasını istemiştir.<sup>59</sup> Demokrat Parti ülke genelindeki teşkilatlanma çalışmalarına hız vermiştir ancak Serbest Cumhuriyet Fırkasında yaşanan kötü tecrübeden dolayı partinin örgütlenmesinde yavaş ve dikkatli adımlar izlenmiştir.<sup>60</sup> Çünkü Serbest Cumhuriyet Fırkası kurulduktan hemen sonra hızlı bir teşkilatlanma süreci yaşamış ancak kamuoyunun ve iktidarın ilgisini üzerine çekmiştir. Sonuç olarak kendisinin bir iktidar alternatifi olduğunu ortaya koymuştur.<sup>61</sup>

Demokrat Parti ilk teşkilatını Samsun'da kurmak istemiştir. Millî Mücadele'nin Samsunda başlaması nedeniyle, Demokrat Parti ilk teşkilatını burada açmak istemiştir. Teşkilatlanma sürecinin devamında, Hüsnü Yaman Manisa'da, Ethem Menderes Aydın'da, Ekrem Hayri Üstündağ İzmir'de,

<sup>54</sup> Orhan Koloğlu, "Kemalizm'den Atatürkçülüğe, Ortanın Sol'undan, Demokratik Sol'a Cumhuriyet Halk Partisi", *Tarih ve Toplum*, S. 141 (1995), s. 68-80.

<sup>55</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye (1945-1980)*, s. 129.

<sup>56</sup> Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, s. 67.

<sup>57</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: Olağan, Dönem: 9, Ankara, 1950, s. 24.

<sup>58</sup> Kemal H. Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 240.

<sup>59</sup> Tekin Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası, 1963, s. 93.

<sup>60</sup> Feroz Ahmad, *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2019, s. 30.

<sup>61</sup> Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, C. II, s. 102.

Mehmet Erkazancı Burdur ve Zühtü Velibeşe Ankara’da örgütlenmeyi sağlamışlardır.<sup>62</sup>

Demokrat Partililer ülke genelinde örgütlenirken, Cumhuriyet Halk Partisi’nde bulunan eski arkadaşlarını da kendi taraflarına çekmeye çalışmışlardır. İlk olarak Celal Bayar’ın yanında olmak isteyen kişiler yavaş yavaş Demokrat Parti tarafına geçmeye başlamıştır. Bu kişilerden bazıları, Refik Şevket İnce, Sadık Giz ve Yusuf Kemal Tengirşenk Demokrat Parti’ye geçmişlerdir.<sup>63</sup>

Ancak Demokrat Parti’nin bu hızla teşkilatlanması, iktidar partisi tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Demokrat Partililer taşrada teşkilatlanırken karşılaştıkları zorluklardan her fırsatta şikâyetçi olmuşlardır.<sup>64</sup> Celal Bayar, yerel idarecilerin olumsuz tutumlarından rahatsız olduğunu, bu kişilerin “*hürriyet düşmanları*” olduğunu her fırsatta dile getirmiştir. Adnan Menderes de hükümet tarafından engellenmeye çalışıldıklarını dile getirmiştir. Hükümet sözcüsü olan dönemin İçişleri Bakanı Hilmi Uran, muhalefetin bu iddialarını reddetmiştir.<sup>65</sup>

### **1.2. 26 Mayıs 1946 Belediye Seçimleri**

İktidar partisi konumundaki Cumhuriyet Halk Partisi’nden başka Milli Kalkınma Partisi ve Demokrat Parti’nin de kurulmasıyla “*Çok Partili Siyasi Hayat*” başlamıştır. Ancak 1950 yılına kadar iktidar mücadelesi, Cumhuriyet Halk Partisi ve Demokrat Parti arasında yaşanmıştır.<sup>66</sup>

Tarihi önceden belirlenmiş olan belediye seçimlerinin 2 ay öne alınması birçok tartışmalara ve siyasi ortamın iyice gerilmesine sebep olmuştur. Demokrat Parti sonradan değiştirilen tarihlerden dolayı usulsüzlük yapıldığını ve belediye seçimlerine katılmama kararı aldıklarını açıklamıştır. Bu belediye seçimlerine Cumhuriyet Halk Partisi ve Milli Kalkınma Partisi

<sup>62</sup> Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 39.

<sup>63</sup> Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, C. II, s. 128-129.

<sup>64</sup> Karpat, *Türk Siyasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, s. 241.

<sup>65</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 77.

<sup>66</sup> Yaşar Özüçetin, “Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti’nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri”, *Türkler Ansiklopedisi* C. XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 767.

katılmıştır.<sup>67</sup> Henüz seçim sonuçları açıklanmadan bu seçimlerde hile yapıldığını açıklayan Milli Kalkınma Partisi seçimden çekildiğini açıklamıştır.<sup>68</sup> Sonuç olarak Cumhuriyet Halk Partisi belediye seçimlerine tek parti olarak katılmıştır. Bu seçimde farklı olarak Cumhuriyet Halk Partisi'nde ilk kez adaylar genel merkez tarafından belirlenmemiştir. 26 Mayıs 1946 tarihli belediye seçimlerine katılım oranı bir hayli düşük olmuştur.<sup>69</sup>

### 1.3. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri

Belediye seçimlerinde olduğu gibi genel seçimler öncesi de Demokrat Parti'nin bütün ülkede hızla örgütlenmesinden endişelenen iktidar partisi milletvekili seçimlerini de öne almak istemiştir. Ayrıca seçim kanununda değişiklik yapılacağına ve meclisin karar verilen tarihten çok önce dağılacağı haberleri dolaşmaya başlamıştır.<sup>70</sup> Cumhuriyet Halk Partisi tarafından 5 Haziran 1946 tarihinde iki dereceli seçim sistemi değiştirilerek, tek dereceli seçim sistemi kabul edilmiştir. Bu yeni seçim sistemine göre; seçimler tek dereceli, açık oy ve gizli sayım olacak ve sayım yapıldıktan sonra seçmen pusulaları yakılacak kararı alınmıştır.<sup>71</sup>

Cumhuriyet Halk Partisi seçim çalışmaları kapsamında 13 Haziran 1946 tarihinde üniversitelere bilimsel ve idari özerklik veren üniversiteler yasasını kabul etmiştir. Ayrıca hükümete gazete kapatma yetkisi veren basın yasasının 50. maddesindeki kısıtlama kaldırılarak bir af yasasıyla o güne kadar işlenen bütün basın suçları affedilmiştir. Seçimler için yapılan hazırlıklardan biri de 23 Ocak 1946 tarihinde Toprak Mahsulleri Vergisinin kaldırılması olmuştur. Buna ek olarak, İşçi Sigortaları Yasası yürürlüğe sokulmuş ve Çalışma Bakanlığı kurulmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi genel seçimler öncesinde, yaptığı bu uygulamalar sayesinde kendisine büyük oy sağlayacağını düşünmüştür.<sup>72</sup>

---

<sup>67</sup> Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 41.

<sup>68</sup> Metin Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1970, s. 154.

<sup>69</sup> Özüçetin, *Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti'nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri*, s. 770.

<sup>70</sup> Samet Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, İstanbul: Alkım Yayınları, 2004, s. 74

<sup>71</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 77.

<sup>72</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 32-33.

Demokrat Parti belediye seçimlerinde usulsüzlük yapıldığı için katılmamış, ancak milletvekili seçimleri için çalışmalarına başlamıştır. Demokrat Parti bir yandan seçim hazırlıkları yaparken, diğer taraftan da parti içerisine tanınmış kişileri dâhil etmek istemiştir.<sup>73</sup> Bu kişilerden biri de Fevzi Çakmak'tır ki kendisine Demokrat Parti tarafından yapılan bağımsız adaylık önerisini kabul etmiştir. Bu durum Cumhuriyet Halk Partisi'ni tedirgin etmiştir. Çünkü Fevzi Çakmak, Atatürk'ün yakın arkadaşı olması, İstiklal Savaşı'nda oynadığı önemli rolden dolayı memlekette büyük bir saygınlığa sahip biridir.<sup>74</sup>

Türk siyasi tarihinde çok partili sistem içerisinde ilk tek dereceli genel seçimi 21 Temmuz 1946 tarihinde yapılmış ancak yapılan genel seçimler Türk siyasi tarihine "*Hileli Seçimler*" olarak geçmiştir.<sup>75</sup> Demokrat Parti henüz yurt çapındaki teşkilatlanmasını tamamlayamadığı için 465 sandalyeli Meclis'e sadece 273 aday gönderebilmiştir.<sup>76</sup>

Açıklanan resmi seçim sonuçlarına göre; Türkiye Büyük Millet Meclisi'ndeki toplam 465 milletvekilliğinden Cumhuriyet Halk Partisi 395, Demokrat Parti 64 ve bağımsızlar da 6 milletvekilliği kazanmıştır. Demokrat Parti, daha çok büyük şehirlerde oy toplarken, Cumhuriyet Halk Partisi ise kırsal kesimden daha çok oy toplamıştır. Türkiye genelinde seçime katılım oranı %85'i bulmuştur. Demokrat Parti bu seçim sonuçlarına tepki göstermiştir. Celal Bayar, iktidar tarafının kendilerine baskı yaptığını ve seçimlerde yolsuzluk yapıldığını söylemiştir. Demokrat Parti henüz sonuçlar açıklanmadan İsmet İnönü'ye bir telgraf çekerek haksızlığın düzeltilmesi için istekte bulunmuştur.<sup>77</sup> Bu itirazlar fayda etmemiş ve seçim sonuçları ilan edilmiştir.<sup>78</sup>

1946 seçimlerini Cumhuriyet Halk Partisi kazanmış olsa da parti halkın gözünde büyük bir itibar kaybetmiştir. 1946 seçimlerinin ardından Demokrat

---

<sup>73</sup> Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, s. 157.

<sup>74</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.257.1

<sup>75</sup> Cumhuriyet Türkiye'sinde 1946'ya kadar süren tek partili dönemde 1923, 1927, 1931, 1935, 1939 ve 1943 yıllarında seçimler yapılmıştır. bkz. Emine Yavaşgel, *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004, s.156

<sup>76</sup> Emre Kongar, *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2000, s. 147.

<sup>77</sup> Bu konuda geniş bilgi için bkz. Koçak, *İktidar ve Demokratlar*, C. II, s. 498.

<sup>78</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. II, s. 449.



Parti Grubu, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne gitmeyerek “*sine-i millete dönülmesini*” savunmuştur. Ancak partinin kurucuları ve diğer üyeleri bu görüşe karşı çıkarak, muhalefetin Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde eşit bir ortamda yapılmasını istemişlerdir.<sup>79</sup> 1946 seçimlerinin en önemli sonucu da, Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne artık bir muhalefet partisinin gelmiş olmasıdır.<sup>80</sup>

#### **1.4. 21 Temmuz 1946 Genel Seçimleri Sonrasında İktidar ve Muhalefet İlişkileri**

Demokrat Parti seçimlerde yapılan hile ve yolsuzluklara karşı tepkisini ortaya koymak için bazı illerde mitingler düzenlemiştir. İzmir'de yapılan ilk mitinge 40 bin kişi katılmıştır. Bursa'da ise 10 bin kişilik bir protesto gösterisi düzenlenmiştir. Yaşanan olaylar sonrası hükümet tarafından bir bildiri yayınlamıştır. Yayımlanan bildiride: “*Seçim sonuçları hakkında halkı şüpheye sevk eden ve huzuru bozan yayınların yasakladığını*” duyurulmuştur.<sup>81</sup> Bu yasağa uyulmadığı gerekçesiyle, Celal Bayar'ın açıklamalarının tamamını manşet olarak veren Yeni Sabah ve Gerçek gazetelerini süresiz olarak kapatılmıştır.<sup>82</sup>

Celal Bayar, milletvekili seçimlerinde yolsuzluk yapıldığını ve iktidarın kendilerine baskı uyguladığından şikâyetçi olmuştur.<sup>83</sup> Demokrat Partinin İzmir ve Hatay teşkilatlarından gelen telgraflarda, iktidar yanlısı kişiler tarafından baskı altında tutulduklarına dair şikâyetler bulunmaktadır.<sup>84</sup>

Türkiye Büyük Millet Meclisi genel seçimlerin ardından 5 Ağustos 1946 tarihinde açılmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayı Kazım Karabekir, Cumhurbaşkanlığı adayı ise İsmet İnönü olurken, Demokrat Parti'nin Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkan adayı Yusuf Kemal Tengirşenk, Cumhurbaşkanlığı adayı da Fevzi Çakmak

<sup>79</sup> Mustafa Çufalı, “Türkiye Cumhuriyetinin İlk Çok Partili Genel Seçimi: 1946 Seçimleri”, *Demokrasi Platformu*, C. V, S. VXII, Ankara 2009, s. 43-55.

<sup>80</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 91-92.

<sup>81</sup> M. Serhan Yücel, *Demokrat Parti*, İstanbul: Ülke Kitapları, 2001, s. 57.

<sup>82</sup> Deniz Güner, *Sansür ve İktidar Cumhuriyet Dönemi Tehdit Algıları*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2016, s. 160.

<sup>83</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 91.

<sup>84</sup> Cemil Koçak, *Rejim Krizi*, C. III, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013, s. 184.

olmuştur.<sup>85</sup> Yapılan oylamada 451 milletvekilinden 388 oy ile İsmet İnönü, Cumhurbaşkanı, Kazım Karabekir ise 379 oy ile Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı olarak göreve başlamıştır. Seçimlerin ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü tarafından hükümeti kurma görevi Recep Peker'e verilmiştir.<sup>86</sup>

Seçimlerin ardından iktidar ile muhalefeti karşı karşıya getiren ilk olay seçimlerde yapılan usulsüzlük iddiaları olmuştur.<sup>87</sup> Cumhuriyet Halk Partisi seçimin ve sonuçlarının gayet adaletli olduğunu savunurken, muhalefet tarafından yapılan itirazları iftira olarak değerlendirmiştir. Demokrat Parti ise hile yapıldığı için seçimin iptal edilmesini istemiştir. Muhalefet tarafından 36 ilde genel olarak ise 27 milletvekilliği için itirazda bulunulmuştur. Meclis tarafından seçimler konusunda yapılan itirazları incelemek amacıyla Cumhuriyet Halk Partisi'nden 20, Demokrat Parti'den 8 ve bağımsızlardan 2 milletvekili tarafından “*Tutanakları İnceleme Komisyonu*” kurulmuştur. Ancak yapılan çalışmalar sonucunda yapılan açıklamada: “*Seçim kanunu gereği, seçimden sonra oy pusulaları yakıldığı için yeniden sayım yapmak mümkün olmadığından yapılan bütün itirazlar reddedilmiştir*” kararı bildirilmiştir.<sup>88</sup> Meclis açılış toplantısı için salona gelen Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, Demokrat Parti Grubu tarafından protesto edilmiştir. Cumhurbaşkanıyı ayakta selamlamayan Cumhuriyet Halk Parti Grubu muhalefetin bu davranışına tepki göstermiştir.<sup>89</sup>

Recep Peker tarafından oluşturulan yeni hükümetinin ilk olarak aldığı karar, Türk Siyasi Tarihine “*7 Eylül Kararları*” olarak geçen kararlardır.<sup>90</sup> Bu kararlar sonrası dolar ani bir yükselişe geçmiş ve Türk lirasının değer kaybetmesine sebep olmuştur. Sonuç olarak eşya fiyatlarının da hızla artmasına sebep olmuştur.<sup>91</sup> Hükümet tarafından yapılan açıklamada

---

<sup>85</sup> Rahmi Akbaş, *Mareşal Fevzi Çakmak*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2008, s. 384.

<sup>86</sup> Asım Us, *Hatıra Notları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012, s. 611.

<sup>87</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 37.

<sup>88</sup> Demir, *Adnan Menderes*, s. 115-116.

<sup>89</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 57.

<sup>90</sup> Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, s. 260.

<sup>91</sup> Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, s. 261.

alınan kararların ekonomiye zarardan çok yarar sağlayacağı halkın sabırlı olması istenmiştir.<sup>92</sup>

7 Eylül kararları sonrası Meclis Bütçe görüşmeleri gergin bir ortamda başlamış ve hazırlanan yıllık bütçe planı meclise sunulmuştur. Görüşmeler sırasında muhalefet tarafından yapılan açıklamalarda Recep Peker hükümetinin ekonomide yapmış olduğu uygulamaların yanlış olduğunu ve alınan kararlar bir kez daha eleştirilmiştir. Adnan Menderes yaptığı konuşmasında:

*“Bize öyle geliyor ki bugün memleket içinde bulunduğu sıkıntı ve ıstırap yukarıdan beri söylediğimiz tedbirsizliklerin, hataların israfların neticesidir. Yoksa bu güzel yurttaki bu büyük ve çalışkan milletin kaderi bu olmamak lazım gelirdi. Bugünkü durumu geçici bir intikal devresi diye göstermek isteyenler, muhakkak aldanıyorlar. Yarın için hangi kaynaklardan temin olunacak imkânlarla bu devletin devasını bulacaklardır.”*<sup>93</sup>

Adnan Menderes’in açıklamaları karşısında sinirli bir şekilde kürsüye gelen Recep Peker sert bir üslupla yapmış olduğu konuşmasında:

*“Muhterem arkadaşlarımız Demokrat Parti adına dinlediğimiz Adnan Menderes’in sesinde kötümser ve psikopat bir ruhun mariz karanlıklar içinde şanlı bir milletin ve arkada bıraktığı karanlıklardan azametli, şan ve şerefli bir istikbale gitmek azminde bulunan kudretli bir devletin hayatını bir boşluk halinde ifade eden ruh haletinin akislerini dinledik”*<sup>94</sup>

Adnan Menderes’e söylenen “psikopat” tabiri sonrası bütün Demokrat Parti Grubu bütçe görüşmeleri devam ederken meclisten ayrılmıştır.<sup>95</sup> Yaşanan bu olayla birlikte Demokrat Parti meclis faaliyetlerini boykot ederek Recep Peker’in Adnan Menderes’ten özür dilemesini aksi takdirde meclis faaliyetlerine katılmayacaklarını açıklamışlardır.<sup>96</sup> Mecliste yaşanan gerginlik sonrası ülkenin birçok yerinden Recep Peker’e istifa etmesi gerektiğini içeren protesto telgrafları çekilmiştir.<sup>97</sup> İktidar tarafından da bu uygunsuz davranışı hoş karşılamayan kişiler bulunmaktadır.<sup>98</sup>

<sup>92</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 95.

<sup>93</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, Toplantı: 1, Dönem: 8, Ankara, 1946, s. 23.

<sup>94</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, Toplantı: 1, Dönem: 8, Ankara, 1946, s. 23-24.

<sup>95</sup> Us, *Hatıra Notları*, s. 624.

<sup>96</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 98.

<sup>97</sup> Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, s. 263.

<sup>98</sup> Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 177.

Demokrat Parti Grubu 9 gün boyunca Meclis çalışmalarına katılmamıştır.<sup>99</sup> Gerginliğin giderek artmasından dolayı Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, yaşanan bu olaya müdahale etmeye karar vermiştir.<sup>100</sup> İsmet İnönü, 26 Aralık 1946 tarihinde Celal Bayar ve Fuat Köprülü'yü Çankaya köşküne davet ederek meclis çalışmalarına tekrar katılmalarını rica etmiştir.<sup>101</sup> Celal Bayar ve Fuat Köprülü bu olaylardan dolayı hükümete kırılgın olduklarını dile getirmiştir. Bu görüşmeden sonra Celal Bayar 28 Aralık 1946 tarihinden itibaren meclis toplantılarına katılmaya karar verdiklerini açıklamıştır.<sup>102</sup>

### **1.5. Demokrat Parti'nin Birinci Büyük Kongresi (7-11 Ocak 1947)**

Demokrat Parti siyasi yaşamında daha birinci yılını tamamlamadan ve yurt genelinde henüz tam anlamıyla örgütlenmeden birinci büyük kongresini yapmıştır.<sup>103</sup> Kongrenin bu kadar erken toplanmasının en önemli nedeni Demokrat Parti'nin seçimlere olan protestolarının Cumhuriyet Halk Partisi tarafından görmezlikten gelinmesidir.<sup>104</sup> Cumhuriyet Halk Partisi Hükümeti tarafından Demokrat Parti Kongresinin yapılmaması için büyük çaba sarf etmişlerdir. Demokrat Parti Grubu, Ankara'da kongre yapılacak yer bulma ve delegelerin kalacağı otellerin rezervasyonları konusunda hükümet tarafından engellenmelerle karşılaşmışlardır. Cumhuriyet Halk Partisi otelleri rezerve ederek delegelerin konaklama imkânını ortadan kaldırmıştır.<sup>105</sup> Demokrat Parti üyeleri çözüm olarak diğer illerden gelecek delegelerin Ankara'da yaşayan Demokrat Partililer tarafından misafir edilmesi kararını vermiştir. Bunun üzerine Cumhuriyet Halk Parti'nin bütün çabaları boşa çıkınca engellemelerden vazgeçmiştir. Kongre 7 Ocak 1947 tarihinde Ankara Ulus Sinemasında 906 delegenin katılımıyla yapılmıştır.<sup>106</sup>

---

<sup>99</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 43.

<sup>100</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 41.

<sup>101</sup> İbrahim Sertkaya, *Adnan Menderes*, İstanbul: Yağmur Yayınları, 2008, s. 68.

<sup>102</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. II, s. 458.

<sup>103</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 43.

<sup>104</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 55.

<sup>105</sup> Sertkaya, *Adnan Menderes*, s. 71.

<sup>106</sup> Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, s. 94.

Kongre Celal Bayar'ın konuşması ile başlamıştır. Birinci Büyük Kongrede, Demokrat Parti'nin hükümetten beklediği taleplerin dile getirildiği bir bildiri yayınlamış ve adına da “*Misak-ı Hürriyet*” adı verilmiştir. Cumhurbaşkanlığı görevinin, Parti Genel Başkanlığı görevinden ayrılması Demokrat Parti'nin temel politikaları arasına eklenmiştir. Ayrıca bu ilk kongrede ülke siyasetinin sadece temel sorunları tespit edilmemiş, buna ek olarak adına “*Ana Davalar Komisyonu*” adı verilen ve gelişmeleri takip edecek bir heyet oluşturulmuştur.<sup>107</sup>

Kongrede yapılan diğer konuşmalara bakıldığında ise, Adnan Menderes'in, bu kongrede Cumhuriyet Halk Partisi'ni “*devlet kılıcı kuşanmış, hükümet arabasına binmiş, cansız ve idealsiz bir kadro*” olarak nitelendirmiştir.<sup>108</sup> Kongre sonunda yapılan seçimlere göre; Demokrat Parti Genel Başkanlığına yeniden Celal Bayar seçilmiştir. Böylece Demokrat Parti zor bir süreci daha atlattı ve ilk kongresini gerçekleştirmiştir.<sup>109</sup>

### **1.6. 12 Temmuz Beyannamesi**

28 Şubat 1947 tarihinde yapılan muhtarlık seçimleri olaylı geçmiştir. Konuyla ilgili Demokrat Parti yaptığı tüm mitinglerde hükümeti suçlayan bir tavır takınmıştır. Ayrıca Demokrat Parti, 6 Nisan 1947 tarihinde de Tekirdağ, Balıkesir, Kastamonu ve İstanbul'da yapılması planlanan ara seçimlerden çekilme kararı almıştır.<sup>110</sup> Demokrat Parti'nin hem yapılan seçimlere katılmaması hem de hükümeti eleştirmesi Cumhuriyet Halk Partisi tarafından

<sup>107</sup> Bülent Tanör, *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: YKY Yayınları, 1999, s. 341.

<sup>108</sup> Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ocak 1947.

<sup>109</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 12.71.9.

<sup>110</sup> Demokrat Parti 1947 yılında yayınladığı beyannamede neden seçimlere girmeyeceğini şu şekilde açıklamıştır; “1947 yılında yayınlanan beyannamede; “*Milli iradenin tam tecellisi seçimlerin her türlü baskı, müdahale ve hileden uzak olarak emniyet içinde yapılmasına bağlı olduğu malumdur. Seçim emniyeti, rey verme hakkı olan her vatandaşın seçim defterlerine dürüst olarak kayıtlı bulunması, reylerin sandıklarda hilesiz ve oldukları gibi çıkması, tutanaklara doğru geçmesi ve sonuna kadar bütün kurullarca bu neticelerin esas teşkil etmesidir... 21 Temmuz seçim yolsuzlukları hakkındaki itirazlarından hiç birini nazara alınmadığını görmekle beraber, Demokrat Parti, bu teminatı tesis etmek ve kısmi seçimlere girebilmek için daha o zaman seçim kanununun bazı maddelerinin acele değiştirilmesi hakkında meclise bir tadil tasarı sunmuştu... bütün memleket efkârı umumiyesinin tasvibine istinad ederek seçim emniyeti sağlanmadıkça ara seçimlere girmek hakkındaki evvelki prensip kararının değiştirilmesi için bir sebep olmadığına karar vermiştir.*” Ayrıntılı bilgi için bk. BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 12.71.9.

tepki ile karşılanmıştır. Gerginleşen iktidar muhalefet ilişkilerinde İsmet İnönü araya girmek zorunda kalmıştır.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin tüm reformlarına rağmen Demokrat Parti'nin talepleri ve şikâyetleri devam etmiştir. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü 7 Haziran 1947 tarihinde Celal Bayar ile görüşmüş ve Çankaya'da yapılan görüşmelerde Cumhurbaşkanı olarak iktidar ile muhalefet arasındaki gerginliğin azalmasını istediğini belirtmiştir. Celal Bayar da şikâyetlerini ısrarla dile getirmiş ve Recep Peker Hükümetini eleştirmiştir.<sup>111</sup> “12 Temmuz Beyannamesi”<sup>112</sup> adı verilen bu tarihi uzlaşma metni aslında soğuk durumda olan iki parti ilişkilerini düzeltme adına önemli bir adımdır.

Demokrasiden uzaklaşmanın yaratacağı olumsuzlukları bilen İsmet İnönü Türkiye'nin içinde bulunduğu sosyal, siyasi ve ekonomik koşullar Sovyet tehdidinin yeniden ortaya çıkacağı endişesini oluşturmaktadır.<sup>113</sup> İsmet İnönü 12 Temmuz beyannamesinde hükümet ile muhalefet arasında yapmış olduğu olumlu temasları anlatmış ve güvenlik duygusu yaratmayı amaçlamıştır.<sup>114</sup> Cumhurbaşkanı, bu beyanname ile iki parti arasındaki gerginliği azaltmak için yayınladığını belirtmişse de, muhalefetin şikâyetlerinin haklılığını ve doğruluğunu iktidar tarafının muhalefete karşı baskı uyguladığı gerçeğini kabul ettiği yorumu ortaya çıkmıştır. Bu durum aslında Cumhuriyet Halk Partisi tarafından huzursuzluklara yol açmıştır.<sup>115</sup>

12 Temmuz beyannamesi iktidar ve muhalefet arasındaki buzları büyük oranda eritmiştir. Bu beyannameye tepki gösteren Recep Peker istifa etmiştir. Sonuç olarak 12 Temmuz beyannamesi Demokrat Parti'nin elini güçlendirmiş, Recep Peker Hükümeti istifa etmek zorunda kalmıştır. Beyanname, iki partide de parçalanmalara yol açmış ve partilerden tasfiyeler başlamıştır. Toplumsal ve siyasi alanda Cumhurbaşkanı artık konumunu belli etmeye başlamıştır. Demokrat Parti daha ılımlı hale gelmiş ve şikâyetleri az da olsa azalmıştır. Beyanname sayesinde Batılı ülkeler, Türkiye'nin

---

<sup>111</sup> Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, s. 79- 80.

<sup>112</sup> Mustafa Albayrak, *Demokrat Parti Döneminde İktidar Muhalefet İlişkileri*, Ankara: Demokrasi Platformu, 2009, s. 154.

<sup>113</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 118.

<sup>114</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 53.315.4.

<sup>115</sup> Vedat Demir, *Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi*, İstanbul: Beta Basım, 2010, s. 154

demokrasiden vazgeçmeyeceğini anlamıştır. Recep Peker Hükümeti'nin istifasından sonra İnönü yeni hükümeti kurma görevini daha ılımlı siyasi yollar takip eden Hasan Saka'ya vermiştir.<sup>116</sup>

### **1.7. Milli Teminat Andı ve Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi (20 Haziran 1949)**

12 Temmuz Beyannamesi sonrası Demokrat Parti Genel İdare Kurulu'nda sert tartışmalar yaşanmıştır. Bu tartışmalar aslında parti içindeki bölünmelerin de habercisi olmuştur.<sup>117</sup> Partide “*Aşırılar ve İlmülular*”<sup>118</sup> adı verilen iki muhalif kanat ortaya çıkmıştır. Bu iki grup arasındaki zıtlıklar artınca milletvekillerinin ihraç süreci de başlamıştır.<sup>119</sup>

Demokrat Parti siyasi tarihindeki ilk ihraç 1948 yılında yaşanmıştır. *Aşırılar* grubu, *İlmülular*'ı Cumhuriyet Halk Partisi ile anlaşmış olmakla suçlanmış ve sert tartışmalar yaşanmıştır. *Aşırılar* grubunun başı olarak görülen Kenan Öner adeta Celal Bayar ile iktidar yarışına girmiştir. İlerleyen süreç içinde Kenan Öner önce İstanbul İl Başkanlığından sonra da Demokrat Parti'den istifa etmiştir.<sup>120</sup> Daha sonra Sadık Aldoğan, Osman Nuri Koni, Bu kararı protesto ettikleri gerekçesiyle merkez komitesi üyelerinden Ahmet Tahtakılıç, Enis Akaygen, Yusuf Kemal Tengirşenk, Ahmet Oğuz, Emin Sazak ve Hasan Dinçer de partiden ihraç edilmiştir.<sup>121</sup> Bu sırada Demokrat Parti grup toplantılarını protesto eden on milletvekili de Büyük Kongre kararını beklemek üzere “*Müstakil Demokratlar Grubu*” nu kurarak birlikte hareket etmeye karar vermişlerdir. Bu grubun dışında kalan vekiller ise Millet Partisini kurmaya karar vermiştir.<sup>122</sup>

Demokrat Parti'nin, ikinci kongresi öncesi Hasan Saka hükümeti 14 Ocak 1949 tarihinde istifa etmiştir. Yeni hükümeti kurma görevi Şemsettin

---

<sup>116</sup> Süleyman İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Ankara: Liberte Yayınları, 2006, s. 315-322.

<sup>117</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 68.

<sup>118</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 126-127.

<sup>119</sup> Altan Öymen, *Değişim Yılları*, İstanbul: Doğan Kitap, 2010, s. 284.

<sup>120</sup> Aslan, *Türkiye'nin İç Siyasetinde Demokrat Parti*, s. 30.

<sup>121</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 69.

<sup>122</sup> Bir kısım milletvekilleri, ihraçları büyük kongre onaylayıncaya kadar bu kişilerin grup toplantılarına alınmalarını savundular. Ancak bu kabul görmemiştir. Ayrılanlar daha sonra Millet Partisine katılacaktır. Eroğlu, *Demokrat Parti*, s. 53.

Günaltay'a verilmiştir.<sup>123</sup> Liberal bir siyasetçi olarak bilinen Şemsettin Günaltay, basının özgür olması gerektiğini ve seçim kanununda acilen değişiklik yapılması gerektiğini açıklamıştır. Laiklik ilkesine zarar vermeden din dersinin ilkokullarda okutulmasını ve daha ılımlı bir siyasi hayatın olmasını istediğini açıklamıştır.<sup>124</sup>

Şemsettin Günaltay tarafından kurulan kabine, 22 Ocak 1949 tarihinde güvenoyunu alarak ve göreve başlamıştır.<sup>125</sup> Bunu takip eden aylarda Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi, Ankara Devlet Sergi Evi Salonunda 20 Haziran 1949 tarihinde ülkenin çeşitli bölgelerinden gelmiş olan 1700 delege ile toplanmıştır.<sup>126</sup> Kongre Başkanlığına İzmir delegesi Ekrem Hayri Üstündağ seçilirken, İkinci Başkanlığa da Erzurum delegesi Memiş Yazıcı seçilmiştir.<sup>127</sup>

Celal Bayar kongreye, Genel İdare Kurulu tarafından hazırlanan raporu okuyarak başlamıştır. Raporda, ilk olarak Demokrat Parti'nin kuruluş amacı tekrar hatırlatılarak iktidarın daha demokratik bir Türkiye konusunda yeterli adımları atmadığı vurgulanmıştır. Açıklamalarında parti içinde yaşanan ayrılıklara da değinen Celal Bayar, bu gibi durumların yaşanmaması gerektiğini, diğer taraftan 12 Temmuz Beyannamesi ile birlikte umut verici gelişmeler olduğunun bunun akabinde demokrasinin daha sağlam bir zemine yerleşmesi için gerekli yasa çalışmalarının yapılması gerektiğini açıklamıştır.<sup>128</sup>

Kongrede parti genel başkanlığı seçimi de yapılmıştır. Seçim için 1100 delegeden 917'si oylamaya katılırken. Adaylardan Celal Bayar 901 oy alırken, Refik Koraltan, Fuat Köprülü, Zühtü Velibeşe Adnan Menderes, Ali İhsan Sabis ve Memiş Yazıcı sadece birkaç oy almıştır.<sup>129</sup>

---

<sup>123</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 291.

<sup>124</sup> Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, s. 315.

<sup>125</sup> CHP, DP'nin kongre çalışmalarına yardım etmiştir. Nitekim sergi evi diye yapıp sonra da tiyatro salonu haline getirilen yerde kongre yapılması için DP'ye izin verilmiştir. Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 349.

<sup>126</sup> Tekin Erer katılan delege sayısını 1200 olarak vermiştir. Erer, *Türkiye'de Parti Kavgaaları*, s. 249.

<sup>127</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 137.

<sup>128</sup> Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 76.

<sup>129</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 73.



Demokrat Parti'nin ilk kongresinde olduğu gibi bu kongrede de partinin genel politikasını belirleyen Ana Davalar Komisyonu kurulmuştur. Komisyon başkanlığına da Adnan Menderes getirilmiştir. Komisyonun hazırlamış olduğu raporda; “*Demokrasiye aykırı yasaların değiştirilmesi, seçimlerin hâkim güvencesinde yapılması ve gelecek seçimlerin 21 Temmuz 1946'daki gibi yapılması*” gibi yol haritası açıklanmıştır.<sup>130</sup> Kongrede Ana Davalar komisyonunun hazırlamış olduğu rapor kabul edilmiştir. Bu kararlar Demokrat Partili delegeler tarafından “*Milli And*”, “*Milli Teminat Andı*” olarak kabul edilirken, Cumhuriyet Halk Partililer tarafından ise “*Milli Husumet Andı*” olarak isimlendirilmiştir.<sup>131</sup> Demokrat Parti'nin İkinci Büyük Kongresi, 25 Haziran 1949 tarihinde “*Dağ Başını Duman Almış*” marşının okunmasıyla sona ermiştir.

### **1.8. 5545 Sayılı Yasa ile Yeni Seçim Kanununun Yürürlüğe Girmesi**

Demokrat Parti iki büyük kongre sonrası durum değerlendirmesinin yapılması ve seçim kanununda yapılması gereken değişiklikler için 7-9 Ocak 1950 tarihinde 153 delegenin katılımıyla Küçük İstişare Kongresini düzenlemiştir.<sup>132</sup> Bu kongrenin toplanmasının başka bir sebebi ise, partiden ayrılanların kurmuş olduğu Millet Partisi'nin Demokrat Parti'ye ne gibi bir zarar verdiğini ve 1950 seçimleri için nasıl bir yol haritası izleyeceklerini belirlenmiştir.<sup>133</sup>

1946 seçimleri Demokrat Parti tarafından sık sık gündeme getirilmiştir.<sup>134</sup> Muhalefetin sürekli olarak seçim kanununu bir propaganda malzemesi olarak kullanmasından dolayı, zorunlu olarak Hasan Saka hükümetini bazı yasal girişimlere yöneltmiştir.<sup>135</sup> Yeni Seçim Kanunu için oluşturulan İlim Heyetine, Demokrat Parti tarafından yapılması gereken değişiklikler raporlar halinde sunulmuştur.<sup>136</sup> İktidar partisi tarafından 9 Temmuz 1949 tarihinde, 5258 sayılı yeni bir kanun hazırlanmış ve yürürlüğe

---

<sup>130</sup> İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, s. 400.

<sup>131</sup> Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 353.

<sup>132</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 144.

<sup>133</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 148.

<sup>134</sup> Demir, *Adnan Menderes*, s. 197.

<sup>135</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 382.

<sup>136</sup> Demir, *Adnan Menderes*, s. 198.

girmiştir. Bu kanunla seçimlerin daha demokratik olacağı vurgusu yapılmıştır. Yeni seçim kanunundaki düzenlemelerle:

*“Yedi kişilik bir seçim kurulunun oluşturulması ve burada meslek kuruluşları ile siyasi partilerin temsilcilerinin bulunması, oyların kapalı bir alanda tutulması, sayımların açık bir şekilde ve seçim komisyonu önünde sayılması ve seçimlerde suç işleyen vali-kaymakamlar hakkında soruşturma açabilme gibi değişiklikler”*

kabul edilmiştir.<sup>137</sup> Yeni seçim kanunu Demokrat Parti Grubu tarafından beğenilmediği gibi eksiklerinin çok olduğu açıklanmıştır. Muhalefetten gelen şikâyet ve itirazları değerlendiren hükümet, 47 maddeden oluşan yeni bir kanun tasarısı hazırlanmıştır. Yeni tasarısı:

*“Gizli oy açık sayım ve çoğunluk sisteminin kabul edilmesi, beş ilden aday gösterebilen partilerin radyodan yararlanması, seçimlerin yargı güvenliği altında yapılması, seçmen listelerinin hazırlanmasından sonra yargıçlardan onay alınması ve itirazları yine bu kurum tarafından incelemesi, ülkedeki bütün seçimi yönetmek ve gerekli çalışmaları yapmak amacıyla Ankara’da Yüksek Seçim Kurulunun oluşturulması, sandık başında her partinin temsilcilerinin dışında üçer tarafsız kişinin de bulunması, seçim sonuçlarının derhal açıklanması, oyların açık sayılması, bütün tutanakların TBMM’ye gönderilmesi, oyların adalet dairesinde özel olarak koruma altına alınması, seçimlerle ilgili bütün şikâyetlerin TBMM’ye yapılması, seçim suçu işleyen ve görevini kötüye kullanan kişiler hakkında ağır yaptırımlar uygulanması”*

gibi maddelerden oluşmuştur.<sup>138</sup>

16 Şubat 1950 tarihinde yeni seçim yasa tasarısı mecliste oylamaya sunulmuş ve oylama neticesinde Millet Partisi’nin 12 ret oyuna karşı, 342 milletvekilinin evet oyu ile 5545 sayılı yasa olarak yürürlüğe girmiştir.<sup>139</sup> Toplamda 171 madde ile 7 geçici madden oluşan yasa sonrası 4918 ve 5258 sayılı seçim yasalarını yürürlükten kaldırılmıştır.<sup>140</sup> Böylece çok partili siyasal hayata geçiş aşamasında muhalefetin ve iktidarın üzerinde anlaşmaya vardığı ilk konu seçim kanunu olmuştur.<sup>141</sup>

<sup>137</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, Toplantı: 4, Dönem: 8, Ankara, 1950, s. 667.

<sup>138</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 152.

<sup>139</sup> Goloğlu, *Demokrasiye Geçiş*, s. 380.

<sup>140</sup> Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 82.

<sup>141</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 155.

### 1.9. 14 Mayıs 1950 Seçimleri ve Demokrat Parti'nin İktidara Gelişi

1950 seçimleri, tek parti iktidarından yorulmuş bir halkın yönetime karşı Demokrat Parti üzerinden siyasi bir tepki göstermesi olarak yorumlanabilir. 14 Mayıs 1950 tarihinde gerçekleşen seçimler önceki seçimlere göre daha özgür bir seçim ortamı sağlanmıştır. Ayrıca seçimler herhangi bir olay yaşanmadan sonuçlandığı için halk tarafından “*Beyaz İhtilal*” olarak adlandırılmıştır.<sup>142</sup>

Yeni seçim kanunu gereği oylar, gizli oy açık sayım yöntemi ve yargı denetiminde yapılmıştır. Bundan dolayı seçime katılım oldukça yoğun olmuştur. Celal Bayar, yurt genelinde Demokrat Parti'nin önde olduğu anlaşılınca bir basın açıklaması yapmıştır. Yaptığı açıklamada önceki seçimlere nazaran bu seçimlerin özgür bir ortamda ve sakin geçtiğinden bahsetmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi ise seçim günü Çankaya Köşkü'nde İsmet İnönü liderliğinde toplantıdadır.<sup>143</sup>

Demokrat Parti'nin çoğunluğu kazandığı bu seçimlerde Celal Bayar Bursa'dan, Fuat Köprülü İstanbul'dan, Refik Koraltan Balıkesir'den ve Adnan Menderes Aydın'dan milletvekili seçilmiştir.<sup>144</sup> Demokrat Parti ülke genelinde oyları daha çok batı illerinden alırken doğu da ise sadece bazı illerde kazanmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise Batı illerinde seçimi kaybederken, Doğu illerinde kazanmıştır. İktidar partisinden Refet Bele, Şükrü Saraçoğlu, Nihat Erim ve Falih Rıfkı Atay gibi birçok tanınan isim yeterli oy alamayarak parlamentonun dışında kalmıştır. Millet Partisi'nden ise sadece Kırşehir'den seçilen Osman Bölükbaşı meclise girebilmiştir. Milli Kalkınma Partisi ise İstanbul'dan az oy alırken, Çanakkale'den 378, Tekirdağ'dan da 490 oy almıştır.<sup>145</sup> Seçime katılan diğer partilerden İşçi ve Çiftçi Partisi, Toprak Emlak ve Serbest Teşebbüs Partisi ve Türk Sosyal Demokrat Partisi de aday göstermelerine rağmen seçilmemişlerdir.<sup>146</sup>

---

<sup>142</sup> Birand, Dündar ve Çaplı, *Demirkırat*, s. 51.

<sup>143</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 196-170.

<sup>144</sup> Erik Jan Zürcher, *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2009, s. 318.

<sup>145</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 172.

<sup>146</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 171-172.

18 Mayıs 1950 tarihinde Demokrat Parti'nin iktidara geldiği resmi olarak açıklanmıştır.<sup>147</sup> Resmi seçim sonuçlarının ardından Cumhurbaşkanı İsmet İnönü, 16 Mayıs 1950 tarihinde Celal Bayar'ı köşke davet etmiştir. Celal Bayar, İsmet İnönü'den Şemsettin Günaltay hükümetinin Demokrat Parti'nin kendi kadrosunu oluşturana kadar görevine devam etmesini istemiş bu teklif İsmet İnönü tarafından kabul edilmiştir.<sup>148</sup>



---

<sup>147</sup> Zafer Gazetesi, 16 Mayıs 1950.

<sup>148</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 439-440.

## 2. BÖLÜM

### DEMOKRAT PARTİ'NİN İKTİDAR YILLARI ve TÜRKİYE'DE YAŞANAN SİYASİ GELİŞMELER (1950-1957)

#### 2.1. Birinci ve İkinci Menderes Hükümetleri

Türkiye’de demokrasinin gelişiminde önemli bir yer tutan 14 Mayıs 1950 seçimleri hem Türk siyasetinde yeni bir dönemin başlamasına neden olmuş hem de sonuçları itibariyle 27 yıllık Cumhuriyet Halk Partisi iktidarını muhalefet partisi konumuna getirmiştir.<sup>149</sup> Din ve ekonomi alanındaki serbestlik ve gelişme vaatleri bu dönemde Demokrat Parti’yi iktidarın kapısını açan iki anahtar kelime olmuştur.<sup>150</sup> Demokrat Parti 1950 seçimlerinde “*Yeter! Söz Milletindir!*”<sup>151</sup> sloganı ile kırsal kesimin oylarını almayı ve bütün Cumhuriyet Halk Partisi mağdurlarını Demokrat Parti çatısında toplamayı başarmıştır.<sup>152</sup> 14 Mayıs 1950 milletvekili genel seçimleri 5545 sayılı<sup>153</sup> Milletvekilleri Seçim Kanunuyla seçimin yönetimi ve denetimini bağımsız yargıya yani Yüksek Seçim Kurulu’na bırakıldığı için Türk siyasî tarihinin yargı tarafından yönetilen ve denetlenen ilk demokratik seçimi olmuştur.<sup>154</sup>

Demokrat Parti muhalefet döneminde her türlü aşırılıktan uzak durarak, kanun dışına çıkmadan, din ve ekonomide serbestliği savunarak iktidara gelmiştir. Seçimden sonra Demokrat Parti yanlısı gazetelerin manşetlerinde ve köşe yazılarında 14 Mayıs seçimleri; “*Beyaz İhtilâl*”, “*Ak Devrim*”, “*Heyelan*” veya “*Kansız İhtilâl*” olarak nitelendirilmiştir.<sup>155</sup>

Seçimin galibi Demokrat Parti ise seçim sonuçlarının milletten kendilerine olan teveccühünün bir yansıması olduğunu ifade etmiş ve geçmiş iktidarla

<sup>149</sup> Muzaffer Taşyürek, *Adnan Menderes*, İstanbul: Anonim Yayıncılık, 2009, s. 45.

<sup>150</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 13.76.5.

<sup>151</sup> Sedat Altaş, *Çarıkli Demokrasi*, İstanbul: İkinci Adam Yayınları, 2006, s. 55.

<sup>152</sup> Ergün Ataoğlu, *Adnan Menderes Bir Başbakanın Trajik Sonu*, İstanbul: Nokta Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008, s. 75.

<sup>153</sup> Karpat, *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, s. 202.

<sup>154</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 188.

<sup>155</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 193.

mücadeleye girmeyeceğini dolayısıyla hiç kimsenin huzursuzluk ve endişe etmemesini söylemiştir.<sup>156</sup> Adnan Menderes, Cumhuriyet Halk Partisi'nin halkın iradesini engellemesine rağmen 14 Mayıs seçimleriyle bir tarihin değiştiğini, eğer baskı olmasa sonuçların bundan daha iyi olacağını ifade etmiştir. Ayrıca seçim sonuçları sadece Cumhuriyet Halk Partisi yönetimiyle üst düzey bürokrasiyi değil bizzat Celal Bayar'ı bile şaşırtmıştır.<sup>157</sup> Nitekim seçim sonunda Bayar gazeteci Kemal Bağlum'a verdiği demeçte, "*İlk defa sana açıklıyorum. Sandıklar açılmadan önce CHP bize 150 milletvekili teklif etmiş olsaydı, bunu düşünmeden kabul ederdik*" dediği aktarılmaktadır.<sup>158</sup>

Seçim sonuçları, yerli ve yabancı basında da büyük bir ilgi ile takip edilmiştir. Örneğin Vatan gazetesi: "*Türk milleti büyük seçim imtihanını şerefle geçirdi*"<sup>159</sup>, "Zafer gazetesi: "*Dünkü seçimlerin ilk neticeleri alındı. Demokrat Parti zafer yolunda*"<sup>160</sup> Cumhuriyet gazetesi: "*Seçim tam bir sükûn içinde geçti, iştirak nispeti bütün tahminleri aştı. Yurtta dün baskısız bir seçim yapıldı*"<sup>161</sup> Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olan Ulus gazetesinde: "*CHP İktidarı Devrediyor, CHP Meclis içinde ve dışında tam bir muhalefet ve tenkit partisi olarak vazifesine devam edecektir,*" başlıklarını atmıştır.<sup>162</sup>

Demokrat Parti Meclis Grubu, ilk toplantısını 20 Mayıs 1950 tarihinde yapmıştır. Toplantıda Cumhurbaşkanlığına Celal Bayar'ın, Meclis Başkanlığına da Refik Koraltan'ın aday gösterilmesine karar verilmiştir. Bu ilk iktidar partisi grup toplantısında Ali Fuat Cebesoy'un kendisinin ısrarla Cumhurbaşkanı aday olarak gösterilmesini istemesine karşın, bu makam için oylamaya katılan 379 grup üyesi Demokrat Parti milletvekilinden 345'nin oyunu alan Celal Bayar, Cumhurbaşkanlığı için aday gösterilmiştir.<sup>163</sup>

---

<sup>156</sup> Faruk Sükan, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları: TBMM 1950-1960*, Ankara: Kültür Yayınları, 1991, s. 15-16.

<sup>157</sup> İlber Ortaylı, *Batılılaşma Yolunda*, İstanbul: Merkez Kitapları, İstanbul, 2010, s. 93.

<sup>158</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 36-37.

<sup>159</sup> Vatan Gazetesi, 15 Mayıs 1950.

<sup>160</sup> Zafer Gazetesi, 15 Mayıs 1950.

<sup>161</sup> Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1950.

<sup>162</sup> Turgut Çeviker, *Karikatürkiye: 1923-2008*, C. I, İstanbul: NTV Yayınları, 2010, s. 217.

<sup>163</sup> Feroz Ahmad, *Cumhuriyet Türkiye'sinde Siyaset ve Siyasi Partiler*, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2011, s. 64.

22 Mayıs 1950'de IX. Dönem Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde kurallar gereği en yaşlı üye olan Hüseyin Cahit Yalçın başkanlığında toplanmıştır. Milletvekillerinin yemin etmesinin ardından Cumhurbaşkanlığı seçiminde Demokrat Parti Genel Başkanı Celal Bayar, 453 milletvekilinin katıldığı oylamada 387 vekilin oyunu alarak Cumhurbaşkanı seçilmiştir.<sup>164</sup> Aynı seçimde İsmet İnönü'ye 64, Halil Özyörük ise 1 oy verilmiş, 1 üye ise çekimser oy kullanmıştır. Böylelikle Demokrat Parti, Türkiye'nin ilk sivil Cumhurbaşkanı olarak liderini Çankaya köşküne çıkartmıştır. Daha sonra yapılan Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlık oylamasında, oturuma katılan 387 üyeden 385'nin oyunu alan Demokrat Parti İçel milletvekili Refik Koraltan, Meclis Başkanlığına seçilmiştir.<sup>165</sup> Başbakanlık ve Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Başkanlığı makamını ise, Celal Bayar'ın halka yakın gördüğü için desteklediği Adnan Menderes'e verilmiştir.<sup>166</sup> Aslında 1950 seçimlerinden sonra, Cumhurbaşkanı Celal Bayar'ın, Adnan Menderes'i Başbakan olarak ataması parti içindeki beklentinin tersine tam tersi olmuştur. Parti içinde başbakanlık için Fuat Köprülü gibi yaşları ve tecrübeleriyle siyasi nüfuzu güçlü kişiler yanında genç politikacı Adnan Menderes'in yeni hükümeti kuracak olması tahmin edilmemiştir. Hatta Celal Bayar'ın anlattıklarına bakılırsa Adnan Menderes'in kendisi de Başbakanlık beklememektedir.<sup>167</sup> Celal Bayar'ın ilk seçim zaferinin hemen arifesinde Cumhurbaşkanlığı makamına çıkması, Adnan Menderes'in hem Demokrat Parti içinde hem de devlet idaresinde tek adam olma yolunda önemli bir fırsat sağlamıştır. Siyasi hayatı açısından önemli olan bu eşiği atlamış olarak Adnan Menderes'in, kafasındaki politikaları hayata geçirebileceği siyasi ortam yavaş yavaş oluşmaya başlamıştır.<sup>168</sup>

Başbakanlığa Adnan Menderes'in getirilmesinin ardından yeni hükümetin kurulması için, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde 31 Mayıs 1950 tarihinde yeni hükümeti programı görüşülmeye başlanmış ve güvenoyundan önce hükümet programının Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde okunması 5

---

<sup>164</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 141.

<sup>165</sup> Şeyhanlioğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 196.

<sup>166</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 56.

<sup>167</sup> İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, s. 431-433.

<sup>168</sup> Sükan, *Başbakan Adnan Menderes'in Meclis Konuşmaları*, s. 18.

gün sürmüştür.<sup>169</sup> Programı okuyan Başbakan Adnan Menderes, öncelikle kendilerinden önceki Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı dönemiyle ilgili karamsar bir tablo çizmiş ve gelecek günlere dair programlarından bahsetmiştir.<sup>170</sup> Bazı milletvekilleri tarafından program eksik olduğu gerekçesiyle eleştirilmiştir. Cumhuriyetin 19.Hükümetinin lideri olan Adnan Menderes, millî iradenin “*Tam ve serbest tecellisinin*” sonucu dediği Türkiye Büyük Millet Meclisi’ndeki oylamaya katılan 282 milletvekilinin oybirliğiyle güvenoyu almıştır.<sup>171</sup>

Başbakan, artık Türkiye için Demokrat Parti ile yeni bir sayfanın açıldığını ve bu dönemin “*Türk Demokrasininin Zafer Günü*” olduğunu ifade ederek:

*“Türk siyasal yaşamında demokrasi anlayışı çerçevesinde 14 Mayıs 1950 seçimleri sonrası DP’nin iktidarı devraldığı görülmektedir. Eğer böyle bir demokrasi anlayışı olmasaydı Türkiye, halen tek partili bir hükümet veya bir grup ya da aile tarafından yönetiliyor olacaktı.”*  
172

Menderes tarafından ağır ithamlarına maruz kalan Cumhuriyet Halk Partisi bu iddialara cevap vermek istemiş, ancak cevap hakkı verilmeyince Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri salonu terk etmişlerdir.<sup>173</sup>

Menderes’in ilk kurduğu hükümet şu isimlerden oluşmaktaydı:

- Başbakan: Adnan Menderes
- Adalet Bakanı: Halil Özyörük
- Milli Savunma Bakanı: Refik Şevket İnce
- İçişleri Bakanı: Rükneddin Nasuhioğlu
- Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
- Maliye Bakanı: Halil Ayan
- Milli Eğitim Bakanı: Avni Başman
- Bayındır Bakanı: Fahri Belen
- Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Zühtü Velibeşe

<sup>169</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.260.01.

<sup>170</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, 2011, s. 138.

<sup>171</sup> Şeyhanlioğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 197.

<sup>172</sup> Şeyhanlioğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 198.

<sup>173</sup> Süleyman İnan, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi: Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2007, s. 118.



- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Nihat Reşat Belger
- Gümrük ve Tekel Bakanı: Nuri Özsan
- Tarım Bakanı: Nihat Eğriboz
- Ulaştırma Bakanı: Tevfik İleri
- Çalışma Bakanı: Hasan Polatkan
- İşletme Bakanı: Muhlis Ete <sup>174</sup>

Birinci Adnan Menderes hükümeti, Celal Bayar ve Menderes tarafından ortak akılla oluşturulmuştur. Bakanlar belirlenirken, Demokrat Parti'nin devlet tecrübesine sahip olmayan, taşralılardan ibaret bir parti olduğu iddiasını çürütmek için bürokratik özellikleri ağır basan ve tanınmış isimler belirlenmiştir.<sup>175</sup> Adnan Menderes'in bu hamlesiyle, halka seçimlerden önce verdiği “devlet aygıtını tarafsızlaştırma” sözünde durmak için teknokrat ağırlıklı kabine kurduğu söylene de, geline nokta Adnan Menderes'in bu hamlesiyle Demokrat Parti'nin ülke genelindeki hâkimiyetine bir benzerini de bakanlar kurulunda kurmak istediği anlaşılmaktadır.<sup>176</sup> Çünkü bakan olarak atanan vekillerin siyaseten Demokrat Parti ve ülke üzerinde popülarlığı ya da yerel destekleri yoktur. Bu nedenle bakan olarak atanarak terfi ettirilen her vekil mevkileri ellerinden alınmak istemiyorsa Başbakanı mutlak itaat etmek zorunda kalacaktır.<sup>177</sup>

Öte yandan bazı kaynaklarda bunun aksine Başbakanlıkta henüz “çirak” olan Adnan Menderes'in, parti içindeki güç dengesini hesaba katmadan kabineyi kurduğu iddia edilmektedir.<sup>178</sup> Bazı Demokrat Partililer tarafından ilk kabineye karşı oluşturulan parti içi muhalefeti ortadan kaldırmak için Adnan Menderes kabinede bazı değişiklikler yapmak zorunda kalmıştır.<sup>179</sup> Başbakan yardımcılığına Samet Ağaoğlu'nu, Devlet Bakanlığına Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu'nu ve Bayındırlık Bakanlığına da Hulusi Köymen

<sup>174</sup> İnan, *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, s. 118, BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 128.829.4.

<sup>175</sup> Tanel Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı, Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011, s. 106.

<sup>176</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 184.

<sup>177</sup> İnan, *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi*, s. 119.

<sup>178</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 199.

<sup>179</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 51.310.

getirilmiştir.<sup>180</sup> Bununla birlikte sonradan yapılan değişikliklerde aynı amaca hizmet ederek, nüfuzlu politik şahısları etkisizleştirmiş ve böylece Adnan Menderes'in parti içinde daha güçlü hale gelmiştir.<sup>181</sup> Adnan Menderes'in karşısında durabilecek yapıda olan Fevzi Lütfü Karaosmanoğlu ve Samet Ağaoğlu kabineye alınarak yakın markaja alınmıştır.<sup>182</sup>

Sonuç olarak İlk kabine kurulur kurulmaz bakanlık bekleyen parti teşkilatları hayal kırıklığına uğramış, bu nedenle Demokrat Parti iç çekişmeler sebebiyle sarsılmıştır. İstifaların peş peşe gelmesinden dolayı Birinci Menderes Kabinesi 8 Mart 1951 tarihinde istifa etmiştir.<sup>183</sup> Birinci Adnan Menderes Hükümeti, Demokrat Parti iktidarı döneminde kurulan ve sayıları beşi bulan Menderes Hükümetlerinin en kısa ömürlü olanı ancak program bakımından da parti programına en çok uyumlu olanıdır.<sup>184</sup>

Cumhurbaşkanı Celal Bayar ilk kabinenin istifasının ardından bu görevi tekrar Adnan Menderes'e vermiştir. 9 Mart 1951 tarihinde İkinci Menderes Hükümetinin kurulması için çalışmalara başlanmıştır. Adnan Menderes tarafında yeni kabine 30 Mart 1951 tarihinde meclise sunulmuştur.<sup>185</sup> Ancak yeni kabinenin programını beğenmeyen muhalefet tarafından oylama 2 Nisan 1950 tarihine ertelenmiştir. 2 Nisan günü güvenoyu almak amacıyla yapılan oylamada 396 milletvekilliden 45'i ret oyu verirken, 346 oy olumlu olmuş ve yeni kabine güvenoyu almıştır.<sup>186</sup> Ret oylardan 43'ü Cumhuriyet Halk Partisi'nin, 1'i Millet Partili Osman Bölükbaşı'nın, 1 oy da Mardin Bağımsız Milletvekili Kemal Türkoğlu'nundur. İkinci Menderes kabinesi ilk kurulan kabineye göre 64 oy fazla alması Menderes için küçük bir başarı sayılmıştır.<sup>187</sup>

Böylece ilk kabinenin kurulmasından daha on ay bile geçmemişken Adnan Menderes yeni kabinesini açıklamıştır;

---

<sup>180</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 48.

<sup>181</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.260.2.

<sup>182</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 139.

<sup>183</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 201-203.

<sup>184</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 204-206.

<sup>185</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 201.

<sup>186</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 203.

<sup>187</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 208.

- Başbakan: Adnan Menderes
- Başbakan Yardımcıları: Samet Ağaoğlu ve Fethi Çelikbaş
- Devlet Bakanları: Refik Şevket ve Fevzi Lütü Karaosmanoğlu
- Adalet Bakanı: Rükneddin Nasuhioğlu ve Osman Şevki Çiçekdağ
- Milli Savunma Bakanı: Hulusi Köymen ve Seyfi Kurtbek ve Kenan Yılmaz
- İşleri Bakanı: Halil Özyörük, Fevzi Lütü Karaosmanoğlu ve Ethem Menderes
- Dışişleri Bakanı: Mehmet Fuat Köprülü
- Maliye Bakanı: Hasan Polatkan
- Milli Eğitim Bakanı: Tevfik İleri ve Rıfki Salim Burçak,
- Bayındırlık Bakanı: Kemal Zeytinoğlu
- Ekonomi ve Ticaret Bakanı: Muhlis Efe, Enver Güreli ve Fethi Çelikbaş
- Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanı: Ekrem Hayri Üstündağ
- Gümrük ve Tekel Bakanı: Rıfki Salim Burçak, Nuri Özsan, Sıtkı Yırçalı ve Emin Kalafat,
- Tarım Bakanı: Nedim Ökmen
- Ulaştırma Bakanı: Seyfi Kurtbek, Yümnü Üresin, Nuri Özsan, Samet Ağaoğlu ve Hayrettin Erkmen,
- İşletmeler Bakanı: Hakkı Gedik ve Sıtkı Yırçalı.<sup>188</sup>

## 2.2. Arapça Ezan Yasağının Kaldırılması

Demokrat Parti'nin iktidarı boyunca önemli bir yer tutan uygulamalardan biri, ezanın Arapça okunmasını serbest bırakan yasal düzenlemenin yapılmış olmasıdır. Atatürk döneminde, Diyanet İşleri tarafından bir genelge ile kametin ve ezanın Türkçe okunacağı bildirilmiştir. 18 Temmuz 1932 tarihinde yayınlanan bir genelge ile bu uygulama yaygınlaştırılmak istenmiş ancak bazı çevrelerce tepkiyle karşılanmıştır. 1933 yılı Bursa Ulu

<sup>188</sup> TBMM, 9. Dönem, C.1, s. 28-29, BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 14.81.10.

Camii'ndeki namazdan çıkan bir grup, gösteri düzenlemiş ve Arapça ezan istemiştir buna tepki gösteren Atatürk, bunun bir din sorunu değil, dil sorunu olduğunu vurgulamıştır.<sup>189</sup> Yasağı takiben ezanı Arapça okuyanlar hakkında mahkûmiyet kararı verilmiş olsa da, kararlar üst mahkemelere geldiğinde kanunda karşılığı olmaması sebebiyle bozulmuştur. Bu nedenle bir kanun çıkarılması gereği görülmüştür 1941 yılı içerisinde Arapça ezan okunmasını yasaklayan kanun çıkarılmıştır. Yasağın ve Kanunun en önemli nedeni Arapçanın eskiyi hatırlatacak olmasıdır. Ancak kanun yurttaki olumsuz bir hava ile karşılaşmış gelen baskılar Demokrat Parti iktidarında doruk noktasına ulaşmıştır.<sup>190</sup> Demokrat Parti'nin yönetim kadrosu, kanun çıkarılincaya kadar net söylemde bulunmamış, ancak Arapça ezana destek vermiştir. Seçimlerde Demokrat Partili yöneticilerin gezilerini inceleyen Metin Toker de partililerin başlıca isteklerinin Arapça ezan olduğunu belirtmiştir. O, bu istekler karşısında Celal Bayar'ın genellikle sustuğunu, Adnan Menderes'in kesin görüş belirtmediğini, Fuad Köprülü'nün ise *“Hele iktidara gelelim, hallederiz”* dediğini belirtmiştir.<sup>191</sup> Demokrat Parti Başbakan Yardımcısı olacak olan Samet Ağaoğlu ise ezanın Türkçe okunması zorunluluğunun Anayasaya aykırı olduğunu ifade etmiştir.<sup>192</sup>

Seçimlerden sonra Türkçe ezandan vazgeçilmesi yolundaki ilk istek Demokrat Parti'nin I. Hükümet Programı'nın okunması sırasında gündeme gelmiştir. İlerleyen dönemde Adnan Menderes, gazetecilerin konu ile ilgili sorusu üzerine;

*“Cemiyet hayatında esas değişikliklerin yapılabilmesi evvela taassup zihniyetinin yıkılmasına bağlıdır. Bu hakikatin iyice kavranması neticesidir ki, Büyük Atatürk bir takım hazırlayıcı ön inkılâplara başlarken taassup zihniyetiyle mücadele etmek lüzumunu duymuştu. Ezanın Türkçe okunması mecburiyeti de böyle bir zaruretin neticesi olarak kabul edilmelidir. Aradan bunca yıllar geçtikten ve vaktiyle zaruri görülen tedbire artık ihtiyaç kalmadıktan sonra bunda ısrar bu sefer vicdan hürriyetine karşı bir taassup teşkil eder. Şimdi meselenin laiklik ve vicdan hürriyeti bakımından halline sıra gelmiştir.”*<sup>193</sup>

<sup>189</sup> Şerafettin Turan, *Türk Devrim Tarihi / 4 - Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye ( 14 Mayıs 1950- 27 Mayıs 1960)*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999, s. 39.

<sup>190</sup> Rıfki Salim Burçak, *On Yılın Anıları (1950- 1969)*, Ankara: Kişisel Yayınlar, 1998, s. 56.

<sup>191</sup> Toker, *Tek Partiden Çok Partiye*, s. 184.

<sup>192</sup> Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 40.

<sup>193</sup> Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 56.

diyerek ezanın Arapça okunması ile ilgili düzenlemenin gerekçesini belirtmiştir.<sup>194</sup>

Demokrat Parti milletvekillerinin bir kısmı, Ezan meselesinin Atatürk İnkılâpları ile bir alakasının olmadığını, Atatürk'ün ezanın serbest bırakılmasını ve Türkçe okunmasını tercih etmiş olduğunu ancak bu arzusunu kanunlaştırmayı hiçbir zaman düşünmediğini, bu uygulamayı başlatırken Türkçe ezanın benimsenip benimsenmemesinde son kararı zamana ve millete bıraktığını, Ezanın Türkçe okunması ile ilgili kanunun doğrudan İsmet İnönü ve Refik Saydam'ın zamanına ait olduğunu dile getirmişlerdir.<sup>195</sup>

Arapça ezan konusu Demokrat Parti grubunda ikinci kez 13 Haziran 1950 tarihinde gündeme gelmiştir. Adnan Menderes, ezanın Arapça okunmasını yasaklayan ceza hükmünün laikliğe aykırı olduğunu söylemiştir. Söz alan milletvekilleri de aynı doğrultuda görüş bildirmişlerdir.<sup>196</sup> İktidar ve muhalefetin aynı görüşte olmaları sonucu gerekli çalışmalara başlanmıştır. Emin Kalafat, Sıtkı Yırcalı ve Mithat Benker tarafından hazırlanan tasarıda, bu yasağın laiklik ilkesine uymadığını ve laik bir ülke olmak için derhal iktidarın bu konuda gerekli çalışmaları düzenleyip mecliste görüşülmesi istenilmiştir.<sup>197</sup> Milletvekillerinden Ahmet Gürkan ve İsmail Berkok tarafından hazırlanan Arapça ezan yasağının kaldırılması hususundaki kanun önergesi 16 Haziran 1950 tarihinde mecliste oylamaya sunulmuş iktidar ve muhalefetin iş birliği sonucu kabul edilmiştir.<sup>198</sup> İsmet İnönü öneriye olumlu baktığı halde oylamaya katılmamıştır. Ezan yasağının kaldırılması hakkındaki tasarı, Türk Ceza Yasası'nın 526'ncı maddesi, 5665 sayılı yasa ile değiştirilmiştir.<sup>199</sup> Bu yasal değişiklik ile Arapça ezan ve kamet okuma yasağı kaldırılmıştır.<sup>200</sup> 17 Haziran 1950 tarihinde bütün vilayetlere yasağın

---

<sup>194</sup> Milliyet Gazetesi, 5 Haziran 1950.

<sup>195</sup> Milliyet Gazetesi, 10 Haziran 1950.

<sup>196</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 196.

<sup>197</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 196.

<sup>198</sup> Cumhuriyet Gazetesi, 17 Haziran 1950.

<sup>199</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 13.76.2.

<sup>200</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 495.

kaldırıldığına bir telgraf çekilmiştir.<sup>201</sup> Kısa süre içerisinde bütün yurttan Arapça ezan okunmuş ve Türkçe ezan okuma dönemi bitmiştir.<sup>202</sup>

### 2.3. 1950 Yerel Seçimleri

İktidar olan Demokrat Parti seçim öncesi vadettiklerini yerine getirmek için hızlıca çalışmalara başlamıştır.<sup>203</sup> İlk olarak haklarında şikâyetler bulunan birçok devlet memurunun görev yerleri değiştirilmiştir. Halkın isteği doğrultusunda Çankaya köşkü ziyarete açılmıştır. Resmi kurumlarda İsmet İnönü'nün portreleri kaldırılarak yerine Atatürk'ün portrelerinin asılması kararlaştırılmıştır.<sup>204</sup> Bir af yasası düzenlenerek Cumhuriyet Halk Partisi döneminde işlenen bütün suçlar affedilmiştir.<sup>205</sup> Demokrat Parti'nin iktidara gelmesinin ardından muhalefet ile yaşadığı ilk gerilim Kore'ye asker gönderilmesi olmuştur.

Yerel seçimler 13 Ağustos 1950 tarihinde yapılmıştır. Seçim sonuçlarına göre Demokrat Parti 19.052 muhtarlık, Cumhuriyet Halk Partisi 13.152, Millet Partisi 130, İşçi ve Çiftçi Partisi 2, Bağımsızlar 2.049 muhtarlık kazanmışlardır. 1424 muhtarlık ise karışık listeden kazanılmıştır.<sup>206</sup>

Yerel seçimler Demokrat Parti tarafından beklenen oy oranından düşük olması iktidara gelmesinin verdiği esneklik olarak değerlendirilmiştir. Bu sonuçlar sebebiyle Demokrat Parti Grubu yaklaşan belediye seçimlerine daha sıkı hazırlanmaya karar vermiştir. 3 Eylül 1950 tarihinde yapılan Belediye Seçimleri, muhtarlık seçimlerine göre daha çekişmeli geçmiştir.<sup>207</sup> Seçim sonuçlarına göre Demokrat Parti 600 belediyeden 560'ını kazanmayı başarmıştır. Demokrat Parti'nin ülke genelinde büyük çoğunluğun oyunu alması üzerine Başbakan Adnan Menderes yaptığı açıklamasında: “*Türk milleti Halk Partisini 14 Mayıs'ta iktidardan tasfiye etmişti, 3 Eylül'de de muhalefetten tasfiye etti*” şeklinde duygularını dile getirmiştir.<sup>208</sup>

<sup>201</sup> BCA, Fon: 051.42.0.0./ Yer: 12.103.

<sup>202</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 495.

<sup>203</sup> Demir, *Türkiye'de Medya Siyaset İlişkisi*, s. 53.

<sup>204</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 198-199.

<sup>205</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 29.

<sup>206</sup> Zafer Gazetesi, 1 Eylül 1950.

<sup>207</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 104.

<sup>208</sup> Zafer Gazetesi, 4 Eylül 1950.

#### 2.4. Halkevlerinin Kapatılması ve Cumhuriyet Halk Partisi'nin Mallarına El Konulması

Cumhuriyet Halk Partisi kuruluşundan çok partili döneme kadar iktidarda kaldığı için devlet partisi olarak da bilinmekteydi, uzun bir süre iktidarda kalan Cumhuriyet Halk Partisi gelirini bağışlar ve devletin imkânı ile gelen gayrimenkullerden sağlamıştır. 1946 seçimlerinde Demokrat Parti bütün illerde teşkilatlanma ve maddi sorunlar yaşamışken, Cumhuriyet Halk Partisi ise maddi yönden rahat bir seçim dönemi geçirmiştir. Birinci ve İkinci Demokrat Parti kongrelerinde delegeler özellikle Cumhuriyet Halk Partisi'nin devletin imkânlarını kendi menfaatlerine uygun şekilde kullandıklarını ve bu maddi gücünün incelenmesini, gerekli görülürse el konulmasını istemişlerdir.<sup>209</sup> 1950 seçimlerinin propaganda döneminde Adnan Menderes iktidara geldiklerinde Cumhuriyet Halk Partisi'nin gelirleri hakkında inceleme yapılacağını açıklamıştır.<sup>210</sup>

Demokrat Parti'nin, Cumhuriyet Halk Partisi hakkında eleştirilen ve incelenmesini istediği diğer bir konu da Halkevleridir. Halkevleri, Cumhuriyet Halk Partisi tarafından her türlü siyasi çalışmalar için kullanılan yerler haline gelmiştir. Ayrıca Cumhuriyet Halk Partisi, Halkevleri için devletten ek ödenek almaktadır.<sup>211</sup> Cumhuriyet Halk Partisi'nin bu kadar sık bu kurumları kullanma hakkına sahip olmasının sebebi ise parti tüzüğüne eklediği madde ile sağlanmaktadır. Bu madde: “...*Cemiyet hayatının ve kültür hayatının yeni anlayışlar ile Cumhuriyetimizin kendi unsurlarından kurulacak yeni bir milli teşekkülün beslenmesi düşünülmüştür.*”<sup>212</sup>

1950 seçimlerinde devr-i sabık sorunu yaşanmasın diye Demokrat Parti iktidar olduğu ilk dönemde bu konu ile ilgili herhangi bir yasal çalışma başlatmamıştır.<sup>213</sup> Bu durumu Sedat Simavi Hürriyet gazetesinde yayınladığı makalesinde; “*Eğer Demokrat Parti seçimleri kazanır kazanmaz Halk Partisinin mülküne derhal el koysaydı, bu hareketini efkârı umumiye belki*

<sup>209</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.265.5.

<sup>210</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 123.

<sup>211</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. III, s. 131.

<sup>212</sup> Katoğlu, *Halkevleri*, s. 412.

<sup>213</sup> Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 176.

*sevinçle karşıladı ve şimdi olduğu gibi itiraz sesleri ayyuka çıkmazdı.”* şeklinde eleştirmiştir. Adnan Menderes bu konu hakkında sürekli olarak gereğinin yapılacağını dile getirmiş olsa da iktidarını sağlamlaştırmadan böyle bir işe kalkışmamış ancak Demokrat Parti'nin ikinci hükümet döneminde çalışmalara başlanmıştır.<sup>214</sup>

Ulus gazetesi üzerinden muhalefet iktidarı böyle bir kanun çıkarılması konusunda eleştirmiştir. Cumhuriyet Halk Partililer kadar Celal Bayar'da bu kanunun çıkarılmasına sıcak bakmamıştır. Celal Bayar hemen hemen her konuda Adnan Menderes'e destek vermişse de bu konuda yanında olmamıştır.<sup>215</sup> Celal Bayar'ın hatıralarında bu konu ile ilgili düşünceleri şu şekildedir:

*“...On beş yıl içinde Adnan Menderes'in düşüncesi veya politikası içinde bağdaşmadığım iki yer olmuştur. Bu iki yerden biri, devr-i sabık yaratmama taahhüdü, biri Cumhuriyet Halk Partisi mallarının hazineye intikali kanunudur. Bu iki noktada Adnan Menderes'le mutabık değildim...”*<sup>216</sup>

Adnan Menderes'in talimatıyla bu konu hakkında çalışmalara başlanmıştır. Maliye müfettişleri tarafından hazırlanan raporda toplam değeri 500 milyon olarak hesaplanan Cumhuriyet Halk Partisi'ne ait malların % 95'i devlet bütçesinde veya kamu kuruluşlarından yapılan yardımlarla elde ettiği ortaya çıkmıştır.<sup>217</sup> Bu durum karşısında Demokrat Parti ilk olarak *“Siyasi partilerin amacı dışında gayrimenkul edinemeyeceklerine”* dair bir kanun çıkarmak olmuştur.<sup>218</sup> Cumhuriyet Halk Partisi'nin devletin imkânlarını gayrimenkul ve nakit para olarak hesabına geçirdiğini iddia eden Demokrat Partili milletvekilleri tarafından bu gelirin devlet hazinesine aktarılması

<sup>214</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 507.

<sup>215</sup> Muhalefet kanadından yapılan açıklamalarda, kanunun çıkarılmasındaki amacın kendilerinden intikam alınmak istendiği şeklindedir. Bu kanıyı destekler nitelikte Zafer Gazetesi, *“hesap günü gelmiştir”* şeklinde manşet atarak okuyucusuna duyurmuştur. Duyurulan haber erken atılmış bir hamle olsa da gerçekleşecek olan planı önceden göstermiştir. Kabinede de bazı isimlerde zaman zaman açıklamalarla bu kanıyı destekliyorlardı. Maliye Bakanı Halil Ayan gazetecilere verdiği beyanatta; *“Millet kesesinden yapılan gasıpların üzerine oturan Halk Partisi binasının hesapları birer birer soruluyor.”* diyerek CHP'nin malları üzerinde hazırlanmış olan rapora dikkat çekmiştir. bk. Zafer Gazetesi, 8 Eylül 1950.

<sup>216</sup> Celal Bayar, *Başvekilim Adnan Menderes*, s. 195.

<sup>217</sup> Turan, *Türk Devrim Tarihi*, s. 82.

<sup>218</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 204.



gerektiği savunulup acilen bir kanun tasarısı hazırlanarak mecliste görüşülmesi istenilmiştir.<sup>219</sup>

Hazırlanan düzenlemeyle “*CHP’nin Haksız İktisaplarının Hazineye Devri Hakkında Kanun*” 9 Aralık 1953 tarihinde Mecliste görüşülmeye başlanmıştır.<sup>220</sup> Görüşmeler sırasında söz alan İsmet İnönü bu kanunu asla kabul etmeyeceklerini vurgulayarak meclisi terk etmiştir. İsmet İnönü ile birlikte bütün Cumhuriyet Halk Partili milletvekilleri meclisi terk etmiştir. Cumhuriyet Halk Partililerin Meclisi terk etmesinin ardından kürsüye gelen Adnan Menderes muhalefetin korktuğu için kaçtığını ifade etmiştir.<sup>221</sup>

Hazırlanan yasa için oylamaya geçildiğinde 5’e karşı 341 evet oyu ile kabul edilmiştir.<sup>222</sup> Kabul edilen yasanın içeriği:

*“CHP’nin sahip olduğu bütün taşınır ve taşınmaz mallar, para, diğer değerler, haklar ve alacaklar hazineye devredilecek, ancak parti binası olarak kullanılan yerlerdeki menkul eşyadan parti faaliyeti için zorunlu oldukları Maliye Bakanlığı’na kabul edilecek olanlar, CHP’ye bırakılacaktır.”*

şeklinde dir.<sup>223</sup> Bu yasa sonrası Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasında siyasi gerginlik giderek artmıştır.<sup>224</sup>

## **2.5. 1951 Ara Seçimleri ve Demokrat Parti’nin Üçüncü Büyük Kongresi**

Ara seçimler öncesi Cumhuriyet Halk Partisi kendisine yapılan el konulma hadisesinden dolayı seçime katılma konusunda kararsızdır. Ancak Hüseyin Cahit Yalçın ve Nadir Nadi tarafından yazılan destek yazıları seçime katılım konusunda Cumhuriyet Halk Partisi’ni teşvik etmiş ve seçimlere katılma kararı aldıklarını açıklamışlardır.<sup>225</sup>

<sup>219</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 76.

<sup>220</sup> Konuşmasında; “*Mali mağsup, gasbın elinde nahak yere durmaktadır. Bir Parti ki o partinin elinde 791 parça bu kadar milyon lirayı elinde bulunduran devlet mali, millet mali olan bu şeyler istirdat edilecektir. Bu binanın alınması 790 parça gayrimenkulün alınmasının iptidasıdır, besmelesidir*” Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 210.

<sup>221</sup> Akşam Gazetesi, 10 Aralık 1953, Vatan Gazetesi, 10 Aralık 1953, Cumhuriyet Gazetesi, 10 Aralık 1953.

<sup>222</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 26, Toplantı: 6, Dönem: 12, Ankara, 1953, s. 167.

<sup>223</sup> Resmî Gazete, 16 Aralık 1953, S. 8584.

<sup>224</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. III, s. 130.

<sup>225</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 93.

Seçim öncesi Demokrat Parti tarafından Cumhuriyet Halk Partisi aleyhine yapılan bazı uygulamalardan dolayı ara seçimler bir hayli gergin bir ortamda geçmiştir.<sup>226</sup> Cumhuriyet Halk Partisi, hükümetin radyoyu kendi tekeline almasından şikâyet ederken bir yandan da mallarına el konulmasını propaganda malzemesi olarak kullanmıştır.<sup>227</sup> Ara seçimler 16 Eylül 1951 tarihinde 17 ilde yapılmış, seçimlerin resmî sonuçlara göre seçime katılım oranı %60 civarındadır.<sup>228</sup> Sonuçlara göre; 20 milletvekilliğinden, Demokrat Parti 18 ve Cumhuriyet Halk Partisi 2 milletvekilliği kazanabilmiştir.<sup>229</sup>

Ara seçimlerin ardından Demokrat Parti 15 Ekim 1951 tarihinde Üçüncü Büyük Kongresi için Ankara Büyük Sinema Salonunda toplanmıştır. Kongreye katılım oldukça yoğun olmuştur.<sup>230</sup> Demokrat Parti tarafından düzenlenen en sakin ve kısa süreli olan üçüncü büyük kongre hazırlanan raporun onaylanması ve parti içi güvenoyunun alınmasının ardından son bulmuştur.<sup>231</sup>

## **2.6. Millet Partisi'nin Kapatılması**

Millet Partisi 20 Temmuz 1948 tarihinde Demokrat Parti'den ihraç edilen Fevzi Çakmak, Osman Bölükbaşı, Hikmet Bayur, Sadık Akdoğan, Enis Akaygen, Osman Nuri Köni Kenan Öner ve Mustafa Kentli tarafından kurulmuştur.<sup>232</sup> Mareşal Fevzi Çakmak başkanlığında toplanan eski Demokrat Partili bu kişiler parti içindeki liberal kesimi oluşturmaktaydı ve ihraç edilmeden önce üyesi oldukları Demokrat Parti'yi ve o dönemde iktidarda olan Cumhuriyet Halk Partisi'ni de eleştirerek bir anlamda muhalefet partisi gibi hareket etmişlerdir.<sup>233</sup>

1950 seçimlerinden sonra iktidara gelen Demokrat Parti'nin özellikle ekonomi politikasını eleştiren Millet Partisi, Amerikan yardımından faydalanan Demokrat Parti'yi Amerika'nın yancısı haline geldiğini, alınan

---

<sup>226</sup> Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 100.

<sup>227</sup> BCA, Fon: 30.01.0.0./ Yer: 44.261.6.

<sup>228</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 93.

<sup>229</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 224.

<sup>230</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 94.

<sup>231</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 225-226.

<sup>232</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 63.

<sup>233</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 97.

kredi ve borçlar nedeniyle ülkeyi çıkmaza sürüklediğini ve ileri gelen Demokrat Partililerin de kendi yandaşlarını bu kredilerle beslediğini ileri sürmüştür.<sup>234</sup> Bu durum muhafazakâr ve milliyetçi olduğunu savunan Demokrat Partililerin hiç hoşuna gitmemiştir. Çünkü Demokrat Parti'nin ideolojisi halk için daha fazla hürriyet, muhafazakâr siyaset anlayışı, liberal ekonomi politikası, devlet yerine özel sektör teşviki ve laiklik ilkesine bağlı bir demokrasi benimsenmiştir.<sup>235</sup> Nitekim Demokrat Partililer çok az vekili olmasına rağmen o dönemde Millet Partisi'ne karşı sert bir dil kullanmış, Millet Partisi'nin aşırı dinci tarikatların yönettiği, dindar kesimlerin denetimine girdiğini ileri sürmüşlerdir.<sup>236</sup>

14 Nisan 1951 tarihinde İstanbul İl Kongresi açılışını Fatiha Suresi okutarak başlatan Millet Partisi o dönemde bu davranışıyla başta Demokrat Partililer olmak üzere laik kesimden tepki almıştır. Ayrıca parti kurucusu Sadık Akdoğan, 5 Mayıs 1951 tarihinde Millet Partisinin iktidara gelir gelmez din konusunda yasaklama getiren bütün kanunları kaldıracağını ifade ederek, parti hakkında yapılan “gerici” eleştirilerine bir anlamda destek vermiştir.<sup>237</sup> Millet Partisi X. Olağan Kongresinde parti üst yönetimi aşırı muhafazakâr grubun eline geçmiş ve aralarında Hikmet Bayur'un da bulunduğu 40 delege partiden ayrılmıştır. Ayrılan partililer, Millet Partisi'nin artık Atatürk'e ve devrimlerine karşı bir şer cephesi haline geldiğini, dolayısıyla bu partinin kuruluş amacından uzaklaştığını ifade etmişlerdir.<sup>238</sup> Demokrat Parti bu fırsatı değerlendirerek kendisi gibi liberal ve muhafazakâr olan muhalif bir partiden kurtulmak üzere harekete geçmiş ve savcılığın devreye girmesi için gerekli adımları atmıştır. Millet Partisi, Demokrat Parti için aynı seçmen kitlelerine hitap etmeleri ile birlikte oyları bölebilme potansiyeli olan bir parti kimliğini taşımaktadır. Özellikle parti kurucularından Osman Bölükbaşı'nın Demokrat Parti'ye karşı sert eleştirilerinden oldukça rahatsız olan Adnan Menderes, 5 Mart 1953 tarihinde Osman Bölükbaşı'na cevaben “MP'nin dini, siyasete alet ettiğini” söylemiştir. Bu gelişmelerden sonra iktidar

---

<sup>234</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 233.

<sup>235</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 364.

<sup>236</sup> Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, s. 556.

<sup>237</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 117.

<sup>238</sup> Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, s. 557.

tarafından meclise sunulan bir teklifle “*Dini siyasi amaçlar için kullananlara karşı cezaları arttıran ve suçun sahasını genişleten*” yeni bir kanun çıkarılmıştır.<sup>239</sup> Çıkarılan bu kanunla soruşturma açan savcılık Millet Partisi’nin X. Olağan Kongresindeki beyanları ihbar sayılmış ve 7 Temmuz 1953 tarihinde parti ileri gelenlerinin ifadeleri alınarak parti yöneticilerinin ev ve iş yerlerinde arama yapılmıştır. 8 Temmuz 1953 gecesine başlatılan soruşturmanın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi gerekçesi ile mahkemeden çıkartılan ek kararlar Millet Partisi geçici süre ile kapatılmıştır.<sup>240</sup>

Mahkeme 27 Ocak 1954 tarihinde Millet Partisi’nin siyasi bir amacının olmadığını ve dini siyasete karıştırdığı hükmüne vararak Millet Partisi’nin seçimlere az bir süre kala kapatılmasına karar vermiştir.<sup>241</sup> Ancak parti kurucuları arasında yer alan Osman Bölükbaşı, 10 Şubat 1954 tarihinde yargılamaya konu olan isimleri partiden uzaklaştırdıktan sonra Millet Partisi adını “*Cumhuriyetçi Millet Partisi*” olarak değiştirerek yeniden bu partiyi açmıştır.<sup>242</sup>

### 2.7.2 Mayıs 1954 Genel Seçimleri

Demokrat Parti tarafından 1954 genel seçimleri öncesi birtakım hazırlıklara başlanmıştır. 1951 yılında yapılan ara seçimlerde olduğu gibi seçim öncesi bazı değişiklikler ile seçmen sayısı arttırılmak istenmiştir. İllolarak memur maaşlarına zam yapılmıştır. İkinci olarak seçimlerin daha demokratik bir ortamda yapılması için 17 Şubat 1954 tarihli seçim kanununda bazı yenilikler yapılmıştır.<sup>243</sup>

1954 genel seçimler öncesi Kore Savaşı sırasında Güney Kore’ye destek amacıyla asker gönderilmesi ve ardından Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü’ne üye olunması Türkiye’nin dış politikada itibarının artmasını sağlamıştır.<sup>244</sup> Genel seçimler öncesi Demokrat Parti tarafından Cumhuriyet

<sup>239</sup> Türel Yılmaz, *Uluslararası Politika 'da Ortadoğu*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004, s. 68-113.

<sup>240</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 129.

<sup>241</sup> BCA, Fon: 030.010.0.0./ Yer: 79.524.29.

<sup>242</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 470.

<sup>243</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 136-137.

<sup>244</sup> Kemal H. Karpat, *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010, s. 238.

Halk Partisi'nin mallarına el konulmasına ilişkin kanunun çıkarılması Halkevlerinin kapatılması ve Millet Partisi'nin kapatılmasıyla Demokrat Parti'ye muhalif olan kesimin gücü iyice zayıflatılmıştır.<sup>245</sup> Bu durum muhalefet partilerinin genel seçimlere iyi hazırlanamamasına sebep olmuştur.<sup>246</sup> Bu koşullarda muhalif olan partiler tek başlarına iktidara karşı duramayacağı gerçeği ortaya çıkınca partiler arası ittifak kurma düşüncesi ortaya çıkmıştır. İlk olarak 12 Mart 1954 tarihinde Millet Partisi'nin kapatılması sonrası kurulmuş olan Cumhuriyetçi Millet Partisi diğer muhalefet partilerine çağrıda bulunarak Demokrat Parti'ye karşı birlikte hareket edilmesi gerektiğini açıklamıştır. Bu teklif Cumhuriyet Halk Partisi tarafından olumlu karşılanmıştır. Yapılması planlanan bu iş birliğine hem Cumhuriyet Halk Partisi içinden hem de hükümet tarafından eleştiriler olmuştur. Cumhuriyet Halk Partisi'nden ilk tepki gösterenler bu ittifakın samimiyezsiz ve siyasi çıkar olarak yorumlayan Falih Rıfkı Atay ve Faik Ahmet Barutçu olmuştur.<sup>247</sup>

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlere katılan seçmen sayısı 9.095.617 olarak belirlenmiştir.<sup>248</sup> Seçime katılım oranı %80'nin üzerindedir. Cumhuriyet Halk Partisi, Demokrat Parti, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi seçime katılan partiler olmuştur.<sup>249</sup> Resmî sonuçlara göre Demokrat Parti 503, Cumhuriyet Halk Partisi 31, Cumhuriyetçi Millet Partisi ise 4 milletvekilliği kazanmıştır. Seçimde Bağımsızlar 137.318 oy ile parlamentoda 10 milletvekilliği alırken, Türkiye Köylü Partisi de 57.011 oy almasına rağmen hiç milletvekili çıkaramamıştır.<sup>250</sup>

Seçim sonuçlarını başta Adnan Menderes olmak üzere tüm Demokrat Partili yöneticiler hükümetin başarısı olarak görmüş ve bu durum Demokrat Parti'nin muhalefete yönelik antidemokratik uygulamaları konusunda halkın

---

<sup>245</sup> Karpaz, *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, s. 238.

<sup>246</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 251.

<sup>247</sup> Cemal Aygen, "Memleketimizde Seçimler ve Neticeleri", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C. XVII, S. 1 (1962), s. 203-287.

<sup>248</sup> Erem Sarıkoca, *Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*, Ankara: Fenomen Yayınları, 2010, s. 177.

<sup>249</sup> Sarıkoca, *Türkiye'de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*, s. 176.

<sup>250</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 106, BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 51.310.4.

Demokrat Parti'yi haklı olarak gördüğü şekilde değerlendirilmiştir.<sup>251</sup> Bu yanlış değerlendirme ilerleyen yıllarda demokrasi açısından olumsuz yönde bir dönüşüme yol açmıştır.<sup>252</sup> Nitekim Osman Bölükbaşı'nın memleketi olan Kırşehir, Demokrat Parti'ye değil de Cumhuriyetçi Millet Partisi'ne destek verdiği için 30 Haziran 1954 tarihinde çıkarılan başka bir yasayla ilçe düzeyine düşürülerek, Nevşehir'e bağlanmıştır.<sup>253</sup> Bu yasayla bu ildeki seçmenlere gözdağı verilmek istenmiştir.<sup>254</sup> Yapılan bu uygulamaya Cumhuriyetçi Millet Partisi Genel Başkanı Osman Bölükbaşı sert bir üslupla karşı çıkmıştır ve kendisine kınama cezası verilmiştir. Ayrıca Osman Ali Şiroğlu'na ise meclis toplantılarına katılmama cezası verilmiştir.<sup>255</sup>

Seçimlerin ardından Demokrat Parti iktidarı, muhalefetin seçimlerden sonra ısrarla talep ettiği seçim sisteminin değiştirilmesine ve nispî temsil sistemine geçilmesine yönelik isteklerini hiç dikkate almamış, buna karşılık kendi istekleri doğrultusunda 5545 sayılı seçim kanununun, bazı maddelerini değiştiren ve bazı maddelerini de yürürlükten kaldıran kanunu, 30 Haziran 1954 tarihinde, 6428 sayılı kanunla kabul etmiştir.<sup>256</sup>

1954 seçimlerinin hemen sonrası yapılan değişiklikler, muhalefet tarafından sert bir şekilde eleştirilse de, Mecliste 504 milletvekili bulunan iktidar bu eleştirileri dikkate almadan yasayı oy çokluğuyla kabul etmiştir.<sup>257</sup> Sonuç olarak seçim öncesi partiler arası ittifak kurulması ve karma liste oluşturmaları yasaklanmıştır. Ayrıca iktidar haricindeki partilerin seçimler için propaganda olarak radyoyu kullanması da yasaklanmıştır.<sup>258</sup>

## 2.8. Üçüncü Adnan Menderes Hükümetinin Kurulması

1954 seçimlerinde Demokrat Parti'nin oyların büyük çoğunluğunu alarak kazanmasının ardından X. Dönem Meclis ilk toplantısını 14 Mayıs 1954 tarihinde yapmıştır. Milletvekilleri yemin ettikten sonra Meclis Başkanlığı

<sup>251</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 133.

<sup>252</sup> Mete Tuncay, *Siyasal Tarih 1950-1960*, Türkiye Tarihi IV, İstanbul: Cem Yayınları, 2007, s. 176.

<sup>253</sup> Şeyhanhoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 284.

<sup>254</sup> Altaş, *Çarıkli Demokrasi*, s. 98.

<sup>255</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 266.

<sup>256</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 65-66.

<sup>257</sup> Eroğlu, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 87.

<sup>258</sup> Tuncay, *Siyasal Tarih*, s. 183.

için oylama yapılarak 489 milletvekilinin oy birliği ile Refik Koraltan Meclis Başkanı seçilmiştir.<sup>259</sup>

Meclis Başkanının seçilmesinin ardından Başkanvekilleri, İdari Amir Seçimleri ve Cumhurbaşkanlığı seçimi için oylamalar yapılmıştır. 513 milletvekilinin oylamaya katıldığı seçime İstanbul Milletvekili Celâl Bayar 486 oyla Cumhurbaşkanı seçilmiştir.<sup>260</sup> İkinci Adnan Menderes kabinesi Cumhurbaşkanı seçiminden sonra 14 Mayıs 1954 yılında istifa etmiştir.<sup>261</sup> Bir kez daha Celal Bayar tarafından hükümeti kurma görevi Adnan Menderes'e verilmiştir.<sup>262</sup>

17 Mayıs 1954 tarihinde açıklanan kabine şu isimlerden oluşmaktadır;

- Başbakan: Adnan Menderes
- Başbakan Yardımcısı: Fatin Rüştü Zorlu
- Devlet Bakanı: Mükerrerem Sarol
- Adalet Bakanı: Osman Şevki Çiçekdağ
- Milli Savunma Bakanı: Ethem Menderes
- İçişleri Bakanı: Namık Gedik,
- Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
- Maliye Bakanı: Hasan Polatkan
- Milli Eğitim Bakanı: Celal Yardımcı
- Bayındırlık Bakanı: Kemal Zeytinoglu
- İktisat ve Ticaret Bakanı: Sıtkı Yırcalı
- Sağlık Bakanı: Behçet Uz
- Gümrük ve Tekel Bakanı: Emin Kalafat
- Tarım Bakanı: Nedim Ökmen
- Ulaştırma Bakanı: Muammer Çavuşoğlu
- Çalışma Bakanı: Hayrettin Erkmen
- İşletmeler Bakanı: Fethi Çelikbaş<sup>263</sup>

<sup>259</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 1, Dönem:10, Ankara 1954, s.6.

<sup>260</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 1, Dönem:10, Ankara 1954, s. 7-8.

<sup>261</sup> Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1954, Zafer Gazetesi, 15 Mayıs 1954.

<sup>262</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 1, Dönem:10, Ankara 1954, s. 9.

<sup>263</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 160.

Kabinede; Yümnü Üresin, Kenan Yılmaz, Rıfki Salim Burçak, Ekrem Hayri Üstündağ olmak üzere sekiz eski bakana görev verilmemiştir.<sup>264</sup> Üçüncü Menderes kabinesine yeni giren isimler ise; Osman Kapani, Behçet Uz, Fatih Rüştü Zorlu ve Mükerrerem Sarol'dur.<sup>265</sup> Kabinenin kurulmasının ardından Başbakan Adnan Menderes Hükümetin Programını 23 Mayıs 1954 günü Demokrat Parti Meclis Grubuna<sup>266</sup> sunmuş, Demokrat Parti milletvekillerinin oylamasında 411 milletvekilinin olumlu oy vermesiyle kabul edilmiştir.<sup>267</sup> 26 Mayıs 1954 tarihinde Adnan Menderes tarafından hazırlanan hükümet programı 520 milletvekilinden 27 ret, 2 çekimser ve 491 olumlu oy alarak kabul edilmiştir.<sup>268</sup>

## 2.9. Kıbrıs Meselesi ve 6-7 Eylül 1955 Olayları

Kıbrıs sorunu ilk olarak Yunanistan tarafından düzenlenen protesto gösterileri ve mitingler ile ortaya çıkmış ve Yunanlılar bu konuda tüm dikkatleri kendi üzerine çekmeyi başarmıştır. Buna karşılık olarak İstanbul ve Ankara da miting ve protesto gösterileri düzenlenmiştir. Bu mitinglerde Kıbrıs'ın Türkiye'nin bir parçası olduğunu ve adadan kesinlikle vazgeçilmeyeceği vurgulanmıştır.<sup>269</sup> Cumhuriyet Halk Partisi Milletvekili Cevdet Kerim İncedayı, Kıbrıs meselesi hakkında yaptığı açıklamada: Yunanistan'ın Kıbrıs üzerinde büyük bir oyun düzenlediğini, adadaki Rumlar tarafından Türklere baskı ve şiddetin başladığını bu yüzden bu meselenin derhal mecliste görüşülmesini istemiştir. Dışişleri Bakanı Necmeddin Sadak, İncedayı'ya cevaben: Lozan Antlaşmasında yer alan maddeye göre Yunanistan'ın adada bir söz hakkının bulunmadığını bütün hakların İngiltere'ye ait olduğunu açıklamasıyla bu konu bir süreliğine kapanmıştır. Ancak adada olayların gitgide artmaya başlamasıyla meclis toplanma kararı

<sup>264</sup> Zafer Gazetesi, 18 Mayıs 1954, Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1954, Akşam Gazetesi, 18 Mayıs 1954.

<sup>265</sup> Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 220.

<sup>266</sup> BCA, Fon: 30.01.0.0./ Yer: 45.267.8.

<sup>267</sup> Zafer Gazetesi, 24 Mayıs 1954, Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1954, Akşam Gazetesi, 24 Mayıs 1954.

<sup>268</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 1, Dönem:10, Ankara 1954, s. 86, Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mayıs 1954, Vatan Gazetesi, 26 Mayıs 1954.

<sup>269</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 425.



almıştır.<sup>270</sup> Kıbrıs sorunu, 1954 yılına gelindiğinde Yunanistan'ın ada üzerinde hak iddia ederek Birleşmiş Milletlere başvurması ve ada da Rumları kışkırtarak olaylar çıkarması sonucu iki ülke arasında gerginlik iyice artmıştır.<sup>271</sup>

1955 yılına gelindiğinde adadaki olaylar ölümlere varacak kadar şiddetlenmiştir. Yunanistan tarafından çıkarılan bu olaylar sonucu İngiltere müdahale ederek 27 Ağustos 1955 tarihinde Türkiye ve Yunanistan'ı Kıbrıs meselesini görüşmek üzere Londra'ya davet etmiştir.<sup>272</sup> Konferans sırasında Londra da bulunan Türkler tarafından protesto gösterisi düzenlenmiştir. Bu sırada Türkiye'de bazı illerde mitingler düzenlenmiştir.<sup>273</sup> Ancak Kıbrıs Meselesi 6 Eylül 1955 tarihinde radyodan yapılan bir haber sonucu farklı bir boyut kazanmıştır.<sup>274</sup> Habere göre Selanik'te bulunan Atatürk'ün doğduğu eve bombalı saldırı düzenlenmiştir.<sup>275</sup> Radyo haricinde İstanbul Ekspres gazetesinin de bu haberi yayınlaması sonucu "Kıbrıs Türktür Cemiyetinin" harekete geçmesiyle İstanbul'daki üniversite öğrencileri Taksim Meydanında bir protesto gösterisi düzenlemek için toplanmaya başlamıştır. Protestolar yerini şiddete bırakarak ilk olarak İstiklal Caddesinde ardından Şişli, Beyoğlu ve Nişantaşı'nda gayrimüslimlere ait işyeri, kilise, ev, okul ve mezarlıklar tahrip edilmiştir.<sup>276</sup> Olaylar kısa bir sürede Eminönü, Fatih, Eyüp, Bakırköy, Yeşilköy gibi İstanbul'un hemen hemen her yerine yayılmıştır. İstanbul'dan sonra İzmir ve Ankara'da da benzer olaylar görülmüştür.<sup>277</sup>

Yaşanan olaylar sonrası Celal Bayar ve Adnan Menderes İstanbul'a hareket etmişlerdir.<sup>278</sup> İktidar olaylar sonucunda en şiddetli geçen İstanbul ve İzmir'de sıkıyönetim ilan edilerek sayıları pek çok kişi tutuklanmıştır.<sup>279</sup>

---

<sup>270</sup> Mahmut Dikerdem, *Ortadoğu'da Devrim Yılları*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1977, s. 121-122.

<sup>271</sup> Coşkun Kırca, "Kıbrıs Meselesinin Temel Unsurları", *Kim*, S. 1 (1958), s. 42-43.

<sup>272</sup> BCA, Fon: 30.01.0.0./ Yer: 40.238.21.

<sup>273</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 176.

<sup>274</sup> Dilek Güven, *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010, s. 25.

<sup>275</sup> BCA, Fon: 010.09.0.0./ Yer: 110.342.1.

<sup>276</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 175.

<sup>277</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. III, s. 181.

<sup>278</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 37.226.3.

<sup>279</sup> TBMMZC, 12.09.1955, Devre 10, Cilt 3, İçtima 1, s. 668-689.

## 2.10. İspat Hakkı ve Hürriyet Partisi'nin Kurulması

Demokrat Parti kuruluşundan iktidarının son yıllarına kadar parti içinde zaman zaman anlaşmazlıklar olmuştur. İlk ciddi anlaşmazlık Millet Partisi'nin kurulması olayıdır.<sup>280</sup> Bu anlaşmazlıklar genellikle Başbakan Adnan Menderes ile bakanlar arasında yaşanırken, bu kişilerin görevden alınmasıyla sorunlar büyümeden kapatılmıştır. Demokrat Parti'nin kurulduğu yıllarda bazı isimler vardır ki daima parti içinde muhalif kalmışlardır. Bu kişiler; Refik Şevket İnce, Fevzi Lütfi Karaosmanoğlu, Feridun Ergin, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş, Necip Bilge ve Muhlis Ete'dir.<sup>281</sup>

Demokrat Parti içerisinde yaşanan en sert muhalefet, “*Basına ispat hakkı verilmesi*” konusunda olmuştur. Basının, iktidarın yapmış olduğu bazı uygulamaları eleştiren yazılar yazması hükümeti giderek rahatsız etmiş ve 2 Mayıs 1955 tarihinde Turan Güneş, Fethi Çelikbaş, Kasım Küfrevi, Enver Güreli, İbrahim Öktem, Raif Aybar, Mustafa Ekinci, Seyfi Kurtbek, Kamil Mengü ve Muhlis Bayramoğlu tarafından hazırlanan yasa tasarısı TBMM'ye gönderilmiştir. 9 Mart 1954 tarihinde 6334 sayılı “*Yayın yolu ile veya Radyo ile İşlenecek Bazı Suçlar*” adı verilen hakkında yasa çıkarılmıştır.<sup>282</sup> Yasa içeriği:

*“Namus, şeref veya haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması, itibar kıracak veya şöhret ve servete zarar verebilecek bir hususun isnat edilmesi, rıza hilafına hususi veya ailevi ahvalin teşhir olunması ile yukarıdaki hal ve suretlerle tecavüz, hakaret, isnat veya teşhire maruz bırakılacağından bahisle tehditte bulunulması durumunda suçluya 3 aydan 3 yıla kadar hapis ve bin liradan on bin liraya kadar para cezası verilecektir devletin siyasi veya mali itibarını sarsacak veya ammenin telaş ve heyecanını mucip olacak mahiyette yalan haber veya havadisleri veya bu mahiyette vesikaları neşredenler, 1 seneden 3 seneye kadar hapis ve 2 500 liradan az olmamak üzere” para cezasına çarptırılacaktır.”*

şeklindedir.<sup>283</sup> Ayrıca İspat hakkı 6334 sayılı yasa ile kaldırmıştır.<sup>284</sup>

<sup>280</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 179.

<sup>281</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 276.

<sup>282</sup> Resmî Gazete, 17 Mart 1954, S. 8660.

<sup>283</sup> TBMMZC, 27.06.1956, Devre 10, Cilt 12, İçtima 2, s. 531-546.

<sup>284</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 277.

Basına ispat hakkını savunan bu kişilere “*İspatçılar veya 19’ler*” adı verilmiştir.<sup>285</sup> Demokrat Parti’nin önemli isimlerinden oluşan bu kişilerin yeni bir parti kurma haberleri Adnan Menderes’e ulaşması üzerine, konu 10 Mayıs 1955 tarihinde Demokrat Parti Meclis Grubunda görüşülmeye başlamıştır.

İspatçılar adı verilen grubun parti içerisinde bu konunun üstüne gitmemeleri talep edilmiş olsa da ispatçılar geri adım atmamışlardır. Bunun üzerinde Genel İdare Kurulu tarafından Demokrat Partiden büyük bir ihraç süreci başlamıştır.<sup>286</sup> 19’lar olarak bilinen ispat hakkını savunan ve partiden ihraç edilmesi istenen bu kişiler sırasıyla; Fevzi Lütüfî Karaoşmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Safaettin Karanakçı, Rağıp Karaoşmanoğlu, İsmail Hakkı Akyüz, Behçet Kayaalp, Muzaffer Timur, Ziya Ebuzyiya, Sabahattin Çıracıoğlu, Kasım Küfrevi, İbrahim Öktem, Raif Aybars, Turan Güneş, Ekrem Alican, Muhlis Bayramoğlu, Enver Güreli, Fethi Çelikbaş, Şeref Kamil Mengü ve Mustafa Ekinci’dir. Yüksek Haysiyet Divanı toplanarak bu milletvekillilerden dokuzunun partiden ihraç edilmesine karar vermiştir. Bu kişiler; Fevzi Lütüfî Karaoşmanoğlu, Ekrem Hayri Üstündağ, Safaettin Karanakçı, Rağıp Karaoşmanoğlu, İsmail Hakkı Akyüz, Behçet Kayaalp, Muzaffer Timur, Ziya Ebuzyiya, Sabahattin Çıracıoğlu’dur. Bu ihraçlardan sonra partiden 10 kişi daha istifa etmiştir.<sup>287</sup>

Demokrat Partiden ihraç edilen 28 kişi, 19 Kasım 1955 tarihinde bir basın toplantısı düzenleyerek Hürriyet Partisi adını verdikleri yeni bir parti kuracaklarını ilan etmişlerdir.<sup>288</sup> Hürriyet Partisi, kurulmasının ardından aktif siyasette pek etkin rol oynayamamıştır. Hürriyet Partisi’nin programının olmaması, parti üyelerinin ülke geneline değil de sadece belli, illerde etkin olması, ilk başlarda basından büyük bir destek almış olsa da zamanla bu desteğin kaybolması sonucu 24 Kasım 1958 tarihinde parti kongresinde

---

<sup>285</sup> Öymen, *Ve İhtilal*, İstanbul, Doğan Kitap, 2013, s. 163.

<sup>286</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 121.

<sup>287</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 181.

<sup>288</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 111.

alınan kararlarla Hürriyet Partisi kapatılarak, Cumhuriyet Halk Partisi'ne katılma kararı alınmıştır.<sup>289</sup>

### **2.11. Demokrat Parti'nin Dördüncü Büyük Kongresi ve Dördüncü Menderes Hükümetinin Kurulması**

Demokrat Parti içerisinde çıkan muhalefetin etkisi parti içerisinde kaosa neden olmuştur. Bu durumda derhal kongrenin toplanması kararlaştırılmış ve Dördüncüsü gerçekleşen Büyük Kongre 15 Ekim 1955 tarihinde yapılmıştır. Ankara Yeni Sinema Salonunda yapılan kongreye 1300 delege katılmıştır.<sup>290</sup>

Ekonominin giderek bozulması ve durdurulamayan fiyat artışları nedeniyle kongre sırasında sık sık milletvekilleri arasında da sert tartışmalar yaşanmıştır. Kongrenin son günü partiden ayrılanların, milletvekilliğinin de düşürülmesi için bir önerge hazırlanmıştır.<sup>291</sup> Kongre, yine de parti içi muhalefeti yok edememiş, Demokrat Parti içindeki muhalefet hem kabinedeki önemli bakanları hem de Adnan Menderes'i zorlamaya başlamıştır. 1954 seçimlerinde yeniden iktidara gelen Demokrat Parti kabinesine karşı ekonomik sıkıntıların da etkisiyle 29 Kasım 1955 tarihinde grup ayaklanması yaşanmış, bu durum partideki sorunları ortaya çıkarmıştır.<sup>292</sup> Özellikle Adnan Menderes'in Irak'ta olduğu Kasım ayında Demokrat Parti'nin Meclis gurubu, kendi partisinin hükümetini ve ekonomi politikalarını bir kez daha eleştirmiştir. Adnan Menderes'in en çok güvendiği üç bakanın istifasını istemesi ise, Başbakanın gruptaki desteğini yitirdiğini göstermektedir.<sup>293</sup>

Adnan Menderes, 29 Kasım 1955 tarihinde Cumhurbaşkanı Celal Bayar'a artık yorulduğunu dile getirerek istifasını sunmuştur. Celal Bayar ile Adnan Menderes arasında yapılan uzun görüşmeler sonrası Celal Bayar hükümeti kurma görevini bir kez daha Adnan Menderes'e vermiştir.<sup>294</sup> Dördüncü Adnan Menderes Hükümeti şu isimlerden oluşmaktadır;

---

<sup>289</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 112.

<sup>290</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 113-114.

<sup>291</sup> BCA, Fon: 10.09.0.0./ Yer: 02.05.

<sup>292</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 115.

<sup>293</sup> Şeyhanlıoğlu, *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması*, s. 267.

<sup>294</sup> Tunçay, *Siyasal Tarih*, s. 183.

- Adalet Bakanı: Hüseyin Avni Göktürk
- Başbakan Yardımcıları: Şemi Ergin ve Emin Kalafat
- Başbakan: Adnan Menderes
- Çalışma Bakanı: Mümtaz Tarhan
- Devlet Bakanı: Cemil Bengü
- Dışişleri Bakanı: Fuat Köprülü
- Gümrük ve Tekel Bakanı: Hadi Hüsman
- İçişleri Bakanı: Ethem Menderes
- İşletmeler Bakanı: Samet Ağaoğlu
- Maliye Bakanı: Nedim Öktem
- Milli Eğitim Bakanı: Ahmet Özel
- Sağlık Bakanı: Nafiz Körez
- Tarım Bakanı: Esat Budakoğlu
- Ulaştırma Bakanı: Arif Demirer.<sup>295</sup>

## 2.12. 27 Ekim 1957 Genel Seçimleri

1950 yılı genel seçimleriyle ve halkın büyük bir desteğiyle iktidara gelen Demokrat Parti zaman içerisinde baskıcı ve demokrasiden uzak bir siyaset izlemiştir. Özellikle 1957 yılında yapılacak genel seçimler öncesi baskı politikasını daha çok basın üzerinde uygulamıştır.<sup>296</sup> Bu antidemokratik uygulamalar Cumhuriyet Halk Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Hürriyet Partisini oldukça rahatsız etmiş ve muhalefet partileri İsmet İnönü liderliğinde birçok toplantı düzenleyerek genel seçimler için iş birliği yapmak istemişlerdir. Muhalefet partilerinin seçim için bir araya gelmesi Demokrat Parti tarafından hoş karşılanmamıştır.<sup>297</sup> İktidar bu iş birliğine engel olmak için daha öncede başvurmuş olduğu bir yöntemi kullanarak seçim kanununda değişiklik yapmıştır.<sup>298</sup> Bu değişiklikler şunlardır:

*“Partilerin seçim yerlerinde tam aday listesi yapma zorunluluğunun getirilmesi, bir partinin diğer bir partiden aday*

<sup>295</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 187-188.

<sup>296</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 63.

<sup>297</sup> Resmî Gazete, 13 Eylül 1957, S. 9705.

<sup>298</sup> Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı*, s. 275.

*göstermesinin yasaklanması, herhangi bir partiden altı ay önce istifa etmiş birinin başka bir partiden aday gösterilmesi de engellenmiştir.”<sup>299</sup>*

Demokrat Parti, 27 Ekim 1957 tarihinde yapılacak olan genel seçimler için ilk olarak 12 Haziran 1957 tarihinde Kırşehir’in tekrar il statüsüne getirilmesi kararını vermiştir.<sup>300</sup> Ancak seçim öncesi Demokrat Parti de deprem etkisi yaratan olay yaşanmıştır. Demokrat Parti İstanbul İl Başkanlığına getirilmesi düşünülen Fuat Köprülü’nün oğlu Orhan Köprülü, Başbakan Adnan Menderes’e bir mektup yazarak “*Memleketin demokrasiden uzaklaştığı*” için istifa ettiğini bildirmiştir. Ardından ülkenin son durumundan memnun olmayan ve parti içerisinde çoğu kişiyle arası bozulan Fuat Köprülü, 7 Eylül 1957 tarihinde Demokrat Parti’den istifa ettiğini açıklamıştır.<sup>301</sup>

Fuat Köprülü’nün istifa etmesi ve muhalefeti desteklemesi Demokrat Parti için ciddi bir itibar kaybına neden olmuştur. Fuat Köprülü’nün ardından Demokrat Parti Ankara Milletvekili Dağıstan Binerbay, Çankırı Milletvekili Celal Boynuk ve Antalya Milletvekili Burhanettin Onat da partiden istifa etmiştir.<sup>302</sup> Yaşanan bu istifalar sonucu Demokrat Parti izlediği baskı politikasını daha da sertleştirmiştir.<sup>303</sup>

27 Ekim 1957 tarihinde genel seçimler yapılmıştır. Seçim günü henüz oy verme işlemi bitmeden radyodan sonuçların açıklanmaya başlaması<sup>304</sup> muhalefet partileri tarafından tepkiyle karşılanmıştır. İsmet İnönü Yüksek Seçim Kurulu’na itirazda bulunmuş ancak Yüksek Seçim Kurulu radyodan yapılan bu uygulamanın suç olduğunu kabul etse de yayınlar devam etmiştir.<sup>305</sup>

30 Ekim 1957 tarihinde açıklanan resmî sonuçlara göre; Demokrat Parti 424, Cumhuriyet Halk Partisi 178, Cumhuriyetçi Millet Partisi 4, Hürriyet Partisi 4 milletvekilliği kazanmıştır. Demokrat Parti, 1954 seçimlerinde

<sup>299</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 199-200.

<sup>300</sup> Resmî Gazete, 19 Haziran 1957, S. 9637.

<sup>301</sup> Ulus Gazetesi, 8 Eylül 1957.

<sup>302</sup> Metin Toker, *Demokrasiden Darbeye 1957-1960*, Ankara: Bilgi Yayınları, Ankara 1992, s. 13.

<sup>303</sup> Ulus Gazetesi, 26 Temmuz 1957.

<sup>304</sup> Hürriyet Gazetesi, 28 Ekim 1957.

<sup>305</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 298.

olduğu gibi bu seçimde de oy kaybı yaşamıştır.<sup>306</sup> Seçim sonuçlarının açıklanmasından sonra birçok bölgede olaylar çıkmış, en şiddetli olaylar Gaziantep'te yaşanmıştır.<sup>307</sup> Olayların büyümesi sonucu bölgeye askeri birlikler gönderilmiştir.<sup>308</sup>



---

<sup>306</sup> Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı*, s. 280.

<sup>307</sup> Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde*, C. I, s. 360.

<sup>308</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 87.





### 3. BÖLÜM

## DEMOKRAT PARTİ DÖNEMİ BASIN REJİMİ

### 3.1. Demokrat Parti Döneminde Basında Yapılan Düzenlemeler

Demokrat Parti'nin kurulması ve siyasi hayata başlamasıyla birlikte Türkiye'de "*Demokrasiye Geçiş Süreci*" başlamıştır. Tek parti döneminde baskı altında kalan basın Demokrat Parti'nin kurulmasıyla yeni bir döneme girmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı, basının Demokrat Parti'den yana olmasından dolayı birtakım yasal düzenlemeler yaparak basın ile arasını düzeltmek istemiştir.<sup>309</sup> Yapılan ilk düzenlemeyle Matbuat Kanununda değişikliğe gidilmiştir. 1931 tarihinde yapılan Matbuat Kanununda yer alan 50. Madde: "*Memleketin umumî siyasetine dokunacak neşriyattan, dolayı İcra Vekilleri Heyeti karar ile gazete veya mecmualar muvakkaten tatil olunabilir.*" 13 Haziran 1946 tarihinde değiştirilmiştir. Böylece gazete ve dergilerin mahkeme tarafından, bir aydan iki yıla kadar kapatılmasına imkân verilmiştir.<sup>310</sup> Bu tasarının görüşülmesi sırasında Adnan Menderes yaptığı konuşmada: "*Gazete ve dergilerin kapatılabilmesi basın hürriyeti için gayet ağır bir baskıdır. Çünkü bir gazetenin kısa bir zaman için dahi kapatılması, onun mahvına kadar gidebilir*" diyerek basın için kurtarıcı olarak görülmüştür.<sup>311</sup>

1939 yılında başlayan, ilk olarak bir aylık olarak düşünülen ancak daha sonra üçer aylık uzatmalarla Kasım 1947'ye kadar süren sıkıyönetim dönemlerinde iktidar olağanüstü yetkilere sahip olmuştur.<sup>312</sup> Bu dönemde Bakanlar Kurulu gerekli bulduğu gazeteyi gerekli gördüğü süreyle kapatmış,

<sup>309</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 2, Dönem:9, Ankara 1950, s. 16.

<sup>310</sup> Mete Tunçay, "Tek Parti Döneminde Basın", *Tarih ve Toplum*, S. 37 (1987), s. 48-49.

<sup>311</sup> Hıfzı Topuz, *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003 s. 170.

<sup>312</sup> İkinci Dünya savaşı başlayınca 22 Kasım 1940'ta bazı illerde geçerli olmak üzere sıkıyönetim ilân edildi. Üçer aylık dönemler için uzatılarak 1947 Kasımına kadar tam yedi yıl süren sıkıyönetimde basına yönelik yeni sınırlamalar getirildi. Bu dönemde gazeteler sıkıyönetim kararlarıyla kapatılmaktaydı. Kapatılan gazetelerin durumunun öteki gazetelere haber olarak bildirilmesi dahi yasaklanmıştı. Kapatılan gazetenin yayın hayatına girdiği zaman, bu durumunu kamuoyuna ve okuyucularına bildirmesi de yasaklanmıştır. Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul: 1994, s. 160-161.

kararlar Basın Yayın Umum Müdürlüğü<sup>313</sup> tarafından gazetelere bildirilmiştir.<sup>314</sup> 1946 yılına kadar geçen süre içerisinde iktidar, basının demokratik düzen, çok partili yönetim isteklerinin karşısına yasaklarla çıkmıştır. Muhalif basına uygulanan baskılar yalnızca yasal sınırlarda kalmamış, iktidar yanlılarının sert tavırlıyla da kendini göstermiştir.<sup>315</sup> Örnek olarak 4 Aralık 1945 tarihinde Tan gazetesi olayı yaşanmıştır. Sertel ailesine ait olan ve Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği yanlısı tutum izleyen Tan gazetesini 10 bine yakın genç tarafından gazete binası basılarak tahrip edilmiştir.<sup>316</sup>

Cumhuriyet Halk Partisi'nin 1946 genel seçimlerini kazanmasının ardından yapılan haberlerde halkı şüpheye düşüren ve memleketin huzurunu bozan her türlü yazı yasaklanmıştır.<sup>317</sup> İlk olarak Celal Bayar'ın "*İşte ben iddia ediyorum, hatta itham ediyorum; seçim işlerine fesat karıştırılmıştır. Seçimler memleketin hakiki iradesini göstermekten uzaktır*" sözlerini yayımlayan Gerçek ve Yeni Sabah gazeteleri kapatılmıştır.<sup>318</sup> "*Hayır! Biz bunları seçmedik*" şeklinde başlık atan İleri Demokrasi ve İzmir gazetelerine seçimi ihlal ve halkı isyana teşvik suçlarını işledikleri için mahkemeye verilmiştir.<sup>319</sup> İktidarın basın üzerindeki bu tutumu muhalif yayınları önlemek olsa da tam tersi artırmıştır.<sup>320</sup>

İlerleyen dönemde iktidara gelen Hasan Saka hükümeti tarafından ilk hükümet programında Basın Kanununun değiştirilmesi yönünde bir istekte bulunarak "*Bir taraftan Anayasamızın sağladığı hürriyetlerin sınırı içinde en geniş tenkid hakkını tanıyan, fakat diğer taraftan, en medeni memleketlerde*

<sup>313</sup> Basın Yayın Umum Müdürlüğü 7 Haziran 1920'de "*Matbuat ve İstihbarat Müdüriyeti Umumiyesi*" teşkilat kanunuyla kurulmuş, 22 Mayıs; 1933'te Matbuat Umum Müdürlüğü adını almıştır. 16 Temmuz 1943'de adı değiştirilerek Basın Yayın Umum Müdürlüğü olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Güvenir, *II. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991, s. 59-64.

<sup>314</sup> BCA, Fon: 030.10.0.0./ Yer: 85.560.4.

<sup>315</sup> Fehmi Akın, *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009, s. 99.

<sup>316</sup> Sertel, *Hatırladıklarım*, s. 258-261.

<sup>317</sup> Yaşar Salihpaşaoğlu, *Türkiye'de Basın Özgürlüğü*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2007, s. 153.

<sup>318</sup> Nuran Dağlı, Belma Aktürk, *Hükümetler ve Programları (1920-1960)*, Ankara: TBMM Yayınları, 1988, s. 119.

<sup>319</sup> Alpay Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları 1994, s. 201.

<sup>320</sup> Kabacalı, *Türk Basınında Demokrasi*, s. 209.

*olduğu kadar ferdin şeref ve haysiyetini koruyan bir şekilde koymanın lüzumuna inanmış bulunuyoruz” denilmektedir.<sup>321</sup> Ancak açıklamalar sonrası Basın Kanununda değişiklik yapılmamıştır. Hasan Saka’ya atıfta bulunarak, Şemsettin Günaltay Hükümeti tarafından yapılan açıklamada: “Kendilerinin Basın Kanununu önemle ele alacaklarını, basın özgürlüğünü azami derecede güvence altına alarak aynı zamanda da vatandaş şeref ve haysiyetini koruyan Batı demokrasilerinin mevzuatını örnek alacaklarını” dile getirmişlerdir.<sup>322</sup>*

1950 yılının ilk yarısı beyaz ihtilal olarak değerlendirilmiştir.<sup>323</sup> Bu dönemde, özellikle 1952’ye kadar bağımsız olarak Demokrat Parti’yi desteklemiş olan gazeteler Akşam, Cumhuriyet, Yeni Sabah, Hürriyet, Tasvir, Yeni İstanbul, Milliyet ve Gece Postasıdır. Bu gazeteler Demokrat Parti’nin zaman ilerledikçe değişen siyasetinden dolayı 1952 yılından sonra partiye verdikleri desteği geri çekmişlerdir. Birde partiler tarafından bizzat çıkarılan gazeteler vardır ki onlarda Cumhuriyet Halk Partisi’nde Ulus gazetesi, Demokrat Parti’de Zafer gazetesi ve Millet Partisi’nde Kudret gazetesidir.<sup>324</sup>

Demokrat Parti 1950 seçimlerini kazanmasının ardından hazırladığı I. Hükümet programında basınla ilgili düzenlemelere geniş yer vermiştir. Programda:

*“Matbuat ve ceza kanunları, memurin muhakemat kanunu gibi belli başlı antidemokrat hükümleri ihtiva eden kanunları ve mevzuatımız içinde yer alan tesadüf olunan buna mümasil hükümleri demokrasi ruhuna uygun tadillerle huzurunuz getireceğiz.”*

denilmektedir.<sup>325</sup> Hükümetin kurulması sonrasında da yeni Basın Kanunu çıkarılmıştır.<sup>326</sup>

Üçüncü Adnan Menderes Hükümetinde, Devlet Bakanı ve basın ilişkileri sorumlusu olan Mükerrer Sarol, Adnan Menderes’in basına verdiği önemi her fırsatta vurgulamıştır. Sarol, Adnan Menderes’in kendisine:

---

<sup>321</sup> Nuran Dağlı, Belma Aktürk, *Hükümetler ve Programları (1920-1960)*, Ankara: TBMM Yayınları, 1988 s. 148.

<sup>322</sup> Zafer Gazetesi, 15 Temmuz 1950.

<sup>323</sup> Birand, Dündar ve Çaplı, *Demirkırat*, s. 51.

<sup>324</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 187.

<sup>325</sup> Aydın Tarihi, Mayıs 1950, s. 111.

<sup>326</sup> Dağlı ve Aktürk, *Hükümetler ve Programları*, s. 164-165.

*“Basın, çok canlı bir müessesedir, asimilasyon gücü üstün olan bir kurumdur. İçine aldığı insanları, kısa bir zamanda hazmeder, kendi bünyesine katar. Birçok yakın dostlarımızın çocukları, bir gün basın konusunu konuşurken babalarına ‘ben önce gazeteciyim, sonra sizin oğlunuzum’ demekten kaçınmamışlardır. Toplumun en güçlü müessesesi sayılan aileyi de aştığına göre, basın dördüncü kuvvettir demek, onu biraz hafife almaktır.”*

dediğini belirtmektedir. Bu açıklamayla Adnan Menderes’in ilerleyen yıllarda basına karşı sürekli baskı yapmasının sebebini, basının gücünden çekindiği için olduğu söylenebilir.<sup>327</sup>

### **3.1.1. 5680 Sayılı Basın Kanunu**

Demokrat Parti’nin iktidara gelmesiyle basın alanında çalışmalara başlanmıştır. Yeni basın kanunu için İstanbul Gazeteciler Cemiyeti’nin seçtiği gazeteciler ve hükümet tarafından oluşturulan komisyon tarafından yeni bir kanun tasarısı oluşturulmuştur.<sup>328</sup> Alınan kararla 1931 yılında hazırlanan Matbuat Kanunu ve bu kanunun zaman içerisinde uğradığı değişiklikleri yürürlükten kaldırmıştır. Yeni adı 5680 sayılı Basın Kanunu olarak belirlenen 15 Temmuz 1950 tarihinde Meclis tarafından görüşülerek kabul edilerek yürürlüğe girmiştir.<sup>329</sup>

5680 sayılı Basın Kanunu, 46 maddeden oluşurken, 1931 Matbuat Kanunu tarafından hükümete tanınan geniş yetkiler kaldırılmıştır. Yeni bir gazete çıkarmak için özel izinler yerine bildirimde bulunmak yeterli görülmüştür. Alınan kararla artık basın suçları Toplu Basın Mahkemelerinde görülecektir. Ayrıca gazete sahipleri, yayınlanan haber ve yazılardan dolayı sorumlu tutulmayacaktır.<sup>330</sup>

5680 sayılı Basın Kanunu ile basın alanında daha özgür bir ortam sağlanmıştır. Bu kanunla birlikte, hükümetin basın üzerindeki denetim yetkisi kaldırılmıştır. Kanunun basına ve basın özgürlüğüne bakışını ortaya koyması bakımından birinci maddesinde yer alan ve basın özgürlüğünü temel bir ilke olarak kabul edildiğini gösteren “*Basın Serbesttir*” ifadesi önemlidir.<sup>331</sup>

<sup>327</sup> Mükerrerrem Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, C. I, İstanbul: Kervan Yayınları, 2014, s. 177.

<sup>328</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 181

<sup>329</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 17.98.29.

<sup>330</sup> Resmî Gazete, 24 Temmuz 1950, S. 7564.

<sup>331</sup> Salihpaşaoğlu, *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*, s. 154-155.

5680 sayılı Basın Kanunu'nu ile birlikte aynı gün kabul edilen Matbaalar Kanununa göre ise matbaa açılmadan önce matbaanın merkezinin bulunduğu yerin en büyük mülki amirine beyanname verilmesi gerekmektedir. Kanunda ayrıca matbaa tarafından basılan eserlerden ikişer tanesinin basımın sona erdiği günün çalışma saati içinde bulunulan yerin Cumhuriyet Savcısı ile en büyük mülki amirine verilmesi öngörülmüştür.<sup>332</sup> Aynı dönemde hükümet, basın suçlarını da içeren bir af kanunu çıkararak, Cumhuriyet Halk Partisi iktidarı döneminde yargılanan gazetecileri cezaevi tehdidinden kurtarmıştır. Bu kanunla, 15 Mayıs 1950 tarihinden önce işlenen suçlar hakkında takibat yapılmayacağına hükmedilmiş ve kesinleşmiş cezaların infaz edilemeyeceği karara bağlanmıştır.<sup>333</sup>

Adnan Menderes başkanlığında 20 Aralık 1952 tarihinde Ankara'da bulunan gazeteciler ile geniş katılımlı bir toplantı yapılmıştır.<sup>334</sup> Basın ve hükümet açısından oldukça önemli olan bu toplantılar her ay yapılması ve İstanbul'daki gazetecilerinde bu toplantıya dâhil edilmesi kararına varılmıştır. Bazı muhalif gazete sahipleri ve yazarları hükümetin basına önem vermesi ve toplantılar düzenlemesi sonucu artık Cumhuriyet Halk Partisi'nin değil hükümetin yanında yer alacaklarını açıklamışlardır.<sup>335</sup> Böylelikle Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında basındaki önemli kişileri kontrol altına almayı başarmıştır.<sup>336</sup>

### **3.1.2. 5953 Sayılı Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun**

Demokrat Parti tarafından basımı daha özgür kılan yasalardan sonra gazetecilerin çalışma koşullarını düzenleyen bir kanun daha çıkartılmıştır. "*Basın Mesleğinde Çalışanlarla Çalıştıranlar Arasındaki Münasebetlerin Tanzimi Hakkında Kanun*"<sup>337</sup> adı verilen yasa 1954 ve 1961 yıllarında

---

<sup>332</sup> Sahir Erman, Çetin Özek, *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000, s. 7-25.

<sup>333</sup> Ayşe Elif Emre Kaya, "Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri", *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (2010), Sayı. 39, s. 96.

<sup>334</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 132-133.

<sup>335</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 183.

<sup>336</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 391.

<sup>337</sup> Kanunlar Dergisi, Dönem IX, c.34, Toplantı: 2, s. 846-852.

yapılan iki değişlikle günümüze kadar yürürlükte kalmıştır. 13 Haziran 1952 tarihli 5953 sayılı<sup>338</sup> yasa ile gazetecilere sendika hakkı, kıdem tazminatı, iş sözleşmesi, sözleşmenin feshi halinde önceden bildirilmesi ve tazminat ödenmesi zorunluluğu, haftalık tatil hakkı, sendika kurma hakkı ve sosyal sigortalara tabi olma zorunluluğu gibi basın mensupları için son derece önemli haklar tanınmıştır. Bu kanun gazeteciler açısından demokratik yaşama doğru önemli bir adım olmuştur.<sup>339</sup>

### **3.1.3. Demokrat Parti Döneminde Basına Verilen Destekler ve Resmi İlan Sorunu**

Demokrat Parti'nin basını daha özgür hale getiren iki yasa çıkarmasının ardından basına verilen maddi destek arttırılmıştır. Dolayısıyla gazetecilik ve gazete sahibi olma Demokrat Parti ile itibar sahibi olmak ile eşdeğer hale gelmiştir ki gerekli sermayeye sahip olan kişiler bu amaçla gazete çıkartmıştır. Bu amaçla çıkan gazetelerin yayın hayatı kısa sürmüş olsa da bazıları yayın hayatına uzun süre devam etmiştir.<sup>340</sup> Bu durum çıkan gazetelerin içeriklerinde de değişimler yaşamasına sebep olmuştur. Örneğin önceden manşet haberi hariç diğer haberler küçük puntolarla verilirken artık gazetede çıkacak haberlerin hepsine önem verilmiş ve haberler verilirken resim kullanımı arttırılmıştır. Demokrat Parti ile birlikte gazetecilik için en büyük problemlerden biri olan dağıtım konusunda da bazı düzenlemeler yapılmıştır.<sup>341</sup>

Gazete dağıtımında artık demiryoluna ek olarak karayolları ve havayolları da kullanılacaktır. Basına sağlanan diğer destekler ise kredi kolaylığı, arsa sağlama, kat çıkmaya izini verme, resmi ilan verilmesi ve kâğıt tahsisi yoluyla gerçekleşmiştir.<sup>342</sup>

1951 yılına gelindiğinde resmi ilan dağıtımının Bakanlıklara verilmesi başta muhalefet olmak üzere birçok kesimin tepki göstermesine sebep

---

<sup>338</sup> Seniye Yücel, *İktidar ve Basın Kartı*, Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 1995, s. 34.

<sup>339</sup> Korkmaz Alemdar, *İletişim ve Tarih*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2001, s. 128.

<sup>340</sup> Nezih Demirkent, *Medya Medya*, İstanbul: Dünya Yayınları, 1995, s. 20.

<sup>341</sup> Kaya, *Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri*, s. 97.

<sup>342</sup> Rıdvan Akar, "Basında 'Herkes'e Dönemi", *Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.11, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

olmuştur. Tartışmalara sebep olan ana konu ilan dağıtımında yapılan düzenleme ile hükümet partisine yakın gazetelere ayrıcalık tanınması olmuştur. 1954 yılında yapılan bütçe görüşmeleri sırasında Mükerrer Sarol tarafından yapılan açıklamada; “*Hangi siyasi kanaatte olursa olsunlar, ilan almaya hak kazanmış gazetelerin resmi ilanları kesilmemiştir.*”<sup>343</sup> açıklaması muhalefet tarafından kabul görmemiştir.<sup>344</sup> Resmi ilan konusunun bu kadar tartışılmasının sebebi ise o dönemde çıkan gazeteler için iki çeşit gelir kaynağı mevcuttur. İlki satış miktarına göre ikinci ise resmi ilan sayısına göre gelir elde etmektedirler.<sup>345</sup> Her ne kadar Cumhuriyet Halk Partisi resmi ilan konusunda yapılan değişikliği şiddetle eleştirmiş olsa da iktidar olduğu dönemlerde Cumhuriyet Halk Partisi’ne yakınlığıyla bilinen Ulus gazetesi diğer gazetelerden daha çok resmi ilan almıştır. Cumhuriyet Halk Partisi’nin desteklediği diğer iki gazete olan Tanin ve Memleket gazetelerine de yüksek ilan tahsisi yapılmıştır.<sup>346</sup> Demokrat Parti iktidara gelince denge tümüyle tersine dönmüştür. Ulus hiç ilan alamazken Demokrat Parti’nin destekçisi olan Zafer, Türk Sesi, Son Havadis, Son Posta gibi gazeteler ilan almaya başlamışlardır. Aynı durum kâğıt, makine, malzeme tahsisinde görülmüştür.<sup>347</sup>

Demokrat Parti kendisini destekleyen gazetelere yaptığı yardımlar bunlarla sınırlı kalmamıştır. Demokrat Parti’nin iktidara gelmesinin ardından satın alınan Güneş Matbaacılık Türk Anonim Şirketi ve Neşriyat Türk Anonim Ortaklığı<sup>348</sup> aracılığıyla, kendini destekleyen Zafer, Akşam Postası ve Havadis gazetelerine hem kredi imkânı verilmiş hem de bu gazetelerin ücretsiz basılması sağlanmıştır.<sup>349</sup>

---

<sup>343</sup> Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 70.

<sup>344</sup> Orhan Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006, s. 123.

<sup>345</sup> Korkmaz Alemdar, “Demokrat Parti ve Basın”, *Tarih ve Toplum*, S. 53, (1988), s. 19-23.

<sup>346</sup> Erbil Saadet, *Kim’de Basın-İktidar İlişkileri*, Ankara: 1988, s. 70.

<sup>347</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 203.

<sup>348</sup> Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, s. 206-207.

<sup>349</sup> Alemdar, *İletişim ve Tarih*, s. 138-141.

### 3.2. 5680 Sayılı Basın Kanununda Yapılan Düzenlemeler

Demokrat Parti'nin iktidara gelmesiyle basın alanında yapılan birçok yasa ve ayrıcalıklarla basının daha özgür bir ortamda çalışması sağlanmıştır. Ancak zamanla ülke içindeki değişen ve gerginleşen siyaset ortamında Demokrat Parti'nin baskı politikalarına en çok maruz kalan ve hemen hemen her yıl çıkarılan yeni basın düzenlemeleriyle basın kontrol altına alınmaya çalışılmıştır.

#### 3.2.1. Basın Kanununda 1953 Yılında Yapılan Düzenleme

1953 yılında ekonomik sıkıntılar başlaması ve basının bu konuda hükümeti eleştiren yazılar yazması ve resmi ilan dağıtımında bazı gazetelere ayrıcalık tanınması Demokrat Parti'nin basın ile olan iyi ilişkilerinin bozulmasına sebep olmuştur. Demokrat Parti eleştirilerin zamanla artması üzerine basın alanında yeni bir düzenleme yapmaya karar vermiştir.<sup>350</sup> 23 Ocak 1953 tarihinde kabul edilen 6026 sayılı Yasa ile Basın Kanunu'na bir madde ilave edilmiş, kamu kurumlarının çıkardığı süreli yayınlarda, eseri üreten kişiyle birlikte kurumun amirleri de sorumlu tutulmuştur.<sup>351</sup> 13 Şubat 1953 tarihinde kabul edilen ve 23 Şubat yürürlüğe giren 6051 sayılı Kanun ile 5680 sayılı Basın Kanunu'nun 36. Maddesinin birinci fıkrası değiştirilmiştir. Buna göre: *“Bu kanunda yazılı olan veya basın yolu ile işlenmiş bulunan bütün suçlardan ötürü sivil şahıslar hakkında ağır cezayı gerektiren davalar, ağır ceza mahkemelerinde ve diğerleri asliye ceza mahkemelerinde görülür.”* hükmü getirilmiştir.<sup>352</sup> Bu kanunlardan en önemlisi 17 Temmuz 1953 tarihinde kabul edilmiştir. Daha önce sıfat ve hizmetlerinden dolayı bakanlara yapılan hakaretin takibi şikâyete bağılıyken, bu düzenlemeden sonra savcının, bakanın olurluğunu alarak re'sen takibine bırakılmıştır.<sup>353</sup>

<sup>350</sup> Tekin Erer, *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası, 1963, s. 80-129.

<sup>351</sup> Resmî Gazete, 31 Ocak 1953, S. 8323.

<sup>352</sup> Azra Erhat, “Basın Üstüne”, *Yeni Ufuklar*, C .1, S. 5 (1960), s. 179-187.

<sup>353</sup> Resmî Gazete, 23 Şubat 1953, S. 8342.



### 3.2.2. Basın Kanununda 1954 Yılında Yapılan Düzenleme

Demokrat Parti'nin basın alanında en geniş kapsamlı ve büyük tartışmalara sebep olan düzenlemesi 9 Mart 1954 tarihinde Meclis'e sunulan: "6334 sayılı Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun" gelmektedir.<sup>354</sup> Yürürlüğe giren bu yasayla birlikte, gazetecilere, yayınladıkları haberlerle ilgili iddialarını ispat etme hakkı tanınmamıştır. Demokrat Parti yanlısı gazeteler bu tasarımı savunurken, tarafsız gazetelerde ise "Basın hürriyeti nereye gidiyor?" şeklinde haberler çıkmıştır. Aynı gün Basın Kanunu'nun bazı maddeleri tadil edilmiş, 36. Madde bir kez daha değiştirilerek, basın davalarına bakacak mahkemelerin yapısıyla ilgili yeni düzenlemelere yapılmıştır. Her iki düzenleme 17 Mart 1954 tarihinde Resmî Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir.<sup>355</sup>

### 3.2.3. Basın Kanununda 1956 Yılında Yapılan Düzenleme

1956 yılında basın alanında yapılan düzenlemeler giderek katı hale gelmiştir. 1954 yılında çıkarılan "6334 sayılı Neşir Yoluyla veya Radyo ile İşlenecek Bazı Cürümler Hakkındaki Kanun" da bazı değişiklikler yapılarak "Neşir Yoluyla veya Radyo ile yahut Toplantılarda İşlenen Bazı Cürümler Hakkında Kanun" adı verilen yeni bir düzenleme hazırlanmıştır. 7 Haziran 1956 tarihinde kabul edilen bu yasa bir gün sonra yürürlüğe girmiştir. Yeni yasayla: "Namus, şeref ve saygınlığa dokunacak, resmî sıfatı olanları küçük düşürecek nitelikte yayınlarla devletin saygınlığına dokunacak, halkın devlete güvenini sarsacak ve zorunlu ihtiyaç maddelerinin fiyatlarının değişmesine yol açacak nitelikte yazıları cezalandırmak." amaçlanmıştır. Neşir yoluyla veya radyo ile namus, şeref ve haysiyete tecavüz edilmesi veya hakarete bulunulması bir yıldan üç yıla kadar hapis, 3 bin liradan 10 bin liraya kadar para cezası gerektiren suçlar haline getirilmiştir.<sup>356</sup> Bu suçlar içerdiği yoruma açık ve belirsiz unsur ve ibareler nedeniyle, haberlerin ve olayların yorumlanmasını ve eleştiri hakkının kullanılmasını zorlaştırıcı nitelik taşımaktadır. Bu tarz hükümlerin genellikle bir tereddüt hâli yarattığı

<sup>354</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 108.

<sup>355</sup> Resmî Gazete, 17 Mart 1954, S. 8660.

<sup>356</sup> Resmî Gazete, 8 Haziran 1956, S. 9327.

bu hâlin ise özgürlüklerden yararlanmayı engellediği ve eleştiri hakkını kısıtladığı bilinmektedir.

1956 basın düzenlemeleri sırasında mecliste söz alan İsmet İnönü: “*Bu yasayla iktidarın polis devleti olma yolunda ilerlediğini*” açıklamıştır. Adnan Menderes bu konuşmaya karşılık niteliğinde söz alarak: “*Demokratik nizamın ancak bu kanunlarla sağlanacağını*” belirtmiştir.<sup>357</sup> Bu tasarı muhalefet tarafından sert bir dille eleştirilmiştir.

1956 yılı basın düzenlemelerine bir yenisi daha eklenerek yürürlüğü giren 6733 sayılı Kanunla birlikte; sorumlu müdür, yayın sahibi ve süreli yayınlarda muhabir olabilmek için aranan şartlar ağırlaştırılmıştır. Basın yoluyla işlenen suçlarda cezai sorumluluğunun kapsamı olabildiğince genişletilmiş, cevap ve düzeltme hakkının kullanılması ile ilgili maddeler gazetelerin aleyhine olacak biçimde değiştirilmiştir. Basın Kanunu’nun 30.maddesi sonucu gazetecilere özgürlük alanı iyice kısıtlanmıştır. Yapılan değişiklikler bununla da sınırlı kalmamış; haber çerçevesini aşan ve okuyanları etki altında bırakacak intihar olaylarını ve olaya ilişkin resimlerin yayımını yasaklayan 32. madde genişletilerek memleket ahlâkını, aile düzenini bozacak veya cürüm işlemeye teşvik veya tahrik edecek şekilde heyecan uyandıracak ayrıntılı açıklama ile gerçek ya da hayalî olayları hikâye ve tasvir etmek de yasaklanmıştır.<sup>358</sup> Yapılan bu düzenlemeler nedeniyle gazeteciler üzerindeki baskı artmış, birçok yayın soruşturma ve dava konusu olmuştur.<sup>359</sup> Birçok gazetenin kapatıldığı ve gazetecilerin hapis cezası ile cezalandırıldığı bu dönemde ki davalar; Türk basın tarihinde “*Pulliam Davaları*” olarak adlandırılmıştır.<sup>360</sup>

27 Mayıs Darbesi ile ordunun başa gelmesiyle Türk basınında “*Yeniden Yapılanma*” dönemi başlamıştır. Darbe sonrası basın alanında yeni hukuksal düzenlemeler yapılmıştır.<sup>361</sup>

<sup>357</sup> Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, s. 678-679.

<sup>358</sup> Salihpaşaoğlu, *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*, s. 158-159.

<sup>359</sup> Ahmet Hamdi Başar, “1956-1957 İktidar-Muhalefet Savaşı”, *Bariş Dünyası*, C. 4, S. 37 (1965), s. 58-64.

<sup>360</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 116.

<sup>361</sup> 1960 Düzenlemesi: Basında, bu dönemde II. Meşrutiyet’te ve tek parti döneminin sonlarında olduğu gibi, özgürlük havası hâkim olmuştur. Bunun en önemli sebeplerinden biri

### 3.3. 1950-1960 Yılları Arasında Yayımlanan Önemli Süreli Yayınlar

Milliyet, Zafer, Ulus, Hürriyet, Cumhuriyet, Akşam ve Vatan gazeteleri 1950-1960 yılları arasında Türkiye'nin önemli ve yüksek tirajlı yayınlarıdır.

#### 3.3.1. Milliyet Gazetesi

Ali Naci Karacan tarafından 3 Mayıs 1950 tarihinde çıkarılmaya başlanmıştır. Karacan, gazeteye yöneticilik dışında başyazarlık da yapmıştır.<sup>362</sup> Dönemin ünlü yazarları Abdi İpekçi, Halit Kıvanç, Tarık Buğra, Refik Halit Karay, Ali İhsan Göğüş, Mahmut Erhan, Kadri Kayabal, Turhan Aytul, Yılmaz Çetiner, Nizamettin Nazif, Fatin Fuat, Çetin Altan ve Peyami Safa Milliyet gazetesinde yazılar yazmaktadır. Ali Naci Karacan'ın vefatının ardından gazetenin başına oğlu Ercüment Karacan geçmiştir.<sup>363</sup>

Milliyet gazetesi, Demokrat Parti'nin kuruluş ve iktidara geliş sürecinde Demokrat Parti'yi desteklemiştir. İktidarı eleştiren yazılar yayınlamaktan kaçınmıştır. Fakat Demokrat Parti'nin zaman içerisinde özellikle basın alanında uyguladığı politikalarından dolayı gazete Demokrat Parti'yi eleştiren ve muhalefet eden bir hale gelmiştir.<sup>364</sup>

---

ise 28 Mayıs 1960 tarihinde Millî Birlik Komitesi'nin 22 Numaralı Tebliği ile basın suçlarından dolayı takibi yapılan davaların düşürülmesi ve verilen cezaların affedilmesidir. Millî Birlik Komitesi'nin Basın Kanunu'nda yaptığı düzenleme 29 Kasım 1960 tarihinde gerçekleşmiştir. 5 Aralık 1960 tarihli Resmî Gazete 'de yayımlanan 10 maddelik bu değişiklikle birlikte; 5680 sayılı Basın Kanunu, yeniden özgürlükçü bir metin haline getirilmiştir. Demokrat Parti'nin son dönemlerinde kanuna eklediği antidemokratik maddeler kaldırılmış, muallâk ifadeler çıkarılmış ve basın özgürlüğüne vurgu yapan maddeler konularak, kanun büyük ölçüde ilk haline geri döndürülmüştür. Millî Birlik Komitesi, basını da yanına alarak 27 Mayıs 1960 Darbesini gerçekleştirmiş, buna karşılıklı basına 1961 Anayasası'nda geniş özgürlükler vermiştir. Ancak basına verilen bu özgürlükler, basında muhalif seslerin çıkması sebebiyle uygulanamamıştır. Abdulvahap Akıncı, "Türkiye'nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri", *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 9, S. 1, (2014) s. 55- 72.

<sup>362</sup> Ali Naci Karacan, Galatasaray lisesi mezunudur. Öncü, İkdam, Vakıf ve Tasvir-i Efkâr gazetelerinde çalışmıştır. I. Dünya savaşı sonrasında Necmettin Sadak'la beraber Akşam gazetesini çıkarmaya başlamışlardır. Bu gazetede Millî Mücadele'yi destekleyen yazılar yazmıştır. Daha sonra İnkılap, Tan ve Milliyet gazetelerinin kuruluşunda önemli rol oynamıştır. Lozan görüşmelerine katılan ve uzun süre İsviçre Basın Ataşeliği görevinde bulunan Karacan, son olarak Milliyet gazetesinde başyazarlık görevini yürütmüştür. İhsan Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 2, Ankara: Elvan Yayınları, 2001, s. 249.

<sup>363</sup> İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, s. 122.

<sup>364</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 209-213.

Ordunun yönetime el koyduğu 27 Mayıs Askeri darbesi için gazete “*İdare Orduda*” manşetini atmıştır. Gazete yapılan ihtilal için geç kalınmış ve ülke adına olumlu bir sonuç olacağını yazmıştır.<sup>365</sup>

### 3.3.2. Zafer Gazetesi

1945 yılı içerisinde Demokrat Parti’yi ilk günden itibaren sıkıca desteklemiş olan olan Müntaz Faik Fenik, İhsan Tütüncü ve Zeki Rıza Sporel tarafından Zafer gazetesi çıkarılmıştır. Gazetenin yazı işleri müdürlüğüne Fatih Fuat getirilmiştir. Yazar kadrosunda ise; Hikmet Yazıcıoğlu, Sabahattin Sönmez, Ahmet Munip Dıranas, Orhan Seyfi Orhon, Mücahit Topalak, Ragıp Akyavaş, Bahadır Dülger bulunmaktadır.<sup>366</sup>

Zafer gazetesi Demokrat Parti’nin yayın organı gibi hareket etmiştir. Gazetede neredeyse Demokrat Parti’yi eleştiren hiçbir yazı kaleme alınmamıştır. Ayrıca Adnan Menderes hakkındaki haberler daima manşet ve büyük puntolarla yazılmıştır. Buna karşılık dönemin bütün gazetelerinin sıkıntı yaşadığı reklam, kâğıt ve resmi ilan konusunda Demokrat Parti tarafından sürekli olarak destek almıştır. Vatan cephesinin kurulmaya çalışıldığı dönemde gazete yeni kurulan oluşuma karşı övdu dolu yazılar yayınlamıştır. 27 Mayıs İhtilalinden kısa bir süre sonra Zafer gazetesi kapatılmıştır.<sup>367</sup>

### 3.3.3. Ulus Gazetesi

Hâkimiyeti Milliye gazetesi 1934 yılı ve sonrası isim değiştirerek Ulus adını almıştır. Bu gazete Cumhuriyet Halk Partisi’nin yayın organı olarak da bilinir. 1954 yılına kadar Halil Sezai Erkut’un sahipliğini yaptığı gazete 1955’ten sonra Kasım Gülek tarafından çıkarılmaya başlanmıştır. Gazetenin yazı kadrosunda: Cemal Sağlam, Bülent Ecevit, Nihat Erim, Hüseyin Cahit Yalçın, Yakup Kadri, Altan Öymen, Ahmet Şükrü Esmer ve Sadun Tanju

---

<sup>365</sup> Milliyet Gazetesi, 28 Mart 1960.

<sup>366</sup> Mehmet Özsakallı, *Yassıada Yargılamalarının Basındaki Yankıları*, (Yüksek Lisans Tezi), Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 239203.), s. 204.

<sup>367</sup> Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 128.

bulunmaktadır.<sup>368</sup> Başyazılarını Hüseyin Cahit Yalçın'ın<sup>369</sup> yazdığı Ulus gazetesinde, 1954 yılından sonra artan basın davaları, İspat Hakkı ve Vatan Cephesi hakkındaki haberlere genişçe yer vermiştir.<sup>370</sup> İsmet İnönü'nün gerek mitinglerde gerekse mecliste yaptığı konuşmalar birinci sayfadan ve büyük puntolarla verilmiştir.

Cumhuriyet Halk Partisi'nin yayın organı olması ve zaman zaman Demokrat Parti'yi sert bir dille eleştiren yazılar yayınlamasından dolayı sık sık kapatma cezası almıştır. Demokrat Parti'nin resmi ilan dağıtımını konusunda yaptığı değişikliklerden ekonomik olarak en çok etkilenen Ulus gazetesi, 1954 yılından sonra kısa bir süre Halkçı adıyla çıkmıştır.

27 Mayıs Askeri müdahalesi, sonrasında Ulus gazetesi ülkenin karanlık bir geçmişten aydınlık bir geleceğe geçeceğini yazmıştır. Cemal Gürsel'in fotoğraflarına ve beyanlarına gazetede geniş yer verilmiştir. Ayrıca Cemal Gürsel'in büyük boy bir fotoğrafı 11 Temmuz 1960 tarihinde çıkarılan gazetenin yanında ücretsiz olarak dağıtılmıştır. Yassıda duruşmaları da yakından takip edilirken, duruşma zabıtları ve tanıkların iddiaları da gazete sayfalarında yer almıştır.<sup>371</sup>

### 3.3.4. Cumhuriyet Gazetesi

Yunus Nadi tarafından 1924 yılı içerisinde yayın hayatına başlamıştır. Gazete Nadi'nin ölümünden sonra oğlu Nadir Nadi tarafından çıkartılmaya

<sup>368</sup> Mustafa Tokmak, *Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu*, (Yüksek Lisans Tezi), Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 206769.), s. 105-106.

<sup>369</sup> Hüseyin Cahit Yalçın, Mülkiye mektebi mezunudur. Vefa ve Mercan İdadilerinde, öğretmenlik ve idarecilik yapmıştır. Bir yazısı yüzünden Servet-i Fünûn dergisi kapatılınca II. Meşrutiyete kadar yazı hayatından çekilmiştir. 1908 yılında Tevfik Fikret'le beraber Tanin gazetesini çıkarmaya başlamışlardır. Daha Sonra İttihat ve Terakki Fırkasından İstanbul milletvekili seçilmiştir. Mütareke yıllarına ise tutuklanarak sürdürdüğü Malta adasında İngilizce ve İtalyanca öğrenmiştir. 1922 yılından itibaren Tanin gazetesini çıkarmaya yeniden başlamıştır. Tanin'de Cumhuriyet'in kurulmasına yönelik eleştiriler yaptığı için, tutuklanarak Çorum'a gönderilmiş ve orada 1.5 yıl kalmıştır. 1937 ve 1950 yılları arasında CHP'den Kars ve İstanbul milletvekili seçilmiştir 1948 yılında Başyazarlığına getirildiği Ulus gazetesinde ölümüne kadar çalışmıştır. Bu dönemde DP'ye karşı sert eleştirilerde bulunmuştur. Bu durum gazetenin birkaç defa kapanmasını yol açmıştır. Işık, *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, s. 1892.

<sup>370</sup> Ulus Gazetesi, 13 Aralık 1958, 16 Aralık 1958, 21 Aralık 1958, 26 Aralık 1958.

<sup>371</sup> Aydan Arıkan, *1957-1960 Türkiye'de Basın İktidar İlişkileri*, (Yüksek Lisans Tezi), Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 87613.), s. 90-91.

devam etmiştir.<sup>372</sup> 1950-1960 arası dönemde gazetenin başyazarlığını Nadir Nadi yapmıştır. Yazar kadrosunda Yaşar Kemal, Hasan Ali Yücel, Burhan Felek, Abidin Daver ve Cahit Tanyol gibi önemli kişiler bulunmaktadır. Dönemin hem en eski hem de tirajı yüksek gazetelerinden biri olmuştur.<sup>373</sup>

Cumhuriyet gazetesi, Demokrat Parti'nin kuruluşundan 1952 yılına kadar Demokrat Parti'yi desteklemiştir. 1952 yılı ve sonrasında basına karşı uygulanan baskı politikasının artmasından dolayı gazete Demokrat Parti'ye karşı muhalif bir tavır almıştır. Çıkarılan basın kanunları, tutuklanan gazeteciler ile ilgili haberleri büyük punto ve birinci sayfadan verilmiştir. Bu sebepten dolayı sık sık gerek gazetenin yazarları gerekse gazete ceza almak zorunda kalmıştır.<sup>374</sup>

27 Mayıs Askeri müdahalesinden sonra, “*Ordu Yönetime El Koydu ve Türkiye’de Yepyeni Bir Dönem Açıldı*” başlığıyla okuyucularına duyurmuştur. Cumhuriyet, askeri müdahaleden sonra, basının demokratik haklarının elde edilmesi konusunda diğer yayın organlarına öncülük etmiştir.<sup>375</sup>

### 3.3.5. Vatan Gazetesi

Sinan Korle tarafından 1939 yılı itibariyle çıkarılmaya başlayan Vatan gazetesinin başyazıları Ahmet Emin Yalman tarafından yazılmaktadır. Bunun yanı sıra Hilmi Ziya Ülken, Nedim Tör, Oktay Akbak, Altemur Kılıç, Hıfzı Topuz, gibi önemli yazar kadrosu bulunmaktadır. Gazetenin yayın politikasını ise Ahmet Emin Yalman belirlemektedir.<sup>376</sup>

Vatan gazetesi dönemin diğer gazeteleri gibi Demokrat Parti'nin kuruluşundan 1952 yılına kadar Demokrat Parti'yi desteklemiştir. Gazete’de milliyetçi ve Atatürkçü yazılara fazlaca yer vermektedir. Demokrat Parti'ye karşı gösterdiği muhalefet Yalman’ın hakkında sık sık soruşturma açılmasına ve tutuklanmasına neden olmuştur. Ayrıca Yazdığı yazılardan dolayı 1952’de

---

<sup>372</sup> Cumhuriyet Gazetesinin kuruluşu hakkında geniş bilgi için bkz. Şerafettin Pektaş, *Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*, İstanbul: 2003, s. 73-80.

<sup>373</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 217.

<sup>374</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 218.

<sup>375</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 94.

<sup>376</sup> Mükerrerem Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, s. 681.

Malatya’da saldırıya uğrayarak ağır yaralanmıştır. Vatan gazetesi de diğer muhalif gazeteler gibi reklam ve kâğıt konusunda yaptırıma maruz kalmıştır. Bu nedenle kâğıt sıkıntısı çeken gazete bazı dönemler tek yaprak olarak çıkmıştır.

27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleşen ihtilal ile ilgili olarak gazetede çıkan Oktay Akbal imzalı bir yazıda “27 Mayıs Bayramı Kutlu Olsun” denilmiş ve müdahale bir bayram olarak nitelendirilmiştir. Ahmet Emin Yalman ise, “Allah’ın Bu Günü De Varmış” başlıklı yazısında 27 Mayıs İhtilali’nden duyduğu memnuniyeti dile getirmiştir.<sup>377</sup>



---

<sup>377</sup> Aydan Arıkan, *1957-1960 Türkiye’de Basın İktidar İlişkileri*, s. 93.





## 4. BÖLÜM

### HÜRRIYET VE AKŞAM GAZETELERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI (1957-1960)

#### 4.1. Hürriyet ve Akşam Gazetelerinin Kuruluşu

1946 sonrasında Türk basınında yeni bir dönem başlamış, Basın Birliği'nin yerine Türkiye Gazeteciler Cemiyeti kurulmuş, basın alanında özgürlükçü bir ortam oluşmaya başlamış ve yeni gazeteler çıkarılmıştır.<sup>378</sup> Bu özgürlükçü ortamda Türkiye Gazeteciler Cemiyeti'ni örgütleyen ve sürece uyumunu sağlayan gazeteci Sedat Simavi de günlük bir gazete çıkarmak için çalışmalara başlamıştır.<sup>379</sup>

Sedat Simavi uzun hazırlık dönemi sonrası 1 Mayıs 1948 tarihinde Hürriyet gazetesini kurmuştur. Simavi, aynı tarihli gazetede “*Bu gazete*” başlıklı yazısında Hürriyet'in amacını:

*“Memleketimizde gelişmeye başlayan demokrasi zihniyetini kökleştirmek ve müdafaa etmek için ortaya atıyoruz ve demokrasinin memleketimizin bünyesine en uygun rejim olduğuna iman etmiş bulunuyoruz... Doğru havadis veren, hakkı gözeten dürüst bir gazete çıkarabilmek için ortaya atıldık. Bu gayeye varabilmek için doğruyu seven, riya, iftira ve haksızlıktan nefret eden okuyucularımızla el ele yürümek istiyoruz.”*<sup>380</sup>

sözleriyle aktarmıştır. Hürriyet Gazetesi ilk sayısına “*Ürdün ve Irak Orduları Filistin'e Girdi*” manşetini atmıştır. İlk sayı 6 sayfadan oluşmaktadır. Cumhuriyet Halk Partisi'nden İsmet İnönü ve Demokrat Parti'den Celal Bayar'ın da makalesine birinci sayfadan yer vermesi gazetenin objektif olacağı mesajını taşımaktadır.

6 sayfa ve toplamda 8 sütun olarak yayınlanan gazetede, 8 Kasım 1949 tarihinden itibaren, logosunun sağ tarafında bir Türk bayrağını, bayrağın hemen altında “*Türkiye Türklerindir*” yazısı bulunmaktadır. Hürriyet'in kurucusu ve 4 Kasım 1949 tarihinden itibaren gazetenin başyazarı olan Sedat

<sup>378</sup> Korkmaz Alemdar, *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999, s. 17.

<sup>379</sup> Muzaffer Gökman, *Sedat Simavi Yaşamı ve Eserleri*, İstanbul: Apa Ofset, 1970, s. 13.

<sup>380</sup> Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1948.

Simavi, 8 Kasım 1949 tarihli başyazısında logo da Türk bayrağının kullanılma nedenini şu sözlerle açıklamıştır: “İstiyoruz ki, dünyada mevcut bütün Türk vatandaşlarımız, Hürriyet’i ellerine aldıkları zaman bu bayrağın etrafında birleşsinler ve Türk olduklarından dolayı bizim gibi iftihar etsinler.”<sup>381</sup>

Hürriyet gazetesi bazı yönleriyle dönemin diğer gazetelerinden farklı özelliklere sahiptir. İlk olarak diğer gazetelere nazaran haber dili çok farklıdır. Verilecek haberi uzun yazı olarak değil halkın rahatlıkla kavrayabileceği şekilde kısa ve net yazma biçimi bu gazetenin en yenilikçi özelliği olmuştur. Gazetenin bir başka özelliği ise köşe yazılarında farklı bir metot kullanması olmuştur.<sup>382</sup> Gazetenin yayına başladığı 1 Mayıs 1948 tarihinde basında fotoğraf çoğunlukla, sadece önemli haberleri vurgulamak için kullanılırdı. Bu uygulama Hürriyet gazetesi ile farklı bir boyut kazandı ve diğer gazetelerin aksine Hürriyet gazetesi bütün haberlerine fotoğraf ekledi ve fotoğrafın haberin değerini arttırdığı gerçeği Hürriyet gazetesiyle ortaya çıkmıştır. Telefoto makinesi Türkiye’de ilk kez Sedat Simavi tarafından getirilmiştir.<sup>383</sup> Bu sayede yurtdışından fotoğraf temini de kolaylaşmıştır. Telefoto makinesi sayesinde Hürriyet diğer gazetelerden bir adım öne çıkmıştır. Sedat Simavi’nin gazeteyi çıkartma hazırlıkları sırasında da söylediği gibi “Habere göre resim değil, resme göre haber ilkesini benimsemektedir.”<sup>384</sup>

Sadece entelektüel kesime ulaşma çabasında olan diğer yayınların aksine Hürriyet, sayfalarında görsellere fazla yer vermesi ve ayrıca çeşitli içerik özellikleriyle toplumun tüm kesimlerine ulaşma gayreti içerisindeydi.<sup>385</sup> Hürriyet’in öncü konumuna gelmesindeki bir başka etken de Kore Savaşı sırasında yayımladığı fotoğraf ve röportajlardır. Bu özellikleriyle yayın hayatına devam eden Hürriyetin tirajı 1950 yılının sonunda 200 binin üzerine

---

<sup>381</sup> Hürriyet Gazetesi, 8 Kasım 1949.

<sup>382</sup> Şükrü Hanioğlu, *Osmanlı’dan Cumhuriyet’e Zihniyet, Siyaset ve Tarih*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2009, s. 109.

<sup>383</sup> İnuğur, *Türk Basın Tarihi*, s. 232.

<sup>384</sup> Zincirkıran, *Hürriyet ve Simavi İmparatorluğu*, s. 124.

<sup>385</sup> Hürriyet uzun makaleleri kaldırmış, çizgi romana yer vermiştir. Ahmet Oktay, *Toplumsal Değişme ve Basın*, İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 1987, s. 49.

çıkıştır.<sup>386</sup> Hürriyet gazetesinin Türk basın yaşamına etkileri bu kadarla sınırlı değildir; Türkiye’de haberi röportajla birlikte sunan ilk gazete Hürriyet olmuştur. Bu özelliklerinin yanında Hürriyet, Türkiye’nin başına “*Kıbrıs Sorunu’nu açan gazete*” olarak da anılmıştır.<sup>387</sup>

Sedat Simavi’nin 11 Aralık 1953 tarihinde vefat etmesiyle gazete oğulları Erol ve Haldun Simavi tarafından yönetilmiştir. Gazete yönetiminin başına Haldun Simavi geçerken, Erol Simavi daha çok idari işlerden sorumlu olmuştur.<sup>388</sup> Haldun ve Erol Simavi kardeşler Hürriyet gazetesinin başına geçtiklerinde Hürriyet gazetesi demokratikleşme ve aktif kalkınma alanında Demokrat Parti’yi destekleyen, Kıbrıs’taki Türklere baskı yapıldığını belgeleyen iddiaları nedeniyle de Demokrat Parti ile mahkemelik olan bir gazete konumundadır.<sup>389</sup> 1968 yılında Haldun Simavi’nin gazeteden ayrılması üzerine gazete 1994 yılına kadar Erol Simavi yönetiminde kalmıştır.<sup>390</sup>

Akşam gazetesinin tarihi ise Hürriyet gazetesine göre çok da eskiye dayanır. Birinci Dünya Savaşı sonrası Anadolu ve İstanbul’da işgallerin başladığı 1918’de, Darülfünun’da müderris muavinliği yapan Kâzım Şinasi ile üniversiteden arkadaşı olan ve Vakit’te yazılar yazan Ali Naci Karacan ile Necmettin Sadak tarafından gazetenin çıkarılması için ilk adımlar atılmıştır. Bu dönemde Tercümân-ı Hakikat adında bir Akşam gazetesi yayınlanmaktadır ama Kâzım Şinasi bu gazetenin ihtiyaca cevap vermediğini ancak yeni çıkarılacak bir akşam gazetesinin bu boşluğu doldurabileceği düşüncesindedir. Akşam gazetesinin ilk sayısı üç kurucu ortağın girişimi ve 250 lira sermayeyle 20 Eylül 1918 tarihinde Akşam gazetesinin çıkış amacına ve yayın politikasına dönük ilk ipuçlarını içeren Necmettin Sadak’ın kaleme aldığı bir başyazıyla çıkmıştır.<sup>391</sup> Bu başyazıda, ülkenin çok zor şartlar içinde

---

<sup>386</sup> Selda Bulut, *Hürriyet Gazetesi’nin 1948-1953 Döneminin Yayın Politikası*, (Doktora Tezi), Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, 2007, YÖK: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 218140.), s.89

<sup>387</sup> Hürriyet Gazetesi, 30 Ağustos 1987.

<sup>388</sup> Muammer Kaylan, *Kemalistler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006, s. 220.

<sup>389</sup> Zincirkıran, *Hürriyet ve Simavi İmparatorluğu*, s. 153.

<sup>390</sup> Sebahattin Zaim, *Bir Ömrün Hikâyesi*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2008, s. 306.

<sup>391</sup> Nurhan Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005, s. 21.

olduğu, bu zor zamanları aşma gayreti ve düşüncesiyle bilgi dolaşımı ile tartışma platformları oluşturmanın önemi, bu mücadelede basına çok önemli görevler düştüğü ve Akşam gazetesinin de bu görevi yapmak için ortaya çıktığı ifade edilmektedir.<sup>392</sup> Türkiye’de gazete ve dergilerin yaygınlaşmasında çok büyük bir paya sahip olan Akşam gazetesinin kurucu kadrosunu oluşturan yazarların her biri Batılı tarzda eğitim almış, Batı kültür ve medeniyetine sahip, entelektüel birikimleri oldukça yüksek kişilerdir. Bu yazarların hepsi de özgürlükçü ve değişimci bir tutumu benimsemiştir.<sup>393</sup>

Akşam gazetesi ilk sayısı Babıâli’de Ebussuud Caddesi üzerindeki Necmi İstikbâl Matbaası binasının en üst katında hazırlanır ve Sabah Matbaası’nda bastırılmıştır. Yazar kadrosunun kısa sürede artmasıyla gazete için Reşit Efendi Hanı’nda bir daire kiralanır ve Akşam gazetesi buraya taşınır daha sonra Necmettin Sadak ile birlikte gazetenin iki başyazarından biri olacak olan Falih Rıfkı Atay 500 lira sermaye ile gazeteye ortak olmuştur.<sup>394</sup> Gazete farklı bir ivme kazanmış ve içerik bakımından da güçlenmiştir.<sup>395</sup> Atay hatıralarında “*kötü baskılı, az satışlı ve avuç içi kadar bir şeydi*” diye tasvir ettiği Akşam gazetesine imparatorluğun çöküşü karşısında umutsuzluğa ya da boş umutlara kapı aralayan düşüncelere tepkisini ifade etmek ve içini dökmek amacıyla ortak olduğunu söylemiştir.<sup>396</sup>

Akşam’ın yayın hayatına girdiği 1918’de gazeteler çoğunlukla dört ya da altı sayfadan oluşan görsel açıdan zayıf, resimsiz ve siyah-beyaz baskılı yayınlardır. Her gün öğleden sonra okuruyla buluşan Akşam gazetesinin yazı işleri müdürü Kâzım Şinasi’dir. Yazı işlerine Necmettin Sadak ve Falih Rıfkı, idari işlerle de Ali Naci Karacan ilgilenmektedir.

Akşam gazetesinde yazarlar arasında Süleyman Nazif, Ahmet Cevdet, Fuat Köprülü, Celal Nuri, Yunus Nadi ve Refik Halit gibi ünlü isimler bulunmuştur. Gazetenin tiraj ortalaması 1000 ile 1500 arasında değişse de

---

<sup>392</sup> Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, s. 15-17.

<sup>393</sup> Koloğlu, *Osmanlı’dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 132.

<sup>394</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 39.

<sup>395</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 160.

<sup>396</sup> Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, s. 19.

siyasî gelişmelerin seyrine göre bu sayı 15000'i de görmüştür.<sup>397</sup> 1930'larda logosunu değiştirip fiyatını yükselten Akşam, haftanın altı günü on iki sayfa çıkarken perşembe günleri on altı sayfa olarak çıkmaya devam etmiştir.<sup>398</sup>

1946 seçimleri öncesinde büyük çoğunluğun Demokrat Parti'yi desteklediği bir basın ortamında Akşam gazetesi sayıları az olan Cumhuriyet Halk Partisi yanlısı gazetelerden biri olmuştur.<sup>399</sup> 11 Eylül 1947 tarihine gelindiğinde Necmettin Sadak, 29 yıldır yazdığı köşesini bırakarak Hasan Saka kabinesinde Dışişleri Bakanı olarak hükûmete katılmıştır.<sup>400</sup> 14 Mayıs 1950 seçimlerinde tarafsız kalmaya özen gösteren gazete, Demokrat Parti'nin ilk günlerin ardından anti-demokratik uygulamalara yöneldiği gerekçesiyle 1952'den sonra iktidarı eleştirmeye başlamıştır. Eylül 1953'ten itibaren Akşam'ın sayfalarının arasına gazeteye içerik ve nitelik zenginliği sağlaması amacıyla Melih Cevdet tarafından hazırlanan ve pazartesi günleri yayınlanacak olan edebiyat-sanat sayfası eklenmiştir. Bu ek Nisan 1954'e kadar devam etmiştir.

1950'lerin ikinci yarısından itibaren gazetenin tirajında önemli ölçüde düşüş yaşanmıştır. Kuruluşundan itibaren Akşam'a çok önemli katkılar sağlayan yazar kadrosu büyük ölçüde dağılmış ve gazete ekonomik sıkıntılar yaşamaya başlamıştır. Bunun üzerine Akşam 6 Nisan 1957'de iş adamı Malik Yolaç'a satılmıştır.<sup>401</sup> Bu tarihten itibaren gazetede köklü değişiklikler yaşanmış, bu dönemde gazete yeniden dönemin gazeteleri gibi yeniliklere imza atan hüviyetine dönmüş ve dönemin en önemli gazeteleri arasına girmiştir. Malik Yolaç döneminde gazetenin politikasını belirleyen temel ilkenin "*Atatürkçü, milliyetçi, devrimci ve objektif bir gazete*" olacağı ifade edilmiştir.<sup>402</sup>

1958 ve 1960 yılları arasındaki dönemde Adnan Menderes'e karşı yürütülen muhalefetin özellikle Çetin Altan ve Aziz Nesin tarafından

---

<sup>397</sup> Sina Akşin, *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011, s. 94.

<sup>398</sup> Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, s. 21-23.

<sup>399</sup> Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, s. 130.

<sup>400</sup> Hıfzı Topuz, *Eski Dostlar*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000, s. 120.

<sup>401</sup> Topuz, *Eski Dostlar*, s. 127.

<sup>402</sup> Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, s. 194.

artırılarak derinleştirildiği görülmüştür. Akşam 18 Mayıs 1960 tarihinde Menderes'in İzmir Mitingi'ne ait bir fotoğrafı yayınlaması nedeniyle 20 günlük kapatma<sup>403</sup> cezası alır ancak bu ceza dolmadan ordunun yönetime el koymasıyla gazete yayınına kaldığı yerden devam etmiştir. Akşam da kendisini kapatan iradeye karşı yapılan askerî darbeyi birçok muhalif basın organı gibi sevinçle karşılamıştır. Gazetenin 1960'tan önceki siyasî havanın da etkisiyle sertleşen muhalif çizgisinin darbe sonrasında yerini daha ılımlı bir politikaya bıraktığı; siyasî içerikli haberlerin eski yoğunluğunu yitirdiği ve sansasyonel nitelikli haberlerde ve yazılarda önemli bir artışın olduğu görülmektedir.

Akşam gazetesi 8 Ocak 1982'de Tercümân Gazetecilik ve Matbaacılık AŞ tarafından 9 Ocak 1982'de çıkan son sayısındaki “*Türkiye'nin en eski gazetesi kapandı; Ayrılık Merhabası*” sözlerinden oluşan manşetiyle basın hayatını noktalamıştır.<sup>404</sup>

#### **4.2. 1957 Seçimleri ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

1954 yılından sonra yapılacak olan genel seçimlerin belirlenen tarihi 1958 Mayıs ayıdır fakat ekonominin kötüye gitmesi ve Demokrat Parti'ye karşı Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin seçim için birlikte hareket etmesi sonucu bu durumun halkın oyları üzerinde olabilecek olumsuz etkisini kırmak için iktidar, seçimlerin 27 Ekim 1957 tarihinde yapılmasını kararlaştırmıştır.<sup>405</sup>

6 Eylül 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*DP Grubu seçim tarihini tespit etti: 27 Ekim*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Seçim Kanununda işbirliğini önleyecek tadilat yapılıyor, bu hususta iki tasarı hazırlandı, Seçim kararından muhalif liderler memnun olduklarını ve kazanacaklarını ifade ettiler. Seçimlerin 27 Ekim 1957 pazar günü yapılması kat'i olarak kararlaştırılmıştır. Önümüzdeki Pazartesi veya Çarşamba günü DP Meclis Grubu Başkanı tarafından Meclise verilecek bir önerge ile bu tarihin umumi heyetçe de kabulü istenecektir. Seçimlerin 27 Ekimde yapılması için ileri sürülen*

<sup>403</sup> Koloğlu, *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, s. 132

<sup>404</sup> Kavaklı, *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, s. 236-242.

<sup>405</sup> TBMM Tutanak Dergisi, C. 20, Toplantı: 11, Dönem:10, 11 Eylül 1957, Ankara, Karpat, *Türk Siyasi Tarihi*, s. 96.

*gerekçede: muhalefetin bir seneden beri seçim havasını yarattığı ve bu yüzden DP'nin içte ve dışta itibarının sarsıldığı bundan dolayı vatandaşın tekrar reyine müracaatın kaçınılmaz bir zaruret haline geldiği belirtilmektedir".<sup>406</sup>*

Demokrat Parti 1957 seçimleri için çalışmalarına 12 Eylül 1956 tarihinde başlamıştır. Celal Bayar öncülüğündeki partinin önde gelen isimleri yurdun her köşesinde bireysel mitinglerle seçim çalışmalarına katılmışlardır. Demokrat Parti seçim yatırımları yapmaya başlamış ve ilk olarak çiftçi borçlarını taksitlendirmiştir.

Demokrat Parti 1954 seçimleri sonrası Kırşehir'den hiç oy alamadığı için bu ili ilçe statüsüne düşürmüştür. 12 Haziran 1957 tarihinde Kırşehir il yapılırken, 78 nahiye'de ilçe yapılmıştır.<sup>407</sup>

13 Haziran 1957 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde "*Kırşehir tekrar vilâyet oldu: Meclis gürültüler içinde teklifi kabul etti*" manşet altı başlıkla verilen haberin ayrıntısı:

*"Bölükbaşı evvelâ sakin konuştu. Sonra Kırşehir'in siyâsî gaye ile kaza yapıldığını söyleyince DP'li mebuslar'ın aşağı, diye bağırduklar Bölükbaşı ile Dâhiliye Vekili bu iddiayı reddetti. Bölükbaşı sert sözler sarfedince, üç celse için Meclisten çıkarıldı. Kanun teklifini, rey kullanan 273 mebustan 272 si kabul ettiler. Haber Kırşehir'de bayram sevinci ile karşılandı" şeklindedir.<sup>408</sup>*

Seçim öncesinde yaşanan gelişmelerden bir diğeri de Fuat Köprülü'nün Demokrat Parti'den istifa etmesidir. 8 Eylül 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde "*DP'nin dört kurucusundan biri olan Fuat Köprülü DP'den istifa etti*" manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*"DP'yi iktidara getiren bütün fikirler inkâr olunmuştur. Hür. P Milletvekili İsmail Hakkı Akyüz de partisinden istifa etti. DP kurucularından Fuat Köprülü dün öğleden sonra partisinden istifa etmiş ve basına şu beyanatta bulunmuştur: Dördüncü Menderes kabinesi programının hiçe sayılarak tamamıyla buna aykırı bir yol tutulması karşısında bir müddet intizarda kaldıktan ve ikaz vazifemi azami derecesinde yaptıktan sonra hükümetten ayrılmış ve DP'nin Genel İdare Kurulu toplantılarına da katılmamışım. DP'yi yaratan 1946'dan 1950'ye kadar süren çetin bir hürriyet mücadelesinden sonra, onu iktidara getiren ana fikirlerin külliyyen inkârı demek olan bu yanlış hareket hattının memleket ve parti için doğurduğu büyük zararlar her gün biraz daha vazih ve kat'i olarak kendini gösteriyordu.*

<sup>406</sup> Akşam Gazetesi, 6 Eylül 1957.

<sup>407</sup> Şevket Çizmeli, *Menderes Demokrasi Yıldızı*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2007, s. 644.

<sup>408</sup> Hürriyet Gazetesi, 13 Haziran 1957.

*Bu acı hakikatler muvacehesinde parti ve hükümet sevk ve idaresinde umumi seçimlerden evvel parti programına uygun birtakım esaslı değişiklikler yapılması ümidiyle sabır ile bekledim. Bu ümit çok zayıf olmakla beraber yine bir ümitti. Fakat seçimlerin öne alınması hususunda birkaç gün evvel alınan karar parti ve hükümet sevk ve idaresinde en ufak bir demokratik tebeddüle dahi imkân kalmadığını katiyetle meydana kondu. Bütün anafikirlerine ve ruhuna daima sadık kaldığım programından ayrılmış ve böylece eski hüviyetini değiştirmiş olan bugünkü DP zihniyeti ile uyuşmak benim için imkânsız olduğu cihetle partiden istifanamemi bugün DP Genel İdare Kurulu Başkanlığına gönderdim” şeklindedir.<sup>409</sup>*

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*Beklenen oldu: Fuat Köprülü nihayet istifa etti*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>410</sup> Bu ani istifa gündemi bir anda değiştirmiş, basın ve muhalefet bu istifanın nedenleri üzerinde konuşulmaya başlamıştır.

Seçimlerin en tartışmalı kısmı aday listelerinin belirlenmesi olmuştur. Demokrat Parti içindeki muhalefetin temizlenmesi için 140 milletvekilinin aday gösterilmemesi bu isimlerin çoğu tarafından tepki ile karşılanmış ve bu kişiler partiden istifa etmişlerdir. Adnan Menderes’in milletvekili adayları yoklamaları sırasında sert tavırlar sergilemesi ve hazırlanan listeleri beğenmemesi teşkilatların tepkisini çekmiştir. Ayrıca teşkilatların aday belirlemedeki anlaşmazlıkları da küslüklerin doğmasına neden olmuştur. Aday belirleme işlerinde gecikmeler ve belirsizlikler yaşanmıştır.<sup>411</sup>

Bu sırada Cumhuriyet Halk Partisi de seçim çalışmalarına başlamış, İsmet İnönü ilk mitingini 21 Eylül 1957 günü Malatya’da gerçekleştirmiştir. 22 Eylül 1957 tarihli Hürriyet gazetesinde “*İnönü, CHP’nin seçim kampanyasını açtı*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Kendi kalesi Malatya’da konuşan İnönü, İktidarı alırsak yeni seçime gideceğiz, İşbirliğinin bozulmadığı kanaatinde olan CHP lideri bunun ilanına taraftar değil. İsmet İnönü Malatya’da dün mutedil bir dille fakat kati konuştu. CHP lideri DP’nin iktisadi politikasını şiddetle tenkid etti. CHP lideri İsmet İnönü kendi tabiriyle baba ocağı Malatya’da bir buçuk saat süren program nutku ile partisinin seçim kampanyasını resmen açtı. İnönü’nün konuşması dili itibariyle mutedil fakat meseleleri bakımından hayli sert ve kat’i idi. 7 kilometre mesafedeki hava alanı ile şehir arasındaki yol boyunca dizilen 25 bin Malatyalı İnönü’yü karşıladı. Tayyareden ancak 10 dakikada inebilen İnönü şehre 105 dakikada gelebildi. Bindığı cip gaz bombasıyla*

<sup>409</sup> Akşam Gazetesi, 8 Eylül 1957.

<sup>410</sup> Hürriyet Gazetesi, 8 Eylül 1957.

<sup>411</sup> Demirel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı*, s. 277.



*mücehhez polisler ve inzibat erleri tarafından sıkı bir kordon altına alınmıştı. Adeta otomobili onlar çekip götürüyor ve bunun neticesinde de kendileriyle halk arasında daimi bir mücadele geçiyordu” şeklindedir.<sup>412</sup>*

Aynı haberi Akşam gazetesi “*İnönü, kampanyayı Malatya’da açtı... CHP polisten yardım istedi. Malatya Emniyeti Adana ve Adıyaman’dan yardım aldı*” şeklinde yayınlamıştır.<sup>413</sup>

Demokrat Parti seçim çalışmalarına Adnan Menderes ile 12 Ekim 1957 tarihinde Erzurum mitingi ile başlamıştır. 13 Ekim 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Menderes hücumu geçti*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Böyle bir muhalefetle çalışılmayacağı için yeniden seçime gittik. Menderes: ‘Bizim, kötü günler gelecektir diye bir endişemiz yoktur. Aksine yeni eserlerin açılış merasimlerini yapacağız’, dedi. Başvekil Menderes, Maliye Vekili Hasan Polatkan ve maiyeti erkânıyla birlikte Erzurum’a vardı. Heyet hava alanında otobüs, kaptıkaçtı ve ciplerle gelen Erzurumluların tezahüratıyla karşılandı. Uçaktan otomobiline kadar halkın omuzlarında taşınan Menderes, arkadaşlarıyla birlikte halkın alkışlar arasında Belediye binasına gitmiştir. Belediye meydanını dolduran halka hitaben ilkönce Sıtkı Yırcalı konuştu, 1950’de verdiğiniz reyler bu memlekette hürriyeti tam bir teminat altına alınmıştır. 1957’de vereceğiniz reyler ise iktisadi hürriyet ve istiklalimizin zafere ulaştırılmasını sağlayacaktır, diyen Yırcalı’yı Polatkan takip etti. Maliye Vekili konuşmasında 27 sene ile son 7 seneyi mukayese etti ve halkın DP İktidarını tekrar is başına getireceğine emin olduğunu belirtti. Başvekil Adnan Menderes Erzurumluların coşkun tezahürata arasında şu nutku söyledi: Dün Afyonlularla konuştum, Fakat şunu bir seçim nutku telakki etmiyorum. Onun için, eğer tabiri uygun bulursanız seçim kampanyasına bugün burada, Erzurum’da başlıyorum. 1954 seçim kampanyasına da gene Erzurum’da başlamıştım. Bunu bir falihayır telakki ederim. O tarihten bugüne yedi seneden biraz fazla zaman geçti. Yedibuçuk senenin bir faninin hayatında ehemmiyeti olabilir. Fakat bu zaman, milletlerin hayatında uzun sayılamaz. Millet hayatında esaslı değişiklikler yapabilmek, mühim ve esaslı eserler vücuda getirebilmek zamana ihtiyaç gösteren devamlı, sabırlı ve azimli gayretle sarfını icap eder ve en mühim unsur da zamandır. Sanki memleketi batırmışız gibi ağızlarına geleni söylemekten çekinmiyorlar. Onların sözlerine cevap vermek istemezdik. Ne çare ki durmuyorlar. Cevapsız bırakmamak için söylemek mecburiyetini duyuyorum. Bütün vatandaşlarımı, mesleği siyaset oyunbazlığı ve politika tertipliçiliği olmayan Halk Partililer de dâhil takdir etmektedirler ki, memleketimiz, baştanbaşa İmar edilmekte, milletimiz taptaze bir heyecanla yepyeni bir hayata başlamakta ve pek*

<sup>412</sup> Hürriyet Gazetesi, 22 Eylül 1957.

<sup>413</sup> Akşam Gazetesi, 22 Eylül 1957.

*yakın bir gelecek bize, bütün Türk milletine güzel vaatlerle tebessüm etmektedir” şeklindedir.*<sup>414</sup>

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*Menderes Erzurum ve Kars'ta konuştu başvekil Erzurum'da böylesine bir muhalefetle çalışılmayacağı için seçimi önceye aldık, dedi*” şeklinde aktarmıştır.<sup>415</sup>

Bu süreçte Celal Bayar ise Güneydoğu bölgesinde düzenlemiş olduğu mitinglerle halktan destek istemiştir. Bu şehirlerdeki konuşmalarında iktidarın ekonomi politikalarına övgüde bulunmuş, 17 Ekim'de Diyarbakır, 19 Ekim'de Konya, 20 Ekim'de Bursa ve İstanbul'da seçim çalışmalarını sürdürmüştür.<sup>416</sup> Türkiye'nin en kalabalık nüfusa sahip ili olan İstanbul seçimler içinde ayrı bir öneme sahiptir. Bu yüzden Demokrat Parti en büyük mitingini bu şehirde yapmıştır. Katılımcı sayısı 250.000 olarak açıklanan miting adeta muhalefete karşı gövde gösterisine dönüşmüştür. İsmet İnönü'nün İstanbul mitinginde ise izdiham yaşanmış ve İsmet İnönü bu nedenle mitingin ilk gününde konuşmasını yapamamıştır.<sup>417</sup>

21 Ekim 1957 tarihli Hürriyet gazetesinde “*DP ve CHP İstanbul'da gövde gösterdiler*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı, “*Evvela Bayar taksimde muhalefete çatıp: Türk milleti oyuna gelmez dedi, taksimde konuşamayan İnönü ise basın toplantısında iktidarı ağır şekilde itham etti*” ifadeleri bulunmaktadır.<sup>418</sup> Aynı haberi Akşam gazetesi “*Bayar İstanbul'da, Menderes İzmir'de konuştu*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı, “*Başvekil, Kasım Gülek'i yokluğu sebebiyet vermekle itham etti, Menderes daha sonra Basına hücumla matbuat şahsi kıymet ölçülerini böyle alt üst etmeseydi bu işler olmazdı, dedi. Taksim mitinginde Celal Bayar: Demirkırat çatlamaadan koşuyor*” dedi şeklindedir.<sup>419</sup>

---

<sup>414</sup> Akşam Gazetesi, 13 Ekim 1957.

<sup>415</sup> Hürriyet Gazetesi, 13 Ekim 1957.

<sup>416</sup> Akşam Gazetesi, 21 Ekim 1957.

<sup>417</sup> Metin Toker, *Demokrasimizin İsmet Paşa'lı Yılları: Demokrat Parti Yokuş Aşağı*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991, s. 262.

<sup>418</sup> Hürriyet Gazetesi, 21 Ekim 1957.

<sup>419</sup> Akşam Gazetesi, 21 Ekim 1957.

27 Ekim 1957 Pazar günü tüm yurttta yapılmıştır. 28 Ekim 1957 tarihli Akşam gazetesinde “DP iktidarda kaldı” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Tahminen DP 398, CHP 204, Hür. P 4, CMP 4 mebusluk kazandılar. Seçimlere iştirak %90 civarında. İzmir ve İstanbul DP’ye açık fark temin etti İstanbul da netice belli olmadan ilân edildi. Bölükbaşı hapisten çıkacak. Mebus olamayan Mümtaz Faik Fenik ise hapse girecek. Büyük Millet Meclisinin 11’inci devresini teşkil edecek milletvekilleri için yapılan seçim, Demokrat Partinin 3’üncü defa olarak ekseriyeti alması ile sona erdi. Son dakikaya kadar elde edilen malumata nazaran Demokrat Parti 38 vilayette 398 milletvekilliğini kat’i olarak kazanmış bulunmaktadır. Buna mukabil ana muhalefet partisi CHP 1950 ve 1954’ün aksine daha büyük bir ekseriyet kazanarak tahminen 2027 vilâyette 204 milletvekili toplamıştır. CMP ve Hür. P büyük bir varlık gösterememişlerdir. CMP Kırşehir’de 4, Hürriyet Partisi Burdur’da 4 milletvekilliği kazanabilmişlerdir. Demokrat Parti’nin kazandığı vilayetler: Afyon, Antalya, Aydın, Balıkesir, Bolu, Bursa, Çanakkale, Diyarbakır, Edirne, Elâzığ, Erzurum, Eskişehir, Hakkâri, Isparta, İstanbul, İzmir, Kırklareli, Kocaeli, Konya, Kütahya, Manisa, Muğla, Rize, Sakarya, Siirt, Tekirdağ, Yozgat, Zonguldak, Bilecik, Denizli. Halk Partisinin kazandığı vilâyetler: Ankara, Sivas, Tokat, Kars, Malatya, Adana, Gümüşhane, Hatay, Giresun, Van, Niğde, Antep, Maraş, Uşak, Ordu, Tunceli, Urfa, Mardin, Trabzon. Halk Partisi ile Demokrat Parti’nin paylaştıkları vilâyetler: Adıyaman, Ağrı, Artvin, Bin göl, Amasya, Bitlis, Burdur” şeklindedir.<sup>420</sup>*

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “DP yine kazandı. İnönü mağlubiyeti kabul etmiyor, İstanbul için radyoda ilan olunan son neticelere itiraz etti. CHP lideri radyo yayınına kanuna aykırı buluyor.” şeklinde manşet atmıştır.<sup>421</sup>

Seçime katılım oranı 1950 ve 1954 seçimlerine göre düşük olduğu 1957 seçimleri Demokrat Parti’nin ciddi bir oy kaybına uğradığı bir seçim olmuştur.<sup>422</sup> Demokrat Parti 4.372.621 oy ile 424 milletvekili çıkarmıştır.<sup>423</sup> Cumhuriyet Halk Partisi ise, 3.753.136 oy alarak 178 milletvekili, Cumhuriyetçi Millet Partisi 178 ve Hürriyet Partisi de 4 milletvekilliği kazanmışlardır.<sup>424</sup>

<sup>420</sup> Akşam Gazetesi, 21 Ekim 1957.

<sup>421</sup> Hürriyet Gazetesi, 21 Ekim 1957.

<sup>422</sup> Demirel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı*, s. 280.

<sup>423</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 51.310.

<sup>424</sup> Erol Tuncer, *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*, Ankara: TESAV, 2003, s. 365.

Resmi seçim sonuçları 30 Ekim 1957 tarihinde açıklanmıştır. Seçim sonuçları hem iktidarı hem de muhalefeti memnun etmemiştir. İstanbul, Konya, Bilecik, Balıkesir, Diyarbakır, Kastamonu ve İzmit İllerinde yapılan seçimlerin sonuçlarına itirazda bulunulmuştur.<sup>425</sup> Yapılan itirazlar sonucunda Adana ve Diyarbakır'da seçimlerin tekrar edilmesine karar verilmiştir.<sup>426</sup>

Genel seçim sonrası birçok bölgede gösteriler ve olaylar çıkmıştır. En şiddetli olaylar ise, Gaziantep'te yaşanmıştır. 30 Ekim 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “Bazı illerde karışıklıklar çıktı...”manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Gaziantep ve Mersin'deki hâdiselerin neşri menedildi Seçim neticeleri üzerine hükümetin nazarı dikkatini çeken İnönü'nün telgrafına Menderes CHP'yi itham eden bir cevap yolladı. Dün Cumhuriyet Bayramı dolayısıyla bütün yurttaki yapılan merasimler esnasında partizan gurupları son seçimdeki neticeleri esas itihaz ederek kavgalara kadar varan gösteriler yapmışlar ve bunların ekserisinin bastırılması için emniyet kuvvetlerinden başka askeri kuvvetlere de müracaat icap etmiştir. Bu hadiselerle alakalı olarak Başvekil Adnan Menderes'in bir beyanati radyoda yayınlanmıştır. Ayrıca Bakanlar Heyeti de toplanmış ve Dâhiliye Bakanı vasıtasıyla radyo da yayınlandıktan sonra hakkında neşir yasağı çıkarılan bir tebliğ neşretmiştir. Bahis mevzuu hadiselerle alakalı olarak CHP Genel Sekreteri İnönü ve Başbakan Menderes arasında teati edilen telgraflarla haklarında neşir yasağı çıkarılan Gaziantep ve Mersin hadiseleri mevzuundaki mahkeme kararlarını neşrediyoruz. Neşir yasakları. Akşam Gazetesi Yazı İşleri Müdürlüğüne: 29 Ekim günü Gaziantep Vilâyet merkezinde Cumhuriyet Halk Partisi topluluğu tarafından vukua getirilen müessir hadise selamete neticelendirilmesi bakımından bu husustaki haber, fotoğraf, beyanat ve her türlü neşriyatın Gaziantep Sulh Ceza Mahkemesince 29/10/1957 tarih ve 137 sayı ile karar verildiği, Gaziantep Cumhuriyet Müddeiumumiliğinin 29/10/1957 gün ve 361 sayılı tel yazısıyla bildirilmiştir”* şeklindedir.<sup>427</sup>

### **4.3. 1957 Suriye Krizi ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

1957 Mayıs'ından ekim sonuna kadar Türkiye'nin dış politika gündeminde en geniş yer tutan olaylardan biri Suriye ile yaşanan gerginlik olmuştur.<sup>428</sup> İki devlet arasında sıcak çatışmaya kadar varacak hadiselerin

<sup>425</sup> BCA, Fon: 030.010.0.0./ Yer: 52.312.

<sup>426</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 299

<sup>427</sup> Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1957.

<sup>428</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde*, s. 280.

yaşanmasının temel sebebi ise, İkinci Dünya savaşı sonrası ortaya çıkan Soğuk Savaş döneminde dünyada oluşan kutuplaşmalardır. İki kutba bölünen dünya siyasetinde Türkiye Batı yani Amerika Birleşik Devletleri'nin yanında, Suriye ise Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin yanında yer almıştır.<sup>429</sup> 1955 yılında Türkiye'nin girişimleri sonucu Türkiye, Irak ve İran arasında Bağdat Paktı'nın imzalanmasının ardından<sup>430</sup> İngiltere'nin de katılması ve paktın Amerika Birleşik Devletleri tarafından desteklenmesi Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği, Mısır ve Suriye tarafından tehdit olarak algılanmıştır.<sup>431</sup>

26 Ağustos 1957 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “*Suriye durumu Orta Doğu sülhünü tehlikeye düşürecek bir mahiyet aldı*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Irak'ın Bağdat Paktı Vekiller Konseyini toplantıya çağırması muhtemel, Loy Henderson temaslarına dün de devam etti, Ürdün Kral Hüseyin Ann Kraliçe Zeyn ile birlikte dün şehrimizden İspanya'ya hareket etti. Suriye hadiselerinin basit bir iç kıpırdama halinde başlayıp kısa zamanda Orta Doğu'nun emniyeti için tehlike teşkil edecek bir genişlik kazanması üzerine Ankara siyasi çevrelerinin bütün dikkati bu noktaya çevrilmiş bulunmaktadır”* şeklinde yayınlanmıştır.<sup>432</sup>

Celal Bayar ve Adnan Menderes konuyu 22 Ağustos 1957 tarihinde Türkiye'ye gelen Irak Kralı Faysal ve Ürdün Kralı Hüseyin'le görüşmüşlerdir. Toplantıya Amerika Birleşik Devletleri Dışişleri Bakan Yardımcısı Loy Henderson da katılmıştır. Bu sırada Amerika Birleşik Devletleri Başkanı Eisenhower tarafından yapılan açıklamada; Suriye tarafından gelecek herhangi bir saldırı durumunda Türkiye askeri harekât yapmak zorunda kalırsa Amerika Birleşik Devletleri'nin silah yardımı yapacağını bildirmiştir.

12 Ekim 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Bir tecavüze uğradığımız takdirde 'Amerika yalnız bırakmayacak'.*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

<sup>429</sup> Türel Yılmaz, *Uluslararası Politika'da Ortadoğu*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004, s. 113.

<sup>430</sup> BCA, Fon: 030.18.01.0.0./ Yer: 150.42.7.

<sup>431</sup> Haluk Gerger, *ABD, Ortadoğu ve Türkiye*, İstanbul: Ceylan Yayınları, 2007, s. 93-96.

<sup>432</sup> Hürriyet Gazetesi, 26 Ağustos 1957.

*“Kruşçev’in tehditlerine karşı Amerikan Hariciye Vekâleti böyle cevap verdi. Birleşik Amerika Türkiye’ye karşı olan taahhüdlerini yerine getirmekten vaz geçmeyeceğini Sovyet Rusya’ya ihtar etmiş, aynı zamanda Kruşçev’e, ‘harb bir kere patlak verirse muayyen bir noktaya inhisar etmeyecektir’ şeklindeki kendi sözünü hatırlatmıştır. Amerika Hükümeti dün gece neşrettiği bir tebliğde Birleşik Amerika’nın Türkiye’yi Suriye’ye tecavüze teşvik ettiği yolundaki Sovyet ithamlarını reddetmiştir. Amerika Hariciye Bakanlığı tarafından neşredilen tebliğde şöyle denilmektedir: ‘Her memleketin mesul şahısları, harbin bir bölgeye inhisar etmeyeceği hakikatini iyice anlamalıdır. Türkiye bir tecavüze uğradığı takdirde aradaki mesafe ne olursa olsun, Birleşik Amerika bu memleketi yalnız bırakmayacaktır’” şeklindedir.<sup>433</sup>*

Aynı haberi Hürriyet gazetesi *“Amerika, Türkiye’nin yanında yer alacak, Moskova’nın tehditlerine karşı Amerika kat’i ve sert cevap verdi. Tebliğde şöyle deniliyor Aradaki mesafe ne olursa olsun Amerika Türkiye’yi yalnız bırakmayacaktır”* şeklinde vermiştir.<sup>434</sup>

Bu önlemler sonrası 10 Eylül 1957 tarihinde Türkiye’ye nota gönderen Sovyetler Birliği Başbakanı Bulganin; *“yapılan faaliyetlerin endişe verici olduğunu, Türkiye tarafından yapılacak bir harekâtın sadece yerel sonuçlarının olmayacağını, Türkiye-Suriye arasında çıkacak bir çatışmanın yeni bir dünya savaşı başlatacağı”* tehdidinde bulunmuştur.<sup>435</sup>

15 Eylül 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde *“Bulganin Türkiye’yi mektupla tehdit etti”* manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Suriye hududuna asker yığdığımızı iddia eden kızıl lidere göre, Amerika Suriye’ye tecavüze hazırlanıyor! Sovyet Başbakanı Nikolai Bulganin, dün gece Amerika tarafından planlandığını söylediği hücumu hazırlanmak için Türkiye’yi Suriye hududuna asker yığmakla itham etmiştir. Bulganin, burada yapılacak bir askeri harekâtın dünya harbine yol açabileceğini ihtar etmiştir. Bulganin ihtarını Başbakan Adnan Menderes’e gönderdiği şahsi bir mektupta yapmıştır”* şeklindedir.<sup>436</sup>

Aynı haberi Hürriyet gazetesi *“Rusya kışkırtıcı bir eda ile bizi itham ve tehdit ediyor, Bulganin Menderes’e gönderdiği bir mektuba göre, Türkiye planlı şekilde Suriye hududuna asker yığıyor. Kremlin’in uydurma haberi*

<sup>433</sup> Akşam Gazetesi, 12 Ekim 1957.

<sup>434</sup> Hürriyet Gazetesi, 12 Ekim 1957.

<sup>435</sup> Türel Yılmaz, *Birinci Dünya Savaşından 2000’e Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004, s. 113-118.

<sup>436</sup> Akşam Gazetesi, 15 Eylül 1957.

*kadar, tehdidi de gülünç: Suriye'ye hücum olursa sonu dünya harbine varacak” şeklinde manşet atmıştır.*<sup>437</sup>

Türkiye'nin bu notaya karşılık verdiği cevap ise 15 Ekim 1957 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Suriye'ye bugün nota veriyoruz*” manşetiyle okuyucuya ulaştırılmıştır. Haberin ayrıntısı:

*“Cevabımız iki nokta üzerinde toplanıyor. Suriye'ye verilecek olan cevabı nota, hazırlanmıştır. Suriye'nin ithamları, yani Orta Doğudaki sulh ve emniyeti Türkiye'nin sarstığı iddiaları tamamiyle reddedilmiş, Hudutta alınan askeri tedbirlerin tedafül mahiyette olduğu belirtilmiştir”* şeklinde olmuştur.<sup>438</sup>

Gerginliğin büyümesi ve uluslararası bir nitelik kazanması üzerine Suriye konuyu Birleşmiş Milletler Genel Kuruluna taşımıştır. Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından çözüm için iki tasarı sunulup kabul edilmişse de Endonezya'nın arabuluculuk yapması üzerine tasarılar geri çekilmiş, bu sorunun iki ülke arasında uzlaşma yoluyla çözülmesi kararı alınmıştır. Daha sonra yapılan görüşmeler sonucunda Suriye ve Mısır arasında imzalan anlaşma ile Suudi Arabistan'ın arabuluculuk girişimleri 1 Mart 1958 tarihinde Türkiye tarafından tanınması ile “*Suriye Krizi*” son bulmuştur.<sup>439</sup>

#### **4.4. 9 Subay Olayı ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

1957 seçimlerinden kısa bir süre önce darbe yapmayı düşünen ancak kendilerinde memleket idare edecek bir tecrübe bulunmadığını düşünen komiteci subaylar Cumhuriyet Halk Partisi ile birlikte hareket etmek istemişlerdir. Bu harekette İsmet İnönü kilit rolü üstleneceğinden Albay Faruk Ateşdağlı'nın, İnönü ile temasa geçmesini istemişlerdir.<sup>440</sup> Ancak İsmet İnönü ile yüz yüze temasa geçemeyen Ateşdağlı, örgütlenmeyi ve amaçlarını İsmet İnönü'nün yakın arkadaşı Cumhuriyet Halk Partisi Faik Ahmet Barutçu'ya anlatarak gelecek yanıtı beklemeye başlamışlardır. Fakat İsmet İnönü; “*Onlar böyle şeylere karışmasınlar, Cumhuriyet Halk Partisi*

<sup>437</sup> Hürriyet Gazetesi, 15 Eylül 1957.

<sup>438</sup> Akşam Gazetesi, 15 Ekim 1957.

<sup>439</sup> Mehmet Gönübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995*, Ankara: Siyasal Kitapevi, 1996, s. 29-30.

<sup>440</sup> İbrahim Metin, *İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs 14'ler ve Dündar Taşer*, İstanbul: Töre Devlet Yayınevi, 2012, s. 267.

seçimi mutlak kazanacaktır.” diyerek onlara karşı çıkmıştır.<sup>441</sup> Aslında İsmet İnönü’den böyle bir cevabın gelmesi, o günler teşebbüs edilebilecek hazırlıksız ve başarısız olması muhtemel bir müdahalenin önüne geçmiştir.<sup>442</sup>

Arkadaşlarından şüphe etmeye başlayan Samet Kuşçu kendisini ihbar edecekler endişesiyle erken davranarak arkadaşlarını ihbar etmeye karar vermiştir ve 23 Aralık 1957 tarihinde bu girişimi ihbar etmiştir.<sup>443</sup> 23 Aralık 1957 tarihinde ihbarını Demokrat Parti Milletvekili Mithat Perin ve Demokrat Parti’ye yakınlığıyla bilinen emekli Tümgeneral Kâzım Demirkan aracılığıyla, İstanbul’da bulunan Başbakan Adnan Menderes’e ulaştırmıştır.<sup>444</sup>

17 Ocak 1958 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “9 subayın tevkif edildiği dün açıklandı” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“M.S. Bakanlığı Temsil Bürosu 3 albay, 1 yarbay, 4 binbaşı ve 1 yüzbaşının tevkifini bildirdi. Biri emekli olan dokuz subayla ilgili hadiseyi bir subay ihbar etti. Milli Müdafaa Vekâleti Temsil Başkanlığından bildirilmiştir: Türk Silahlı Kuvvetleri mensupları arasında büyük sayıda tevkiflerin yapılmış olduğu ve binaenaleyh geniş ölçüde birtakım tertiplere girilmiş bulunduğu yolunda ortada mübalağalı şayialar dolaşmakta ve bu şayialar ecnebi memleket ajanslar tarafından da neşredilmeğe başlanmış bulunmaktadır. Hakikat şudur ki, tevkif edilenler hepsi İstanbul’da olmak üzere dokuz kişidir. Bunlar da biri emekli olarak 3 albay, 1 yarbay, 4 binbaşı ve 1 yüzbaşından ibarettir. Bu hadise, bir subayın ihbarı ile meydana çıkmış bulunmakta ve alakalıların ifadeleriyle teeyyüt etmektedir. Bu şayialarla hadise Türk Silahlı Kuvvetlerine oldukça şümmüllü bir şekilde maledilmek istenilmektedir. Hâlbuki tahakkuku takdirinde, aziz milletimizin maddi ve manevi her sahada mesut gelişmesini sektedar edecek ve hatta vatanımızın emniyetini tehlikeye düşürebilecek mahiyetteki bu gibi hareketlerin şanlı ordumuzun küçük bir birliğinde dahi asla makes bulamayacağını her türlü şüpheden varestedir. Aksine olarak bu gibi bedbaht cüret ve tasavvurların silahlı kuvvetlerimizin bütün mensuplarınca infial ve nefretle karşılanacağı muhakkaktır”* şeklindedir.<sup>445</sup>

<sup>441</sup> Adnan Çelikoğlu, *Bir Darbeci Subayın Anıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017, s. 82.

<sup>442</sup> Dünder Seyhan, *Gölgedeki Adam*, İstanbul: Nurettin Uycan Matbaası, 1966, s. 63-64.

<sup>443</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 132-133.

<sup>444</sup> Ahmad, *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, s. 200.

<sup>445</sup> Akşam Gazetesi, 17 Ocak 1958.



Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*Milli Müdafaa Vekâletinin resmi tebliğine göre İstanbul’da 9 subay tevkif edildi. Dün gece yayınlanan tebliğde mübalağalı şayialar yalanlandı*” şeklinde vermiştir.<sup>446</sup>

26 Aralık 1958 tarihinde kendi kendini ihbar etmiş durumuna düşen Samet Kuşçu ve ihbarda adları geçen Cemal Yıldırım, İlhami Barut, Ahmet Dalkılı, Naci Aşkun, Ata Tan, Faruk Güventürk, Kazım Özfirat ve Hasan Sabuncu tutuklanmıştır. Askeri mahkemede yargılanan subaylardan Samet Kuşçu hariç diğer subaylar bir suç işlediklerine dair delil bulunmadığından “*tutuksuz yargılamak üzere serbest bırakılmış*” ve Kuşçu’ya ise “*orduyu isyana teşvik*” suçundan iki yıl hapis cezası verilmiştir.<sup>447</sup>

26 Kasım 1958 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*’Orduda isyan’ muhbiri S. Kuşçu mahkûm oldu.*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“8 subay beraat ettiler. Binbaşı Samed Kuşçu iki yıl hapis yatacak, ikisi isyan muharrikliği yedisi de Orduda fesat çıkarmaktan sanık 9 subayın duruşmasına dün Birinci Ordu Müfettişliği Askeri Mahkemesinde devam edilmiştir. İsyân muharrikliğinden sanık ve olayın muhbiri Kurmay Binbaşı Samet Kuşçu, 2 yıl hapis ve Ordudan atılma cezasına çarptırılmış, emekli Kur. Albay C. Yıldırım ile fesat çıkarmaktan maznun diğer yedi subay beraat etmiştir. Cemal Yıldırım şunları söylemiştir: Adaletin tecelli edeceğine, muhakkak surette inanıyordum. Bu tecelli, şahsı için değil, fakat 28 sene hizmet gördüğüm şanlı Ordu’ya sürülmek istenen şaibeyi ortadan kaldırdığı için beni bahtiyar etmiştir”* şeklindedir.<sup>448</sup>

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*İsyân tahrikçiliği ve fesat sanığı 8 subay beraet etti, Yalnız Samet Kuşçu 2 yıl hapis yatacak*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>449</sup>

Dokuz Subay olayını Adnan Menderes neredeyse hiç ciddiye almamıştır. Celal Bayar tam tersi olarak bu olayın derinlemesine araştırılması düşüncesindedir. Bayar’ın bu olayın üzerinde durmasının sebebi asker kökenli bir siyasetçi olmasıdır. Ancak ülke, adım adım ihtilale doğru giderken

<sup>446</sup> Hürriyet Gazetesi, 17 Ocak 1958.

<sup>447</sup> Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 592.

<sup>448</sup> Akşam Gazetesi, 26 Kasım 1958.

<sup>449</sup> Hürriyet Gazetesi, 26 Kasım 1958.

duymak isteyenler için “9 Subay Olayı” önemli bir işaret olmuştur.<sup>450</sup> Ancak bu olay titizlik ile araştırılmamış ve 27 Mayıs Darbesinin çekirdek kadrosu bu subaylar içerisinde çıkmıştır.

#### **4.5. Vatan Cephesinin Kurulması ile İlgili Haberlerin Akşam Ve Hürriyet Gazetelerine Yansımaları**

Demokrat Parti iktidar olduğu dönemden 1957 yılına kadar oy oranını arttırırken 1957 seçimleri sonrası bu durum değişmiş, partinin oy oranında ciddi bir düşüş yaşanmıştır.<sup>451</sup> 12 Ekim 1958 tarihinde İstanbul İl Kongresi sırasında İsmet İnönü iktidarın oy kaybettiği bu dönemde bütün muhalif partilerin bir arada hareket etmesi gerektiğinden bahsetmiştir. İnönü’nün bu çağrısı sonucu Milli Muhalefet Cephesini kurularak Demokrat Parti ye karşı hep birlikte mücadele etmek hedeflenmiştir.<sup>452</sup>

Muhalefet partilerinin ortak hareket etmesi üzerine Adnan Menderes, birçok gezi düzenleyerek halkla bir araya gelmiştir. Manisa gezisi sırasında düzenlenen İl Kongresi’nde yaptığı açıklamada Vatan Cephesi’nin derhal kurulmasını istemiştir.<sup>453</sup>

13 Ekim 1958 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “Başvekil vatan cephesi kurulmasını teklif etti” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Dün Manisa’da konuşan Menderes şunları ilave etti. ‘Artık munafıklığa paydos demeli’. Menderes İnönü’nün İstanbul’da yaptığı konuşmaya da bir kaç saat sonra cevap vererek CHP ye şiddetle çattı. Başvekil, ‘Eski İsmet Paşa, bugünkünü ifna eder’ diyor Başvekil Adnan Menderes bugün (dün) Manisa’da, ‘bugün batıyorlar, yarın batıyorlar yalanları ile memlekette kurulmak istenen kin, husumet ve nifak cephesine karşı bir vatan cephesinin kurulması ihtiyacı, apaçık Önümüzde durmaktadır’... demek suretiyle muhalif, muvafik bütün vatandaşları birliğe davet etti. Daha sonra Menderes, Bu millet tarihinin ve kaderinin en büyük mücadelesini yapmaktadır. Milli tesanüde en zirade muhtaç olduğumuz anları yaşamakta bulunduğumuza şüphe yoktur... demiş ve vatandaşları birliğe çağırarak bunları söylemiştir: Politika ve ihtirastan vareste vatandaşların karsımızda kurulmuş olan kin husumet cephesine kar vatanperverane gayretlerini birleştirip eserlerinin müdafaasına hasretmiş bir vatan cephesinin kurulması zarureti kendisini*

<sup>450</sup> Ömer Lütfü Erol, *Asker-Devrim-Darbe*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004, s. 136.

<sup>451</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. III, s. 245.

<sup>452</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 521.

<sup>453</sup> Hakkı Uyar, *Vatan Cephesi*, İstanbul: Büke Yayınları, 2001, s. 21.

*göstermiştir. Böyle bir vatan cephesiyle bu güzel ve muazzam eserlerin Türk milletince müdafası lazımdır...” şeklinde dir.*<sup>454</sup>

Aynı haberi Akşam gazetesi “*Menderes Muhalefete İnönü de iktidara çattı. Manisa’dan İnönü’ye aynı gün cevap veren Menderes "Kuzu postu giyen kurtlar demokrasi lâfi ediyor, dedi”* şeklinde manşet atmıştır.<sup>455</sup> 15 Ekim 1958 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “*İnönü, Vatan cephesi için Menderes kendini tutanları çağırıyor, dedi”* şeklinde vermiştir.<sup>456</sup>

Vatan Cephesi hamlesi sonrası Adnan Menderes bütün parti teşkilatlarını yeniden örgütlemeye karar vermiştir. 25 Kasım 1958 tarihinde Demokrat Parti İl Başkanlıklarına yollanan 3335 sayılı tamimde, diğer partilerinden istifa ederek gelenlerden hiçbir şart aranmaması ve gereken muamelenin derhal yapılması da istenmiştir.<sup>457</sup>

Cumhuriyet Halk Partisi tarafından “*İlk Hedefler Beyannamesi*” açıklandıktan kısa bir süre sonra “*Vatan Cephesi Ocağı*” İstanbul’da kurulmuştur. Bu ocaklar büyük bir hızla yayılmaya başlayınca, ülkede “*Güç Birliği*” taraftarları ve Vatan Cephesi Ocakları olmak üzere iki karşıt grup meydana gelmiştir.<sup>458</sup>

Vatan Cephesi Ocaklarının kurulmasıyla 1959 yılı içerisinde bu yeni oluşuma katılım çok yoğun olmuştur. Vatan Cephesi’ne katılımı daha da arttırmak için gazetenin yanında radyo da kullanılmıştır.<sup>459</sup> Ayrıca haftalık broşürler de dağıtılmıştır.<sup>460</sup> 1959 yılında Vatan Cephesi Ocakları’nın ülke genelindeki sayısı 134’tür. Bu ocaklara katılım daha çok köylerden olmuştur.<sup>461</sup>

1960 yılında partiler arasında kurulan iki cephe arasındaki mücadele ülke içerisinde gerginliğin artmasına sebep olmuştur. Adnan Menderes, Yassıada duruşmalarında Vatan Cephesi’nin, muhalefet partilerinin bir araya gelerek

---

<sup>454</sup> Hürriyet Gazetesi, 13 Ekim 1958.

<sup>455</sup> Akşam Gazetesi, 13 Ekim 1958.

<sup>456</sup> Hürriyet Gazetesi, 15 Ekim 1958.

<sup>457</sup> Burçak, *On Yılın Anıları*, s. 599.

<sup>458</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 164.

<sup>459</sup> Şevket Süreyya Aydemir, *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007, s. 281.

<sup>460</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 138.

<sup>461</sup> Süleyman Kocabaş, *Menderes Dönemi 1950-1960*, İstanbul: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2011, s. 515.

çalışma yapmaları karşısında, iktidar partisi üyelerinin bir arada kalmaları için meydana gelen teşekkül olduğunu belirtmiştir. Fakat mahkeme, Anayasayı ihlal gerekçesiyle Adnan Menderes'e Vatan Cephesi davasından idam cezası vermiştir.<sup>462</sup>

#### **4.6. Adnan Menderes'in Geçirdiği Uçak Kazası ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

Kıbrıs meselesi hakkında uzun uğraşlar sonucu hazırlanan anlaşmayı imzalamak üzere Londra'ya gitmek için yola çıkan Adnan Menderes, 17 Şubat 1959 tarihinde Türkiye'den ayrılmıştır. 17 Şubat 1959 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “Başvekil Menderes bugün Londra'ya hareket ediyor” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Türk, İngiliz ve Yunan Hariciye Vekilleri ile Dr. Küçük ve Makarios'un da katılacağı ilk beşli toplantı bu sabah Londra'da yapılacak. Kıbrıs Valisi Foot dün Dr. Küçük ve Makarios'la görüştü. İngiliz çevreleri Makarios'un üsler bahsindeki tutumundan şüphe ediyorlar, Başvekil Adnan Menderes Çarşamba günü Londra'da İngiliz, Türk ve Yunan Başvekillerinin iştirakiyle yapılacak Kıbrıs konferansındaki Türk heyetine başkanlık etmek üzere, bu sabah Türk Hava Yollarının Viscount uçağıyla Londra'ya hareket edecek, öğleden sonra Türkiye ayarı ile saat 18.00 de oraya varacaktır.”*

ifadelerine yer verilmiştir.<sup>463</sup>

Bu seyahat için Adnan Menderes ve heyetine Türk Hava Yolları'nın “Sev” adlı bir yolcu uçağı hazırlanmıştır. Seyahat esnasında uçak, inmesi gereken Heathrow Havalimanı'na aşırı sisten dolayı inememiş ve Gatwick Havaalanı'na yönlendirilmiştir. Fakat uçak iniş sırasında 24 yolcu ve 5 mürettebatı ile havalimanının yakınlarındaki bir ormanlık alana düşmüştür.<sup>464</sup> Düşen uçaktan Başbakan Adnan Menderes sağ olarak kurtulmuş ancak kazada aralarında Dışişleri Bakanlığı İkinci Daire Genel Müdürü İhsan Savut, Turizm Bakanı Server Somuncuoğlu, Eskişehir Milletvekili Kemal Zeytinoglu, Başbakanlık Özel Kalem Müdürü Muzaffer Ersu, Anadolu Ajansı Müdürü Şerif Arzık, ve sayıları 16'yı bulan memur ve görevliler hayatını kaybetmiş, 9 kişi de yaralanmıştır.<sup>465</sup> Adnan Menderes ters dönen

<sup>462</sup> Öymen, *Ve İhtilal*, s. 421.

<sup>463</sup> Hürriyet Gazetesi, 17 Şubat 1959.

<sup>464</sup> Kocabaş, *Menderes Dönemi 1950-1960*, s. 514.

<sup>465</sup> Ali Gevgilili, *Yükseliş ve Düşüş*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1987, s. 137-138.

uçaktan Rıfat Kadızade tarafından kurtarılmıştır. Ardından, Menderes ambulans ile London Clinic adlı bir hastaneye kaldırılmıştır.<sup>466</sup>

18 Şubat 1959 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “*Sev, uçağı Londra’da düşüp parçalandı Menderes Hayatta*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Başvekil Menderes’in kaburgası kırık, 14 ölü var Basın-Yayın vekili Somuncuoğlu ölümler içinde, Emin Kalafat komada, hostes hariç uçağın 5 mürettebatı da kazada öldü. Uçağın yalnız kuyruk kısmında olanlar kurtuldu. Başvekil Adnan Menderes ve maiyetindeki 21 kişilik heyetimizi getirmekte olan uçak, Londra hava alanının takriben 30 mil güneyinde bir koruluğa düşerek parçalanmıştır. Başvekil Adnan Menderes, yaralanmıştır. Bu gece Londra’ya getirilerek tedavi altına alınmıştır. Hastahaneden bildirildiğine göre, yarası tehlikeli değildir.”<sup>467</sup>*

Aynı haberi Akşam gazetesi “*Menderes’in uçağı düştü, Uçak Londra civarında parçalanarak yandı*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>468</sup>

Kazanın üzerinden kısa bir süre geçtikten sonra Türkiye, Yunanistan ve İngiltere arasında görüşmeler yeniden yapılmıştır. 19 Şubat 1959 tarihinde yapılan görüşmeler sonrasında Menderes tedavisinin yapıldığı hastanede Londra Antlaşması imzalanmıştır.<sup>469</sup> Başbakan Adnan Menderes’in uçak kazasından sonra Meclis’te oluşan sakin hava 20 Şubat 1959 tarihinde başlayan 1959 yılı bütçe görüşmeleri sırasında dağılmış ve iktidar ile muhalefet arasındaki çekişmeler yeniden alevlenmiştir.<sup>470</sup>

Adnan Menderes Türkiye’ye dönüşünde İstanbul’da 150.000 kişi tarafından karşılanmıştır.<sup>471</sup> Demokrat Parti’nin Konya Milletvekili Himmet Ölçmen ise Adnan Menderes’in sağ kurtulmasını Allah’ın tayin ettiği bir lider olmasına bağlamıştır.<sup>472</sup> Menderes, 28 Şubat 1959 tarihinde Ankara’ya

<sup>466</sup> Sarol, *Bilinmeyen Menderes*, s. 857.

<sup>467</sup> Hürriyet Gazetesi, 18 Şubat 1959.

<sup>468</sup> Akşam Gazetesi, 17 Şubat 1959.

<sup>469</sup> Akşam Gazetesi, 20 Şubat 1959.

<sup>470</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 529.

<sup>471</sup> BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 21.121.2.

<sup>472</sup> Başbakan uçaktan indikten sonra Eyüp Sultan Camii’ne gitmiş ve orada kurbanlar kesilmiştir. Menderes, kazandan kurtuluşunu yolculuğa çıkmadan önce gittiği Eyüp Sultan ziyaretine bağlamıştır. Yücel, *Demokrat Parti*, s. 135.

geldiğinde de aynı karşılamalar olmuş buradaki karşılamaya İsmet İnönü de katılmış ve Başbakan ile el sıkışarak geçmiş olsun dileklerini iletmıştır.<sup>473</sup>

1 Mart 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Menderes’e Ankara’da tezahürat yapıldı, Başbakan’ı garda karşılayan İnönü geçmiş olsun, çok üzülmüştük... Ama şükür Allaha... dedi*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>474</sup>

#### **4.7. İsmet İnönü’nün Ege Gezisi Sırasında Yaşanan Olaylar ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

Adnan Menderes’in geçirdiği uçak kazasından sonra yaşanan gelişmeler iktidar ve muhalefet arasında bir yumuşama dönemi başlatmıştır. Fakat İsmet İnönü’nün mecliste boş kalan 21 milletvekilliği için araseçimlerin gündeme gelmesi sonucu Trakya ve Ege bölgelerine seyahat planı yapmasıyla bozulmuştur. İsmet İnönü’nün bu gezisine “*Bahar Taarruzu*” adı verilmiştir. Sırasıyla; “*Uşak, Salihli, Manisa, Turgutlu, Kemalpaşa ve Belkahve üzerinden İzmir’e kadar uzanacak ilk geziye de, Ege Taarruzu*” adı verilmiştir.<sup>475</sup> Bu geziyi Cumhuriyet Halk Partisi’nin bir gövde gösterisine dönüşeceğini düşünen Demokrat Parti tarafından telaşa kapılıp, İsmet İnönü’yü geziden vazgeçirmeye uğraşmıştır. Nitekim seyahate çıkmadan evvel bizzat İçişleri Bakanı Namık Gedik, İsmet Paşa’ya uyarıda bulunarak, geçeceği yerde halkın fazlasıyla heyecan içinde bulunduğu ve bundan dolayı istenmeyen olayların olabileceği ihtimali sebebiyle geziden vazgeçilmesini istemiştir. Fakat İsmet İnönü bu uyarıyı dikkate almayarak seyahate çıkma kararından vazgeçmemiştir.<sup>476</sup> İsmet İnönü, ilk olarak geziye Uşak’tan başlamaya karar vermiştir. Uşak şehrinin tercih edilme nedeni ise, İsmet İnönü’nün Kurtuluş Savaşı’nda Yunan Komutan Trikopis’i esir aldığı yer olmasıdır. Burada bir kongre yapılması ve gece de kalınması planlanmıştır.<sup>477</sup>

---

<sup>473</sup> Hürriyet Gazetesi, 1 Mart 1959.

<sup>474</sup> Akşam Gazetesi, 1 Mart 1959.

<sup>475</sup> Metin Toker, *Demokrasiden Darbeye*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1991, s. 231.

<sup>476</sup> Metin Toker, *İsmet Paşayla 10 Yıl*, C. 2, Ankara: Akis Yayınları, 1966, s. 167.

<sup>477</sup> Kocabaş, *Menderes Dönemi 1950-1960*, s. 516.

29 Nisan 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “İnönü Ege bölgesindeki gezisine bugün başlıyor” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“CHP Lideri, General Trikopis’in kılıcını alışından buyana Uşak’a ilk defa gidiyor. Ankara, Hususi, Salı, İnönü yarın saat 14’15 de trenle Uşak’a hareket edecektir. İnönü Garp Cephesi Kumandanlığından bu yana, yani General Tirikopis’in kılıcını alışından bugüne kadar Uşak’a gitmemişti, Muhalefet Lideri perşembe günü saat 8’34 de Uşakta olacaktır. Bilindiği gibi 40 kadar CHP’li milletvekili grubu yarın sabah mototrenle Uşak’a hareket edecektir. Buraya gelen haberlere göre Uşak’ta İnönü’nün gelişi dolayısıyla bazı emniyet tedbirleri alınmıştır. Muhalefet liderinin seyahatinin bu bakımdan bazı olaylarla başlaması mümkün görülmektedir. İnönü perşembe gecesini Uşakta geçirdikten sonra cuma günü Manisa’da olacak ve bir gece de burada kaldıktan sonra 12 Mayıs cumartesi günü İzmir’e gidecektir. Muhalefet liderinin Uşak, Manisa ve İzmir’de önemli konuşmalar yapması beklenmektedir” şeklindedir.*<sup>478</sup>

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “İnönü bugün Uşak’a gidiyor İstiklal mücadelesinden bu yana ilk defa olarak Uşak’a giden CHP lideri burada büyük bir merasimle karşılanacak” şeklinde manşet atmıştır.<sup>479</sup>

İsmet İnönü Uşak’a gitmek üzere yola çıktığı anda gerginlikler başlamış, İsmet İnönü’yü uğurlamak için toplanan Cumhuriyet Halk Partililer polis tarafından güvenlik açısından riskli bulunarak Ankara Tren İstasyonuna sokulmamıştır. Trenle Ankara’dan ayrılan İsmet İnönü, Eskişehir’de mola verdiği sırada burada halka hitap etmek isteyince de iş makineleri ile set çekilerek İsmet İnönü’nün konuşma yapması engellenmiştir.<sup>480</sup>

İsmet İnönü’nün, Uşak gezisi için sıkı tedbirler alınmıştır. Şehir dışından ve köylerden gelen vatandaşlar şehir içine alınmadığı gibi İsmet İnönü’nün izleyeceği güzergâh üzerinde yol tamir çalışmaları yapılarak araç trafiğine kapatılmıştır. Ayrıca her saat başı yapılan anonslarla, İsmet İnönü’yü karşılamak isteyenlerin Toplantı ve Yürüyüş Kanununu ihlal edeceklerini ve haklarında yasal işlem yapılacağı duyurulmuştur.<sup>481</sup>

<sup>478</sup> Akşam Gazetesi, 29 Nisan 1959.

<sup>479</sup> Hürriyet Gazetesi, 29 Nisan 1959.

<sup>480</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 229.

<sup>481</sup> Tuncay, *Siyasal Tarih 1950-1960*, s. 185.

30 Nisan 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “Uşak, İnönü’yü karşılama hazırlıklarını tamamladı” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Zabita kavşak noktalarını tutup barikatlar kurdu, Hoparlörlerle halka Gösteri Kanunu hatırlatılıyor, İstasyona giden yegâne caddede tamirat başladı. Ankara’daki uğurlamada da 100’den fazla polis bulundu. CHP Genel Başkanı İnönü’nün Ege gezisinin bir hayli hadiselere geçeceği, gerek Ege bölgesinden CHP karargâhına gelen haberlerden, gerekse bugün Ankara’da şahit olunan olaylardan anlaşılıyor” şeklindedir.<sup>482</sup>*

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “İnönü’nün Ege seyahati dün hadiselere başladı. CHP liderinin bu sabah varacağı Uşak’ta da sıkı tedbirler alındı.” şeklinde vermiştir.<sup>483</sup>

İsmet İnönü’nün konvoyu, Demokrat Parti Uşak İl Binası önünden geçtiği sırada bazı arbedeler yaşanmış bu sırada Demokrat Parti İlçe Başkanı Eşref Ögün yaşanan gerginlik sırasında elinde bulunan çay bardağını İsmet İnönü’nün de içinde bulunduğu araca doğru fırlatmıştır.<sup>484</sup> Bardak atılması ve Demokrat Partililerin “Yuh!” sesleri üzerine Cumhuriyet Halk Partililer, Demokrat Parti İl Binasına saldırmışlardır. Artan olaylar sonrası İsmet İnönü bölgeden hemen uzaklaştırılmıştır.<sup>485</sup>

1 Mayıs sabahı, İsmet İnönü ve heyeti tren istasyonuna gitmek için hareket etmiştir. Bu sırada istasyon yakınlarında Demokrat Partili bir grup tarafından önü kesilen İsmet İnönü sinirli bir şekilde araçtan inerek yolunu kesenlere; “Ne istiyorsunuz?”, “Ayıp değil mi?”, diyerek sert çıkmıştır.<sup>486</sup> Kalabalığa doğru ilerleyerek yolunu açmak isteyen İsmet İnönü’nün Demokrat Partili grup içerisinde atılan bir taş başına isabet etmiştir. Bu sırada yere de düşen İsmet İnönü yerden kalkarak trene doğru hareket etmiştir.<sup>487</sup>

1 Mayıs 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “İnönü atılan taşlarla yaralandı” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

---

<sup>482</sup> Akşam Gazetesi, 30 Nisan 1959.

<sup>483</sup> Hürriyet Gazetesi, 30 Nisan 1959.

<sup>484</sup> Giritlioğlu, *Türk Siyasi Tarihinde CHP’nin Mevkii II*, s. 53.

<sup>485</sup> Demokrat İzmir Gazetesi, 1 Mayıs 1959.

<sup>486</sup> Demokrat İzmir Gazetesi, 2 Mayıs 1959.

<sup>487</sup> Erdoğan, Kabadayı, Üreten ve Gündeay, *Türk Tarihinde Menderes*, s. 742.



“CHP heyetinin Uşak’tan ayrılışı sırasında Milletvekili Fevzioğlu ve Alişiroğlu’yla gazeteciler DP’liler tarafından dövüldü ve taşlandılar. İnönü’nün geçtiği bütün istasyonları jandarma kordon altına aldı, Vasıtaların geçmesi yasak edildi, Alınan tedbirlerden köylülerle işçiler işleri başına gidemediler. 1 Mayıs sabahı Uşak’ta İnönü ve beraberindeki milletvekilleri, DP’liler tarafından çeşitli şekillerde hakaretlere maruz bırakıldılar ve gruplar halinde hırpalandılar, CHP Genel Başkanı İsmet İnönü, istasyonda savrulan bir taşla başından yaralandı. Başında şapkası bulunmasaydı yara daha derin olabilir ve sağlığı tehlikeye düşebilirdi. İnönü üzerine saldıran kalabalığın tazyiki altında tam trene bineceği sırada yere düştü. İnönü doktor milletvekilleri tarafından tedavi altına alındı, yarası bantla kapatıldı” şeklindedir.<sup>488</sup>

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “Gezinin 2. günü: Uşak’ta İnönü’nün başına taş atıldı. CHP heyetinin geçtiği her yerde yol boyunca sıkı tedbirler alındı. Manisa’da CHP’liler İsmet İnönü’yü istasyonda tezahüratla karşıladılar” şeklinde vermiştir.<sup>489</sup>

Uşak’tan sonra Manisa’ya uğrayan İsmet İnönü, 2 Mayıs 1959 tarihinde Uşak’taki olaylarla ilgili yaptığı konuşmada hükümeti suçlamış ve Hükümet’in halk ile temaslarına mani olmak istediğini bu suretle de telaş içinde olduğunu vurgulamıştır.<sup>490</sup>

#### **4.8. Geyikli Olayları ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

Cumhuriyet Halk Partisi, Ege gezisinde yaşanan hadiselerin derinlemesine araştırılmasını isteyerek bu konuyu meclis gündemine getirmiştir. Muhalefetin hadiselerin baş mimarı olarak Başbakan ve İçişleri Bakanını göstermesi sonucu iki parti arasındaki gerilim artmıştır.<sup>491</sup> Demokrat Parti, muhalefetin halkı galeyana getirdiği iddiasıyla birtakım önlemler almaya karar vermiştir. İktidar, halkın yaşanan olaylara aşırı tepki göstermesini önlemek için sık sık yayın yasağı yapmaya başlamıştır. Ülke genelinde siyasi gerginlik tavan yapmışken Geyikli olaylarının başlamasıyla da Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi arasında yaşanan siyasi çekişme şiddetlenmiştir.<sup>492</sup>

<sup>488</sup> Akşam Gazetesi, 1 Mayıs 1959.

<sup>489</sup> Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1959.

<sup>490</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 229.

<sup>491</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, s. 384.

<sup>492</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 234.

11 Eylül 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “Geyikli Hadisesi” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

“Gülek ve heyeti Çanakkale gezisi başlamadan önce 7 Eylül 1959’da CHP İdare Heyeti, Çanakkale Valiliği’ne verdiği bir dilekçeyle partilerinin 36. kuruluş yılı münasebetiyle vilâyette birtakım etkinlikler düzenleyeceklerini ve bundan dolayı kendilerine gerekli izinlerin verilmesini talep etmişlerdi. Dilekçede, mezkûr etkinliklerin sadece kendi üyeleri arasında politikadan uzak bir faaliyet halinde olacağı bildirilmiştir. Bu toplantıya DP ile diğer partililer ve herhangi bir siyasi kuruluşa üye olmayan vatandaşların da davet olunduğu dilekçede belirtilmiştir. CHP Çanakkale İl Başkanlığı’nın bu talebi üzerine Valilik tarafından gerekli çalışmalar yapılmış ve İl Emniyet Müdürlüğü ekiplerince çevrenin güvenliğini tesis etmek amacıyla önlemler alınmıştır. 9 Eylül 1959’da İmroz’a geçmek üzere CHP’li milletvekillerinden Kasım Gülek, Nusret Sefa Coşkun, Esat Mahmut Karakurt, Hasan Reşit Tankut ve Rıza Tekelli’den müteşekkil heyet, partinin düzenleyeceği programa katılmak üzere vapurla İstanbul’dan Çanakkale’ye gitmişlerdir. Yolcuları karşılamak üzere kalabalık olan iskele meydanı, CHP heyetini görmek için alanda toplanan yaklaşık 300 kişilik partinin de katılımıyla meydan tamamen karışmış ve bundan istifade eden partililer, tezahürat yaparak Kasım Gülek ile arkadaşlarını omuzlarına almak istemişlerdir. Çevre güvenliğini almakla vazifeli kolluk kuvvetlerinin büyük güçlkle düzeni sağlamaya yönelik çalışmalarına rağmen, bu kargaşalık ve bağırışma sokaklardan CHP binasına kadar devam etmiştir” şeklindedir.<sup>493</sup>

Cumhuriyet Halk Partisi heyetinin Geyikli’ye ulaşmasıyla Demokrat Parti yanlısı yüzlerce kişi tarafından yapılan protestolar sonucu olaylar büyümüştür. Güvenlik güçlerinin yaşanan olaylarda etkisiz kalmasına muhalefet tarafından tepkiyle karşılanmıştır.<sup>494</sup> Cumhuriyet Halk Partisi heyeti dönüş yolculuğu için Çanakkale’ye hareket ettiği sırada Demokrat Partili bir grup tarafından engellenmeye çalışılmıştır. Protesto gösterileri sonucunda heyet İmroz adasına geri dönmek zorunda kalmıştır. İçişleri Bakanlığı tarafından alınan kararlar olayların daha fazla büyümemesi için Kasım Gülek ve heyetinin Geyikli’ye gitmesi yasaklanmıştır.<sup>495</sup>

12 Eylül 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “Gülek dün taşlandı” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

“Çanakkale’de bulunan CHP ekibine bazı kimseler tecavüz etti. Çanakkale, Cuma CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek ve beraberindeki heyetin Çanakkale gezisinin üçüncü gününde, bazı üzücü olaylar

<sup>493</sup> Akşam Gazetesi, 11 Eylül 1959.

<sup>494</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 526-257.

<sup>495</sup> Ahmet Yaşar Akkaya, *Türkiye’de Darbeler ve Azınlıklar*, Ankara: Ufuk Yayınları, 2014, s. 240.

*cerayan etmiştir. Bugün Bozcanda dan motorlarla Anadolu sahiline geven, oradan da otobüslerle Geyikli'ye giden CHP heyetini, burada, bucak merkezinin önünde, DP'li oldukları iddia edilen 500'e yakın halk topluluğundan, bazı kimseler tasa tutmuştur. Bu arada CHP heyetinden Urfa Milletvekili Esat Mahmut Karakurt ile DP'li oldukları ileri sürülen kimseler arasında kavga ve Karakurt bir müddet bu şahıslarla boğuştu, Ayrıca iki gazeteci de bir hayli hırpalandı. Hadiselerin bir tertip eseri olduğu iddia edilmektedir. Hadise sırasında bir Çanakkale milletvekili ile bazı il Genel Meclis üyeleri de Geyikli'de buldukları bildirilmiştir. Hadiselerden sonra Çanakkale'ye gelen Gülek bir beyanat vererek; Tecavüzler devam ettiği ve buna mani olunmadığı takdirde biz de meşru müdafaa yollarını kullanmaya mecbur kalacağız demiştir. CHP'li milletvekilleri hâdiseleri TBMM'ne götüreceklerini bildirmişlerdir” ifadeleri bulunmaktadır.<sup>496</sup>*

12 Eylül 1959 tarihinde Kasım Gülek tarafından Geyikli'de yaşanan olaylar hakkında bir basın toplantısı düzenlemiştir. Bu sırada kurduğu bu cümle ülke siyasetinin daha gergin bir hal almasına sebep olmuştur. Yaptığı açıklamada; *“Şahsıma ve yanımda bulunan yol arkadaşlarıma hücum edenlerin kullandıkları taş, sopa ve kumla karıştırılmış ince cam kırıklarının karışımını yeni moda DP modeli kokteylidir”* demiştir.

13 Eylül 1959 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde *“Gülek, taşlama olayını anlattı”* manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“CHP Genel Sekreteri Bu bir öldürme teşebbüsüdür dedi. Çanakkale gezisinden dönen CHP Genel Sekreteri Kasım Gülek, dün Parti il Merkezinde bir basın toplantısı yapmış ve Geyikli olayları hakkında bilgi vermiştir. Gülek, Geyikli'de olan hadise yeniden bir cana kasıt, öldürme teşebbüsüdür. Tertip İnönü'ye yapılan hadise ve tertiplerin aynıdır demiş ve şunları söylemiştir: Daha dün sabah İmroz'da bu tertibin yapılmakta olduğu, bize Çanakkale'den bildirildi. Seyahatten sonra, Bozcaada'dan İmroza çekilmiş bir tel bulduk. Hadisenin hazırlandığı teyit edildi. Kamyonlar dolusu devşirilmiş ve içirilmiş insanın Geyikliye gönderildiği bildiriliyordu. Çanakkale teşkilatımız, durumu Valiye bildirdi. Vaziyeti anlattık, tedbir alınmasını istedik. Bu ihbar ve müracaata ve tertibin 48 saattenberi bilinmesine rağmen, hiçbir tedbir alınmadı ve inzibat kuvvetleri seyirci kaldılar. Kasım Gülek, Geyiklideki olayda Uşak olayları kahramanlarıyla, Çanakkale DP ileri gelenleri, DP milletvekilleri, İl ve Belediye Meclis üyelerinin bulunduğunu ve kamyonlarla Başbakan geliyor diye 500'den kimsenin getirildiğini söylemiştir. Geyiklide dayak yiyen ve bir haftalık rapor alan gazeteci dava açılması için savcılığa başvurmuştur. CHP milletvekilleri de bu olayları Meclise aksettirecektir”* şeklindedir.<sup>497</sup>

<sup>496</sup> Akşam Gazetesi, 12 Eylül 1959.

<sup>497</sup> Akşam Gazetesi, 13 Eylül 1959.

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*Gülele, Geyiklideki hâdiseyi anlattı, CHP Genel Sekreteri: Bazı kimseler hastanelik şekilde dövüldü... diyor. Radyo gazetesi Gülele çattı*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>498</sup>

Geyikli olaylarından çok kısa bir süre sonra muhalefet tarafından hükümetin bu hadisenin üstünü kapatmak istediğini yaşanan olayların titizlikle incelenmesi için bir heyet oluşturulup bölgeye gönderilmesi talep edilmiştir. Buna karşılık hükümet tarafından yapılan açıklamada böyle bir heyetin oluşturulmasının kanunlara aykırı olduğunu ve Cumhuriyet Halk Partisi tarafından da bölgeye ayrı bir heyet gönderilmemesi tavsiyesinde bulunulmuştur.<sup>499</sup> Yaşanan bu olaya da yayın yasağı getirilmiştir.<sup>500</sup>

#### **4.9. Yeşilhisar Olayı ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

24 Mart 1960 tarihinde Kayseri’ye bağlı Yeşilhisar’da Tarım Kredi Kooperatifi’nin seçimleri olaylı geçmiş Cumhuriyet Halk Partili ve Demokrat Partili gruplar arasında tartışma çıkmıştır. Şikâyetler üzerine de jandarma iki grubu da gözaltına almıştır. Fakat kısa süre içinde Demokrat Partililer serbest kalırken bir Cumhuriyet Halk Partilinin gözaltı durumu devam etmiştir. Çıkan gerginlikler üzerine polis olaylara müdahale etmesiyle iki kişi yaralanmıştır. Valilik, olayları Cumhuriyet Halk Partililerin başlattığını bildirmiş, Cumhuriyet Halk Partisi olayın araştırılması için bir heyet hazırlayarak bölgeye göndermeye karar vermiştir.<sup>501</sup>

26 Mart 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*CHP tahkik heyeti dün Kayseri’ye gitti*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Yeşilhisar’da meydana gelen hadiseleri tahkik etmek üzere, CHP Genel Sekreter Yardımcısı Kemal Satır, CHP milletvekillerinden Turhan Feyzioğlu, Atalay Akan ve Nüvit Yetkin, bugün Ankara’dan Kayseri’ye hareket etmişlerdir. Bahis konusu hâdise, Tarım Kredi Kooperatif seçimlerinin CHP’li adaylar tarafından kazanılması üzerine, DP’liler ile CHP’liler arasındaki tartışma yüzünden çıkmış; bu arada Emniyet kuvvetleri halka ateş açmıştı”* şeklindedir.<sup>502</sup>

<sup>498</sup> Hürriyet Gazetesi, 13 Eylül 1959.

<sup>499</sup> Akşam Gazetesi, 16 Eylül 1959.

<sup>500</sup> Hürriyet Gazetesi, 17 Eylül 1959.

<sup>501</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 526-257.

<sup>502</sup> Akşam Gazetesi, 26 Mart 1960.

28 Mart 1960 günü Yeşilhisar hadiselerinin neşri mahkeme kararıyla yasaklanmıştır. Gerekçe olarak tahkikatın selameti gösterilmiştir. 29 Mart 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Yeşilhisar olaylarına neşir yasağı konuldu*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı, “*Hükûmet bu konuda dün bir tebliğ yayınlamış, CHP ise bir demeç vermişti, Yeşilhisar olayları hakkında dün İçişleri Bakanlığı sert bir tebliğ yayınlamış ve CHP Merkez İdare Kurulu adına İsmail Rüştü Aksal bir demeç vermiş; bu suretle iktidar-muhalefet arasında bu konudaki söz, düellosu hayli şiddetlenmiştir. Ancak, dün gece mahkeme kararıyla Yeşilhisar olaylarıyla ilgili tebliğ, beyanat ve neşriyata yayın yasağı konulduğundan, İçişleri Bakanlığının tebliğini ve Aksal’ın demecini yayınlamayız*” şeklindedir.<sup>503</sup>

Yeşilhisar’da yaşanan hadise ile İsmet İnönü’nün önceden belirlenmiş olan Kayseri gezisi daha da önemli olmaya başlamıştır. Kayseri Valisi, İsmet İnönü’ye bir telgraf göndermiş ve çıkan olaylar yüzünden kongrenin iptal edildiğini bildirmiştir. Ancak, İnönü konunun meclise taşınmasından dolayı olayı yerinde görmek üzere yola çıktığını bildirmiş, böylece İsmet İnönü olayların üzerine gitmeye kararlı olduğunu göstermiştir.<sup>504</sup>

3 Nisan 1960 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “*İnönü’nün, Kayseri gezisi hadiseli oldu*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Vali, kongreleri iptal etti. İnönü, Valinin teline rağmen yola çıktı. Tren 3 saatlik bir gecikmeden sonra saat 17.20’de Kayseri’ye vardı. CHP Genel Başkanı İsmet İnönü’nün Kayseri’ye yaptığı seyahat hadiseli geçmiştir. Dün sabaha karşı Kayseri Valisi vilâyette gergin bir hava estiğinden bütün parti kongrelerinin iptal edildiğini bildirmiş, İnönü’den seyahatten vazgeçmesini istemiştir. CHP lideri bu telgrafa Örfi idare ilan olunmadığına göre, milletvekili, parti başkanı ve kanuna hürmetkâr bir vatandaş olarak Kayseri’ye hareket ediyorum, Orada hadiseleri yerinde müşahede ve tetkik etmeğe mecburum cevabını vererek yola çıkmıştır”* şeklindedir.<sup>505</sup>

Ankara’dan yola çıkan İsmet İnönü’yü, halk yolculuğu boyunca coşkusuyla karşılamış ancak Kayseri’ye yaklaşırken yolu kesilmiştir. İsmet İnönü’ye geri dönülmesi gerektiğini bildiren telgraf verilmek istense de İnönü

<sup>503</sup> Akşam Gazetesi, 28 Mart 1960.

<sup>504</sup> Çavdar Gazetesi, *Türkiye’nin Demokrasi Tarihi*, s. 75.

<sup>505</sup> Hürriyet Gazetesi, 3 Nisan 1960.

telgrafi okumadan yırtıp atmıştır.<sup>506</sup> İsmet İnönü gerekirse yaya olarak gidip halkın içine gireceğini de belirtmiştir. 3 saatlik duraklamanın ardından tren yeniden Kayseri'ye doğru hareket ettiğinde İsmet İnönü'yü karşılamak için toplanan grup, büyük gösterilerde bulunmuştur.<sup>507</sup>

3 Nisan 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Treni Himmetdede'de Vali Muavini ve J.Kumandanı tarafından durdurulan İnönü dün Kayseri'ye sokulmak istenmedi*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“2 saat 55 dakika süren sert münakaşalarda örfi idare ilân ettiniz mi? diye soran CHP lideri İnönü, Kayseri'de 50 bin kişi tarafından karşılandı. Şehirde askeri tedbirler alındı. Bakanlar Ankara'ya çağırıldı. İnönü ve beraberindekileri Kayseri'ye getiren 702 numaralı Çukurova motörlü tren katarı, Kayseri'ye 49 kilometre mesafede Himmetdede istasyonunda durdurulmuş ve İnönü'nün Kayseri'ye girmesini önlemek için tam üç saat burada bekletilmiştir. Saat 13,30'da, katar durur durmaz İnönü'nün yanına gelen Kayseri Vali Muavini Şükrü Kenanoğlu ve İl Jandarma Kumandanı CHP Genel Başkanı ile görüşmek istediklerini söylemişlerdir. Gelenlerin kim olduğunu öğrenen İnönü, kendisini karşılamak için yanına gelmek isteyen köylü kadınları süngü ile durdurmaya çalışan askerleri eliyle göstererek sert bir tonla bu kadınlarda bomba mı var? Niçin bu şekilde mâni olunuyor diye sormuştur. Vali Muavini Şükrü Kenanoğlu, İnönü'ye Valiliğin bir kararını bildirmek için geldiğini söylemiş ve CHP Genel Başkanından Ankara'ya geri dönmesini istemiştir.”<sup>508</sup>*

İsmet İnönü, Kayseri'den dönerken Yeşilhisar'a da uğramak istemiş fakat yol askerler tarafından barikatlar kurularak kapatılmıştır.<sup>509</sup> İncesu denilen bu mevkide yolu kapatan askeri birliklerin başında Binbaşı Selahattin Çetiner bulunmaktadır. Yolun açılmaması üzerine İsmet İnönü, o halde inip yürüyelim diyerek aracından çıkmıştır. Birliğe doğru yürüyen İsmet İnönü, Çetiner'e ateş emri verip vermeyeceğini sormuştur. Çetiner, “*Size ateş edeceğime kendimi vururum*” diye cevap vermiştir. 9 saat boyunca askeri kordon altında bekletilen Cumhuriyet Halk Partisi heyeti Ankara yolunun açık olduğu haberini alınca yola çıkmıştır. Olayların daha fazla büyümemesi için İnönü Yeşilhisar'a gitmekten vazgeçmiştir.<sup>510</sup>

<sup>506</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 140.

<sup>507</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 153.

<sup>508</sup> Akşam Gazetesi, 3 Nisan 1960.

<sup>509</sup> Öymen, *Değişim Yılları*, s. 490.

<sup>510</sup> Toker, *Demokrasiden Darbeye 1957-1960*, s. 318-321.

4 Nisan 1960 tarihli Hürriyet gazetesinde çıkan haberde “İnönü’nün ikinci gezi günü de hâdiseli geçti” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“Yollar tutulduğu için CHP Lideri İncesu’da 9 saat bekledi İnönü: Kanun karşısında boynumuz kıldan ince... diyor, İnönü’nün Kayseri seyahatinin ikinci günü de hâdiseli geçmiş, yollar tutulduğu için CHP lideri İncesu’da 9 saat beklemek zorunda kalmıştır. Neticede CHP lideri yoluna devam etmiş ve Ürgüp’te yaptığı konuşmada ‘Boynumuz kanun karşısında kıldan ince’ demiştir. Geceyi Kayseri’de geçiren İnönü, saat 9 da Kayseri’den ayrılmış ve İncesu kazası methalinde kurulan bir askeri barikat, tarafından durdurulmuşsa da neticede şehre 9.30’da girilmiştir”* şeklindedir.<sup>511</sup>

Aynı haberi Akşam gazetesi “*CHP Heyeti ve İnönü’nün hadiselere geçen gezisinin ikinci gününde İnönü, Yeşilhisar yolundan döndürüldü. İçişleri Bakanı ile görüşen Vali, İnönü’ye ‘Yeşilhisar’a gitmesine asla müsaade edilmeyeceğini’ söyledi*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>512</sup>

Yeşilhisar olayları karşısında, Radyo gazetesi bu yaşanan hadiseleri, Cumhuriyet Halk Partisi’nin devletin bütünlüğünü bozmaya ve halkı ihtilale teşvik etmeye çalıştığını iddia etmiştir. Demokrat Partililer İsmet İnönü’yü komitacılık yapmakla ve halkı kışkırtmakla suçlamıştır.<sup>513</sup> Kayseri hadiseleri, Demokrat Parti ile Cumhuriyet Halk Partisi arasındaki anlaşmazlığın ve gerginliğin 1960 yılındaki doruk noktası olarak açıklanabilir.<sup>514</sup>

#### **4.10. Tahkikat Komisyonu’nun Kurulması ve Öğrenci Olayları ile İlgili Haberlerin Akşam ve Hürriyet Gazetelerine Yansıması**

Türkiye, 1960 yılına siyasal gerginliklerle girmiştir. Seçimlerin bir yıl erkene alınacağı söylentisi siyasal mücadeleyi arttırmış ve propaganda faaliyetlerini başlatmış, muhalefetin kamuoyunda iyileşen ve yükselen imajı iktidarı rahatsız etmiştir. Erken seçime hazırlanılan Demokrat Parti güçlenen Cumhuriyet Halk Partisi imajını yıkmak istemekte, yaşanan toplumsal olaylar iktidarın özellikle basın ve muhalefet için çok daha sert uygulamaları başlattığını göstermektedir.<sup>515</sup> Buna paralel olarak Meclis’te muhalefet ve

<sup>511</sup> Hürriyet Gazetesi, 4 Nisan 1960.

<sup>512</sup> Akşam Gazetesi, 4 Nisan 1960.

<sup>513</sup> BCA, Fon: 010.09.0.0./ Yer: 204.630.1.

<sup>514</sup> Karakuş, *İşte Ankara*, s. 409.

<sup>515</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 529.

basının yıkıcı faaliyetlerine karşı iktidar tarafından “Tahkikat Komisyonu” oluşturulmasına karar verilmiştir.<sup>516</sup>

8 Nisan 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*CHP hakkında Meclis tahkikatı kararlaştırıldı*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı, “*DP Grubu kanunî ve idarî tedbirlerin alınmasına dün ittifakla karar verdi. CHP Grubu ise yolundan dönmeyi kararlaştırdı*” şeklindedir.<sup>517</sup> Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*DP iç huzursuzluğu kaldırmak kararında, Parti Grubu dün uzun süren bir toplantı yaptı. Demokrat Parti Meclis Grubu bugün saat 15 de toplanıp beş buçuk saat kadar devamlı olarak çalışmıştır. Başvekil Menderes ve bütün Vekillerin katıldığı toplantıda son iç politika hadiseleri üzerinde görüşmeler yapılmıştır*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>518</sup>

16 Nisan 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*DP'nin önergesi dün açıklandı*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“7 maddelik önergede 15 kişilik komisyon kurulması istendi. Tahkikat 3 ay sürecek CHP önergesi yarın veriliyor. DP Meclis Grubu Başkanı Bursa Milletvekili Mazlum Kayalar ile Grup Başkan Vekili Dr. Baha Akşit tarafından, CHP'nin faaliyetleri ile bir kısım basının neşriyatı hakkında Meclis tahkikatı açılmasına dair hazırlanan önerge dün açıklanmıştır”* şeklindedir.<sup>519</sup>

Tahkikat Komisyonu ilk olarak, siyasi partilerin yeni örgüt kurmalarını ve siyasi faaliyete girişmeleri ayrıca basının Tahkikat Komisyonu'nun faaliyetleri ile ilgili bütün olumsuz yayınlarının yasaklanmasına son olarak İsmet İnönü'nün meclis kürsüsünden yaptığı konuşmaya yayın yasağı getirilmesi kararını verilmiştir. Bu konuşmasında İsmet İnönü: “*Arkadaşlar, şartlar tamam olduğu zaman ihtilal milletler için meşru bir haktır. Bu yolda devam ederseniz ben de sizi kurtaramam*” diyerek iktidarı uyarmıştır.<sup>520</sup> Konuşma sonrası mecliste tartışmalar yaşanmış ve İsmet İnönü'ye 12 meclis oturumuna katılmama cezası verilmiştir.<sup>521</sup>

<sup>516</sup> Çavdar, *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi*, s. 75.

<sup>517</sup> Akşam Gazetesi, 8 Nisan 1960.

<sup>518</sup> Hürriyet Gazetesi, 8 Nisan 1960.

<sup>519</sup> Akşam Gazetesi, 16 Nisan 1960.

<sup>520</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 234.

<sup>521</sup> Yücel, *Menderes Dönemi*, s. 842.



27 Nisan 1960 tarihinde Demokrat Parti tarafından “*Türkiye Büyük Millet Meclisi Tahkikat Encümenlerinin Vazife ve Salahiyetleri Hakkında Kanun*” teklifi meclis tarafından kabul edilmiştir.<sup>522</sup> Tahkikat Komisyonun yetkileri belirleyen kanunun içeriği Baha Akşit tarafından açıklanmıştır. Buna göre;

*“Tahkikat Komisyonu üyeleri, Cumhuriyet savcısına, sorgu hâkimine, sulh hâkimine ve askeri hâkimlere tanınan bütün hak ve yetkilere sahip olacaktır. Tahkikat Komisyonu'nun çalışmalarını engelleyen her türlü yayın yasaklanacak, bu yasaklara uymayan gazeteciler cezaya tabi tutulacaktır. Komisyon gerekli gördüğü her türlü evrak ve vesikaya el koyabilecek, aleyhteki bütün siyasi faaliyetleri yasaklayabilecektir. Tahkikat Komisyonu'nun kararlarına itiraz edenler, bir yıldan üç yıla kadar hapis cezasına çarptırılacaklardır. Ayrıca komisyonun çalışmaları gizli tutularak komisyon üyeleri faaliyetlerinden dolayı sorgulanamayacaklardır”*<sup>523</sup>

İsmet İnönü, meclis konuşmasında bu kanunu anayasaya aykırı olduğu, hükümetin orduya, polise, memura, üniversiteye açıkça baskı uygulandığını, bunu da çıkardığı kanunlarla meşru göstermeye çalıştığını belirterek eleştirmiştir.<sup>524</sup>

Tahkikat Komisyonu'na geniş yetkiler veren kanunun onaylanmasıyla birlikte daha da yükselen siyasi gerginlik üniversitelerde de kısa sürede etkisini göstermiştir. Kanunun kabul edilmesinden bir gün sonra İstanbul'da, iki gün sonra da Ankara'da binlerce öğrencinin katıldığı protesto gösterileri yapılmıştır.<sup>525</sup> İstanbul'daki olaylar, İstanbul Üniversitesi Senatosu'nun toplantı yapacağı gün olan 28 Nisan 1960 Perşembe günü saat 09.30'da İstanbul Üniversitesi öğrencilerinin kalabalık gruplar halinde toplanmasıyla başlamıştır. Polis, toplanan öğrencileri önce kordon altına almış, sonra üniversite bahçesine girerek müdahale etmiştir. Öğrenciler, polise taş atarak engel olmak istemişlerdir. Bu sırada İstanbul Üniversitesi Rektörü Prof. Dr. Sıddık Sami Onar, İçişleri Bakanı Namık Gedik'le bir telefon görüşmesi yaparak, polisin üniversiteye girme yetkisinin olmadığını hatırlatmıştır. Rektör Onar, öğrencilerine destek için bahçeye inmiş, olaylar sırasında yere düşüp başından yaralanmıştır. Olaylar sırasında toplanan kalabalık bir süre

<sup>522</sup> Demirel, *Türkiye'nin Uzun On Yılı*, s. 323.

<sup>523</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 243.

<sup>524</sup> Cihat Göktepe, *Menderes Dönemi (1950-1960)*, Türkler Ansiklopedisi XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002, s. 905.

<sup>525</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 141.

sonra Beyazıt Meydanı'na ve Laleli'ye doğru yürüyüşe geçmiştir.<sup>526</sup> Polis, göstericilerin önüne barikat kurduysa da öğrencileri durduramamış ve çatışmalar yaşanmıştır. Polis, Beyazıt Meydanı'nda tüm müdahalelere rağmen etkili olamayınca asker sevk edilmiş fakat öğrenciler hep bir ağızdan “*Türk ordusu çok yaşa*” diye bağıarak kendilerine yaklaşan askerlere sarılmışlardır. Olaylar sırasında Turan Emeksiz isimli öğrenci seken bir kursunla vefat etmiş, bir polis ağır olmak üzere 16'sı polis 40 kişi yaralanmış ve 150 öğrenci de gözaltına alınmıştır.<sup>527</sup> Olayların büyümesiyle İstanbul Valisi Ethem Yetkiner Hükümete “*derhal sıkıyönetim ilan edilmesi*” teklifinde bulunmuştur. İktidar bu teklife uyarak 28 Nisan 1960'ta saat 15.00'den itibaren İstanbul ve Ankara'da sıkıyönetim ilan edilmiş ve olaylarla ilgili yayın yasağı getirilmiştir.<sup>528</sup>

29 Nisan 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Örfi İdare İlan Edildi, İstanbul ve Ankara olaylarının yayınlanması da yasak olundu*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı:

*“İstanbul'da her türlü toplantılar ile gece saat 21'den sabah saat 05'e kadar sokağa çıkmak yasak. Kahvehane, sinema ve diğer umumî yerler kapatıldı. Başbakanlıktan tebliğ olunmuştur: 28 Nisan 1960 günü saat on beşten itibaren Ankara ve İstanbul vilayetlerin de örfi idare ilan edilmiştir. Başbakanlıktan tebliğ olunmuştur: İstanbul örfi idare kumandanlığına Orgeneral Fahri Özdilek, Ankara Örfi İdare Kumandanlığı'na, Korgeneral Namık Argüç tayin edilmişlerdir”* şeklindedir.<sup>529</sup>

Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*İstanbul-Ankara'da örfi idare ilan edildi. Orgnl. Fahri Özdilek İstanbul, Korgnl. Namık Argüç Ankara örfi idare komutanı oldular. Tahkikat İstanbul'da gece sokağa çıkmak Encümeninin yeni tebliği yasak. Eğlence yerleri kapandı*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>530</sup>

İstanbul'daki öğrenci olayları gibi 29 Nisan 1960 tarihinde Ankara'da da öğrenci olayları yaşanmıştır. Ankara Üniversitesi öğrencileri Hukuk Fakültesi önünde İstanbul'daki olaylarda öğrencilere yapılan hatta ölümlerle

<sup>526</sup> Öymen, *Ve İhtilal*, s. 653-654.

<sup>527</sup> Recep Şükrü Apuhan, *Öteki Menderes, Eski DP Milletvekili Gıyasettin Emre'den Hatıralar ve 27 Mayıs Olayı*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1996, s. 115.

<sup>528</sup> Rıfki Salim Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, Ankara: Çam Matbaası, 1976, s. 33.

<sup>529</sup> Akşam Gazetesi, 29 Nisan 1960.

<sup>530</sup> Hürriyet Gazetesi, 29 Nisan 1960.

sonuçlanan sert müdahaleleri protesto etmek için toplanmışlardır.<sup>531</sup> Bu hadise üzerine Ankara Sıkıyönetim Komutanı Namık Argüç tarafından yayınlanan bildiri: “*Nizam ve asayişin temini bakımından, Toplantı ve Gösteri Yürüyüşü Kanununa aykırı davrananlar hakkında, sıfatı ne olursa olsun en şiddetli tedbirlere başvurulacaktır*” diyerek uyarıda bulunmuştur.<sup>532</sup> Hukuk Fakültesi önünde başlayan protestolar zamanla diğer fakültelerde de görülmüştür. Öğrenciler, gösterilerde “*Menderes istifa*” sloganları atmaya başlayınca polis müdahale ederek öğrenciler dağıtılmıştır. Olaylar, polisin müdahalesi ile son bulmuştur. 30 Nisan 1960 tarihinde İstanbul Sultanahmet Meydanı’nda düzenlenen gösteriler sırasında da ise Nedim Özpolat isimli bir öğrenci vefat etmiştir.<sup>533</sup> Olaylar nedeniyle İstanbul ve Ankara’da sadece geceleri olmak üzere sokağa çıkma yasağı ilan edilmiştir. Eğlence yerleri kapatılarak, kapalı ve açık yerlerde her türlü toplantı yasaklanmıştır. Olaylar nedeniyle İstanbul Üniversitesi 3 gün Ankara Üniversitesi 2 gün tatil edilmiştir. Ardından İstanbul Üniversitesi ve yüksekokullar Sıkıyönetim Komutanlığı tarafından bir ay süreyle kapatılmışlardır. İzmir’de ise öğrenciler sessiz bir yürüyüş gerçekleştirmişlerdir.<sup>534</sup>

30 Nisan 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “*Dünkü Ankara olaylarının yayınlanması yasak edildi*” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı, “*İstanbul’da ve Ankara’da Üniversiteler ile bütün Yüksek Okullar birer ay müddetle kapatıldılar. TBMM görüşmelerinin yayınlanması yasak edildi. Örfî idare 3 ay sürecek*” şeklindedir.<sup>535</sup> Aynı haberi Hürriyet gazetesi “*İstanbul-Ankara Üniversiteleri 1 ay tatil Örfî idareler, taşralı olan talebelerin derhal yerlerine dönmelerini bildirdi*” şeklinde manşet atmıştır.<sup>536</sup>

Hükümet üniversitelerde yaşanan olaylar üzerine 29 Nisan 1960 tarihinde Celal Bayar’ın başkanlığında, Adnan Menderes, Orgeneral Erdelhun, Namık Argüç, Samet Agoğlu, Namık Gedik, Fatin Rüştü Zorlu, Refik Koraltan, Atıf

<sup>531</sup> Demirel, *Türkiye’nin Uzun On Yılı*, s. 334.

<sup>532</sup> Öymen, *Ve İhtilal*, s. 679-680.

<sup>533</sup> Burçak, *Yassıada ve Öncesi*, s. 33.

<sup>534</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 537-538.

<sup>535</sup> Akşam Gazetesi, 30 Nisan 1960.

<sup>536</sup> Hürriyet Gazetesi, 30 Nisan 1960.

Benderlioğlu, Profesör Ali Fuat Başgil ve bazı bakanların katıldığı bir toplantı yapılmıştır. Bu toplantıda Tahkikat Komisyonu'nun hukuki durumu ve son olaylar üzerinde durularak bakanlar tarafından hükümetin bazı uygulamaları da eleştirilmiştir.<sup>537</sup>

İktidar ve muhalefet arasındaki gerginlik devam ederken basında son yaşanan olaylar hakkında yapılan haberlerden dolayı geçici kapatma cezaları verilmiştir. 1 Mayıs 1960 tarihinde Cumhuriyet gazetesine 10 gün, 4 Mayıs 1960 tarihinde Yeni Sabah gazetesine 10 gün, 8 Mayıs 1960 tarihinde Milliyet gazetesine 15 gün, Zafer gazetesine 7 gün, 18 Mayıs 1960'ta Akşam gazetesine 20 gün süreyle kapatılma cezası verilmiştir.<sup>538</sup> 2 Mayıs 1960 tarihinde İstanbul'da NATO ülkeleri Dışişleri Bakanları Konferansı başlamıştır. Toplantının yapıldığı binanın önünde gösteri yapan kalabalık polis tarafından dağıtılmıştır. Dışişleri Bakanı Fatih Rüştü Zorlu konferanstaki delegelere, olayın önemsiz bir şey olduğunu söylemiştir. Başbakan Adnan Menderes Ankara'dan ayrılamadığı için bu toplantıya katılamamıştır.<sup>539</sup>

3 Mayıs 1960'da sıkıyönetim yetkilileri sokağa çıkma yasağı saatlerini düşürüp kahvehane, sinema ve gece kulübü gibi kamuya açık yerlerin sokağa çıkma yasağının başlayacağı saate kadar açık kalmasına izin verilmiştir.<sup>540</sup> 3 Mayıs 1960 tarihinde Kara Kuvvetleri Komutanı Cemal Gürsel, Milli Savunma Bakanına Ethem Menderes'e bir mektup göndererek krizin nasıl aşılabileceğine dair önerilerde bulunmuştur. Bu mektupta:

*“Cumhurbaşkanının istifa etmesi, hükümetin değişmesi, İstanbul ve Ankara Valileri ve Emniyet Müdürlerinin değiştirilmesi, Ankara Örfi İdare Kumandanı değiştirilmesi, tahkikat komisyonu kanununun kaldırılması, mevkuf gazeteciler, bir af kanunu ile kısa zamanda tahliye edilmesi, son hadiselerde tevkif edilen talebeler, serbest bırakılmalı ve ilim müesseseleri yeniden faaliyete geçirilmesi, antidemokratik kanunların derhal kaldırılması, vatandaşın hürriyet, eşit muamele hakkına mutlak surette riayet edilmesi, ordunun meseleleri süratle halledilme, din istismarcılığından vazgeçilmesi, varsa suiistimallerden vazgeçilmesi ve müstesna zamanlar ve günler haricinde, hükümet*

<sup>537</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 247.

<sup>538</sup> Topuz, *Türk Basın Tarihi*, s. 221.

<sup>539</sup> Aydemir, *İkinci Adam*, C. II, s. 374.

<sup>540</sup> Hürriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1960.

*büyüklerinin memleket gezilerinde, sun'î büyük vatandaş toplulukları ile karşılanmaları usulünün terk edilmesi” istenmektedir.*

Gürsel mektubunu şöyle bitirmiştir: “*Sayın Vekilim, bu yazdıklarım asla bir parti ve politika mülahaza ve tesiri ile yazılmamıştır. Memleketin durumunun bu tedbirlerin alınmasını zaruri kıldığına inandığım için, arz edilmiştir.*”<sup>541</sup> Cemal Gürsel'in bu mektubunu aldıktan hemen sonra, Adnan Menderes istifa kararı almıştır. Ancak bu karar Celal Bayar tarafından reddedilmiştir.<sup>542</sup>

Adnan Menderes tarafından yapılan açıklamada halkın hala kendilerini desteklediğini ve muhalefetin halkı yanlış bilgilerle galeyana getirdiğini söylemiştir. Menderes, bu durumu düzeltmek ve halkla partisinin arasını tekrar düzeltmek için 5 Mayıs 1960 tarihinde Ankara'da miting düzenlemeye karar vermiştir. Demokrat Parti'ye karşı muhalif gruplar tarafından yapılacak olan mitingi protesto etmek için “555K (Beşinci ayın beşinci günü saat beşte Kızılay'da)” parolası oluşturularak kısa sürede toplanan binlerce kişi “Menderes istifa” sloganları atmaya başlamıştır. Bu sırada aniden kendini protestocuların arasında bulan Menderes, bir kişinin yakasına yapışarak “Hürriyet İsteriz” demesi üzerine Menderes “Bir Başvekilin yakasına yapışarak hürriyet istemekten daha gelişmiş bir hürriyet var mı?” cevabını vermiştir.<sup>543</sup> Bu sırada Celal Bayar tarafından olağanüstü toplanma kararı alınarak derhal göstericilerin dağılmasını aksi takdirde ateş serbest emri verilmiştir. Olaylar sırasında Adnan Menderes oradan uzaklaştırılmıştır.<sup>544</sup>

6 Mayıs 1960 tarihli Akşam gazetesinde çıkan haberde “Ankara'da nümayiş oldu” manşet altı başlığıyla verilen haberin ayrıntısı, “Tebliğe göre; Genç yaşta talebe ile işsiz takımının birleşmesi suretiyle yapılmak istenilen nümayiş derhal bertaraf edildi, Ankara'da 10 kişiyi aşan gruplar halinde toplanmak yasak. İstanbul'da sokağa çıkma yasağı 22'de başlıyor” şeklindedir.<sup>545</sup>

<sup>541</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 158, BCA, Fon: 010.09.0.0./ Yer: 90.276.3.

<sup>542</sup> Ağaoğlu, *Arkadaşım Menderes*, s. 32.

<sup>543</sup> Hürriyet Gazetesi, 6 Mayıs 1960.

<sup>544</sup> Eroğul, *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, s. 248.

<sup>545</sup> Akşam Gazetesi, 6 Mayıs 1960.

Adnan Menderes, Ankara’da yaşanan olaylardan sonra artık yorulduğunu ve istifa etmek istediğini 19 Mayıs 1960 tarihinde İzmir’de düzenleyeceği mitingde duyurmak istemiştir. Ancak İzmir’de binlerce kişi tarafından coşkuyla destek sloganları altında istifadan vazgeçmiştir. Başbakan Adnan Menderes, Ege gezisinden sonra 20 Mayıs 1960 tarihinde Ankara’ya dönerek Hindistan Başbakanı Nehru ile bir görüşme gerçekleştirmiştir.<sup>546</sup> Bu sırada Harp Okulu öğrencileri Demokrat Parti’yi protesto etmişlerdir.<sup>547</sup>

Adnan Menderes İzmir gezisinden sonra yanında Maliye Bakanı Hasan Polatkan ve milletvekilleri ile birlikte Eskişehir’e gitmeye karar vermiştir. Eskişehir’de yüzlerce kişi tarafından karşılanan Menderes’in konuşması sırasında hoparlörlerin telleri kesilmiş olsa da Başbakan konuşmasını sürdürmeye devam etmiş ve Tahkikat Komisyonunun görevini belirlenen süreden önce görevini tamamladığını ve 1960 yılının Eylül ayında erken seçimlere gidileceğini açıklamıştır.<sup>548</sup>

Eskişehir seyahati, Adnan Menderes’in Başbakan olarak halka hitap ettiği son konuşması olmuştur. 27 Mayıs’ta Türk Silahlı Kuvvetleri radyodan bir bildiri yayınlayarak yönetime el koymuş, böylece 10 yıl, 13 gün iktidarda kalan Demokrat Parti dönemi son bulmuştur.

---

<sup>546</sup> Albayrak, *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, s. 537.

<sup>547</sup> Yücel, *Demokrat Parti*, s. 152.

<sup>548</sup> Akşam Gazetesi, 26 Mayıs 1960.

## SONUÇ

Mustafa Kemal Atatürk 1923 yılında kurduğu Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nde demokratik rejimin en önemli unsurlarından olan düşünce özgürlüğünü savunmuştur. Bu amaçla ilki 1925, ikincisi 1930 yıllarında iki kez çok partili siyasi hayata geçiş için adım atılmış, ancak iki girişimden de sonuç alınamamıştır. İkinci Dünya Savaşı sonrasında kurulan yenedünya düzeni, Türkiye'de çok partili siyasal hayatı zorunlu kılmıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nde demokrasi açısından tarihsel bir dönüşüm yaşanmış ve çok partili siyasal hayata geçilmiştir. 7 Ocak 1946 tarihinde Demokrat Parti'nin kurulması sonrasında gerçekleştirilen 1946 genel seçimleri, Cumhuriyet dönemindeki ilk tek dereceli ve çok partili seçimler olması nedeniyle özgün bir yere sahiptir. 1946 yılında kurulan Demokrat Parti'nin 1950 yılında iktidara gelmesi, Celal Bayar'ın Cumhurbaşkanı, Adnan Menderes'in de Başbakan olmasıyla yeni bir dönem başlamıştır.

Demokrat Parti iktidarının ilk yıllarında demokrasinin yerleşmesinde oldukça önemli rol oynamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi ise muhalefet konumuna düşmesinin etkisini birkaç yıl üzerinden atamamıştır. Cumhuriyet Halk Partisi'nin mallarının Hazine'ye devri Cumhuriyet Halk Partisi ile Demokrat Parti ilişkilerinin oldukça gerginleşmesine neden olmuştur. Demokrat Parti iktidarını sağlamlaştırmak için muhalefeti kontrol altında tutmayı amaçlamıştır. Bu durum muhalefet partilerini birbirine yaklaştırmıştır. 1954 Genel Seçimlerinden önce Cumhuriyet Halk Partisi ile Cumhuriyetçi Millet Partisi arasında iş birliğine yönelik görüşmeler yapılmış ancak partilerin politikalarının ve taleplerinin farklılığı bu iş birliğinin sonuçsuz kalmasına neden olmuştur.

2 Mayıs 1954 tarihinde yapılan genel seçimlerde Demokrat Parti büyük bir oy farkıyla yeniden iktidara gelmiştir. Daha güçlü olarak iktidara gelen Demokrat Parti muhalefete karşı baskı politikasını arttırmıştır bu durum parti içerisinde de çekişmelere neden olmuştur. Demokrat Parti'den ayrılanlar Hürriyet Partisi adı altında yeni bir parti kurmuşlardır. Hürriyet Partisi kuruluşunu takip eden aylarda Cumhuriyet Halk Partisi ile iş birliği çabalarını aramış ve Anadolu'da Demokrat Parti'ye karşı toplantılar düzenlemeye

başlamıştır. Muhalefetin iş birliğine yönelik çabaları ve iktidara yönelik sert eleştirilerde bulunmaları Başbakan Adnan Menderes'in muhalefeti ihtilalcilikle suçlamasına neden olmuştur. Muhalefet, Nisan 1956'dan sonra eleştirilerini daha da arttırmış ve ülkede bir rejim krizi yaşandığını ileri sürmüştür. Muhalefetin bu tutumu Demokrat Parti'nin muhalefete yönelik baskılarını daha da artırmasına neden olmuştur.

Muhalefet, Demokrat Parti'nin üniversitelere, adalet mekanizmasına, basına ve muhalefet partilerine yönelik baskılarını sert bir şekilde eleştirmiştir. Muhalefetin bu tutumuna karşı Demokrat Parti de aynı sertlikte cevap vermiştir. Demokrat Parti ilk olarak Basın Kanunu ile Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanunu'nda yaptığı değişikliklerle basını ve muhalefeti kontrol altına almak istemiştir. Çıkarılan kanunlar muhalefet partilerini birbirine daha çok yaklaştırmış ve muhalefet partileri Demokrat Parti'ye karşı birlikte hareket etmek amacıyla iş birliği yapmaya çalışmışlardır. 1957 yılında yapılması planlanan seçimler öncesi muhalefet partileri arasındaki iş birliği sürecini hızlandırmıştır. Cumhuriyet Halk Partisi seçimlerden önce ortak bir muhalefet cephesi oluşturmaya çalışmıştır. Demokrat Parti ise Seçim Kanunu'nda yaptığı değişiklikle muhalefet partileri arasındaki iş birliğini önlemek istemiştir. İş birliği görüşmeleri sırasında muhalif konumdaki partilerin anlaşamamaları görüşmeleri sonuçsuz bırakmıştır.

Demokrat Parti'nin baskı politikalarının artmasından dolayı Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi, Cumhuriyetçi Millet Partisi ve Türkiye Köylü Partisi bir arada hareket etmiştir. Muhalefet partileri arasında ortak bir Milli Muhalefet Cephesi oluşturma çabalarına Demokrat Parti Vatan Cephesi ile karşılık vermiştir. Vatan Cephesi'nin kurulmasının ardından iktidar ve muhalefet ilişkileri giderek gerilmiştir. Cumhuriyet Halk Partisi, Vatan Cephesi'ne karşılık olarak 1958 yılı Aralık ayında bizzat İsmet İnönü'nün katılımıyla Anadolu'da yurt gezileri düzenlemiş ve bu gezilerde iktidara yönelik ağır suçlamalarda bulunmuştur. Buna karşılık Demokrat Parti tarafından Tedbirler Komisyonu kurulması siyasi tansiyonu daha da yükseltmiştir.



17 Şubat 1959 tarihinde Başbakan Adnan Menderes'in Londra'da geçirdiği uçak kazası iktidar muhalefet ilişkilerinde kısmî yumuşamaya neden olmuş ancak yumuşama uzun sürmemiştir. Araseçim söylentileri üzerine İsmet İnönü tarafından Ege'ye bir gezi düzenlemiştir. İnönü'nün bu gezisi sırasında ve sonrasında yaşanan olaylar siyasi tansiyonu oldukça yükseltmiştir. Demokrat Parti yaşanan siyasi gerginliğin kaynağı olarak basını hedef almıştır. İlk olarak iktidarı eleştiren yayınlar hakkında önlem alınmıştır. Yeni çıkartılan kanunlarla basına yönelik cezai hükümler getirilmiştir. Basın konusunda alınan en ağır yaptırım ise Tahkikat Komisyonunun kurulmasıdır. Türkiye Büyük Millet Meclisi üyelerince oluşturulan Komisyon olağanüstü geniş yetkilere sahiptir. Komisyon'a yetki veren Kanunun onaylanması sonrası öğrenci gösterileri ve sokak hareketlerinin başlaması üzerine sıkıyönetim ilan edilmiştir.

Demokrat Parti basını kontrol altına alabilmek için ekonomik baskı araçlarını da kullanmıştır. Basına verilen resmi ilanların dağıtımını eşit şekilde yapılmamış, kâğıt tahsisatında hakkaniyetli davranılmamıştır. Hükümete yakın olan basın organlarına ilan dağıtımında ayrıcalık yapılırken, muhalif basın yeterli desteği alamamıştır. Bu durum ekonomik açıdan gazeteleri zor duruma sokmuştur. Ayrıca Demokrat Parti kendisine yakın basım, yayın şirketlerine kolaylıklar sağlamış ve çeşitli bankalar aracılığıyla kredi kullanmalarına ve diğer mali kaynakların aktarılmasına yardımcı olmuştur. Nihayetinde ülke genelinde artan gerginlik ve yaşanan öğrenci olayları sonucunda ordunun harekete geçerek Demokrat Parti dönemine 27 Mayıs 1960 tarihinde gerçekleştirilen bir askeri müdahaleyle son verilmiştir.

İncelenen 1957-1960 yıllarında Akşam ve Hürriyet gazetelerinin bu dönemde yaşanan olaylara yaklaşımları ve Hükümet karşısındaki tutumlarında belirgin farklılıklar olduğu gözlenmiştir.

1946 seçimleri öncesinde büyük çoğunluğun Demokrat Parti'yi desteklediği bir dönemde Akşam gazetesi, sayıları az olan Cumhuriyet Halk Partisi yanlısı gazetelerden biridir. 14 Mayıs 1950 seçimlerinde tarafsız kalmaya özen gösteren gazete, Demokrat Parti'nin iktidarından bir süre sonra basını kontrol altına alabilmek adına antidemokratik uygulamalara yöneldiği

gerekçesiyle 1952'den sonra iktidarı eleştirmeye başlamıştır. Daha sert ve eleştirel bir dille hükümet karşıtı bir gazete haline gelmiştir. Özellikle 1957-1960 yılları arasında çıkan haberlerde Akşam gazetesi daha çok muhalif konumda olan partilerin haberlerini manşet olarak büyük puntolarla yayınlamaya başlamıştır. Demokrat Parti ile ilgili haberler genellikle küçük puntolarla verilmiştir. Gazetenin dili özellikle Demokrat Parti haberlerinde sert ve eleştiren bir tavır sergilemektedir.

Hürriyet gazetesi ise daha sade anlaşılır bir dil kullanmıştır. Gazete; siyaset, eğlence, spor, magazin, sağlıklı yaşam, güzellik öğütleri, çizgi romanlar gibi bölümlere yer vererek gazeteciliği politika haberleriyle sınırlı tutmamıştır. Hürriyet gazetesi, Türk basınında fotoğraf kullanımını özendiren ve en fazla görsel kullanan gazete olmuştur. Akşam gazetesinde ise fotoğraf kullanımını oldukça kısıtlıdır. Hürriyet gazetesi siyasi konularda daima dengeyi korumuş tarafsız kalmayı ilke edinmiştir. Ayrıca belirtmek gerekir ki Akşam gazetesi, Cumhuriyet Halk Partisi ve diğer muhalefet partilerinin haberlerine, Demokrat Parti haberlerinden daha fazla yer vermektedir. Hürriyet gazetesi ise parti haberlerini aktarırken bütün partilere eşit oranda yer vermiştir. Hürriyet gazetesi, magazin haberlerine ve siyaset dışı konulara sütunlarında yer verirken, kullandığı manşetlerdeki ve haberlerdeki ciddi üslubu ile dikkat çekmektedir. Ancak Akşam gazetesi, iktidar ile alakalı her türlü haberi aktarırken eleştirel bir üslup kullanmıştır. Hürriyet gazetesinin objektif duruşuna verilebilecek en önemli örnek gazetede hem İsmet İnönü'nün hem de Celal Bayar'ın yazılarına ver veriliyor olmasıdır. Belirtmek gerekir ki Hürriyet gazetesinin bu objektif duruşu 27 Mayıs 1960 askeri müdahalesinin yaklaşmasıyla gerilen politik ortamdan etkilenmiş ve gazetenin üslubuna yansımıştır. Örneğin 1957 yılı seçim tarihinin belirlenmesi sonrası Akşam gazetesi Demokrat Parti'nin parti içi sorunlar yaşadığına dair haberler yapmış, Akşam gazetesi 6 Eylül 1957 tarihinde "*Köprülü istifa edecek mi?*" başlığını atarak Fuat Köprülü'nün Demokrat Parti'den istifa edeceği ima etmiş, Hürriyet gazetesi ise bu kadar önemli bir konuya hiç değinmemiştir. Bir diğer örnek ise Demokrat Parti'den iki milletvekilinin istifa etmesi haberidir. Akşam gazetesi bu habere geniş bir biçimde yer verirken Hürriyet gazetesi bu habere de yer verilmemiştir. Bu iki örnek iktidarın konuşulmasını

çok da istemeyeceği konuları Hürriyet gazetesinin görmezden geldiğini ve haberleştirmedeğini göstermektedir.

Akşam gazetesi seçim haberlerinde Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin, Demokrat Parti'ye karşı iş birliği yapacağı yönündeki haberlere çokça yer vererek bu iş birliğinin başarılı olacağı yönünde haberler yapmıştır. Hürriyet gazetesi ise Cumhuriyet Halk Partisi, Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin yapacağı iş birliğinin konuşulduğu ilk günden itibaren partilerin farklı siyasi görüşleri olduğu için başarı elde edilemeyeceği yönünde haberler yapmıştır.

Akşam ve Hürriyet gazetelerinin, 6 Eylül 1957 ve 30 Ekim 1957 tarihleri arasında Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partisi hakkında yapmış olduğu haberlere baktığımızda Akşam gazetesinin 118 Demokrat Parti ve 81 Cumhuriyet Halk Partisi haberi yaptığını, Hürriyet gazetesinin ise 82 Demokrat Parti ve 76 Cumhuriyet Halk Partisi haberi yaptığı görülmektedir. Ayrıca Hürriyet gazetesi, Akşam gazetesinin aksine seçime katılan Hürriyet Partisi ve Cumhuriyetçi Millet Partisi'nin de haberlerine ağırlık vermiştir.

Seçim sonuçları hakkında yapılan haberlere baktığımızda Akşam gazetesi Cumhuriyet Halk Partisi'nin seçimi kaybetmiş olsa da oy oranını arttırdığı üzerinde dururken, Hürriyet gazetesi seçim sonrası yaşanan olayları haber yapmıştır. 1957 yılına girildiğinde Suriye gerilimi Türk dış politikasını oldukça meşgul etmiştir. Hürriyet gazetesi Suriye gerilimini meselenin başladığı ilk günden sulh tarihine kadar detaylı ve genişçe haberleştirmiştir. Hürriyet gazetesi hemen hemen her gün Suriye gerilimine değinmiş, Türkiye ve Suriye ilişkilerini ya da Suriye'nin diğer devletlerle olan ilişkilerini okuyucusuna aktarmıştır. Akşam gazetesi ise Suriye geriliminin sadece Türkiye'deki etkisi üzerinde durmuştur. Akşam gazetesi Suriye gerilimi hakkındaki yapmış olduğu haberlerde iktidar ve muhalefet tarafından Suriye hakkında yapılan açıklamalara da yer vermiştir. Akşam gazetesi Suriye geriliminde iktidarın bu konuda yavaş ve etkisiz kaldığı hususunda her yazısında şikâyetçi olmuştur. 26 Ağustos 1957 ve 18 Ekim 1957 tarihleri arasında akşam gazetesi Suriye gerilimi hakkında 61 haber yapmıştır. Hürriyet gazetesi ise 146 haber yapmıştır.

Haberler incelendiğinde Akşam gazetesinin daha az sayıda haber vermesine rağmen konu üzerinden dış politika eleştirisi yaparak zaman zaman hükümeti hedef aldığı görülürken Hürriyet gazetesinin fazla yoruma girmedeği görülmektedir.

Bir diğer önemli konu 9 subay olayıdır. Millî Savunma Bakanlığı tarafından 9 subay olayı hakkında çıkacak haberlerin durumun hassasiyeti bakımından detaylı olmaması ve sadece Millî Savunma Bakanlığı'nın göndermiş olduğu metnin yayınlanması gazetelerden istenilmiştir. Akşam ve Hürriyet gazetesi 9 subay olayı hakkında sadece Millî Savunma Bakanlığı'nın gönderdiği yazıyı yayınlamıştır. Ancak 20 Ocak 1958 tarihinde Hürriyet gazetesinde "*Millî Müdafaa Vekili Şem'i Ergin istifa etti*" haberi üzerinde çok durulmuştur. Bu istifanın sebepleri hakkında günlerce haber yapılmıştır. Ancak Akşam gazetesi bu istifayı haber yapmayarak Kıbrıs meselesi hakkındaki haberlere ağırlık vermiştir.

28 Ocak 1958 tarihinde yargılanan 9 subayın aldığı cezalar hakkında Akşam gazetesi, haberi çok kısa tutarak olayın üzerinde pek durmamıştır. Hürriyet gazetesi ise tam aksine bu konu hakkında çok detaylı haber yayınlayıp meselenin önemine vurgu yapmıştır. Bu durum açıkça göstermektedir ki hükümeti yer yer eleştirme eğiliminde olan Akşam gazetesi, hükümete karşı gerçekleştirilen bir hadisenin olumsuz sonuçlarıyla ilgili olarak kamuoyunu aydınlatmaktan uzak durmaya çalışmıştır. Daha objektif bir çizgide yayın yapan Hürriyet gazetesi ise hükümete karşı bir olaya girişenlerin alabileceği cezaları gözler önüne serip benzer girişimlere karşı kamuoyunu aydınlatmaktadır.

Dönemin bir diğer önemli konusu ise Vatan Cephesi'nin kurulmasıdır. Vatan Cephesi'nin kurulması gerektiği kararını Adnan Menderes'in açıklamasının ardından Hürriyet gazetesi bu haberi detaylı olarak yayınlamıştır. Hürriyet gazetesi, Vatan Cephesi hakkında yaşanan her hadiseyi, iktidar ve muhalefet tarafından bu konuda yapılan tüm açıklamaları haber yapılmıştır. Akşam gazetesi, Vatan Cephesi'nin kurulduğu ilk gün Vatan Cephesi'ni tanıtıcı haber yapmamış ancak İsmet İnönü'nün Vatan Cephesi ile ilgili eleştirilerini yayınlamıştır.

1959 yılı içerisinde Vatan Cephesi'ne katılımlar çok olduğu gibi Demokrat Parti tarafından Vatan Cephesi'ne katılanların her gün radyoda isimlerinin okunarak katılımın daha da artması hedeflenmiştir. Bu uygulama hakkında Akşam gazetesi halk içinde hoşnutsuzluk ve vatandaşın birbirine düşeceği yönünde haberler yaparken, Hürriyet gazetesi bu konuda olumsuz haber yapmamıştır.

1959 yılında Türk siyasetinin oldukça gergin olduğu bir ortamda siyasi ortamı biraz yumuşatan bir hadise yaşanmıştır. Adnan Menderes beraberindeki heyet ile beraber bir uçak kazası geçirmiş, haber kısa sürede gazetelerdeki yerini almıştır. Uçak kazasını bütün gazeteler gibi Akşam ve Hürriyet gazeteleri de sütunlarında aktarmışlardır. Ancak haberlerin içeriğine bakıldığında Hürriyet gazetesinin detaylara daha fazla yer verdiği görülmektedir. Hürriyet gazetesi kazanın fotoğraflarını yayımlayıp hadiseyi detaylı bir şekilde incelerken Akşam gazetesinin aynı tarihlerde Kıbrıs Konferansına daha geniş yer ayırdığı görülmektedir. Akşam gazetesinin Kıbrıs meselesine olan ilgisinin bir benzerinin Hürriyet gazetesinde olmaması iki gazetenin dış politika konularındaki hassasiyetlerinin farklılığına örnek teşkil edebilir. Ancak uçak kazası haberine Akşam gazetesinin Hürriyet gazetesi kadar detaylı yer vermemesi de gazetenin iktidara karşı olan tutumunu örneklendirmek adına dikkat çekmektedir. 17 Şubat 1959 ve 6 Mart 1959 tarihleri arasında Adnan Menderes'in uçak kazası ile ilgili Hürriyet gazetesi 69, Akşam gazetesi ise 44 haber yapmıştır. Akşam gazetesi muhalefet lideri İsmet İnönü ile ilgili haberlere daha fazla hassasiyet göstermektedir. Örneğin İsmet İnönü'nün, Uşak ile başladığı Ege Bölgesi ziyareti Akşam gazetesinde genişçe yer bulurken Hürriyet gazetesi ziyaret ile ilgili haberlerini daha kısıtlı tutmuştur.

Ege gezisinin her türlü detayını aktaran Akşam gazetesi, gerektiğinde alınan tedbirlerin yetersizliği konusunda hükümeti eleştirmekten kaçınmamıştır. Hürriyet gazetesi ise gezi esnasında yaşanan sıkıntıları haber yapmamıştır. Hemen her konuda haberlerini fotoğraflarla zenginleştiren Hürriyet gazetesi, İsmet İnönü'nün Ege ziyareti ile ilgili fotoğraf yayınlama konusunda Akşam gazetesinin gerisinde kalmıştır. 2 Mayıs 1959 tarihinde

İsmet İnönü'nün hadiseler sırasında başına taş isabet ettiği ve yara aldığı fotoğrafı sadece Akşam gazetesinden yayınlanmıştır.

Uşak'ta yaşanan olaylar sonrası Hürriyet gazetesi bu konuda daha çok Demokrat Parti milletvekilleri tarafından yapılan açıklamaları yayınlarken, Akşam gazetesi Cumhuriyet Halk Partili vekillerin açıklamalarını yayınlamıştır. Bu örnek her iki gazetenin de iktidar karşısındaki tutumunun anlaşılması açısından oldukça belirleyicidir ve denilebilir ki Akşam gazetesi olayları muhalif bir gazete olarak takip ederken, Hürriyet gazetesi iktidar yanlısı bir çizgide görünmektedir.

3 Mayıs 1959 tarihinde Uşak'ta yaşanan olayların siyaseti daha çok germemesi adına haber yasağı getirilmiş, Akşam gazetesi, bu yasağa tepki olarak 3 Mayıs 1959 tarihli sayısını manşetsiz şekilde çıkartmıştır. 27 Mayıs 1960 Askeri Müdahalesinin yaşanmasına bir yıl kala gazetelerin yayın çizgilerindeki derinlikte daha belirgin olmaya başlamıştır.

Konuyla ilgili olarak verilebilecek bir diğer örnek ise Geyikli de Cumhuriyet Halk Partisi ileri gelenlerinin yaşadığı protesto olaylarıdır. Geyikli olayları olarak basına yansıyan bu konu hakkında Akşam gazetesi hadisenin nasıl yaşandığı ve Kasım Gülek'in yapmış olduğu bütün açıklamaları detaylıca aktarmıştır. Akşam gazetesi, Geyikli olayları sonrası Cumhuriyet Halk Partisi tarafından konunun detaylıca incelenmesi için oluşturulmak istenen Tahkikat Komisyonu sürecini her gün haber yapmıştır. Ayrıca bu konuyu Akşam gazetesi, Hürriyet gazetesinden bir gün önce haberleştirmiştir.

Hürriyet gazetesi, Geyikli olaylarını ve olaylar sonrası yaşanan süreç hakkında çok az haber yapmakla beraber 30 Eylül 1959 tarihinde Kasım Gülek'in Cumhuriyet Halk Partisi'nden istifa etmesini ve bu istifanın parti içerisinde sorunlar yaratacağı yönünde haberler yapmıştır. 11 Eylül 1959 ve 18 Eylül 1959 tarihleri arasında Geyikli olayları hakkında Akşam gazetesi 14, Hürriyet gazetesi 5 haber yapmıştır. Bu örnek de yine her iki gazetenin de siyasi tutumlarının izahı açısından önemli bir önemlidir.

24 Mart 1960 tarihinde Kayseri'de Yeşilhisar'da Demokrat Parti ve Cumhuriyet Halk Partili taraflar arasındaki olaylara polisin taraflara eşit

müdahale etmediği iddiası ile ortaya çıkan gerilimin basına yansımalarıdır. 26 Mart 1959 ve 5 Nisan 1959 tarihleri arasında Yeşilhisar olayları hakkında Akşam gazetesi 9 haber yayınlarken, Hürriyet gazetesi sadece 4 haber yayınlamış, o haberleri de oldukça kısa tutmuştur.

1960 Askeri müdahalesine giden süreçte sonun başlangıcı olan öğrenci olaylarında ise iki gazetenin tutumları yine farklı olmuştur. Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasının kararlaştırıldığı andan itibaren Akşam gazetesi bu konudaki haberlere sıkça yer vermiştir. Komisyonun kurulmasına tepki gösteren Cumhuriyet Halk Partisi milletvekilleri ve İsmet İnönü'nün her açıklaması Akşam gazetesinde geniş bir biçimde yer bulmuştur. 9 Nisan 1960 tarihinden sonra Akşam gazetesi daha çok siyasi haberlere yer vermiş, Akşam gazetesi, Tahkikat Komisyonu'nun kurulmasıyla gerginleşen siyasetin kopma noktasına geleceği yönünde yazılar yazmış ve ülkede oluşan siyasi gerilimi okuyucuya aktarmıştır.

Akşam gazetesi, İstanbul ve Ankara'da yaşanan öğrenci olaylarına detaylıca yer vermiş ve kendi normalinin aksine fazla sayıda fotoğraf kullanarak manzarayı okuyucuya ulaştırmayı hedeflemiştir. Akşam gazetesinde, öğrenci olayları sonrası İsmet İnönü'nün açıklamalarını manşetten verirken, Hürriyet gazetesi, Tahkikat Komisyonu'nun kurulacağı haberlerinin ortaya çıktığı ve mecliste görüşülmeye başlandığı 8 Nisan 1960 tarihinden 3 gün sonra haberleştirmiştir. Hürriyet gazetesi, Tahkikat Komisyonu'nun kurulması, yetkileri ve faaliyetleri hakkındaki haberlere çok az vererek alışılmışın aksine neredeyse hiç görsel kullanmamıştır.

Hürriyet gazetesi bu dönemde daha çok ekonomi, Anadolu'da yaşanan olaylar, Güney Kore'deki seçimler ve Kıbrıs konusundaki gelişmeleri, ön plana çekerek haberleştirmiş, gündemdeki siyasi gerilimi okuyucusuna aktarmayı tercih etmemiştir. Hürriyet gazetesi bu süreçte Adnan Menderes'in açıklamalarına detaylı şekilde yer verirken, İstanbul ve Ankara'da yaşanan öğrenci olaylarını detaya yer vermeden haberleştirmiştir. Konuyla ilgili haber yapılması konusunda gelen yasaklamaya kadar Nisan 1960 ve 6 Mayıs 1960 tarihleri arasında Tahkikat Komisyonu ve öğrenci olayları hakkında Akşam gazetesi 78, Hürriyet gazetesi ise sadece 29 haber yapmıştır. Haberlerin sayısı

ve muhtevası göstermektedir ki 27 Mayıs 1960 Askeri müdahalesinin yaklaştığı son günlerde Akşam gazetesi muhalif bir tutum izlemiş, Hürriyet gazetesi ise objektif duruşundan uzaklaşıp iktidarı karşısından almaya çekinen bir yayın politikası izlemiştir.

İktidara karşı tepkili yazılar kaleme alan Akşam gazetesi de siyasi haberleri objektif bir tutumla aktaran Hürriyet gazetesi de 27 Mayıs 1960 İhtilalini olumlu karşıladığını ifade eden haberler vermişlerdir.





## KAYNAKÇA

### **Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)**

BCA, Fon: 010.09.0.0./ Yer: 90.276.3.

BCA, Fon: 010.09.0.0./ Yer: 110.342.1.

BCA, Fon: 010.09.0.0./ Yer: 204.630.1.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 12.71.9

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 13.76.2.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 13.76.5.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 14.81.10.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 17.98.29.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 21.121.2.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 37.226.3.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 40.238.21.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.257.1

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.260.01.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.260.2.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.261.6.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 44.265.5.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 45.267.8.4

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 51.310.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 51.310.4.

BCA, Fon: 030.010.0.0./ Yer: 52.312.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 53.315.4.

BCA, Fon: 030.010.0.0./ Yer: 79.524.29.

BCA, Fon: 030.10.0.0./ Yer: 85.560.4.

BCA, Fon: 030.18.01.0.0./ Yer: 150.42.7.

BCA, Fon: 030.01.0.0./ Yer: 128.829.4.

BCA, Fon: 051.42.0.0./ Yer: 12.103.

BCA, Fon: 051.42.0.0./ Yer: 12.103.

BCA, Fon: 490.01.0.0./ Yer: 5.26.30.

BCA, Fon: 490.01.0.0./ Yer: 5.27.17.

BCA, Fon: 490.1.0.0.15./ Yer: 05.27.17.

### **Kitaplar**

AĞAOĞLU, Samet. *Arkadaşım Menderes*, İstanbul: Alkım Yayınları, 2004.

AHMAD Feroz. *Demokrasi Sürecinde Türkiye*, İstanbul: Hil Yayınları, 2010

AHMAD, Feroz. *Modern Türkiye'nin Oluşumu*, İstanbul: Kaynak Yayınları, 2009.

AKAR, Rıdvan. "Basında Herkese Dönemi", *Yüzyıl Biterken Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:11, İstanbul: İletişim Yayınları, 1995.

AKBAŞ, Rahmi. *Mareşal Fevzi Çakmak*, İstanbul: Ötüken Yayınları, 2008.

AKIN, Fehmi. *Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş*, İstanbul: IQ Kültür Sanat Yayıncılık, 2009.

AKKAYA, Ahmet Yaşar. *Türkiye'de Darbeler ve Azınlıklar*, Ankara: Ufuk Yayınları, 2014.

AKŞİN, Sina. *Ana Çizgileriyle Türkiye'nin Yakın Tarihi*, Ankara: Kırılmaç Yayınları, 2004.

AKŞİN, Sina. *Kısa Türkiye Tarihi*, İstanbul, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2011.

- ALBAYRAK, Mustafa. *Demokrat Parti Döneminde İktidar Muhalefet İlişkileri*, Ankara: Demokrasi Platformu, 2009.
- ALBAYRAK, Mustafa. *Türk Siyasi Tarihinde Demokrat Parti*, Ankara: Phoenix Yayınları, 2004.
- ALEMDAR, Korkmaz. *İletişim ve Tarih*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2001.
- ALEMDAR, Korkmaz. *Medya Gücü ve Demokratik Kurumlar*, İstanbul: Afa Yayıncılık, 1999.
- ALTAŞ, Sedat. *Çarıklı Demokrasi*, İstanbul: İkinci Adam Yayınları, 2006.
- APUHAN, Recep Şükrü. *Öteki Menderes*, İstanbul: Timaş Yayınları, 1996.
- ARIKAN, Aydan. 1957-1960 Türkiye’de Basın İktidar İlişkileri, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara 1999, Yüksek Öğretim Kurumu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 87613).
- ARMAOĞLU, Fahir. *Filistin Meselesi ve Arap-İsrail Savaşları*, Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1989.
- ATAOĞLU, Ergün. *Adnan Menderes Bir Başbakanın Trajik Sonu*, İstanbul: Nokta Kitap Yayıncılık, İstanbul, 2008.
- ATEŞ, Nevin Yurtsever. *Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve Terakkiperver Cumhuriyet Fırkası*, İstanbul: Der Yayınları, 1998.
- ATEŞ, Toktamış. *Demokrasi*, İstanbul: Nesa Yayıncılık, 2007.
- AYDEMİR Şevket Süreyya. *İhtilalin Mantığı ve 27 Mayıs İhtilali*, Remzi Kitabevi, 2007.
- AYDEMİR Şevket Süreyya. *İkinci Adam C.I-II-III*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2007.
- BARUTÇU, Faik Ahmet. *Siyasi Anılar 1939-1954*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1977.
- BAYAR, Celal. *Başvekilim Adnan Menderes*, İstanbul: Tercüman Yayınları, 1986.

- BİRAND, Mehmet Ali. DÜNDAR, Can. ÇAPLI, Bülent. Demirkırat, İstanbul: Doğan Kitap, 1999.
- BOZDAĞ, İsmet. *Bilinmeyen Yönleriyle Celal Bayar*, İstanbul: Emre Yayınları, 2005.
- BULUT, Selda. *Hürriyet Gazetesi'nin 1948-1953 Döneminin Yayın Politikası*, Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazetecilik Anabilim Dalı, 2007, Yüksek Öğretim Kurumu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 218140).
- BURÇAK, Rıfıkı Salim. *On Yılın Anıları (1950- 1969)*, Ankara: Kişisel Yayınlar, 1998.
- BURÇAK, Rıfıkı Salim. *Yassıada ve Öncesi*, Ankara: Çam Matbaası, 1976.
- CANKAYA, Özden. *TRT Bir Kitle İletişim Kurumunun Tarihi*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2003.
- ÇAVDAR, Tefvik, "Demokrat Parti", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1982.
- ÇAVDAR, Tefvik. *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi (1950'den Günümüze)*, Ankara: İmge
- ÇELİKOĞLU, Adnan. *Bir Darbeci Subayın Anıları*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2017.
- ÇEVİKER, Turgut. *Karikatürkiye: 1923-2008*, Cilt I, İstanbul: NTV Yayınları, 2010.
- ÇİZMELİ, Şevket. *Menderes Demokrasi Yıldızı*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2007.
- ÇOLAK, Filiz. "Türkiye'de Çok Partili Hayata Geçiş ve Demokrat Parti (1945-1950)", *Türkler Ansiklopedisi*, C.XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- DAĞLI, Nuran. AKTÜRK, Belma. *Hükümetler ve Programları (1920-1960)*, Ankara: TBMM Yayınları, 1988.
- DEMİR, Şerif. *Adnan Menderes*, İstanbul: Paraf Yayınları, 2010.

- DEMİR, Vedat. *Türkiye’de Medya Siyaset İlişkisi*, İstanbul: Beta Basım, 2010.
- DEMİREL, Tanel. *Türkiye’nin Uzun On Yılı, Demokrat Parti İktidarı ve 27 Mayıs Darbesi*, İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2011.
- DEMİRKENT, Nezih. *Medya Medya*, İstanbul: Dünya Yayınları, 1995.
- DİKERDEM, Mahmut. *Ortadoğu’da Devrim Yılları*, İstanbul: İstanbul Matbaası, 1977.
- DİLİPAK, Abdurrahman. *Menderes Dönemi*, İstanbul: Beyan Yayınları, 1990.
- DURŞUN, Davut. “BAYAR, Celal” *Ansiklopedisi*, C.5, İstanbul 1992.
- ERER, Tekin. *On Yılın Mücadelesi*, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası, 1963.
- ERER, Tekin. *Türkiye’de Parti Kavgaaları*, İstanbul: Ticaret Postası Matbaası, 1963.
- ERMAN, Sahir. ÖZEK, Çetin. *Açıklamalı Basın Kanunu ve İlgili Mevzuat*, İstanbul: Alfa Yayınları, 2000.
- EROĞUL, Cem. *Demokrat Parti Tarihi ve İdeolojisi*, Ankara: İmge Kitabevi, 2003.
- EROL, Ömer Lütfü. *Asker Devrim Darbe*, İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları, 2004.
- GERGER, Haluk. *ABD Ortadoğu ve Türkiye*, İstanbul: Ceylan Yayınları, 2007.
- GEVGİLİLİ, Ali. *Yükseliş ve Düşüş*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 1987.
- GİRİTLİOĞLU, Fahir. *Türk Siyasi Tarihinde CHP’nin Mevkii*, C.I, Ankara: Ayyıldız Matbaası, 1965.
- GOLOĞLU, Mahmut. *Demokrasiye Geçiş*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2013.
- GÖKMAN, Muzaffer. *Sedat Simavi Yaşamı ve Eserleri*, İstanbul: Apa Ofset, 1970.

- GÖKTEPE, Cihat. “Menderes Dönemi (1950-1960)”, *Türkler Ansiklopedisi*, C. XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- GÜNER, Deniz. *Sansür ve İktidar Cumhuriyet Dönemi Tehdit Algıları*, İstanbul: Yeditepe Yayınevi, 2016.
- GÖNLÜBOL, Mehmet. *Olaylarla Türk Dış Politikası 1919-1995*, Ankara: Siyasal Kitapevi, 1996.
- GÜVEN, Dilek. *Cumhuriyet Dönemi Azınlık Politikaları ve Stratejileri Bağlamında 6-7 Eylül Olayları*, İstanbul: İletişim Yayınları, 2010.
- GÜVENİR, Murat. *II. Dünya Savaşında Türk Basını*, İstanbul: Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1991.
- HANIOĞLU, Şükrü. *Osmanlı'dan Cumhuriyet'e Zihniyet, Siyaset ve Tarih*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2009.
- İŞİK, İhsan. *Türkiye Yazarlar Ansiklopedisi*, C. 2, Ankara: Elvan Yayınları, 2001.
- İÇEL, Kayhan. *Kitle Haberleşme Hukuku*, İstanbul: Beta Yayınları, 2001.
- İNAN, Süleyman. *Muhalefet Yıllarında Adnan Menderes*, Ankara: Liberte Yayınları, 2006.
- İNAN, Süleyman. *Yakın Dönem Türk Politik Tarihi: Demokrat Parti Dönemi (1950-1960)*, Ankara: Anı Yayıncılık, 2007.
- İNÜĞUR, Nuri. *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: İstanbul Gazeteciler Cemiyeti Yayınları, 1992.
- KABACALI, Alpay, “Türkiye’de Basın Sansürü”, *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, C.3, İstanbul: İletişim Yayınları, 1982.
- KABACALI, Alpay. *Türk Basınında Demokrasi*, Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 1994.
- KAPTAN, Ali. *1927’den Günümüze Anılarla Radyo-Televizyon*, İstanbul: T.C. Maltepe Üniversitesi Yayınları, 2002.
- KARAKUŞ, Emin. *İşte Ankara*: Hürriyet Yayınları, İstanbul, 1977.
- KARAVELİ, Orhan. *Görgü Tanığı*, İstanbul: Doğan Kitap Yayınları, 2010.

- KARPAT, Kemal Haşim. *Osmanlı'dan Günümüze Asker ve Siyaset*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2010.
- KARPAT, Kemal Haşim. *Türk Demokrasi Tarihi Sosyal, Kültürel, Ekonomik Temeller*, İstanbul Timaş Yayınları, 2010
- KARPAT, Kemal Haşim. *Türk Siyasi Tarihi*, İstanbul: Timaş Yayınları, 2011.
- KATOĞLU, Murat. "Halkevleri", *Çağdaş Türkiye Tarihi Ansiklopedisi*, C.4, İstanbul: Cem Yayınları, 2005.
- KAVAKLI, Nurhan. *Bir Gazetenin Tarihi: Akşam*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2005.
- KAYLAN, Muammer. *Kemalistler*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2006.
- KIŞLALI, Ahmet Taner. *Siyaset Bilimi*, Ankara: İmge Kitapevi, 1994.
- KOCABAŞ, Süleyman. *Menderes Dönemi 1950-1960*, İstanbul: Bayrak Matbaacılık ve Yayıncılık, 2011.
- KOÇAK, Cemil. *İktidar ve Demokratlar*, Cilt II, İstanbul: İletişim Yayınevi, 2012.
- KOÇAK, Cemil. *Rejim Krizi*, C.III, İstanbul: İletişim Yayınları, 2013.
- KOLOĞLU, Orhan. *Osmanlı'dan 21. Yüzyıla Basın Tarihi*, İstanbul: Pozitif Yayınları, 2006.
- KONGAR, Emre. *21. Yüzyılda Türkiye*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.
- KOTİL, Ahmet. "Dünyada ve Türkiye'de Siyasal Partiler", *Cumhuriyet Dönemi Türkiye Ansiklopedisi*, Cilt:8, İstanbul: İletişim Yayınları, 1983.
- LEWİS, Bernard. *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2009.
- MAKAL, Ahmet. *Türkiye'de Çok Partili Dönemde Çalışma İlişkileri: 1946-1963*, Ankara: İmge Kitabevi Yayınları, 2003.
- METİN, İbrahim. *İhtilalciler Hesaplaşıyor: 27 Mayıs 14'ler ve Dünder Taşer*, İstanbul: Töre Devlet Yayınevi, 2012.

- OKTAY, Ahmet. *Toplumsal Değişme ve Basın*, İstanbul: Bilim Felsefe Sanat Yayınları, 1987.
- ORTAYLI, İlber. *Batılılaşma Yolunda*, İstanbul, İstanbul: Merkez Kitapları, 2010.
- ÖYMEN, Altan. *Değişim Yılları*, İstanbul: Doğan Kitap, 2010.
- ÖZSAKALLI, Mehmet. *Yassıada Yargılamalarının Basındaki Yankıları*, Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, İzmir, 2009, Yüksek Öğretim Kurulu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 239203).
- ÖZÜÇETİN, Yaşar. “Demokrasiye Geçiş, Demokrat Parti’nin Kuruluşu, 1946 Seçimleri”, *Türkler Ansiklopedisi*, C.XVI, Ankara: Yeni Türkiye Yayınları, 2002.
- PEKTAŞ, Şerafettin. *Milli Şef Döneminde Cumhuriyet Gazetesi*, İstanbul: Fırat Yayınları, 2003.
- SAADET, Erbil. *Kim’de Basın-İktidar İlişkileri*, Ankara, ?, 1988.
- SALİHPAŞAOĞLU, Yaşar. *Türkiye’de Basın Özgürlüğü*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2007.
- SARIKOCA, Erem. *Türkiye’de Seçim Sistemleri ve Demokrasi*, Ankara: Fenomen Yayınları, 2010.
- SAROL, Mükerrerem. *Bilinmeyen Menderes*, Cilt 1, İstanbul: Kervan Yayınları, 2014.
- SENCER, Muzaffer. *Türkiye’de Siyasal Partilerin Sosyal Temelleri*, İstanbul: Geçiş Yayınları, 1971.
- SERTEL, Zekeriya. *Hatırladıklarım*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2001.
- SERTKAYA, İbrahim. *Adnan Menderes*, İstanbul: Yağmur Yayınları, 2008.
- SEYHAN, Dündar. *Gölgedeki Adam*, İstanbul: Nurettin Uycan Matbaası, 1966.
- SÜKAN, Faruk. *Başbakan Adnan Menderes’in Meclis Konuşmaları: TBMM 1950- 1960*, Ankara: Kültür Yayınları, 1991.



- ŞEYHANLIOĞLU, Hüseyin. *Türk Siyasal Muhafazakârlığının Kurumsallaşması ve Demokrat Parti*, Ankara: Kadim Yayınları, 2011.
- TANÖR, Bülent. *Osmanlı-Türk Anayasal Gelişmeleri*, İstanbul: YKY Yayınları, 1999.
- TAŞYÜREK, Muzaffer. *Adnan Menderes*, İstanbul: Anonim Yayıncılık, 2009.
- TİMUR, Taner. *Türkiye’de Çok Partili Hayata Geçiş*, Ankara: İmge Yayınları, 2003.
- TOKER, Metin. *Demokrasiden Darbeye*, İstanbul: Bilgi Yayınevi, 1991.
- TOKER, Metin. *Demokrasimizin İsmet Paşa’lı Yılları: Demokrat Parti Yokuş Aşağı*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1991.
- TOKER, Metin. *İsmet Paşayla 10 Yıl*, Cilt:2, Ankara, Akis Yayınları, 1966.
- TOKER, Metin. *Tek Partiden Çok Partiye*, İstanbul: Milliyet Yayınları, 1970.
- TOKMAK, Mustafa. *Basın-İktidar İlişkileri Çerçevesinde Demokrat Parti ve Ankara Radyosu, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü, Ankara, 2007, Yüksek Öğretim Kurumu: Ulusal Tez Merkezi (Tez No. 206769).*
- TOPUZ, Hıfzı. *Eski Dostlar*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2000.
- TOPUZ, Hıfzı. *Türk Basın Tarihi*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2003.
- TUNCAY, Mete. *Siyasal Tarih 1950-1960*, Türkiye Tarihi IV, İstanbul: Cem Yayınları, 2007.
- TUNCER, Erol. *Osmanlı’dan Günümüze Seçimler 1877-2002*, Ankara: TESAV, 2003.
- TURAN, Şerafettin. *Türk Devrim Tarihi / 4 - Çağdaşlık Yolunda Yeni Türkiye (14 Mayıs 1950- 27 Mayıs 1960)*, Ankara: Bilgi Yayınevi, 1999.
- US, Asım. *Hatıra Notları*, İstanbul: Kitabevi Yayınları, 2012.
- UYAR, Hakkı. *Türk Siyasal Yaşamında Cepheleşmelere Bir Örnek Vatan Cephesi*, İstanbul: Buke Yayınları, 2002.

- UYAR, Hakkı. *Vatan Cephesi*, İstanbul: Büke Yayınları, 2001.
- ÜLKEN, Hilmi Ziya. *Türkiye’de Çağdaş Düşünce Tarihi*, İstanbul: Ülken Yayınları, 2005.
- WEİKER, Walter F. *1960 Türk İhtilali*, İstanbul: Cem Yayınları, 1967.
- YAVAŞGEL, Emine. *Temsilde Adalet ve Siyasal İstikrar Açısından Seçim Sistemleri ve Türkiye’deki Durum*, Ankara: Nobel Yayın-Dağıtım, 2004.
- YILDIZ, Ahmet. *İhtilalin İçinden, Anılar, Değerlendirmeler*, İstanbul: Alan Yayınları, 2001.
- YILMAZ, Türel. *Birinci Dünya Savaşından 2000’e Uluslararası Politikada Ortadoğu*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- YILMAZ, Türel. *Uluslararası Politika ’da Ortadoğu*, Ankara: Akçağ Yayınları, 2004.
- YÜCEL, M. Serhan. *Demokrat Parti*, İstanbul: Ülke Kitapları, 2001.
- YÜCEL, Seniye. *İktidar ve Basın Kartı*, Ankara: Çağdaş Gazeteciler Derneği Yayınları, 1995.
- ZAİM, Sebahattin. *Bir Ömrün Hikâyesi*, İstanbul: İşaret Yayınları, 2008.
- ZÜRCHER, Erik Jan. *Modernleşen Türkiye’nin Tarihi*, İstanbul: İletişim Yayınları, 1999.

### **Makaleler**

- AKINCI, Abdulvahap. “Türkiye’nin Darbe Geleneği: 1960 ve 1971 Müdahaleleri”, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, C. 9, S. 1, (2014) s. 55- 72.
- AYGEN, Cemal. “Memleketimizde Seçimler ve Neticeleri”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, C.XVII, S.1 (1962), s. 203-287.
- BAŞAR, Ahmet Hamdi. “1956-1957 İktidar-Muhalefet Savaşı”, *Barış Dünyası*, C.IV, S.37 (1965), s. 58-64.

BULUT, Sedef. “Üçüncü Dönem Demokrat Parti İktidarı (1957-1960)”, Tahkikat Komisyonu, *Akademik Bakış Dergisi*, C.2, Sayı: 4, (2009), s. 130.

ÇUFALI, Mustafa. “Türkiye Cumhuriyetinin İlk Çok Partili Genel Seçimi: 1946 Seçimleri ”, *Demokrasi Platformu*, V, VXII, Ankara (2009), s. 43-55.

DEĞERLİ, Esra. “Demokrat Parti Döneminde Türkiye’nin Kıbrıs Politikası (1950-1960)”, *Akademik Bakış*, I, XI, (2012), s. 85-101.

ERHAT, Azra. “Basın Üstüne”, *Yeni Ufuklar*, C.1, S. 5 (1960), s.179-187.

GÜZ, Nurettin. “Cumhuriyetin İlk Yıllarında Basın Özgürlüğü ve Basın Özgürlüğü Tartışmaları”, *Medya ve Kültür* (2000), s. 143-160.

KAYA, Ayşe Elif Emre. “Demokrat Parti Döneminde Basın İktidar İlişkileri”, *İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, (2010), s. 96.

KELEŞ, Çiler. “Türk Basın Sektöründe Kâğıt Sorunu”, *Gazi Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi*, Sayı:3, (1996), s. 119-130.

KIRCA, Coşkun. “Kıbrıs Meselesinin Temel Unsurları”, *Kim*, S. 1 (1958), s. 42-43.

KOCABAŞOĞLU, Uygur. “Sansür Tarihi”, *Tarih ve Toplum*, S.37 (1987), s. 41-45.

KOLOĞLU, Orhan. “Kemalizm’den Atatürkçülüğe, Ortanın Sol’undan, Demokratik Sol’a Cumhuriyet Halk Partisi”, *Tarih ve Toplum*, S.141 (1995), s. 68-80.

KORKMAZ, Alemdar. “Demokrat Parti ve Basın”, *Tarih ve Toplum*, S. 53, (1988), s. 19-23.

ÖZACUN, Orhan. “Siyaset Tarihimizde Milli Kalkınma Partisi, Yakın Dönem Türkiye Araştırmaları”, *İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü Dergisi*, Yıl 1, Sayı 2, (2002) s. 12.

TUNÇAY, Mete. “Tek Parti Döneminde Basın”, *Tarih ve Toplum*, S. 37 (1987), s. 48-49.

YEŞİLÇAYIR, Neşe. “Çok Partili Döneme Geçiş Sürecinde Türk Basını”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, (2011), C. 27, S. 79, s. 76.

YILDIZ, Nuran. “Demokrat Parti İktidarı (1950-1960) Ve Basın”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, Sayı: 51, (1996), s. 2-3.

### **Sürelî Yayınlar**

Akşam Gazetesi, 8 Aralık 1953.

Akşam Gazetesi, 10 Aralık 1953.

Akşam Gazetesi, 18 Mayıs 1954.

Akşam Gazetesi, 24 Mayıs 1954.

Akşam Gazetesi, 6 Eylül 1957.

Akşam Gazetesi, 8 Eylül 1957.

Akşam Gazetesi, 15 Eylül 1957.

Akşam Gazetesi, 22 Eylül 1957.

Akşam Gazetesi, 12 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 13 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 15 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 21 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 21 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 29 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 30 Ekim 1957.

Akşam Gazetesi, 17 Ocak 1958.

Akşam Gazetesi, 13 Ekim 1958.

Akşam Gazetesi, 26 Kasım 1958.

Akşam Gazetesi, 17 Şubat 1959.

Akşam Gazetesi, 20 Şubat 1959.

Akşam Gazetesi, 1 Mart 1959.

Akşam Gazetesi, 29 Nisan 1959.

Akşam Gazetesi, 30 Nisan 1959.

Akşam Gazetesi, 1 Mayıs 1959.

Akşam Gazetesi, 7 Eylül 1959.

Akşam Gazetesi, 12 Eylül 1959.

Akşam Gazetesi, 13 Eylül 1959.

Akşam Gazetesi, 16 Eylül 1959.

Akşam Gazetesi, 17 Eylül 1959.

Akşam Gazetesi, 26 Mart 1960.

Akşam Gazetesi, 28 Mart 1960.

Akşam Gazetesi, 3 Nisan 1960.

Akşam Gazetesi, 4 Nisan 1960.

Akşam Gazetesi, 8 Nisan 1960.

Akşam Gazetesi, 16 Nisan 1960.

Akşam Gazetesi, 29 Nisan 1960.

Akşam Gazetesi, 30 Nisan 1960.

Akşam Gazetesi, 6 Mayıs 1960.

Akşam Gazetesi, 26 Mayıs 1960.

Cumhuriyet Gazetesi, 9 Ocak 1947.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1950.

Cumhuriyet Gazetesi, 17 Haziran 1950.

Cumhuriyet Gazetesi, 10 Aralık 1953.

Cumhuriyet Gazetesi, 15 Mayıs 1954.

Cumhuriyet Gazetesi, 18 Mayıs 1954.

Cumhuriyet Gazetesi, 24 Mayıs 1954.  
Cumhuriyet Gazetesi, 25 Mayıs 1954.  
Cumhuriyet Gazetesi, 26 Mayıs 1954.  
Demokrat İzmir Gazetesi, 1 Mayıs 1959.  
Demokrat İzmir Gazetesi, 2 Mayıs 1959.  
Havadis Gazetesi, 18 Ekim 1956.  
Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1948.  
Hürriyet Gazetesi, 8 Mayıs 1949.  
Hürriyet Gazetesi, 13 Haziran 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 26 Ağustos 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 8 Eylül 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 15 Eylül 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 22 Eylül 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 12 Ekim 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 13 Ekim 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 21 Ekim 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 28 Ekim 1957.  
Hürriyet Gazetesi, 17 Ocak 1958.  
Hürriyet Gazetesi, 13 Ekim 1958.  
Hürriyet Gazetesi, 15 Ekim 1958.  
Hürriyet Gazetesi, 26 Kasım 1958.  
Hürriyet Gazetesi, 17 Şubat 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 18 Şubat 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 1 Mart 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 29 Nisan 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 30 Nisan 1959.

Hürriyet Gazetesi, 1 Mayıs 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 13 Eylül 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 17 Eylül 1959.  
Hürriyet Gazetesi, 3 Nisan 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 4 Nisan 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 8 Nisan 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 29 Nisan 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 30 Nisan 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 3 Mayıs 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 6 Mayıs 1960.  
Hürriyet Gazetesi, 30 Ağustos 1987.  
Milliyet Gazetesi, 10 Haziran 1950.  
Milliyet Gazetesi, 23 Mayıs 1950.  
Milliyet Gazetesi, 28 Mart 1960.  
Milliyet Gazetesi, 5 Haziran 1950.  
Resmî Gazete, 2 Kasım 1945, S. 6147.  
Resmî Gazete, 28 Mayıs 1949, S. 7218.  
Resmî Gazete, 24 Temmuz 1950, S. 7564.  
Resmî Gazete, 31 Ocak 1953, S. 8323.  
Resmî Gazete, 23 Şubat 1953, S. 8342.  
Resmî Gazete, 16 Aralık 1953, S. 8584.  
Resmî Gazete, 17 Mart 1954, S. 8660.  
Resmî Gazete, 17 Mart 1954, S. 8660.  
Resmî Gazete, 8 Haziran 1956, S. 9327.  
Resmî Gazete, 19 Haziran 1957, S. 9637.  
Resmî Gazete, 13 Eylül 1957, S. 9705.

Ulus Gazetesi, 5 Mayıs 1957.  
Ulus Gazetesi, 26 Temmuz 1957.  
Ulus Gazetesi, 7 Eylül 1957.  
Ulus Gazetesi, 13 Aralık 1958.  
Ulus Gazetesi, 16 Aralık 1958.  
Ulus Gazetesi, 21 Aralık 1958.  
Ulus Gazetesi, 26 Aralık 1958.  
Vatan Gazetesi, 15 Mayıs 1950.  
Vatan Gazetesi, 8 Aralık 1953.  
Vatan Gazetesi, 10 Aralık 1953.  
Vatan Gazetesi, 25 Mayıs 1954.  
Vatan Gazetesi, 26 Mayıs 1954.  
Zafer Gazetesi, 15 Mayıs 1950.  
Zafer Gazetesi, 16 Mayıs 1950.  
Zafer Gazetesi, 15 Temmuz 1950.  
Zafer Gazetesi, 29 Temmuz 1950.  
Zafer Gazetesi, 1 Eylül 1950.  
Zafer Gazetesi, 4 Eylül 1950.  
Zafer Gazetesi, 8 Eylül 1950.  
Zafer Gazetesi, 8 Aralık 1953.  
Zafer Gazetesi, 15 Mayıs 1954.  
Zafer Gazetesi, 18 Mayıs 1954.  
Zafer Gazetesi, 24 Mayıs 1954.  
Zafer Gazetesi, 25 Mayıs 1954.

## **Meclis Tutanakları**



TBMMZC, Devre: VII, C.X, 22 Mayıs 1944.

TBMMZC, Devre: VII, C.XVII, 29 Mayıs 1945.

TBMMZC, Devre: VII, C.XX, 1 Kasım 1945.

TBMMZC, Devre: VII, C.XVIII, 11 Haziran 1945.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 8, Toplantı: 1, Dönem: 8, Ankara. 1946.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 24, Toplantı: 4, Dönem: 8, Ankara, 1950.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 2, Dönem:9, Ankara 1950.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 26, Toplantı: 6, Dönem: 12, Ankara, 1953.

TBMM Tutanak Dergisi, C. 1, Toplantı: 1, Dönem:10, Ankara 1954.



EK 1: Akşam Gazetesi 1957 Seçimleri.

D.P. İKTİDARDA KALDI

ADRES: Cemalpaşa Sokakı No: 13  
TELEFONLAR: 22 49 21 - 22 49 24 - 22 49 23

TAKVİM table with columns for Day, Week, and Month.

AKŞAM

VİYANA 7M direkt uçuş 3 Servis KLM logo

1957 28 EKİM PAZARTESİ

MUSTAFA SABAH GAZETESİ KURULUŞ YILI: 1918 Yıl 43 - No: 14233

Tahminen: DP 398, CHP 204, HürP.4, CMP 4 mebusluk kazandılar

İnönü'ye göre Seçimi C. H. P. kazandı

İnönü'nün tahminleri... CHP'nin seçimi kazanacağına inanıyor...



DP İnceci Başbakan Adnan Menderes, Çankaya'daki konuşmasında reyleri bildiriyor.

Seçimlere iştirak % 90 civarında. İzmir ve İstanbul D.P. ye açık fark temin etti

Mebus olamayan Mümtaz Faik Fenik ise hapse girecek

Seçimlere iştirak oranı % 90 civarında... İstanbul ve İzmir'de D.P. açık farkla kazandı...



Çankaya'da seçim konuşması yapan Mümtaz Faik Fenik.



Suriye'de bulunan askerlerin bir kısmının Suriye'ye döndüğüne ilişkin haberler.

SURİYENİN YENİ İFTİRASI

SAM 27 (AP) - Pasajı günde haber verildiğine göre, Türk-Suriye hududunda iki taraf kuvvetleri arasında kanlı bir çarpışma olmuştur.

İstanbul'da binlerce vatandaş rey vermekten mahrum oldu

Seçimlere en fazla hadınlar büyük alaka gösterdiler. Yaşlı bir hadın oyunu verdikten sonra öldü

Seçimler dün şehrimizde vatandaşlar tarafından tahminlerimizin üstünde bir gürültü ve heyecanla...

Meclise giremeyen D.P. adayları

Seçimlere ait diğer resimler 6nci SAYFAMIZDA



AKIÇ REYLER: Dün akşam birçok vatandaşın evine akşam 8'de seçim kâğıtları dağıtıldı.

Liderler Çankaya'da reylerini kullandılar

Menderes ve Bayar öğleden sonra, İnönü ise sabahleyin sandık başına gitti



Çankaya'da seçim konuşmaları yapan Adnan Menderes ve Celal Bayar.



Adnan Menderes, seçim konuşması yapıyor.



Celal Bayar, seçim konuşması yapıyor.



Pazartesi  
28  
E K İ M 1957  
Sayı 28 - 1.000.000  
Fiyat 20 Kurus

# Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE  
Müessesesi: SEDAT BİSMALİ

2.BASKI

# D.P. yine kazandı

## İnönü mağlûbiyeti kabul etmiyor, İstanbul için radyoda ilân olunan son neticelere de itiraz etti

### CHP lideri radyo yayınına kanuna aykırı buluyor

### Son rakamlara göre C. H. P. seçimde 212 mebusluk elde etti

### Birçok yerlerde seçimler çekişmeli oldu, sandıklar açıldıkça neticeler el değiştirdi



**İnönü :** CHP lideri İsmet İnönü, İstanbul'da yapılan seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. İnönü, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. İnönü, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

### Şehirde: Seçim yağmurla başlayıp güneşle bitti

Gecekondu mucidi olduğunu söyleyen birisi baharın ismini bulamayınca şöyle bahirdi: "Benim gibi maruf şahsın ismi nasıl olmaz?..."



**BÖLÜKBASİ :** Bölükbaşı, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. Bölükbaşı, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

**Dün Adlıye, kütükte ismini bulamayanın yaptığı müracaatlarla dolup taşı**

İstanbul, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. İstanbul, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

**ŞİKAYETLER :** Şikayetler, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. Şikayetler, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

### 9 vilâyetin kati neticeleri bu sabaha kaldı

Konya'da seçimi C.M.P. kazandıktan Osman Bölükbaşı mebus seçildi

Türkiye tarihinde ilk defa genel seçimler dün 12.000 yerleşim yerinde, 10 milyon 500 bin seçmenle yapıldı. Her yerden katılımların olduğu seçimler, büyük bir heyecanla izlendi. Seçimlerin neticeleri, radyo yayınıyla duyuruldu.



**Galip lider :** Bayar ve Menderes, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. Bayar ve Menderes, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.



**Cumhurbaşkanı :** Cumhurbaşkanı İnönü, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. Cumhurbaşkanı İnönü, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

# Bayar, Menderes, İnönü, Çankaya'da aynı yerde dün reylerini kullandılar

Bayar, defteri imzalamayı unuttu, Menderes fotoğrafçılara gülerek poz verdi, İnönü de sandığa birkaç defa dokundu

### Bölükbaşı Ceza evinde cip ile alınarak rayını sandığa attı

Bayar ve Menderes İstanbul'da kazandı. Bölükbaşı, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.



**Emzigiyle :** Emzigiyle, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. Emzigiyle, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

# Burdur'da sandık başında 2 kişi öldü

Burdur'da sandık başında 2 kişi öldü. Burdur'da sandık başında 2 kişi öldü.

**Cezevinde C.H.P. kazandı**

**Rey yerine ilâç ismi**

**Hadise Çıkarınlar**



**Hadise Çıkarınlar :** Hadise Çıkarınlar, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu. Hadise Çıkarınlar, seçimlerin neticelerini radyo yayınıyla duyurdu.

### Ben de : İstanbul'da ilk neticeyi Çalalka'nın 20 seçmeni olan Pınarca köyü verdi

### Birçok köylerde seçmenler, atlarını öküzlerini ortaya koyup bahse tutuştu

ADRES: Cumhuriyet Sokakı No. 11  
TELEFONLAR: 22 43 27 - 22 43 25

TAKVİM

13 Ocak	1.00
14 Ocak	1.00
15 Ocak	1.00
16 Ocak	1.00
17 Ocak	1.00
18 Ocak	1.00
19 Ocak	1.00
20 Ocak	1.00
21 Ocak	1.00
22 Ocak	1.00
23 Ocak	1.00
24 Ocak	1.00
25 Ocak	1.00
26 Ocak	1.00
27 Ocak	1.00
28 Ocak	1.00
29 Ocak	1.00
30 Ocak	1.00
31 Ocak	1.00

# AKŞAM

MOSTAKİL SABAH GAZETESİ  
Platı: 13 Kuruluş.

KURULUŞ YILI: 1918  
Yıl 40 - No. 14504

Elizabeth Taylor ve kocası  
Moskova'ya gidiyorlar  
NEW YORK, 16 (A.A.) - Prodüktör Mike Todd ve karısı Elizabeth Taylor, 18 gün kadar kalacak üzere diğer Sovyet Rusya'ya hareket ediyorlar. ...

1958  
17  
OCAK  
CUMA

## Subayın tevkif edildiği dün açıklandı

Urgüplü'nün beyanati :  
**Amerikan yardımının plânsızlığı işimizi güçleştiriyor**



B. Elçimiz "Kemer sıkma programı Türkler için lükstür" dedi

NEW YORK, 16 (A.P.) - Türkiye'nin Washington'da bulunan Başbakanı İsmet İnönü'nün Yurt Dışları Bakanlığı'nın Paris'te açıkladığı bir rapor, Amerika Birleşik Devletleri'nin Türkiye'ye sağladığı yardımların planlı ve düzenli olarak yapılmasını istediğini göstermektedir.

Cemil Bengü Belediye Reisi mi olacak ?

Şubat ayında Reis seçilmesi gerekiyor

Belediye Meclisi tarafından kabul edilmiş olan Cemil Bengü'nün Belediye Reisi seçilmesi için çalışmalar başlatılmıştır. ...

## M.S. Bakanlığı Temsil Bürosu 3 albay, 1 yarbay, 4 binbaşı ve 1 yüzbaşının tevkifini bildirdi

BİRİ EMEKLI OLAN DOKUZ SUBAYLA İLGİLİ HADİSEYİ BİR SUBAY İHBAR ETTİ

"Kaatil Papazla bir masaya oturmayız,"  
Fazıl Küçük dün bir basın toplantısı yaparak İngilizleri hakkında fikirleri açıkladı



Başbakan Celal Bayar, Başbakanlık Salonu'nda basın toplantısı yaparken.

## Bağdat Paktı NATO ile birleşmeyecek...

Avni Holidi, Rusya'nın O. Doğuya yaptığı yardıma nazarı dikketi çekti

Üç Büyük Tefrika

KADINLAR AVCISI

### BATI TRAKYA DRAMI

Feridun Ergin

Onlar, şu yıl yine evvel Türkiye'den adını Balkanlara taşıyan Fatihleri memleketimizden çıkarıyor. Trakya toprakları üzerinde hakları olanları hakları, Amerikan kâfirinden daha çok...

### Gece kondular himmet bekliyor

Kanalizasyonu, suyu, yolu, elektrigi bulunmayan bu mahallelerde salgın hastalık çıkmaması mucize olarak vassıflandırılıyor

"Bu evvel değil himmet bekliyor"  
Bu mahallede gece konduların himmet beklediği, kanalizasyonu, suyu, yolu, elektrigi bulunmayan bu mahallelerde salgın hastalık çıkmaması mucize olarak vassıflandırılıyor.



Gece konduların himmet beklediği mahallede.

### Amerikalı komedyen Milton Berle dün geldi

Yılda 150 bin doları hiç çalışmadan alan Milton, İstanbul'da Türk hamamı bulamamaktan şikâyet ediyor



Amerikalı komedyen Milton Berle.

Üç Büyük Tefrika  
KADINLAR AVCISI  
1. KADINLAR AVCISI  
Okuduğunuz polis romanlarının en güzel ve heyecanlı olanı...  
2. 27 nci GÜN  
Bilinmeyen bir seyyareye gönderilip; dünyamızı bir anda mahvedecek silahları aradık...  
3. JAYNE MANSFIELD  
Marylin Monroe'ya, cinisi castile tabiatından indiren Jayne Mansfield...  
BUTUN DÜNYA BANA AŞIK  
JAYNE MANSFIELD  
AŞKLARINI ANLATIYOR

19 Ocak Pazar günü başlıyoruz

SUNAY OTO KURSU ÜCRETİ 250 LİRA

# Millî Müdafaa Vekâletinin resmî tebliğine göre İstanbul'da 9 subay tevkif edildi

## 'Türkiye'ye atom silâhları vermeli, NATO Komutanı Lindsay bunu çok lüzumlu görüyor

### Generale göre Türk hava kuvveti de yeni uçaklarla takviye edilmeli



NATO Komutanı Türk silâh kuvvetlerini çok iyi yetmiş buluyor



### Kıbrıs için gönüllü olan Türk kıza

Millî Müdafaa Vekâletinin, Kıbrıs adasına Türk askerlerini göndermek üzere...

### Londra'dan Kıbrıs için müzakere isteyeceğiz

Fakat papazla masaya oturmak yok

## Dün gece yayınlanan tebliğde mübalâğalı şayialar yalanlandı

### Tevkif edilenler biri emekli 3 albay, 1 yarbay, 4 binbaşı ile 1 yüzbaşından ibaret

Ankara 16 (A.A.) — Millî Müdafaa Vekâleti Temsil Başkanlığından bildirilmiştir. Türk silâh kuvvetleri tevkifatı arasında büyük sayıda tevkiflerin yapıldığı ve binlerce Türk askerinin...



HEHAL OLSUN! Çıkarılan askerler...



ESSEZ! Amerika'nın sonuna kadar...

### İşçi Sigortaları Kurumu 50 milyonluk arsa alıyor

### Vatan caddesindeki arsalarda blok apartman ve tesisler yapılacak

İşçi Sigortaları İşleri Genel Müdürlüğü Ankara'da yerleşim alanı...

### Bahç İzmir vapurunu yüzdürme teşebbüsleri

İzmir 18 (Hemsel) — Bahçe vapuru...

### Trafik cezaları artıyor

1958'de 100'ü aşkın trafik kazası...

- 1. Bahçe vapuru...
- 2. Trafik cezaları...
- 3. İşçi sigortaları...
- 4. Vatan caddesi...
- 5. Bahçe vapuru...
- 6. Trafik cezaları...



Yıldırım Paşa Çatışması...

### Kemer Barajı: Amerikan yardımının plansız olduğuna misal: Seyhan barajı



116 Metre

Amerika Elçimiz sulama sebeğinin eksik kalışını sebebiyle böyle belirtti

New York 16 (AP) — Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Sun Hayri Uygul'un...

### Ceyhan nehri için baraj

### Kiralık lüks Türk gemileri

Denizcilik tarafından...

### Bağdat Paketi komite çalışmaları başlıyor

### İktisadi Komite heyetlerinin en kalabalık olanı 33 kişi ile Türkiye

Ankara 16 (Hemsel) — Kurul çalışmalarını...

### Başvekil Kahire Elçimize görüştü

Ankara 16 (Hemsel) — Başvekil Adnan Menderes...



### Düşü: Çaresiz

Londra'nın...



Hayret!...

Türk hama bulamaz "TV" kr... New York'ta 300... Eski erkek... serbest bir...

Alman Deniz Şirketleri ile konforans aktediliyor

SUBAT 18 1959 ÇARŞAMBA

Menderes'in uçağı düştü

Uçak Londra civarında parçalanarak yandı. Bir kişi öldü - Menderes'le beraber 10 kişi kurtuldu

Dünkü feci kazada kaybettiklerimiz



Burhan Tan'ı kaybettik. Feci kazada hayatını kaybedenler arasında...

Ölenler arasında Somuncuoğlu, Zeytinoglu, A. Parla, M. Ersü, Ş. Arzik ve foto muhabirimiz Burhan Tan var

Menderes kliniğe kaldırıldı. Emin Kalafat komada, Arif Demirer ise ağır yaralı

MUAMMER KAYLAN Londra'dan bildiriyor.



Menderes yaralanan birinci kez. İkinci kez ise bu kez...

Bakanlar Kurulu acele olarak toplantı yaptı

Sabah bir resmî tebliğ yayınlanması beklenmektedir



ANKARA, 18 Şubat, Salı. Bakanlar Kurulu, dün toplanarak...

HAVA ALANINDA BEKLEYENLER

Londra yakınlarındaki hava alanlarında bekleyenler...

SON DAKİKA

Başbakan'ın sihhi durumu

MUAMMER KAYLAN bildiriyor. Adnan Menderes saat 20...

Uçak haberi üzerine görüşmeler durduruldu

Uçak haberi üzerine görüşmelerde 3 Dis İşleri...



MUAMMER KAYLAN bildiriyor. Uçak haberi üzerine görüşmeler...

Kozanın vuku bulduğu yeni gösterir harita



Uçakta kimler vardı?

Teknik ekibinin başkanı uçakta ve...

- ÖLENLERİN LİSTESİ: 1. Başbakan Adnan Menderes...

- AKİBETİ MEÇUL OLANLAR: 1. M. A. Gökten...

# "Sev,, uçağı Londra'da düşüp parçalandı MENDERES HAYATTA



Çarşamba  
18  
SUBAT 1950

## Hürriyet

GÜNLÜK MÜSTAKİL SİYASİ GAZETE

Son dakika : Londra 17 (Necatî ZINCİRCİBAK bildiriyor) — Türkiye Başvekilî Adnan Menderes'i ve beraberindeki heyeti getiren SEV uçağının Londra civarında düşüp parçalanmasıyla neticelenecek feci hava kazasında Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur. Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur. Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.

## Başvekil Menderes'in kaburgası kırık, 14 ölü var Basın-Yayın Vekili Somuncuoğlu ölümler içinde

Muzaffer Ersü, Kemal Zeytinoglu, İlhan Savut, Şerif Arzık, A.Parla da kurtulamadı  
Emin Kalafat komada, hostes hariç uçağın 5 mürettebatı da kazada öldü



Uçağın yalnız kuyruk kısmında olanlar kurtuldu  
Londra, 17 (Necatî ZINCİRCİBAK bildiriyor) — Başvekilî Adnan Menderes ve beraberindeki 21 kişilik heyetini getiren SEV uçağı, Londra hava alanının yakınında 30 mil güneyinde bir koruluğa düşerek parçalanmıştır. Başvekilî Adnan Menderes, yaralanmıştır. Bu gece Londra'ya getirilerek tedavi altına alınmıştır. Hastahane-den bildiriliğine göre, yaraları tehlikeli değildir. Kazada ölenlerin listesi şudur: Başvekilî Somuncuoğlu, Muzaffer Ersü, İlhan Savut, Kemal Zeytinoglu, Güner Türkmen, Şerif Arzık, Mehmet Ali Taymen, Abdullah Parla, Burhan Tan (Akşam gazetesini foto muhabiri) ve mürettebatın beşi kurtuldu. Yaralı ve yaralıları: Me- (Devamı Sa. 2 ve 3. Bk.)



Feci kazadan sonra: Başvekilî ve refakatçileri İngiltere'ye geldikten SEV uçağına ait parçaların bir kısmı. Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.

Feci kazayı anlatıyor: Haber Ankara'da bomba tesiri yaptı. Halk radyo ile yatıştırıldı

DP ileri gelenleri Çankayada sabaha kadar kaldılar  
Ankara 17 (Hüsnü) — Başvekilî Adnan Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.

Menderes ile birlikte "Sev,, uçağında bulunanlar



Sever Somuncuoğlu, Adil Zaimler, Emin Kalafat, Kemal Zeytinoglu, Rıza Kalafat



Halik Zahebi, Bekir Fennem, Muzaffer Ersü, Şerif Arzık, Burhan Tan

## Uçağın düşüşüne şahit olanlar anlatıyor: "Manzara korkunçtu,"

Uçağın parçaları 140 metreye dağıldı, Başvekilî enkaz altından yürüyüp çıktı  
Londra, 17 (Necatî ZINCİRCİBAK bildiriyor) — SEV uçağının İngiltere'nin Londra civarında düşüp parçalanmasıyla neticelenecek feci hava kazasında Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.

Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.

İngiltere Zürih anlaşmasını şartlı olarak kabul etti  
Londra, 17 (Necatî ZINCİRCİBAK bildiriyor) — Başvekilî Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.

Menderes'in yaralanması ve hayatını kaybetmesi hakkında henüz kesinleşmiş bir haber yoktur.



**AKŞAM**  
TÜRKİYEİN EN ESKİ SİYASİ GAZETESİ

**Yabancı Dil Kitapları**

Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000
Almanca Dil Bilgi El Kitabı	1000

**MATİS**  
1  
1959  
CUMA

# İnönü'nün Uşak'ı ziyareti hâdiseli oldu

**Manisada kongreye izin yok**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Genel Başkan İsmet İnönü'nün Manisada kongreye gideceği haberleri üzerine Manisa'da büyük heyecan yaşanıyor. İncekara'da bulunan İnönü'nün Manisada kongreye gideceği haberleri üzerine Manisa'da büyük heyecan yaşanıyor. İncekara'da bulunan İnönü'nün Manisada kongreye gideceği haberleri üzerine Manisa'da büyük heyecan yaşanıyor.



**VUR emri veren Vali Emniyet Müdürünü Vekalet emrine aldı**

İnönü'nün cipte fırlatılan bardak bir gazetecinin kafasını yaradı

Genel YEKDEB Müdürü, Vali Emniyet Müdürünü Vekalet emrine aldı

**Menderes geldi**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Genel Başkan İsmet İnönü'nün Manisada kongreye gideceği haberleri üzerine Manisa'da büyük heyecan yaşanıyor. İncekara'da bulunan İnönü'nün Manisada kongreye gideceği haberleri üzerine Manisa'da büyük heyecan yaşanıyor.

**Denizcilik Bankası dış hatlara zam yaptı**

Yüzde 25 zam son dakikaya kadar gizli tutulduğu için, bilet alan yolcular dün şaşırıp kaldılar

**Motor battı, makinist kayboldu**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Manisa'da bir trenin motoru batmış ve makinist kaybolmuştur. Trenin Manisa'da durduğu sırada motoru batmış ve makinist kaybolmuştur.

**İnönü'nün Uşak nutku**

Genel Başkan İsmet İnönü'nün Uşak'ta yaptığı konuşma...

**Kömür havzası için yeni kredi alındı**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Kömür havzası için yeni kredi alındı. Bu kredi ile kömür havzasının geliştirilmesi amaçlanmaktadır.



**Motor battı, makinist kayboldu**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Manisa'da bir trenin motoru batmış ve makinist kaybolmuştur. Trenin Manisa'da durduğu sırada motoru batmış ve makinist kaybolmuştur.

**Günöltay Büyük Doğu'yu dava etti**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Günöltay Büyük Doğu'yu dava etti. Davanın konusu...

**Krom primi artırıldı**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Krom primi artırıldı. Bu artışın nedeni...

**Iraklı Şeyh G. Kasım'ı ikaz ediyor**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Iraklı Şeyh G. Kasım'ı ikaz ediyor. Şeyh'in davranışları...

**Ticaret Bakanlığınca göre kiralar yüzde 300 arttı**

1938'de 20 lira olan 4 odalı bir evin kirası 1959'da 30 misli artışla 600 liraya yükseldi

**Amerikan Yarımadası**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Amerikan Yarımadası hakkında bilgiler...

**Kayıp uçğa parılamadı**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Kayıp uçğa parılamadı. Uçuşun detayları...

**Marifetli memur: Evli, 3 metresli, 2 otomobilli**

Zimmetine 630 bin lira geçiren Murat yakalanınca 'Ben akıl hastanesinde yatırım...' dedi

**Alman İktisat Bakanı Yeşilköy'de**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Alman İktisat Bakanı Yeşilköy'de. Ziyaretin amacı...

**Botli Değişleri Bakanları anlaşıyor**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Botli Değişleri Bakanları anlaşıyor. Değişiklikler...

**Rus notası tetik ediyor**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Rus notası tetik ediyor. Notanın içeriği...

**Maden işçileri seçimi kazandı**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Maden işçileri seçimi kazandı. Seçimin sonucu...

**Arsanın sahibi var ki çıkageldi**

Tekzip meraklısı Belediye, 15. Asliye H. Mahkemesinin kararını hiçe sayıyor

**Kızılay da siyasete alet olmuş**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Kızılay da siyasete alet olmuş. Kızılay'ın rolü...

**Manisalı memur Murat Akaybeyoğlu fotoğrafçıları yakaladı**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Manisalı memur Murat Akaybeyoğlu fotoğrafçıları yakaladı. Fotoğrafçıların durumu...

**ŞEHİRİZE GELİYOR**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - ŞEHİRİZE GELİYOR. Şehrin gelişmesi...

**Menderes'in sayunu içmek isterken boğuldu**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - Menderes'in sayunu içmek isterken boğuldu. Olayın detayları...

**TAS Lololo**

Manisa, 28 Eylül, Perşembe. - TAS Lololo. TAS'ın durumu...

EK 8: Akşam Gazetesi Ege Taarruzu Çerçevesinde Uşak Olayı Neşir Yasağı.

**B.J.K.**  
uyuyor  
YANDI  
asa  
p: 0

ADRES: Cumhuriyet Baharı No. 31  
TARAFI: İSTANBUL  
TELEFONLARI: 3300 - 3301 - 3302  
MURAT: 112 113 114  
YAYIN: N. ALK. W. A. G.  
Kam. İhtisarı: İSTANBUL  
MÜDÜR: ÖSMAN N. KARACA  
KURUM: X. 1115 - P. 1115 22 ANKARA

# AKŞAM

TÜRKİYENİN EN ESKİ SİYASİ GAZETESİ

**ASTAŞ'lı**  
Bütün basımların hakları saklıdır. Her hakta saklıdır.  
SULTANHAMAM ANKARA

MAYIS  
**3**  
1959  
PAZAR

İnönü'nün Manisa'da yaptığı konuşma sırasında halkın büyük ilgiyle dinlediği anı. (Foto: Akş. Servisleri, Akş. GORAL)

## İnönü'nün karşılması sırasında 14 kişi dipçikle yaralandı

Nejat TÜRKERİ bildiriyor :  
İzmir, Cumartesi  
İnönü büyük tezahürat arasında ve salimen CHP. II binasına girdikten sonra bazı müstakim hâdiseler oldu. Halk kendisini görmek için binaya doğru ilerlemeye başlarken polis, jandarma ve asker kuvvetleri müdahale etmeye çalıştı. Bu arada on kadar vatandaş ve 14 yandaş bir genç dipçik, sopa darbeleriyle yaralandılar. Bilhassa 14 yandaşın gencin kaburga kemikleri kırılarak hastahane kaldırıldı.

## Bornova hariç, İnönü'nün Manisa izmir yolculuğu hâdisesiz geçti

İnönü'nün Manisa'da yaptığı konuşma sırasında halkın büyük ilgiyle dinlediği anı. (Foto: Akş. Servisleri, Akş. GORAL)

**Bornova kaymakamı, kafilevi tabanca ile durdurmağa kalkıştı**  
GÜNGÖR YERDESİ bildiriyor: İzmir, Cumartesi  
İnönü bu sabah saat 11 de Manisa'dan çıkıp 8 saat sonra bundan 37 sene önce yurdu kırtarmak için Atatürk'le beraber takip etmiş olduğu yoldan İzmir'e geldi. 8 saatlik muhasebesi şu şekilde yapılabılır. Yani 98 kilometrenin hüküyeti.  
Saat 11:30: İnönü ve beraberindekileri Mehmet Adnan'ın evinden çıkıp İstasyon tarafına mahalle aralarında sebr. İlerleyince, Halk arasında İP Üyesi Lügatla olduğu gibi hâdiseler meydana geldi. Fakat emniyet tedbirleri çok sıkı.

İnönü'nün Manisa'da yaptığı konuşma sırasında halkın büyük ilgiyle dinlediği anı. (Foto: Akş. Servisleri, Akş. GORAL)

## Yurtta teessür

Uşak'ta meydana gelen olaylar...  
Dünya vatandaşları Uşak'ta meydana gelen olayları...  
Uşak'ta meydana gelen olaylar...  
Dünya vatandaşları Uşak'ta meydana gelen olayları...  
Uşak'ta meydana gelen olaylar...  
Dünya vatandaşları Uşak'ta meydana gelen olayları...

## Gedik mesuliyetini CHP'ye ait olduğunu söyledi

İçişleri Bakanı « Seyahatlerine devam etmeleri maksatlarını gösterir » dedi

Anadolu Ajansının hâdisesini tefsiri  
«Halk Partisi'nin Ege Taarruzu...»  
«Halk Partisi'nin Ege Taarruzu...»  
«Halk Partisi'nin Ege Taarruzu...»

İnönü'nün Manisa'da yaptığı konuşma sırasında halkın büyük ilgiyle dinlediği anı. (Foto: Akş. Servisleri, Akş. GORAL)

## Müvezziler karakola götürüldü

İnönü'nün basın toplantısını ihtila eden nüshalar toplattırıldı

«Müvezziler karakola götürüldü...»  
«Müvezziler karakola götürüldü...»  
«Müvezziler karakola götürüldü...»

İnönü'nün Manisa'da yaptığı konuşma sırasında halkın büyük ilgiyle dinlediği anı. (Foto: Akş. Servisleri, Akş. GORAL)

## Uşak hâdisesi gensoru olarak Meclise getiriliyor

Ayrıca Adalet Bakanının açıklamada bulunması da istendi

«Uşak hâdisesi gensoru olarak Meclise getiriliyor...»  
«Uşak hâdisesi gensoru olarak Meclise getiriliyor...»  
«Uşak hâdisesi gensoru olarak Meclise getiriliyor...»

Radio gazetesinin dünkü yayını  
«Radio gazetesinin dünkü yayını...»  
«Radio gazetesinin dünkü yayını...»  
«Radio gazetesinin dünkü yayını...»

## TAK

TURK TURKO LUPU  
«Turk Turko Lupu...»  
«Turk Turko Lupu...»  
«Turk Turko Lupu...»



Cumartesi 2 MAYIS 1959 Sayı: 12 - 50.000

Hürriyet GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

ŞOFÖR ve MAKİNİST KURSU Yeni Devre 4 Mayıs'ta Başlıyor

İrak'tan devamlı iltifalar oluyor

Bağdat hükümeti şimal hududunda sıkı tedbirler aldı... İRANLI (İrak Bahadır) 1 (Tasavvuf) - Irak'ta Türkiye ve İran hükümetleri arasında...



Gezinin 2. günü: Uşak'ta İnönü'nün başına taş atıldı

2-5-1959 C. H. P. heyetinin geçtiği her yerde yol boyunca sıkı tedbirler alındı. Manisa'da C.H.P. liler İsmet İnönü'yü istasyonda tezahüratla karşıladılar

DP de sert tedbire taraftar olanlar harekete geçti

CHP lideri İsmet İnönü, dün Uşak'ta basın toplantısı yaptı. Uşak'ta basın toplantısı İsmet İnönü'nün...



Radyoda C.H.P. ye çatıldı Radyo gazetesiinde kanunlara karşıydı edildiği söylendi

Amiral A. Burke dün gazeteciler ile konuştu...

Kabinede tâyinler

Yeni isimler şöyle: Atıf Benderlioğlu, M. Sarol, S. Yırcal ve Bahadır Dülger

ANKARA 1 (Hürriyet) - Kabinede değişiklikler yapıldı. Atıf Benderlioğlu, M. Sarol, S. Yırcal ve Bahadır Dülger...



Bir yasak kararı

Mevkiî Rüşd Komisyonu... Bir yasak kararı...

Gazeteciyi kelepçe vuran iki jandarma mahkemede

ANKARA 1 (Hürriyet) - Gazeteciyi kelepçe vuran iki jandarma mahkemede...

Manisa ve Uşak'ta: CHP lileri âsayaşe kastetmekle itham ediyor

Manisa ve Uşak'ta: CHP lileri âsayaşe kastetmekle itham ediyor... Dahiliye Vekili, CHP mebuslarına bu şekilde cevap verdi



İçkili birisinin kullandığı hususi otomobil

1 çocuk ile 3 vasıfayı hurda edip durabildi

DİN saat 19.30 da Şişli'de bir otomobilin kazası... İçkili birisinin kullandığı hususi otomobil...

Batı Trakya işi Ankara'da görüşülecek

Atina Türkiye ile pürüzül meseleleri halletmek istiyor

ATINA 1 (Hürriyet) - Batı Trakya işi Ankara'da görüşülecek...



Kıbrıs'ta: Türk kasabasına Rum polisi yollandı

Lefke'deki Türk polisine kaldırımın Vali Foot nezinde protesto edildi

LEFKOŞA 1 (Hürriyet) - Kıbrıs'ta Türk kasabasına Rum polisi yollandı...

PERGİN BİLTİ BURBAN SİTİR

PERGİN BİLTİ BURBAN SİTİR... Suçlu kendisi olan muhbir

Suçlu kendisi olan muhbir... Yeni usul

Yeni usul

Yeni usul... Suçlu kendisi olan muhbir



BAHAR BAYRAMI

2. Dünya Harbiyeti... Bahar Bayramı...

Süphan dağına tırmanan İngilizin hayatı tehlike

Düşen uçanın enkazına gidelerle irtibat... Süphan dağına tırmanan İngilizin hayatı tehlike...

ANKARA 1 (Hürriyet) - Süphan dağında düşen uçanın enkazına gidelerle irtibat...

Manisa'da bir otomobilin kazası... İçkili birisinin kullandığı hususi otomobil...

İklimler yapraklı... Düşen uçanın enkazına gidelerle irtibat...



22 NISAN 1960

**Pazartesi**  
**4**  
NISAN 1960  
Sıra : 12 No. 4287  
Fiyat 18 kuruş

# Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE

Müessesî : SEDAT İMAMİ

Müvazzaf ve basıldığı yerler, dışarıya bütün hakları saklıdır.

**Dostoyevski'nin şaheseri**  
**BUDALA**

Lâika cilt. 4 raklı Saniî içinde 30 fra  
AK KİTAPevi Ankara Cad. No. 48 - İstanbul  
İnceleme Adına satılır



**GAN KURBAN :** Bu fotoğrafta bir kurtan Akdeniz'den getirildi. Bu fotoğrafta bir kurtan Akdeniz'den getirildi. Bu fotoğrafta bir kurtan Akdeniz'den getirildi.



**KARŞILANIS :** İstanbul'da 4 gün beklenen Trabzon'un ilk aydın meşhuru Karşılani, Trabzon'da karşılanıyor. Karşılani, İstanbul'da 4 gün beklenen Trabzon'un ilk aydın meşhuru Karşılani, Trabzon'da karşılanıyor.

**İNÖNÜ DE BUGÜNKÜ Meclis toplantısına yetişmek kararında**

ANKARA, 3 (Husus) — Otuz dört gündür tatil yapan E. M. İnönü, bugün sabah saatlerinde Meclis toplantısına yetişmek için İstanbul'dan Ankara'ya hareket etti. İnönü'nün Meclis toplantısına yetişmek için İstanbul'dan Ankara'ya hareket ettiği öğrenildi. İnönü'nün Meclis toplantısına yetişmek için İstanbul'dan Ankara'ya hareket ettiği öğrenildi.

## 34 günlük tatilden sonra Meclis bugün toplanıyor

### Gündemdeki 7 kanun teklifi ile 12 kanun tasarısından ikisi işçilerle alakalı Ücretli izin tasarısı da bunlar arasında

**İNÖNÜ DE YETİŞECEK**

Bildirildiğine göre İstanbul'da yarın Meclis toplantısına yetişmek kararında olan İnönü, sabah saatlerinde Ankara'ya hareket etti. İnönü'nün Meclis toplantısına yetişmek için İstanbul'dan Ankara'ya hareket ettiği öğrenildi.



**TUZ DAGLARI :** Fethiye'de bir maden ocaklığı için "Yeni Maden" işi yapılmakta. Maden ocaklığı için "Yeni Maden" işi yapılmakta. Maden ocaklığı için "Yeni Maden" işi yapılmakta.

### Tabancalı vâiz Yunanlıların himayesinde

**Gümlüçüne Müftüsünün verdiği, vâizden men kararını Atina bozdurdu**

İSKEÇE, 3 (Husus) — Bir müddet önce İskenderiye'den kaçarak Yunanistan'a sığınan vâiz, Yunanlıların himayesinde Gümlüçüne Müftüsünün verdiği, vâizden men kararını Atina bozdurdu.

### Tarsus nihayet bir işe yaradı

ANKARA, 3 (Husus) — Tarsus'ta bir işe yaradı. Tarsus'ta bir işe yaradı. Tarsus'ta bir işe yaradı.

## Tekaütlerin kervanı dün İstanbul'a geldi

**Bundan başka, dünyayı dolaşan 26 kervan var**

TEKERLEKLEİ evleriyle dünyayı dolaşmaya çıkan Amerikalı "Tekaütler Kervanı", dün öğle saatleri Adana'ya geldi. Kervanın lideri olan Amerikalı, dün öğle saatleri Adana'ya geldi. Kervanın lideri olan Amerikalı, dün öğle saatleri Adana'ya geldi.

**Bandırma İstanbul'a bağlanmak istiyor**

ANKARA, 3 (Husus) — Birkaç saat önce İstanbul'dan gelen bir telefonla, İstanbul'a bağlanmak istiyor. İstanbul'a bağlanmak istiyor. İstanbul'a bağlanmak istiyor.

**Kamboç Kırılı öldü**

FRANSA, 3 (Husus) — Kamboç Kırılı öldü. Kamboç Kırılı öldü. Kamboç Kırılı öldü.

**Kızılaj için de büyük bir saray inşa edilecek**

İstanbul'da kızılaj için de büyük bir saray inşa edilecek. İstanbul'da kızılaj için de büyük bir saray inşa edilecek.

**OK TEMİZ :** Gıda maddelerinin zararlı bakterileri temizlemek için OK temiz kullanılıyor. OK temiz kullanılıyor. OK temiz kullanılıyor.

## İNÖNÜ'nün ikinci gezi günü de hâdiseli geçti

**Yollar tutulduğu için CHP Lideri İnönü'da 9 saat bekledi**

İNÖNÜ : "Kanun karşısında boynumuz kıldan ince, diyor"

**ORHAN BİRGİN 6 saat ifadesi alındı**

ANKARA, 3 (Husus) — Orhan Birgin'in 6 saat ifadesi alındı. Orhan Birgin'in 6 saat ifadesi alındı.

**Zorlu, Kıbrıs meselesinde iyimser...**

ANKARA, 3 (Husus) — Zorlu, Kıbrıs meselesinde iyimser. Zorlu, Kıbrıs meselesinde iyimser.

**Hariççe Vekili dün Averof'a görüştü**

ANKARA, 3 (Husus) — Hariççe Vekili dün Averof'a görüştü. Hariççe Vekili dün Averof'a görüştü.

**Gecekonduların tapu fiyatları indirilecek**

ANKARA, 3 (Husus) — Gecekonduların tapu fiyatları indirilecek. Gecekonduların tapu fiyatları indirilecek.

**Radyo gazetesi: "Hükümet seyrini kalmayacak", dedi**

ANKARA, 3 (Husus) — Radyo gazetesi: "Hükümet seyrini kalmayacak", dedi. Radyo gazetesi: "Hükümet seyrini kalmayacak", dedi.

**DP liler Kırık'a tesekkür etti**

ANKARA, 3 (Husus) — DP liler Kırık'a tesekkür etti. DP liler Kırık'a tesekkür etti.

**BURNUNUN DİRİNDE :** Burnunun dirinde... Burnunun dirinde...



**İNÖNÜ İNCE'UDA :** İnönü, İnce'uda... İnönü, İnce'uda...



**KAPALI YOL :** CHP Genel Başkanı İnönü'nün... Kapalı yol...

## Celâl Yardımcı dün Adliye Vekili oldu

**Böylece 11 ay sonra tekrar kabineye girdi**

ANKARA, 3 (Husus) — Celâl Yardımcı, böylece 11 ay sonra tekrar kabineye girdi. Celâl Yardımcı, böylece 11 ay sonra tekrar kabineye girdi.

**6 yılda bir seçim isteyen DP li**

ANKARA, 3 (Husus) — 6 yılda bir seçim isteyen DP li. 6 yılda bir seçim isteyen DP li.

**OK TEMİZ :** Gıda maddelerinin zararlı bakterileri temizlemek için OK temiz kullanılıyor. OK temiz kullanılıyor. OK temiz kullanılıyor.

# ÖRFİ İDARE İLÂN EDİLDİ

## İstanbul ve Ankara olaylarının yayınlanması da yasak olundu

İstanbul'da her türlü toplantılar ile gece saat 21 den sabah saat 05 e kadar sokağa çıkmak yasak. Kahvehane, sinema ve diğer umumî yerler kapatıldı

ADRES: Cemalettin Sokakı No. 13  
Babı Taki - İSTANBUL  
TELEFONLARI: 22071 22096 22085  
Yönetici: N. F. İZZET MURDOĞ  
Yaz İşleri Müdürü: ÖZMAN NECMİ KARACA  
Yan İşleri Müdürü: İLHAN TURALI

# AKŞAM

MÜSTAKİL SİYASİ SABAH GAZETESİ  
Kuruluş Yılı: 1918 Sahibi: MALİK TOLAC Fiyatı: 25 kuruş

NİSAN 29 1960 CUMA

BASBAKANLIK TEBLİĞERİ  
Ankara, A.A., Perşembe  
1. BASBAKANLIKTAN TEBLİĞ OLUNMUŞTUR: 28 NİSAN 1960 GÜNÜ SAAT ONBEŞTEN İTİBAREN ANKARA VE İSTANBUL VİLAYETLERİNDE ÖRFİ İDARE İLÂN EDİLMİŞTİR.  
Ankara, A.A., Perşembe  
2. BASBAKANLIKTAN TEBLİĞ OLUNMUŞTUR: İSTANBUL ÖRFİ İDARE KUMANDANLIĞINA ORJENEL FAHRI ÖZDİLEK, ANKARA ÖRFİ İDARE KUMANDANLIĞINA DA, KORJENEL NAMIK ARGÜÇ TAYİN EDİLMİŞLERDİR.

## Üniversitenin tatili işi dün Senatoda görüşüldü

Dekanlar tarafından 4 fakülte üçer gün tatil edildi - Prof. Kubalı'nın Bakanlık emrine alınmasını Senato reddetti



İSTANBUL Üniversitesi Senato- su, dün öğleden sonra toplanarak bir toplantı yapmış ve üniversitenin bir müddet için tatilini görüşmüş hususunu tartışmıştır. Bu görüşmelerde tatil için görüşmek için bir karar alınmamıştır.  
Ankara, İstanbul, Bursa, Eskişehir, Zira ve Orman Fakülteleri, Dönerici ve diğer fakültelerin dekanları katılmıştır. İki gün süreyle fakülteleri üçer gün süreyle tatil edilmiştir.  
Senato, toplantı sırasında 5000 Kuruş Bakanlık tarafından Ankara Üniversitesine tahsis edilmiş olan 5000 Kuruşun kullanılmasını tasvii, tatil edilmesini, Bakanlık bu tasviiyi kabul etmemesi Senato üyeleri, Kubalı'nın emrine alınmasını reddetti. Bu tasviiye karşı, Bakanlık tarafından emredilen hususları görüşmektedir. Üniversite Senatosu bugün sabah saat 10 saat ilâzen toplanacaktır.

### İki Prof. ders takririni kesti

Ankara, Humus, Perşembe  
Ankara Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve H. Sanat Fakültesi, Ankara'da öğleden sonra toplanarak, Ankara Hukuk Fakültesi'nin iki profesörünün ders takririni kesmiştir. Bu karar, Prof. İsmail Arslan, İstanbul İktisadi ve İstatistik Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

### Yargıç Adil Sanal görevinden alındı

Ankara, Humus, Perşembe  
Ankara Adliye Hakimiyetinde bulunan Yargıç Adil Sanal, Adil Sanal, Temiz Mahkemelerinin idari sorumluluğunda çalışmaktadır. Bu karar, Ankara Adliye Hakimiyetinde bulunan Yargıç Adil Sanal, Adil Sanal, Temiz Mahkemelerinin idari sorumluluğunda çalışmaktadır.

### EYÜP HAN GİTTİ

Genel Başkanlığına seçildi. Ankara, Humus, Perşembe  
Ankara Hukuk Fakültesi, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi ve H. Sanat Fakültesi, Ankara'da öğleden sonra toplanarak, Ankara Hukuk Fakültesi'nin iki profesörünün ders takririni kesmiştir. Bu karar, Prof. İsmail Arslan, İstanbul İktisadi ve İstatistik Enstitüsü'nde öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır.

## Mazlum Kayalar D.P. Grup Başkanlığından dün istifa etti

D.P. den istifa eden Balıkesir Milletvekili Mücteba İstifan da D.P'nin tutumunu beğenmediğini söyledi

Ankara, Humus, Perşembe  
Demokratik Parti Meclis Grubu Başkanı M. Kayalar, bu vesileyle istifa ettiğini açıkladı. Demirkan Parti Ankara Milletvekili Mücteba İstifan da partiden istifa ettiğini açıkladı.  
Bu karar, Ankara Adliye Hakimiyetinde bulunan Yargıç Adil Sanal, Adil Sanal, Temiz Mahkemelerinin idari sorumluluğunda çalışmaktadır.

### MÜCTEBA İSTİFİN İSTIFASI

Ankara, Humus, Perşembe  
Demokratik Parti Meclis Grubu Başkanı M. Kayalar, bu vesileyle istifa ettiğini açıkladı. Demirkan Parti Ankara Milletvekili Mücteba İstifan da partiden istifa ettiğini açıkladı.



ORJENEL FAHRI ÖZDİLEK  
İstanbul Örfi İdare Kumandanı  
KORJENEL NAMIK ARGÜÇ  
Ankara Örfi İdare Kumandanı

## Rhee'nin sağ kolu Li Pu, ailesiyle intihar etti

Rhee'nin manevi oğlu olan Pu'nun oğlu Suk, babası ile annesini vurup kendini öldürdü. İstifa eden Rhee'ye ilgi gösterisi yapıldı.

Seoul, Humus, Perşembe  
SUNGMAN RHEE'NİN 12 yıllık starlet rejimine son veren en genç manevi kardeşiyle beraber intihar etti. Rhee'nin manevi oğlu olan Pu'nun oğlu Suk, babası ile annesini vurup kendini öldürdü. İstifa eden Rhee'ye ilgi gösterisi yapıldı.

### YENİ KANUN DÜN YÜRÜRLÜĞE GİRDİ

Ankara, Humus, Perşembe  
Demokratik Parti Meclis Grubu Başkanı M. Kayalar, bu vesileyle istifa ettiğini açıkladı. Demirkan Parti Ankara Milletvekili Mücteba İstifan da partiden istifa ettiğini açıkladı.

### D.P. Meclis Grubu bugün toplanıyor

Ankara, Humus, Perşembe  
Demokratik Parti Meclis Grubu Başkanı M. Kayalar, bu vesileyle istifa ettiğini açıkladı. Demirkan Parti Ankara Milletvekili Mücteba İstifan da partiden istifa ettiğini açıkladı.

### İstanbul'da 1 numaralı tebliğ

Ankara, A.A., Perşembe  
İSTANBUL Örfi İdare Kumandanlığından (1) numaralı tebliğ yapıldı.  
1. Tebliğin Başına Karşılıklı olarak her iki tarafın da imzasını taşıyan bir kararname ile İstanbul Örfi İdare Kumandanlığına Orjeneral Fahri Özdişek, Ankara Örfi İdare Kumandanlığına Korjeneral Namık Argüç tayin edilmiştir.

### ÖRFİ İDARE hangi durumda ilân olunur

Ankara, A.A., Perşembe  
Örfi İdare'nin ilân edilmesi için Bakanlık tarafından bir kararname ile İstanbul Örfi İdare Kumandanlığına Orjeneral Fahri Özdişek, Ankara Örfi İdare Kumandanlığına Korjeneral Namık Argüç tayin edilmiştir.



Demokratik Parti Meclis Grubu Başkanı M. Kayalar, bu vesileyle istifa ettiğini açıkladı. Demirkan Parti Ankara Milletvekili Mücteba İstifan da partiden istifa ettiğini açıkladı.

### BUGÜNKÜ HAVA

KISIMEN BULUTLU  
İSTANBULDA: Parıltılı bulutlu, 20 - 24 derece.  
ANKARADA: Parıltılı bulutlu, 18 - 22 derece.  
İZMİRDE: Parıltılı bulutlu, 20 - 24 derece.

Cuma 29 NISAN 1960 Sayı: 17 - 36 - 4312

Hürriyet

GÜNLÜK MUSTAKİL SİYASİ GAZETE MİSALİ: SEDAT İMAYİ

Şoför ve Makinist Kursu Motor - Trafik - Direksiyon

İstanbul-Ankara'da örfi idare ilân edildi

Orgnl. Fahri Özdilek İstanbul, Korgnl. Namık Argüç Ankara örfi idare komutanı oldular



BAŞVEKİL VE VEKİLLER: Başvekil Adnan Menekşe (ortta) Ankara'da Valiiler Heyetinin toplantısında...



ORGNL. ÖZDİLEK: İstanbul örfi idare komutanlığına tayin edildi...



KORGNL. ARGÜÇ: Ankara örfi idare komutanlığına tayin edildi...

Tahkikat Encümeninin yeni tebliği

Hâdiselerin nesri yasak edildi. 28 nisan 1960 günü İstanbul'da...

DP grubu bu sabah toplandı

Ankara, 28 (Hassa) — Demirel Parti grubu bu sabah saat 11 de toplandı.

Lar'da sarsıntı devam ediyor

Ankara, 28 (Hassa) — Sıcak sarsıntı devam ediyor...

Kızılvan İran'a yardım

Ankara, 28 (Hassa) — İran'a yardım...

Almanlar Furda emek imal edecekler

Berlin, 28 (Hassa) — Almanlar...

Nusaubın de hulabop şeyhi öldürüldü

Cenaze merasiminde cenazın kaldırıldığı...

İngiltere, dün kredileri dondurdu

Londra, 28 (Hassa) — İngiltere...

Subayların terfiine ait tasarısı Meclis'e veriliyor

Tasarı, en kısa zamanda görüşülecek

Bir baba 3 oğlu ile kız kaçtı

Ankara, 28 (Hassa) — Şehrin...

Yıldırım ile öldü

Bahçe, 28 (Hassa) — Bahçe...

ALTIN MADALYA: Yıldırım Kalyan Cemal'in...

CENTO toplantısı Tahran'da açıldı

Iran Şahı da dün Hariciye Vekili Zorlu'yu kabul etti



PAKİSTAN CUMHURRESİ: Pakistan Cumhurbaşkanı...

2 kız kardeş erkek öldüler

İstanbul'da...

Kardesini kurtarmak isterken boğuldu

İstanbul'da...

Bir baba 3 oğlu ile kız kaçtı

Ankara'da...

Yıldırım ile öldü

Bahçe'de...

ALTIN MADALYA: Yıldırım Kalyan Cemal'in...

...

İstanbul ve Ankara'da her çeşit toplantıların yapılması yasak edildi

ANKARA 28 (Hassa) — Başvekil Adnan Menekşe...

ORFİ İDARENİN 1 NUMARALI TEBLİĞİ

- 1 - Tevkiyat Esasları Kanununun 26 nci maddesi...

Kayalar, DP Grup Başkanlığından düm istifa etti

ANKARA 28 (Hassa) — Başvekil Adnan Menekşe...

BABA-OGUL VE AİLE

Oğlu bugün bir yıldır işleri bırakmış...

11 yıl sonra: Rhee saraydan çıktı

Seul, 28 (A.A.) — Eski Başkan Syngman Rhee...

Kandemir'i ipe götürecek balıkçılar

Kumru'nun balıkçıları...

Başını kükrele ezip öldürdüler

Bahçe, 28 (Hassa) — Bahçe...

General Dagistani serbest bırakılmış

General Dagistani...

Uruguay Chessman'i kurtarmaya çalışıyor

Montevideo, 28 (APF) — Uruguay...

Başını kükrele ezip öldürdüler

Bahçe, 28 (Hassa) — Bahçe...

Bir kız lâl atan

İstanbul'da...

General Dagistani serbest bırakılmış

General Dagistani...

Başını kükrele ezip öldürdüler

Bahçe, 28 (Hassa) — Bahçe...

Bir kız lâl atan

İstanbul'da...

General Dagistani serbest bırakılmış

General Dagistani...

Başını kükrele ezip öldürdüler

Bahçe, 28 (Hassa) — Bahçe...

Bir kız lâl atan

İstanbul'da...

General Dagistani serbest bırakılmış

General Dagistani...



ORGNL. ÖZDİLEK: İstanbul örfi idare komutanlığına tayin edildi...



KORGNL. ARGÜÇ: Ankara örfi idare komutanlığına tayin edildi...

İstanbul ile Ankara örfi idare komutanları

Fahri Özdilek 1959'da orgeneral olmuştu

İSTANBUL Örfi İdare Komutanlığına tayin edilen Orgnl. Fahri Özdilek, 1958 yılında Bursa'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

Fahri Özdilek, Samsun Çiftlik Harp Okulu'nda ve Kefesoğlu Harp Okulu'nda eğitim almış ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.

1937 yılında Orgeneralliğine tayin olan Özdilek, 1938 yılında İstanbul'da doğmuş ve 1916 yılında da orduya piyade binbaşısı olarak katılmıştır.